

ZBIRKA MEĐUNARODNIH DOKUMENATA O IZVRŠAVANJU KAZNE ZATVORA

Zbirka međunarodnih dokumenata o izvršavanju kazne zatvora rezultat je rada na znanstveno-istraživačkom projektu *Europske značajke i dvojbe hrvatskog sustava izvršenja kazne oduzimanja slobode*, voditelja projekta prof.dr.sc. Gorana Tomaševića, te predstavlja drugi dio projektnog zadatka koji je imao za cilj prikupiti svu relevantnu materiju s područja izvršenja kaznenopravnih sankcija. Prvi dio predstavlja objavljivanje *Zbirke propisa o izvršavanju kazne zatvora* autorica prof.dr.sc. Irme Kovčo Vukadin i prof.dr.sc. Vladimire Žakman – Ban koja obuhvaća domaće zakonske i podzakonske akte o izvršavanju kazne zatvora i drugih kaznenopravnih sankcija u Republici Hrvatskoj.

Ova zbirka obuhvaća najvažnije međunarodne propise, univerzalne te regionalne, koji uređuju tretman osuđenih na kaznu zatvora i zaštitu prava zatvorenika. Prikupljeni dokumenti su prije svega konvencije, zatim preporuke i pravila donesena u okviru UN-a i Vijeća Europe te Europske unije.

Osim normativnih akata, zbirka sadrži i sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava koja se odnosi na RH, a tiče se prava zatvorenika odnosno kršenja tih prava od strane države. Ove sudske odluke služe kao pokazatelj u kojoj mjeri RH uspijeva štiti ta prava s obzirom da je Europski sud za ljudska prava zadnja instanca kojoj se građani obraćaju kada iscrpe sve druge mogućnosti unutrašnjeg poretka države.

Vodeći računa da zbirka po obimu ne bude preopširna pa da time ne izgubi na preglednosti, a da u isto vrijeme obuhvati najvažnije penitencijarne propise, izostavljeni su oni dokumenti kojima se uređuje zaštita temeljnih ljudskih prava građana, a time posredno i prava zatvorenika, kao što su Opća deklaracija o pravima čovjeka iz 1948., Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. s protokolima, te Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. s protokolima, imajući prilikom selekcije na umu i lakšu dostupnost navedenih propisa čitateljima i prethodno poznavanje njihove materije.

Iako predstavljaju temeljne standarde postupanja sa osobama lišenima slobode iz zbirke su izostavljena Europska zatvorska pravila iz 2006. godine s obzirom da su ista već objavljena u Ljetopisu, s prijevodom na hrvatski jezik, kao prilog članku *Hrvatski zatvorski sustav i zaštita prava zatvorenika* autora V. Babić, M. Josipović, G. Tomašević, u **vol. 13, broj 2/2006.**

Međunarodni propisi čiji prijevodi na hrvatskom jeziku ne postoje dani su u izvorniku na engleskom jeziku, dok su ostali navedeni na hrvatskom jeziku.

Svjesni da zbirka ne obuhvaća i ne može obuhvatiti sve dokumente kojima se izravno ili posredno uređuju prava zatvorenika i posebnih kategorija zatvorenika te pojedini aspekti izvršavanja kaznenopravnih sankcija, nastojali smo ipak dati pregled najvažnijih propisa kako bi se omogućila lakša usporedba domaćih propisa sa međunarodnim standardima te utvrđivanje njihove usklađenosti i stvarnog stanja zaštite prava zatvorenika u Republici Hrvatskoj.

SADRŽAJ

I. Dokumenti Ujedinjenih naroda.....	370
1. Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenicima.....	370
1.1. <i>Procedures for the effective implementation of the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners</i>	377
2. Deklaracija o zaštiti svih osoba od torture i drugih oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja.....	380
3. Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka.....	381
3.1. <i>Fakultativni protokol uz Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja</i>	386
4. Principles of Medical Ethics relevant to the Role of Health Personnel, particularly Physicians, in the Protection of Prisoners and Detainees against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.....	391
5. Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment.....	392
6. Basic Principles for the Treatment of Prisoners.....	396
II. Dokumenti Vijeća Europe.....	397
A. Konvencije.....	397
1. Europska konvencija o nadzoru nad uvjetno osuđenim ili uvjetno oslobođenim osobama.....	397
2. Konvencija o transferu osuđenih osoba.....	401
2.1. <i>Dodatni protokol uz Konvenciju o transferu osuđenih osoba</i>	406
3. Europska konvencija o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.....	407
3.1. <i>Protokol br. 1 Europske konvencije o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja</i>	410
3.2. <i>Protokol br. 2 Europske konvencije o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja</i>	411

B. Preporuke	412
1. Recommendation No. R (79) 14 concerning the application of the European Convention on the supervision of conditionally sentenced or conditionally released offenders.....	412
2. Recommendation No. R (82) 16 of the Committee of Ministers on prison leave.....	413
3. Recommendation No. R (82) 17 of the Committee of Ministers on the custody and treatment of dangerous prisoners	413
4. Recommendation No. R (84) 11 of the Committee of Ministers concerning information about the Convention on the transfer of sentenced persons.....	413
5. Recommendation No. R (84) 12 of the Committee of Ministers concerning foreign prisoners.....	415
6. Recommendation No. R (88) 13 of the Committee of Ministers concerning the practical application of the Convention on the transfer of sentenced persons.....	417
7. Recommendation No. R (89) 12 of the Committee of Ministers on education in prison.....	417
8. Recommendation no. r (92) 16 of the Committee of Ministers to Member States on the european rules on community sanctions and measures.....	418
9. Recommendation No. R (92) 18 of the Committee of Ministers concerning the practical application of the Convention on the transfer of sentenced persons.....	427
10. Recommendation No. R (93) 6 of the Committee of Ministers concerning prison and criminological aspects of the control of transmissible diseases including aids and related health problems in prison.....	429
11. Recommendation No. R (97) 12 of the Committee of Ministers on staff concerned with the implementation of sanctions and measures.....	431
12. Recommendation No. R (98) 7 of the Committee of Ministers to member states concerning the ethical and organisational aspects of health care in prison.....	435
13. Recommendation No. R (99) 22 of the Committee of Ministers to member states concerning prison overcrowding and prison population inflation.....	439
14. Recommendation Rec (2000)22 of the Committee of Ministers to member states on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures.....	442
15. Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole).....	444
16. Recommendation Rec(2003)23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners	447
17. Recommendation Rec(2006)13 of the Committee of Ministers to member states on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse	450
18. Recommendation Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules	454
III. Dokumenti Europske Unije	461
1. Convention between the member states of the European Communities on the enforcement of foreign criminal sentences.....	461
2. European Parliament recommendation to the Council on the rights of prisoners in the European Union.....	464
IV. Presude Europskog suda za ljudska prava	467
1. Benzan protiv RH (08. 11. 2002. godine).....	467
2. Cenbauer protiv RH (09. 03. 2006.).....	468
3. Novak protiv RH (14. 06. 2007.).....	474
4. Testa protiv RH (12. 07. 2007.).....	478
5. Štitić protiv RH (8. 11. 2007.).....	485
6. Pilčić protiv RH (17. 01. 2008.).....	493
Stvarno kazalo	497

1. STANDARDNA MINIMALNA PRAVILA ZA POSTUPANJE SA ZATVORENICIMA

Prihvaćeno na Prvom kongresu Ujedinjenih naroda o prevenciji zločina i postupanju s prijestupnicima, u Ženevi 1955, uz odobrenje Ekonomskog i društvenog savjeta, prema rezolucijama 663 (XXIV) od 31. 7. 1957. i 2076 (LXII) od 13.5. 1977.

UVODNE NAPOMENE

1. Svrha ovih Pravila nije da detaljno opišu neki uzorak sistema izvršenja kazne u penalnim institucijama. Njima se jedino žele postaviti općeprihvaćeni principi izvršenja kazne i prakse u postupanju sa zatvorenicima, na temelju današnjeg shvaćanja i prema osnovnim postavkama najboljih suvremenih sistema.

2. S obzirom na veliku raznolikost pravnih, društvenih, ekonomskih i geografskih uvjeta u svijetu, očito je da se sva pravila ne mogu primijeniti na svakom mjestu i u svakom doba. Ipak, ova bi Pravila trebala poslužiti kao poticaj stalnom naporu da se prebrode praktične teškoće koje stoje na putu njihovoj primjeni, imajući u vidu da uzeta u cjelini predstavljaju minimalne uvjete koje su prihvatili Ujedinjeni narodi.

3. S druge strane, ova se Pravila odnose na područje u kojem se ljudska misao neprestano razvija. Ona ne idu za tim da isključe mogućnost eksperimentiranja i razvijanja prakse, ako je to u skladu s principima i ciljevima koji proizlaze iz njihova cjelokupnog teksta. U tom smislu, centralna zatvorska uprava imać će pravo odobriti odstupanja.

4. (1) Prvi dio Pravila obrađuje odredbe o upravi kaznenih ustanova i primjenjuje se na sve kategorije zaatvorenika, one koju su lišeni slobode po krivičnom ili građanskom pravu, neosuđene i osuđene, uključujući ovdje i zatvorenike prema kojima je primijenjena neka mjera sigurnosti ili odgojna mjera koju je odredio sudac.

(2) Drugi dio sadrži odredbe koje se mogu primijeniti samo na posebne kategorije zatvorenika o kojima se govori u svakom odjeljku. Ipak, odredbe u odjeljku A, koje se primjenjuju na osuđene osobe, primjenjivat će se i na kategorije zatvorenika spomenute u odjeljcima B, C i D, ukoliko nisu u suprotnosti s odredbama koje za njih vrijede i pod uvjetom da su od koristi ovim zatvorenicima.

5. (1) Svrha Pravila nije da odrede organizaciju zatvorskih ustanova za mlade osobe, kao što su Borstalovi zavodi ili popravni domovi, nego se njihov prvi dio može smatrati općenito prihvatljivim u svim takvim institucijama.

(2) Kategorija mlađih prijestupnika trebala bi, u svakom slučaju, obuhvaćati sve mlade osobe koje podliježu jurisdikciji sudova za djecu.

I. DIO
PRAVILA ZA OPĆU PRIMJENU

Temeljno načelo

6. (1) Pravila treba primjenjivati nepristrano. Ne smije biti diskriminacije na osnovi rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkih ili drugih uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, rodstva, ekonomskog ili nekog drugog statusa.

(2) Naprotiv, vjerski osjećaji i moralne norme grupe kojoj zatvorenik pripada moraju se poštovati.

Zatvorska kartoteka

7. (1) U svakom mjestu gdje ima zatvorenika treba postojati knjiga zapisa s numeriranim stranicama u kojoj će za svakog primljenog zatvoreniak biti upisan:

- a. identitet
- b. razlozi zatvaranja i nadležna vlast koja je donijela odluku o zatvaranju
- c. dan i sat zatvaranja i otpuštanja.

(2) Nijedna osoba ne može biti primljena u zatvor bez prava valjanog naloga za zatvaranje, čije će pojedinosti prethodno biti upisane u registar.

Razmještanje i kategorizacija

8. Različite će kategorije zatvorenika biti smještene u odvojene ustanove ili dijelove penalnih ustanova, s obzirom na spol, dob, raniji život, razloge zbog kojih su zatvoreni i posebne zahtjeve za postupanje.

Tako:

(a) muškarce i žene treba, u načelu, smjestiti odvojeno; u ustanovama gdje su smještene i muške i ženske osobe, sve prostorije koje su određene za žene trebaju biti potpuno odvojene;

(b) neosuđeni zatvorenici moraju biti smješteni odvojeno od osuđenih;

(c) osobe zatvorene zbog dugova ili nekih drugih prekršaja moraju biti odvojene od osoba koje su zatvorene zbog krivičnog djela;

(d) maloljetni zatvorenici trebaju biti odvojeni od odraslih.

Smještaj

9. (1) U sobama ili prostorijama koje služe kao spavaonice treba držati samo jednog zatvorenika. Ako iz posebnih razloga, kao što je privremena pretrpanost, postane za centralnu zatvorsku upravu nužno da učini iznimku od ovog pravila, nije poželjno da se u istu ćeliju smjeste dva zatvorenika.

(2) Tamo gdje je smještaj zajednički treba, u pravilu, smještati brižljivo odabrane zatvorenike za koje se zna da se mogu družiti pod ovim uvjetima. Noću mora postojati nadzor koji je u skladu s karakterom ili tipom kaznene ustanove.

10. Smještaj zatvorenika, a to se posebno odnosi na spavaonice, mora odgovarati zdravstvenim i higijenskim zahtjevima, prvenstveno s obzirom na klimatske uvjete i količinu zraka, te razumnu količinu prostora, svjetla, grijanja i ventilacije.

11. U svakoj prostoriji u kojoj zatvorenici žive ili rade:

(a) prozori moraju biti dovoljno veliki da bi zatvorenik, između ostalog, mogao čitati ili raditi pri dnevnoj svjetlosti; konstrukcija ovih prozora mora biti takva da omogućí ulaz svježeg zraka, bez obzira da li postoji klimatski uređaj ili ne;

(b) umjetno svjetlo treba biti takvo da zatvorenici mogu čitati ili raditi a da ne kvare vid.

12. Sanitarni uređaji trebaju omogućiti zatvoreniku obavljanje prirodnih potreba kad god to želi, i to na čist i pristojan način.

13. Korištenje prikladnih uređaja za kupanje i tuširanje mora se omogućiti svakom zatvoreniku, pri temperaturi koja odgovara kliničkim uvjetima, u razmacima potrebnim za očuvanje opće higijene, prema godišnjem dobu i geografskom položaju, ali najmanje jedanput u tjednu pri umjerenjoj temperaturi.

14. Svi dijelovi ustanove koje zatvorenici koriste moraju se propisno održavati i redovito čistiti.

Osobna higijena

15. Od zatvorenika treba zahtijevati da održavaju osobnu higijenu, za što im treba osigurati vodu i toaletni pribor nužan za očuvanje zdravlja i čistoće.

16. Da bi zatvorenici očuvali pristojan izgled i sačuvali samopoštovanje, treba im omogućiti da njeguju kosu i bradu, a posebno, muškarcima treba omogućiti redovito brijanje.

Odjeća i krevetina

17.(1) Svaki zatvorenik, kojem nije dopušteno nositi vlastitu odjeću, treba dobiti zatvoreničko odijelo prikladno klimatskim uvjetima, koje mu neće ugroziti zdravlje. Ta odjeća ne smije ni na koji način djelovati degradirajuće ili ponižavajuće.

(2) Sva odjeća mora biti čista i održavana u dobrom stanju. Donje rublje treba mijenjati i prati tako često koliko je potrebno za održavanje higijene.

(3) U posebnim prilikama, kada zatvorenik dobije dozvolu za izlazak izvan ustanove, treba mu dozvoliti da nosi vlastitu odjeću ili neku drugu nenapadnu odjeću.

18. Kada je zatvorenicima dozvoljeno da nose vlastito odijelo, treba već kod njihovog prijema u ustanovu osigurati da im odjeća bude čista i spremna za korištenje.

19. Svaki zatvorenik treba, u skladu s mjesnim i nacionalnim običajima, raspomagati posebnim krevetom i posebnom i odgovarajućom krevetinom koju treba održavati u dobrom stanju i mijenjati dovoljno često da bude uvijek čista.

Hrana

20. (1) Svaki zatvorenik treba, u uobičajenim vremenskim razmacima, dobiti kvalitetnu hranu koja je dobro pripremljena, dobro servirana i koja je dovoljno kalorična da održi njegovo zdravlje i kondiciju.

(2) Voda za piće mora biti dostupna svakom zatvoreniku.

Vježbanje i sport

21. (1) Svaki će zatvorenik koji ne radi na otvorenom, ako mu vremenske prilike dozvole, vježbati najmanje jedan sat dnevno ne svježem zraku.
(2) Mladi zatvorenici, kao i drugi zatvorenici kojima to godine i tjelesna kondicija dozvoljavaju moraju dobiti priliku da se tjelesno rekreiraju u vremenu koje je određeno za vježbanje. U tom smislu treba im staviti na raspolaganje teren, sprave i opremu.

Zdravstvene službe

22. (1) U svakoj kaznenoj ustanovi mora biti na raspolaganju barem jedan kvalificirani liječnik koji bi trebao poznavati psihijatriju. Zdravstvene bi službe morale bi tu usko povezane sa zdravstvenom upravom zajednice ili države. Ove usluge moraju uključivati i psihijatrijske usluge za postavljanje dijagnoze, kao i tretman u slučaju duševne poremećenosti zatvorenika.

(2) Bolesne zatvorenike kojima je potrebna pomoć specijalista treba otpremiti u specijalizirane kaznene ustanove ili građanske bolnice. U ustanovama koje imaju osigurane uvjete za liječenje, oprema, pribori lijekovi moraju biti dostupni za medicinsku brigu i njegu bolesnih zatvorenika, a mora postojati i odgovarajuće stručno osoblje.

(3) Svakom zatvoreniku trebaju biti dostupne stomatološke usluge.

23. (1) U kaznenim ustanovama za žene treba osigurati smještaj i svu potrebnu opremu za trudnice ili one koje su već rodile. Kad god je to moguće, porodaj treba obaviti u građanskoj bolnici. Ako je dijete rođeno u kaznenoj ustanovi, taj podatak ne smije biti spomenut u rodnom listu.

(2) Kada je majkama dozvoljeno da hrane svoju djecu, treba im omogućiti da dobiju dječje jaslance s kvalificiranim osobljem, gdje bi dojenčad bila smještena dok nisu pod majčinom brigom.

24. Liječnik je dužan pregledati svakog zatvorenika što prije nakon prijema, a i kasnije u slučaju potrebe, osobito ako želi utvrditi da li postoji moguća tjelesna ili duševna bolest i poduzeti sve potrebne mjere; odvojiti zatvorenike za koje postoji sumnja da boluju od neke infektivne bolesti; utvrditi tjelesne ili psihičke nedostatke koji bi mogli biti smetnja za rehabilitaciju, te odrediti tjelesnu radnu sposobnost svakog zatvorenika.

25. (1) Liječniku treba povjeriti brigu o tjelesnom i duševnom zdravlju zatvorenika, te obavljanje pregleda svih oboljelih zatvorenika, svih koji se požale na bolest, kao i onih koji su na sebe naročito skrenuli njegovu pozomost.

(2) Liječnik je dužan obavijestiti direktora uvijek kada uoči da na tjelesno i duševno zdravlje negativno utječe, ili bi mogao utjecati, kontinuirani boravak u zatvoru ili neki od zatvorskih uvjeta.

26. Liječnik mora redovito obavljati pregled i davati savjete direktoru o:

(a) količini, kakvoći, načinu pripremanja i raspodjeli hrane;

(b) higijeni i čistoći ustanove i zatvorenika;

(c) sanitarnim uređajima, grijanju, rasvjeti i prozračavanju prostorija ustanove;

(d) prikladnosti i čistoći odjeće i krevetnine zatvorenika;

(e) pridržavanju pravila koja se odnose na tjelesni odgoj i sportske aktivnosti kada su organizirane od nestručnog osoblja.

(2) Direktor mora razmotriti izvještaje i mišljenja u skladu s odredbama 25 (2) i 26, i, ako je suglasan, dužan je odmah poduzeti korake da se preporuke liječnika provedu; ako one nisu u nadležnosti direktora, ili ako se on ne slaže s njima, mora odmah podnijeti osobni izvještaj i mišljenje liječnika višoj vlasti.

Disciplina i kažnjavanje

27. Red i disciplinu treba održavati svom čvrstinošću, ali ne s više ograničenja nego je to potrebno za održavanje reda i dobro organiziranog zajedničkog života.

28. I Niti jedan zatvorenik ne može u okviru zatvorske ustanove obavljati neku funkciju koja u sebi sadrži disciplinsku vlast.

(2) Ovo pravilo ipak ne smije biti zapreka za dobro funkcioniranje sistema koji se temelji na samoupravljanju, a pod kojim se zapravo podrazumijevaju izvrsne djelatnosti ili odgovornosti za društveni, odgojni i sportski rad, koje su pod nadzorom dopuštene zatvorenicima podijeljenim u grupe radi sudjelovanja u određenom odgojnom programu.

29. Slijedeći problemi trebaju biti uvijek riješeni ili zakonom ili odredbom nadležnog organa vlasti:

(a) ponašanje koje predstavlja disciplinski prekršaj;

(b) vrsta i trajanje disciplinskih sankcija koje mogu biti izrečene;

(c) nadležni organ koji izriče takve sankcije.

30. (1) Zatvorenike se može kažnjavati samo ako je to u skladu s odredbama određenog zakona ili pravilnika, i nikada dva puta za isti prekršaj.

(2) Niti jedan zatvorenik ne može biti kažnjen prije nego je obaviješten o prekršaju koji mu se stavlja na teret i prije nego mu je pružena prilika da iznese svoju obranu. Nadležna vlast treba svakako ispitati slučaj sa svih strana.

(3) Ukoliko je potrebno, zatvoreniku treba dopustiti da iznese svoju obranu putem zastupnika.

Tjelesne kazne, kazne zatvaranjem u mračne ćelije kao i svaka okrutna, nehumana i ponižavajuća kazna, moraju se potpuno zabraniti kao disciplinske sankcije.

31. (1) Kazne zatvaranjem u samice ili smanjivanje kazne ne smije se primjenjivati sve dok liječnik ne pregleda zatvorenika i pismeno potvrdi da je zatvorenik sposoban podnijeti tu vrstu kazne.

(2) Isto važi i za sve druge kaznene mjere koje bi mogle narušiti tjelesno i duševno zdravlje zatvorenika. U svakom slučaju, kaznene mjere ne smiju nikada biti u suprotnosti s principima postavljenim u odredbi 31, niti smiju od njih odstupati.

(3) Liječnik mora svakodnevno kontrolirati kako zatvorenik podnosi izrečenu kaznu i obavijestiti direktora ako ustanovi da je nužno, u interesu tjelesnog ili duševnog zdravlja zatvorenika, prekinuti ili preinačiti kaznu.

Sredstva za ograničavanje kretanja

33. Sredstva za ograničavanje kretanja, kao što su lisice, lanci i okovi te košulje stezulje ne smiju se nikada upotrijebiti u svrhu kažnjavanja. Ostala sredstva za ograničavanje kretanja dopuštena su jedino u slijedećim slučajevima:

(a) kao mjera opreza protiv bijega za vrijeme privođenja, s tim da se odmah skinu kada zatvorenik dođe pred sudske ili upravne vlasti;

(b) iz zdravstvenih razloga, i to pod nadzorom liječnika;

(c) naredbom direktora, ako se ostale metode kontrole pokažu nedovoljnim, kako bi se zatvorenika spriječilo u nanošenju povreda sebi ili drugome, ili u počinjavanju materijalne štete. U takvim slučajevima direktor mora tražiti savjet od liječnika i podnijeti izvještaj višoj upravnoj vlasti.

34. Oblici i načini upotrebe sredstava za ograničavanje kretanja moraju biti određeni od strane centralne uprave kaznenih ustanova. Takva se sredstva ne smiju primjenjivati duže od stvarno potrebnog vremena.

Informiranje zatvorenika i pravo na žalbu

35. (1) Svaki zatvorenik, čim bude zatvoren, mora dobiti pismenu informaciju o načinu tretmana zatvorenika njegove kategorije, o disciplinskim zahtjevima kaznene ustanove, o propisanim načinima traženja informacija i ulaganja žalbi, kao i o svim ostalim elementima nužnim za razumijevanje njegovih prava i dužnosti radi prilagođavanja životu u ustanovi.

(2) Ako je zatvorenik nepismen, treba mu prenijeti saopćenja usmeno.

36. (1) Zatvorenik mora imati priliku svakog se radnog dana obratiti ili uputiti žalbu direktoru ustanove ili nekom drugom službeniku koji je ovlašten da ga zastupa.

(2) Molbe ili žalbe mogu predavati inspektor ustanove za vrijeme inspekcije zatvora. Zatvorenik može bez prisustva direktora ili drugih članova zatvorskog osoblja razgovarati s inspektorom ili svakim drugim prisutnim službenikom.

(3) Svaki zatvorenik ima pravo bez cenzure podnijeti molbu ili žalbu u propisanom obliku centralnoj zatvorskoj upravi, sudskoj ili nekoj drugoj nadležnoj vlasti.

(4) Ukoliko molba ili žalba nije drska ili bez osnova, mora biti uzeta u razmatranje i rješavana bez odlaganja.

Kontakti s vanjskim svijetom

37. Zatvorenicima treba dopustiti da, u određenim vremenskim razmacima, uz potreban nadzor, komuniciraju sa svojim obiteljima, prijateljima od povjerenja, i to pismeno ili primanjem posjeta.

38. (1) Zatvorenicima stranog državljanstva treba bez odlaganja pružiti razumne olakšice radi održavanja veze s njihovim diplomatskim i konzularnim predstavnicima.

(2) Zatvorenicima koji su državljani zemalja koje nemaju diplomatskih i konzularnih predstavnika u toj zemlji, kao i izbjeglicama i osobama bez državljanstva, treba pružiti iste olakšice kada se žele obratiti diplomatskom predstavništvu države koja štiti njihove interese, ili svakoj vlasti, nacionalnoj ili međunarodnoj, kojeje zadatak da ih štiti.

39. Zatvorenicima treba dopustiti da se redovito informiraju o toku najvažnijih događaja, putem novina, časopisa ili drugih posebnih publikacija u ustanovi; putem radija, predavanja ili ostalih sredstava koje uprava odobri ili kontrolira.

Priručna knjižnica

40. Svaka penalna ustanova treba imati knjižnicu za sve kategorije zatvorenika, dovoljno opremljenu poučnim i zabavnim knjigama. Zatvorenike treba podsticati da se što je više moguće koriste knjižnicama.

Religija

41. (1) Ako u zatvorskoj ustanovi postoji dovoljan broj zatvorenika koji pripadaju istoj vjeri, treba imenovati ili prihvatiti jednog kvalificiranog predstavnika te vjere od strane ustanove. Kada broj zatvorenika to opravdava i kod okolnosti to dozvoljavaju, treba ga predvidjeti za puno radno vrijeme.

(2) Kvalificiranom vjerskom predstavniku, izabranom i prihvaćenom prema točki 1, mora se dozvoliti da redovito održava vjerske obrede i službe, kao i da vodi povjerljive razgovore sa zatvorenicima ili im čini pastoralne posjete u za to određeno vrijeme.

(3) Niti jednom zatvoreniku ne smije se uskratiti pravo da dođe u kontakt s predstavnikom bilo koje vjere. Ako, pak, neki zatvorenik ne želi prihvatiti posjet vjerskog predstavnika, njegova se volja mora u potpunosti poštivati.

42. Svakom se zatvoreniku mora priznati pravo da u granicama mogućnosti zadovoljava svoje vjerske potrebe, sudjeluje u vjerskim obredima koji su organizirani u zatvoru, ili da se molí prema knjigama za vjersko obrazovanje i prema svojoj vjeroispovijesti.

Čuvanje zatvorenikove imovine

43. (1) Sav novac, vrijednosti, odjeća i ostala imovina koja pripada zatvorenicima, a oni je propisima ustanove ne smiju zadržati, mora se prilikom ulaska u ustanove pohraniti na sigurnom mjestu. Popis tih stvari mora potpisati zatvorenik. Treba poduzeti mjere da se te stvari sačuvaju u dobrom stanju.

(2) Prilikom puštanja zatvorenika na slobodu, svi predmeti i novac moraju mu se vratiti, osim ukoliko je dolazilo do ovlaštenog podizanja novca ili ga je slao izvan ustanove, ili ukoliko je iz higijenskih razloga trebalo uništiti neki dio odjeće. Zatvorenik mora potpisati potvrdu za sve predmete i novac koji su mu vraćeni.

(3) Sav novac ili mirovinu koju zatvorenik primi izvana, treba tretirati na isti način.

(4) Ukoliko zatvorenik unese neke lijekove, zatvorski liječnik mora odlučiti o njihovoj upotrebi.

Obavijest o smrti, bolesti, premještanju i sličnom

44. (1) U slučaju smrti ili teške bolesti, teže povrede ili premještanja zatvorenika u odgovarajuću ustanovu za liječenje duševnih bolesti ili poremećaja, direktor je dužan hitno obavijestiti supružnika, ako je zatvorenik vjenčan, ili najbližeg rođaka ili bilo koju drugu osobu koju je zatvorenik odredio.

(2) Zatvorenik mora biti odmah obaviješten o smrti ili ozbiljnoj bolesti nekog od bliskih rođaka. U slučaju teške bolesti takve osobe, ako to prilike dopuštaju, treba zatvoreniku dozvoliti da posjeti bolesnog rođaka ili vidi preminulog, pod pratnjom ili samostalno.

(3) Svaki zatvorenik ima pravo odmah obavijestiti svoju obitelj o svom zatvaranju ili premještanju u drugu ustanovu.

Premještaj zatvorenika

45. (1) Prilikom premještanja iz jedne ustanove u drugu zatvorenici moraju biti što je moguće manje izloženi javnosti, i treba poduzeti odgovarajuće mjere za njihovu zaštitu od uvreda, znatiželje i publiciteta u bilo kojem obliku.

(2) Mora se zabraniti prijevoz zatvorenika vozilima koja nemaju prikladnu ventilaciju ili osvjetljenje, ili na bilo koji način koji bi ih izložio nepotrebnoj tjelesnoj patnji ili poniženju.

(3) Prijevoz zatvorenika treba obaviti na trošak ustanove, i u jednakim uvjetima za sve.

Zatvorsko osoblje

46.(1) Zatvorska uprava mora brižljivo odabrati osoblje svih stupnjeva, jer dobro upravljanje zatvorskim ustanovama ovisi o čestitosti osoblja, humanosti, profesionalnim sposobnostima i osobnoj prilagodljivosti i stručnosti za taj posao.

(2) Uprava mora stalno ulagati napore da u svijesti osoblja i javnog mnijenja pobuđuje i održava uvjerenje da je ova služba od velike društvene važnosti i zbog toga treba koristiti sva raspoloživa sredstva da se o tome obavijesti javnost.

(3) Da bi se postigli naprijed navedeni ciljevi, osoblje u pravilu mora biti zaposleno puno radno vrijeme, kao stručni zatvorski službenici, i mora imati status državnih službenika, te im se mora osigurati stalnost službe koja će ovisiti o njihovom dobrom ponašanju, efikasnosti rada i tjelesnim i duševnim sposobnostima. Dohodak zaposlenih treba biti dovoljan da privuče i zadrži u službi sposobne muškarce i žene. Prednosti zaposlenja i uvjeti rada moraju biti povoljniji s obzirom na zahtjevnu narav posla.

47. (1) Osoblje mora imati određenu razinu obrazovanja i inteligencije.

(2) Prije primanja u službu, osoblje treba proći opći posebni tečaj, te položiti teoretske i praktične ispite.

(3) U toku svog rada, svi članovi osoblja moraju održavati i dokazivati svoje znanje i stručnu sposobnost sudjelujući u internim tečajevima koje uprava mora organizirati u odgovarajućim intervalima.

48. Osoblje se mora u svakoj prilici ponašati i obavljati svoju dužnost tako da primjerima povoljno utječe na zatvorenike i izazove njihovo poštovanje.

49. (1) Koliko je moguće, osoblje mora sadržavati i dovoljan broj specijalista kao što su psihijatri, psiholozi, socijalni radnici, nastavnici i tehnički instruktori.

(2) Treba osigurati stalne usluge socijalnih radnika, nastavnika i tehničkih instruktora, ne isključujući pri tome honorarno i dobrovoljno pomoćno osoblje

50. (1) Direktor ustanove mora, po karakteru svog posla, imati dovoljnu kvalifikaciju za obavljanje svojih dužnosti, kao i odgovarajuće obrazovanje i potrebno iskustvo u tom području.

(2) On mora svoje vrijeme potpuno posvetiti službenim dužnostima i ne smije raditi na honorarnoj osnovi.

(3) On treba stanovati u prostorijama ustanove ili u njenoj neposrednoj blizini.

(4) Ako se dvije ili više ustanova nalaze pod upravom jednog direktora, on mora svaku od tih ustanova posjećivati u kratkim razmacima. Na čelu svake od ovih ustanova mora postojati odgovorni službenik koji stalno boravi u ustanovi.

51. (1) Direktor, njegov zamjenik, kao i većina ostalog osoblja ustanove, moraju znati govoriti jezikom većine zatvorske populacije, ili barem jezikom koji većina zatvorenika razumije.

(2) Kad god je to potrebno, treba se koristiti uslugama tumača.

52. (1) U ustanovama koje su dovoljno velike da trebaju usluge jednog ili više liječnika stalno zaposlenih u ustanovi, barem jedan od njih treba stanovati u ustanovi ili u njezinoj neposrednoj blizini.

(2) U ostalim ustanovama liječnik mora svakodnevno obilaziti zatvorenike i mora stanovati dovoljno blizu da može bez odlaganja intervirati u hitnim slučajevima.

53. (1) U mješovitim ustanovama žensko odjeljenje mora biti pod upravom odgovorne službenice čija je dužnost da čuva ključeve svih dijelova ustanove.

(2) Niti jedan službenik muškog spola ne smije ući u ženska odjeljenja bez pratnje neke od službenica.

(3) Samo osoblje ženskog spola smije nadzirati zatvorenice. To, međutim, ne znači da službenici muškog spola, posebno liječnici i instruktori, ne mogu, iz profesionalnih razloga, obavljati svoju dužnost u ustanovi, pa i u odjeljenjima za žene.

54. (1) Zatvorski službenici, u svom odnosu prema zatvorenicima, smiju upotrijebiti silu samo u slučaju obrane, pokušaja bijega ili protivljenja koje se manifestira silom ili pasivnim ponašanjem prema naredbi koja se zasniva na zakonu ili pravilnicima. Službenici koji upotrijebe silu, moraju svesti njezinu upotrebu na najnužniju mjeru i o tom slučaju odmah obavijestiti direktora ustanove.

(2) Zatvorsko osoblje mora proći specijalnu tjelesnu obuku koja će ga poučiti kako da svlada agresivne zatvorenike.

(3) Osim u posebnim slučajevima, službenici koji obavljaju svoju dužnost koja ih dovodi u neposredni kontakt sa zatvorenicima, ne smiju biti naoružani. Osim toga, osoblju koje ne zna rukovati oružjem ne smije se ni u kojem slučaju povjeriti oružje.

Inspekcija

55. (1) Kvalificirani i iskusni inspektori imenovani od nadležne vlasti dužni su obavljati redovitu inspekciju penalnih ustanova i njihovih službi. Oni će posebno voditi brigu o tome da se ustanovama upravlja prema postojećim zakonima i pravilnicima, kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi kaznenih i popravnih ustanova.

II. DIO

A. PRAVILA ZA POSEBNE KATEGORIJE ZATVORENIKA

Temeljna načela

56. Temeljna načela imaju za cilj da odrede na koji se način primjenjuje sistem kazni u ustanovama i koji je cilj takvih ustanova, suglasno Deklaraciji navedenoj u uvodnim napomenama ovog teksta.

57. Zatvor i druge mjere koje nekog prijestupnika izoliraju od vanjskog svijeta teške su samim tim što oduzimaju pravo pojedincu da raspolaže svojom ličnošću upravu zbog izgubljene slobode. Osim u slučajevima mjere opravdanog izoliranja i zadržavanja u pritvoru, sistem izdržavanja kazne ne bi trebao povećavati patnju koja je već svojstvena samoj situaciji.

58. Svrha i opravdanost kazne lišavanja slobode u krajnjoj liniji, i jest u tome da se društvo zaštiti od zločina. Takvu ćemo svrhu postići ako se vrijeme zatočenja iskoristi, što je više moguće da zatvorenik ne samo želi, nego i bude sposoban nakon izdržane kazne živjeti tako da poštuje zakon i brine o svojim potrebama.

59. U tu svrhu bi kazneni sistem trebao koristiti sva popravna; odgojna, moralna, duhovna i druga sredstva i oblike pomoći kojima raspolaže, te ih nastojati primijeniti u skladu s potrebama kod postupanja, sa svakim pojedinim zatvorenikom.

60. (1) Sistem kaznene institucije treba težiti smanjenju razlika koje postoje između života u zatvoru i na slobodi; te razlike često slabe smisao zatvorenika za odgovornost ili smanjuju poštovanje dostojanstva njegove ličnosti.

(2) Prije nego završi izdržavanje kazne, poželjno je poduzeti mjere za postupni povratak zatvorenika u društveni život. To će se moći ostvariti, ovisno o pojedinom slučaju, uvođenjem pripremnog režima za život na slobodi, koji se može organizirati u samom zatvoru ili nekoj drugoj pogodnoj ustanovi, ili putem uvjetnog puštanja na slobodu pod nadzorom, koji ne treba povjeriti policiji, nego treba ostvariti uz efikasnu društvenu pomoć.

61. Kod postupanja sa zatvorenici ne treba naglašavati njihovo isključivanje iz zajednice, već i dalje isticati da oni tom društvu pripadaju. Zbog toga treba nastojati, u granicama mogućnosti, surađivati s društvenim službama koje bi pružile pomoć osoblju kaznenih ustanova u njihovom zadatku društvene rehabilitacije zatvorenika. Socijalni radnici koji surađuju s kaznenim ustanovama imaju zadatak održati ili popraviti odnos zatvorenika s njihovim obiteljima, kao i s društvenim službama koje im mogu biti od dragocjene pomoći. U granicama koje zadovoljavaju zakon i koje su u skladu s izdržavanjem kazne, treba poduzeti korake u cilju očuvanja građansko-pravnih interesa, prava iz socijalnog osiguranja i drugih društvenih pogodnosti koje zatvorenik uživa.

62. Zdravstvene službe ustanove trudit će se da otkriju i liječe sve tjelesne i psihičke bolesti i nedostatke koji bi mogli biti smetnja rehabilitaciji zatvorenika.

U tu svrhu treba poduzeti svako liječenje, medicinsko, kirurško ili psihijatrijsko, koje se smatra potrebnim.

63. (1) Primjena ovih načela zahtijeva individualizaciju tretmana, a dosljedno tome i elastičan sistem klasifikacije zatvorenika u skupine. Stoga je poželjno da one budu smještene u odvojene ustanove, u kojim će se svakoj skupini moći dati prikladan tretman.

(2) Nije potrebno da ove ustanove imaju isto osiguranje za svaku skupinu. Poželjno je osigurati različite stupnjeve osiguranja, prema karakteru različitih skupina. Zatvori otvorenog tipa, samom činjenicom što ne predviđaju materijalne mjere osiguranja protiv bijega, nego se u tom pogledu oslanjaju na samodisciplinu zatvorenika, stvaraju za pažljivo odabrane zatvorenike najpovoljnije uvjete za rehabilitaciju.

(3) Poželjno je da, u zatvorima otvorenog tipa, individualizacija tretmana ne bude ometana velikim brojem zatvorenika. U nekim se zemljama smatra da u takvim institucijama ne treba prelaziti broju od 500 zatvorenika. U zatvorima otvorenog tipa treba, također, smanjiti broj zatvorenika koliko je više moguće.

(4) S druge strane, međutim, nije poželjno održavati zatvore koji su tako mali da bi se u njima mogao provoditi pogodan tretman.

64. Opuštanjem zatvorenika ne prestaju dužnosti društva. Zbog toga bi trebalo imati na raspolaganju državne i privatne ustanove koje su sposobne oslobođenom zatvoreniku pružiti efikasnu pomoć poslije izlaska iz zatvora, i koje će nastojati ublažiti predrasude protiv zatvorenika i pomoći mu da se uspješno vrati u društvo.

Postupanje s prijestupnicima

65. Postupanje s osobama osuđenim na kaznu zatvora ili slične mjere lišavanja slobode, ima svrhu, u granicama u kojima trajanje zatvora to dopušta, stvoriti volju da po izlasku iz zatvora nastave živjeti normalno, poštujući zakon i zarađujući onoliko koliko im je potrebno za život. Ovaj tretman mora biti takav da ih potiče na samopoštovanje i na razvijanje osjećaja odgovornosti.

66. (1) U tu se svrhu treba služiti odgovarajućim religijskim uslugama u zemljama gdje je to moguće, zatim nastavom, stručnim upućivanjem i obrazovanjem, društvenom pomoći u pogledu zapošljavanja, tjelesnim razvijanjem i izgrađivanjem karaktera u skladu s individualnim potrebama svakog zatvorenika. Treba voditi računa o društvenoj i kriminalnoj prošlosti osuđenika, tjelesnim i duhovnim sposobnostima, osobnom temperamentu, dužini kazne i izgledima za njegovu resocijalizaciju.

(2) Za svakog zatvorenika koji je osuđen na dužu vremensku kaznu, direktor ustanove dobit će vrlo brzo nakon njegovog prijema u zatvor iscrpni izvještaj o svim pitanjima o kojima je bilo riječi u prethodnom odlomku. Među ovim izvještajima treba uvijek biti i izvještaj liječnika, po mogućnosti psihijatra, o tjelesnom i duševnom zdravlju zatvorenika.

(3) Izvještaj i drugi potrebni podaci bit će stavljeni u poseban dosje. Dosje će se uredno voditi i biti tako klasiran da odgovorno osoblje može imati uvid u njega kad god se za tim ukaže potreba.

Klasifikacija i individualizacija

67. Ciljevi klasifikacije trebaju biti:

- (a) odvajanje zatvorenika koji bi, zbog svoje kriminalne prošlosti ili lošeg karaktera, vršili štetan utjecaj na druge zatvorenike;
- (b) raspoređivanje zatvorenika u skupine, da bi se olakšalo postupanje s njima radi njihove resocijalizacije.

68. Ako je moguće, treba koristiti odvojene ustanove ili posebna odjeljenja jedne takve ustanove radi tretmana različitih skupina zatvorenika.

69. Što je prije moguće, nakon prijema i proučavanja ličnosti zatvorenika osuđenog na duže trajanje zatvora, treba pripremiti program za postupanje, na osnovi podataka kojima se raspolaze o njegovim individualnim potrebama, sposobnostima i psihičkom stanju.

Pogodnosti zatvorenika

70. U svakoj penalnoj ustanovi treba uvesti sistem pogodnosti prilagođen različitim skupinama zatvorenika i različitim metodama postupanja, da ih se potakne na dobro ponašanje i razvijanje smisla za odgovornost, te da se razvije njihov interes i suradnja u vezi tretmana koji se provodi.

Rad u zatvoru

71. (1) Rad u zatvoru ne smije imati ponižavajući karakter.

(2) Od svih se zatvorenika traži da rade, ovisno o njihovim tjelesnim i duševnim sposobnostima koje će utvrditi liječnik.

(3) Zatvorenici se trebaju baviti korisnim radom koji će biti takav da ih aktivira uobičajeno radno vrijeme.

(4) Taj rad treba biti takve naravi da sačuva ili poveća njihovu sposobnost da nakon izlaska iz zatvora časno zarađuju za svoj život.

(5) Potrebno je osigurati korisno stručno obrazovanje onim zatvoreniciima koji ga mogu koristiti, a naročito mladima.

72. (1) Organizacija i metode rada u penalnim ustanovama trebaju biti što bliže organizaciji i metodama koje vrijede za sličan rad izvan zatvora, kako bi se zatvorenici pripremili za uobičajene uvjete rada na slobodi.

(2) Međutim, interes i stručno obrazovanje zatvorenika ne trebaju biti podređeni želji da se ostvari dobit od njihova rada.

73. (1) Industrijskim pogonima i ekonomijama kaznenih ustanova treba prvenstveno upravljati zatvorska administracija, a ne privatni poduzetnici.

(2) Kada zatvorenici rade one poslove koji nisu pod kontrolom administracije, uvijek trebaju ostati pod nadzorom zatvorskog osoblja. Osobe za koje se izvode ti radovi, osim ako to nije za druge državne ustanove, moraju administraciji platiti uobičajenu nadnicu za rad, vodeći uvijek računa o učinku svakog zatvorenika.

74. (1) Mjere opreza, propisane radi zaštite, sigurnosti i zdravlja slobodnih radnika, treba provesti i u zatvorskim ustanovama.
(2) Treba donijeti odluku o naknadi štete zatvorenima za povrede pri radu i za profesionalna oboljenja, pod istim uvjetima koji po zakonu vrijede i za slobodne radnike.
75. (1) Maksimalan broj sati rada zatvorenika, u danu ili tjednu, treba biti utvrđen zakonom ili administrativnim pravilnikom, vodeći računa o propisima ili lokalnim običajima koji se primjenjuju za slobodne radnike.
(2) Ovakvo utvrđeni sati trebaju uključivati jedan dan odmora u tjednu i dovoljno vremena za nastavu i ostale djelatnosti koje su predviđene za tretman i preodgajanje zatvorenika.
76. (1) Rad zatvorenika mora biti pravedno nagrađen.
(2) Pravilnikom treba dopustiti zatvorenima da barem jedan dio svoje naknade upotrijebe za kupovinu odobrenih predmeta namijenjenih osobnoj upotrebi, a drugi dio pošalju svojim obiteljima.
(3) Pravilnikom treba također predvidjeti da jedan dio naknade administracija zadržati, kako bi se stvorila ušteda koja će biti predam zatvoreniku pri izlasku iz zatvora.

Nastava i razonoda

77. (1) Treba poduzeti mjere za daljnje obrazovanje svih zatvorenika sposobnih za to, svakako imajući u vidu i religioznu nastavu u zemljama gdje je to moguće. Nastava za nepismene i mlade zatvorenike treba biti obavezna i administracija joj mora posvetiti posebnu pažnju.
(2) Koliko je izvedivo, nastavu koju pohađaju zatvorenici treba uskladiti sa sistemom javne nastave kako bi mogli bez teškoća nastaviti svoje obrazovanje nakon puštanja na slobodu.
78. Za tjelesno i duševno zdravlje zatvorenika treba u zatvorskim ustanovama organizirati zabavne i kulturne aktivnosti.

Društveni odnosi i pomoć nakon izlaska iz zatvora

79. Posebnu pažnju treba posvetiti održavanju i poboljšavanju odnosa između zatvorenika i njihovih obitelji, što je svakako poželjno i u obostranom interesu.
80. (1) Od samog početka zatočenja treba voditi računa o budućnosti zatvorenika nakon izlaska iz zatvora. Treba ih poticati da održavaju i stvaraju takve odnose s osobama i organizacijama izvan ustanove koji bi bili u interesu njihovih obitelji, a također i u interesu vlastitog društvenog preodgajanja.
81. (1) Razne službe i organizacije, službene ili neslužbene, a koje pružaju pomoć zatvorenima nakon puštanja na slobodu kako bi ponovo našli svoje mjesto u društvu, trebaju, u granicama mogućnosti, pribaviti oslobođenim zatvorenima potrebnu dokumentaciju i isprave o identitetu, načini imenima, posao, pristojnu odjeću koja odgovara klimi i godišnjem dobu, kao i potrebna sredstva da stignu do određenog mjesta i mogu normalno živjeti nakon izlaska iz zatvora.
(2) Nadležni predstavnici tih organizacija trebaju imati pristup u zatvor i zatvorenima i od njih treba tražiti mišljenje, od samog početka izdržavanja kazne, o daljnoj budućnosti i preodgajanju zatvorenika.
(3) Poželjno je da djelatnosti ovakvih organa budu što više centralizirane i usklađene, kako bi se isplatio njihov trud.

B. DUŠEVNO BOLESNI I UMNO POREMEĆENI ZATVORENICI

82. (1) Duševne bolesnike ne treba držati u zatvoru, već treba poduzeti mjere da ih se što prije premjesti u ustanove za duševno bolesne osobe.
(2) Zatvorenike koji boluju od duševnih bolesti ili abnormalnosti treba podvrgnuti liječenju u specijalnim ustanovama koje su pod zdravstvenom upravom.
83. Poželjno je poduzeti mjere, u suglasnosti s nadležnim organima, da se psihijatrijsko liječenje nastavi i poslije puštanja na slobodu i osigura društvena i psihijatrijska pomoć nakon izlaska iz zatvora.

C. NEOSUĐENI ZATVORENICI

84. (1) Uhapšene ili pritvorene osobe, zadržane u policijskom pritvoru ili zatvoru zbog neke povrede krivičnog zakona, a kojima još nije suđeno, u slijedećim odredbama vodit će se kao "okrivljene osobe".
(2) Neosuđeni zatvorenici smatraju se nevinima i tako ih se mora i tretirati.
(3) Ne zadirući u zakonske odredbe o zaštiti osobnih sloboda, niti u odredbe koje predviđaju istražni postupak, oni će uživati poseban tretman koji je opisan u slijedećim pravilima samo u glavnim crtama.
85. (1) Okrivljene osobe treba odvojiti od osuđenih.
(2) Mlade zatvorenike treba odvojiti od starijih. U pravilu, oni bi trebali biti zatvoreni u posebne ustanove.
86. Okrivljene osobe treba smjestiti u posebne prostorije, ukoliko nisu u pitanju različiti lokalni običaji s obzirom na klimu.
87. U granicama koje odgovaraju održavanju primjerenog reda u zatvorskoj ustanovi, okrivljeni se mogu, ako to žele, hraniti o svom trošku nabavljajući hranu izvana uz pomoć uprave, putem svojih obitelji ili prijatelja. U protivnom, uprava je dužna voditi brigu o njihovoj ishrani.
88. (1) Okrivljenoj osobi treba dopustiti da nosi vlastito odijelo, ako je ono čisto i pristojno.
(2) Ako okrivljeni nosi zatvoreničku uniformu, ona se mora razlikovati od uniforme osuđenih.
89. Okrivljenoj osobi treba, kad god je moguće, pružiti priliku za rad, ali se to ne smije od nje zahtijevati. Ako se odluči na rad, on mora biti plaćen.
90. Okrivljenim osobama treba dozvoliti da na vlastiti trošak, ili trošak drugih osoba, nabavljaju knjige, novine, pribor za pisanje, i sredstva za rad u skladu s interesima pravosudne uprave i sigurnosti, i rada u ustanovi.
91. Okrivljenim osobama treba dozvoliti da primaju posjete i medicinske usluge svog osobnog liječnika ili stomatologa, ako za to postoje opravdani razlozi i ako su u stanju platiti te usluge.
92. Okrivljenom treba omogućiti da odmah obavijesti svoju obitelj o zatvaranju i da uživa sve razumne pogodnosti kako bi mogao ostati u vezi s obitelji, prijateljima, te primiti njihove posjete, ograničene jedino nužnim mjerama sigurnosti i nadzora u interesu pravosudne administracije i održavanja reda i sigurnosti u ustanovi.

93. Okrivljenom treba dopustiti da traži branitelja po službenoj dužnosti, a kada je to moguće, da prima i posjete svog odvjetnika u vezi s obranom. Treba mu omogućiti da pripremi i uruči svom odvjetniku povjerljive upute. U tu svrhu mu treba dati pisaci pribor ako ga zatraži. Razgovori između okrivljenog i njegovog odvjetnika mogu se voditi uz prisustvo službenika policije ili zatvora, ali ne i uz prisluškivanje.

CIVILNI ZATVORENICI

94. U zemljama u kojima zakon dozvoljava zatvaranje zbog duga po nalogu suda ili na osnovi nekrivičnog postupka, osobe zatvorene na taj način ne smiju biti izložene većim ograničenjima i metodama prisile, niti se s njima smije strožije postupati nego što je nužno za očuvanje sigurnosti i reda u zatvoru. Postupanje s njima ne smije biti nepovoljnije u odnosu

na okrivljene osobe, s tom razlikom što ih se može prisiliti da obavljaju neki rad.

Ne zadirući u odredbe člana 9. Međunarodnog ugovora o građanskim i političkim pravima, osobe uhapšene ili zatvorene a nisu osuđene, uživaju istu onakvu zaštitu kao što je naznačeno u prvom i drugom dijelu odjeljka C. Odgovarajuće odredbe odjeljka A mogu se, isto tako, primjenjivati kada je njihova namjena korisna za tu posebnu kategoriju zatvorenika, pod uvjetom da nisu poduzete nikakve mjere koje znače da bi mjere preodgajanja ili rehabilitacije mogle biti primijenjene u bilo kojem obliku na osobe kojima nije stavljeno na teret bilo kakvo krivično djelo.

1.1. Procedures for the effective implementation of the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners

Economic and Social Council resolution 1984/47, annex.

Procedure 1

All States whose standards for the protection of all persons subjected to any form of detention or imprisonment fall short of the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners shall adopt the Rules.

Commentary

The General Assembly, in its resolution 2858(XXVI) of 20 December 1971, invited the attention of Member States to the Standard Minimum Rules and recommended that they should be effectively implemented in the administration of penal and correctional institutions and that favourable consideration should be given to their incorporation in national legislation. Some States may have standards that are more advanced than the Rules, and the adoption of the Rules is therefore not requested on the part of such States. Where States feel that the Rules need to be harmonized with their legal system and adapted to their culture, the emphasis is placed on the substance rather than the letter of the Rules.

Procedure 2

Subject, as necessary, to their adaptation to the existing laws and culture but without deviation from the spirit and purpose of the Rules, the Standard Minimum Rules shall be embodied in national legislation and other regulations.

Commentary

This procedure emphasizes that it is necessary to embody the Rules within national legislation and regulations, thus covering also some aspects of procedure 1.

Procedure 3

The Standard Minimum Rules shall be made available to all persons concerned, particularly to law enforcement officials and correctional personnel, for purposes of enabling their application and execution in the criminal justice system.

Commentary

This procedure stresses that the Rules, as well as national statutes and regulations implementing the Rules, should be made available to all persons concerned with their implementation, in particular law enforcement officials and correctional personnel. The effective implementation of the Rules might also involve the organization of training courses by the central administration in charge of correctional matters. The dissemination of procedures is discussed in procedures 7 to 9.

Procedure 4

The Standard Minimum Rules, as embodied in national legislation and other regulations, shall also be made available and understandable to all prisoners and all persons under detention, on their admission and during their confinement.

Commentary

To achieve the goal of the Standard Minimum Rules, it is necessary to make the Rules, as well as the implementing national statutes and regulations, available to prisoners and all persons under detention (rule 95), in order to further the awareness that the Rules represent the minimum conditions that are accepted as suitable by the United Nations. Thus, this procedure supplements the provisions contained in procedure 3.

A similar requirement, that the Rules be made available to the persons for whose protection they have been elaborated, has been already established in the four Geneva Conventions of 12 August 1949, of which articles 47 of the first Convention, 48 of the second, 127 of the third and 144 of the fourth state in common:

"The High Contracting Parties undertake, in time of peace as in time of war, to disseminate the text of the present Convention as widely as possible in their respective countries, and, in particular, to include the study thereof in their programmes of military and, if possible, civil instruction, so that the principles thereof may become known to the entire population, in particular to the armed fighting forces, the medical personnel and the chaplains."

Procedure 5

States shall inform the Secretary-General of the United Nations every five years of the extent of the implementation and the progress made with regard to the application of the Standard Minimum Rules, and of the factors and difficulties, if any, affecting their implementation, by responding to the Secretary-General's questionnaire. This questionnaire should, following a specified schedule, be selective and limited to specific questions in order to secure an in-depth review and study of the problems selected. Taking into account the reports of Governments as well as other relevant information available within the United Nations system, the Secretary-General shall prepare independent periodic reports on progress made with respect to the implementation of the Standard Minimum Rules. In the preparation of those reports the Secretary-General may also enlist the co-operation of specialized agencies and of the relevant intergovernmental organizations and non-governmental organizations in consultative status with the Economic and Social Council. The Secretary-General shall submit the above-mentioned reports to the Committee on Crime Prevention and Control for consideration and further action, as appropriate.

Commentary

It will be recalled that the Economic and Social Council, in its resolution 663/C/(XXIV) of 31 July 1957, recommended that the Secretary-General be informed every five years of the progress made with regard to the application of the Standard Minimum Rules and authorized the Secretary-General to make arrangements for the publication, as appropriate, of such information and to ask for supplementary information if necessary.

Seeking the co-operation of specialized agencies and relevant intergovernmental and non-governmental organizations is a well-established United Nations practice. In the preparation of his independent report on progress made with respect to the implementation of the Standard Minimum Rules, the Secretary-General will take into account, inter alia, information available in the human rights organs of the United Nations, including the Commission on Human Rights, the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, the Human Rights Committee functioning under the International Covenant on Civil and Political Rights, and the Committee on the Elimination of Racial Discrimination. The implementation work under the future convention against torture could also be taken into account, as well as any information which might be gathered under the body of principles for the protection of prisoners and detainees currently under preparation in the General Assembly.

Procedure 6

As part of the information mentioned in procedure 5 above, States should provide the Secretary-General with:

- (a) Copies or abstracts of all laws, regulations and administrative measures concerning the application of the Standard Minimum Rules to persons under detention and to places and programmes of detention;
- (b) Any data and descriptive material on treatment programmes, personnel and the number of persons under any form of detention, and statistics, if available;
- (c) Any other relevant information on the implementation of the Rules, as well as information on the possible difficulties in their application.

Commentary

This requirement derives from both resolution 663/C/(XXIV) of the Economic and Social Council and the recommendations of the United Nations congresses on the prevention of crime and the treatment of offenders. Although the items of information suggested here are not specifically provided for, it seems feasible to collect such information in order to assist Member States in overcoming difficulties through an exchange of experience. Furthermore, the request for such information is analogous to the existing periodic reporting system on human rights originally established by the Economic and Social Council in its resolution 624/B/(XXII) of 1 August 1956.

Procedure 7

The Secretary-General shall disseminate the Standard Minimum Rules and the present implementing procedures, in as many languages as possible, and make them available to all States and intergovernmental and non-governmental organizations concerned, in order to ensure the widest circulation of the Rules and the present implementing procedures.

Commentary

The need for the widest possible dissemination of the Standard Minimum Rules is self-evident. Close co-operation with all appropriate inter-governmental and non-governmental organizations is important to secure more effective dissemination and implementation of the Rules. Therefore, the Secretariat should maintain close contacts with such organizations and should make relevant information and data available to them. It should also encourage those organizations to disseminate information about the Standard Minimum Rules and the implementing procedures.

Procedure 8

The Secretary-General shall disseminate his reports on the implementation of the Rules, including analytical summaries of the periodic surveys, reports of the Committee on Crime Prevention and Control, reports prepared for the United Nations congresses on the prevention of crime and the treatment of offenders as well as the reports of the congresses, scientific publications and other relevant documentation as from time to time may be deemed necessary to further the implementation of the Standard Minimum Rules.

Commentary

This procedure reflects the present practice of disseminating such reports as part of the documentation for the United Nations bodies concerned, as United Nations publications or as articles in the Yearbook on Human Rights and the International Review of Criminal Policy, the Crime Prevention and Criminal Justice Newsletter and any other relevant publications.

Procedure 9

The Secretary-General shall ensure the widest possible reference to and use of the text of the Standard Minimum Rules by the United Nations in all its relevant programmes, including technical co-operation activities.

Commentary

It should be ensured that all relevant United Nations bodies include or make reference to the Rules and the implementing procedures, thus contributing to wider dissemination and increasing the awareness of specialized agencies, governmental, intergovernmental and non-governmental bodies and the general public of the Rules and of the commitment of the Economic and Social Council and the General Assembly to their implementation.

The extent to which the Rules have any practical effect on correctional administrations depends to a great extent on the measures through which they permeate local legislative and administrative practices. They should be known and understood by a wide range of professionals and non-professionals throughout the world. Therefore there is a great need for more publicity in any form, which could also be attained by frequent references to the Rules, accompanied by public information campaigns.

Procedure 10

As part of its technical co-operation and development programmes the United Nations shall:

- (a) Aid Governments, at their request, in setting up and strengthening comprehensive and humane correctional systems;
- (b) Make available to Governments requesting them the services of experts and regional and interregional advisers on crime prevention and criminal justice;
- (c) Promote national and regional seminars and other meetings at the professional and non-professional levels to further the dissemination of the Standard Minimum Rules and the present implementing procedures;
- (d) Strengthen substantive support to regional research and training institutes in crime prevention and criminal justice that are associated with the United Nations.

The United Nations regional research and training institutes in crime prevention and criminal justice, in co-operation with national institutions, shall develop curricula and training materials, based on the Standard Minimum Rules and the present implementing procedures, suitable for use in criminal justice educational programmes at all levels, as well as in specialized courses on human rights and other related subjects.

Commentary

The purpose of this procedure is to ensure that the United Nations technical assistance programmes and the training activities of the United Nations regional institutes are used as indirect instruments for the application of the Standard Minimum Rules and the present implementing procedures. Apart from regular training courses for correctional personnel, training manuals and the like, particularly at the policy and decision-making level, provision should be made for expert advice on the questions submitted by Member States, including an expert referral system to interested States.

This expert referral system seems particularly necessary in order to implement the Rules according to their spirit and with a view to the socio-economic structure of the countries requesting such assistance.

Procedure 11

The United Nations Committee on Crime Prevention and Control shall:

- (a) Keep under review, from time to time, the Standard Minimum Rules, with a view to the elaboration of new rules, standards and procedures applicable to the treatment of persons deprived of liberty;
- (b) Follow up the present implementing procedures, including periodic reporting under procedure 5 above.

Commentary

As most of the information collected in the course of periodic inquiries as well as during technical assistance missions would be brought to the attention of the Committee on Crime Prevention and Control, ensuring the effectiveness of the Rules in improving correctional practices rests with the Committee, whose recommendations would determine the future course in the application of the Rules, together with the implementing procedures. The Committee should therefore clearly define existing shortcomings in or the reasons for the lack of implementation of the Rules, *inter alia*, through contacts with the judiciary and ministries of justice of the countries concerned, with the view to suggesting appropriate remedies.

Procedure 12

The Committee on Crime Prevention and Control shall assist the General Assembly, the Economic and Social Council and any other United Nations human rights bodies, as appropriate, with recommendations relating to reports of ad hoc inquiry commissions, with respect to matters pertaining to the application and implementation of the Standard Minimum Rules.

Commentary

As the Committee on Crime Prevention and Control is the relevant body to review the implementation of the Standard Minimum Rules, it should also assist the above-mentioned bodies.

Procedure 13

Nothing in the present implementing procedures should be construed as precluding resort to any other means or remedies available under international law or set forth by other United Nations bodies and agencies for the redress of violations of human rights, including the procedure on consistent patterns of gross violations of human rights under Economic and Social Council resolution 1503(XLVIII) of 27 May 1970, the communication procedure under the Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights and the communication procedure under the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

Commentary

Since the Standard Minimum Rules are only partly concerned with specific human rights issues, the present procedures should not exclude any avenue for redress of any violation of such rights, in accordance with existing international or regional standards and norms.

2. DEKLARACIJA O ZAŠTITI SVIH OSOBA OD TORTURE I DRUGIH OBLIKA OKRUTNOG, NEHUMANOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA I KAŽNJAVANJA

Usvojena Rezolucijom Generalne skupštine 9. prosinca 1975.

Generalna skupština,

Uzima u obzir da, u skladu s principima proklamiranim u Povelji UN, osnova slobode, pravde i mira u svijetu leži u priznavanju inherentnog dostojanstva i jednakih neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji,

Smatra da ta prava proizlaze iz urođenog dostojanstva čovjeka,

Također uzima u obzir obavezu država koje povezuje Povelja, posebno član 55, da opće poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda podignu na višu razinu i da ih podržavaju,

Uzima u obzir član 5. Opće deklaracije o ljudskim pravima i član 7. Međunarodne konvencije o građanskim i političkim pravima koji govore o tome da nitko ne može biti izložen torturi ili nekom drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju i kazni,

Usvaja Deklaraciju o zaštiti svih osoba od torture i drugih oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja.

Tekst Deklaracije nalazi se u dodatku Rezolucije kao smjernica za sve države i druge entitete koji imaju izvršnu vlast.

DODATAK

Deklaracija o zaštiti svih osoba od torture i drugih oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja

Član 1.

1. Prema ovoj Deklaraciji tortura znači bilo koji čin kojim se namjerno izaziva jaka bol ili patnja (tjelesna ili duševna) koja nastaje na poticaj službene osobe s namjerom da se od osobe ili nekog drugog dobije informacija ili priznanje, da bi se kaznila za počinjeno djelo ili za sumnju da je djelo počinila, da se zaplaši takva osoba ili neke druge osobe., Patnja i bol, inherentne ili popratne, koje proizlaze iz zakonskih sankcija, a u skladu su sa Standardnim minimalnim pravilima za postupanje sa zatvorenicima, isključuju se.

2. Tortura predstavlja teže i namjerno okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje i kažnjavanje zatvorenika.

Član 2.

Bilo koji oblik torture ili ostalih oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja predstavlja povredu ljudskog dostojanstva i mora se okarakterizirati kao nepoštivanje ciljeva Povelje Ujedinjenih naroda, povreda ljudskih prava i temeljnih sloboda proklamiranih u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima.

Član 3.

Niti jedna država ne smije dopustiti ili tolerirati torturu ili druge oblike okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja. Posebne okolnosti, kao što su ratno stanje ili prijetnja ratom, unutarnja politička nestabilnost ili bilo koji drugi hitni slučaj, ne smiju biti opravdanje za vršenje torture ili nekog drugog načina postupanja sa zatvorenicima ili izricanja kazne.

Član 4.

Svaka država, u skladu s propisima ove Deklaracije mora poduzeti mjere za sprečavanje torture i ostalih oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja unutar svog pravosudnog sistema.

Član 5.

Nastava za osoblje, koje provodi zakonske odredbe, kao i za druge službene osobe koje su na neki način odgovorne za zatvorenike, mora voditi računa o uvođenju zabrane za torturu i druga okrutna, neljudska postupanja ili kažnjavanja. Ova će zabrana, također, kad god to bude prikladno biti uključena u opća pravila i upute koje već postoje u vezi s dužnostima i zadacima onih osoba koje imaju vezu sa zatvorom ili preodgajanjem.

Član 6.

Svaka će država na svom teritoriju provoditi sistematsku reviziju metoda saslušavanja i ostalih postupaka koji postoje u vezi s pritvorom ili preodgajanjem osuđenih osoba, u svrhu sprečavanja svakog pokušaja torture i drugih oblika okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja.

Član 7.

Svaka država mora brinuti da svako zlostavljanje, kao što je izrečeno u članu 1, bude tretirano kao prekršaj koji podliježe krivičnom zakonu. To se mora odnositi i na djela okarakterizirana kao sudjelovanje, suučesništvo, poticaj ili pokušaj da se zlodjelo poćini.

Član 8.

Svaka se osoba koja ustvrdi da je na nagovor službene osobe mučena ili tretirana i kažnjavana na neki okrutan, neljudski ili ponižavajući način, ima pravo žaliti i ima pravo da se slučaj nepristrano ispita od strane nadležnih organa države u kojoj se to događa.

Član 9.

Kad god postoji osnova da vjerujemo da je neki oblik mučenja i počinjen, prema članu 1, nadležni organi moraju odmah pristupiti nepristranoj istrazi, čak ako i nije bio uložena formalni prigovor.

Član 10.

Ako se prema članu 8. i članu 9. istraživanjem utvrdi da je počinjeno nasilje, kao što je izneseno u članu 1, treba pokrenuti krivični postupak protiv navedenog prekršitelja, pojedinca ili više njih, u skladu s državnim zakonom. Ako je tvrdnja za druge okrutna, neljudska i ponižavajuća djela opravdana, navodni će prekršitelj ili prekršitelji biti podvrgnuti krivičnim, disciplinskim ili ostalim odgovarajućim postupcima.

Član 11.

Kada se dokaže da je neki vid mučenja (zlostavljanja) počinjen ili su primijenjeni neki drugi oblici okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, žrtva mora dobiti naknadu i kompenzaciju u skladu s državnim zakonom.

Član 12.

Svaki iskaz za koji se utvrdi da je dan kao rezultat mučenja ili ostalih oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ne može se koristiti kao dokaz protiv te osobe ili neke druge osobe protiv koje se vodi postupak.

3. KONVENCIJA PROTIV TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI I POSTUPAKA¹

*Odobrena i predložena za potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 39/46 od 10. prosinca 1984
Stupila na snagu 26. lipnja 1987, u skladu sa članom 27 (1)*

Države članice ove konvencije,
Smatrajući da je, u skladu s načelima Povelje Ujedinjenih naroda, priznavanje jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji temelj slobode, pravde i mira u svijetu,

Smatrajući da ta prava proizilaze iz dostojanstva neodvojivog od ljudske osobe,

Smatrajući da su države članice dužne, na temelju Povelje, osobito člana 55, poticati opće i stvarno poštivanje prava čovjeka i osnovnih sloboda,

Vodeći računa o članu 5. Opće deklaracije o pravima čovjeka te o članu 7. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, prema kojima niko ne može biti podvrgnut torturi, niti surovim, neljudskim ili ponižavajućim kaznama i postupcima,

Vodeći računa, također, o Deklaraciji o zaštiti svih lica od torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, koju je donijela Generalna skupština 9. decembra 1975,

U želji da povećaju uspješnost borbe protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka u cijelom svijetu,

Suglasile su se u ovome:

DIO I

Član 1.

1. U ovoj konvenciji izraz "tortura" označava svaki akt kojim se jednoj osobi namjerno nanosi bol ili teška tjelesna ili duševna patnja da bi se od te osobe ili neke treće osobe dobile obavijesti ili priznanja, ili da bi se ta osoba kaznila za djelo što ga je ona ili neka treća osoba počinila ili za čije je izvršenje osumnjičena, da bi se ta osoba zastrašila ili da bi se na nju izvršio pritisak, ili zbog bilo kojeg drugog razloga utemeljenog na bilo kojem obliku diskriminacije, ako ta bol ili te patnje nanosi službena osoba ili bilo koja druga osoba koja djeluje u službenom svojstvu ili na njezin poticaj ili s njezinim izričitim ili prećutnim pristankom. Taj se izraz ne odnosi na bol ili patnje koje su posljedica isključivo zakonskih sankcija, neodvojivih od tih sankcija, ili koje te sankcije uzrokuju.

2. Ovaj član ne utječe ni na koji međunarodni akt ni bilo koji unutrašnji zakon koji sadrži ili može sadržati odredbe šireg značaja.

Član 2.

1. Svaka država članica poduzima zakonske, administrativne, sudske ili druge uspješne mjere kako bi spriječila izvršenje akata torture na teritoriji pod svojom jurisdikcijom.

2. Kao opravdanje za torturu ne može se navoditi nikakva iznimna okolnost, bilo da je riječ o ratnom stanju ili opasnosti od rata, unutrašnjoj političkoj nestabilnosti ili bilo kojem drugom vanrednom stanju.

3. Kao opravdanje za torturu ne može se navoditi naredba neke pretpostavljene osobe ili organa vlasti.

4. Ako je država uhapsila osobu u skladu s odredbama ovog člana, o hapšenju i okolnostima kojima se ono opravdava odmah obavještava države spomenute u stavu 1. člana 5. Država koja provodi prethodnu istragu spomenutu u stavu 2. ovog člana ubrzo o tome saopštava zaključke spomenutim državama i obavještava ih kane li obavljati svoju nadležnost.

Član 3.

1. Niti jedna država članica neće protjerati, vratiti niti izručiti osobu drugoj državi ako postoje ozbiljni razlozi za sumnju da može biti podvrgnuta torturi.

2. Da bi utvrdili postojanje takvih razloga, nadležni će organi voditi računa o svim relevantnim okolnostima, uključujući, eventualno postojanje niza sistemskih, ozbiljnih, očitih ili masovnih povreda prava čovjeka u toj državi.

¹ Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori 9/91, Odluka o objavljivanju mnogostраниh međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji, Narodne novine – Međunarodni ugovori 12/93

Član 4.

1. Svaka država članica nastoji da se prema njezinom krivičnom pravu svi akti torture smatraju krivičnim djelima. Isti je slučaj i s pokušajem torture ili nekog drugog akta što ga je počinila neka osoba, a znači saučesništvo ili sudjelovanje u aktu torture.
2. Svaka država članica za ta krivična djela određuje odgovarajuće kazne, koje uzimaju u obzir njihovu težinu.

Član 5.

1. Svaka država članica poduzima potrebne mjere kako bi utvrdila svoju nadležnost za krivična djela spomenuta u članu 4. i to u ovim slučajevima:
 - a) kad je krivično djelo počinjeno na teritoriji pod jurisdikcijom spomenute države ili na zrakoplovima ili brodovima što su upisani u toj državi;
 - b) kad je navodni počinitelj krivičnog djela državljanin spomenute države;
 - c) kad je žrtva državljanin spomenute države i kad ona to smatra potrebnim.
2. Svaka država članica poduzima, također, potrebne mjere kako bi utvrdila svoju nadležnost za spomenuta krivična djela ako je navodni počinitelj tih djela na teritoriji pod njezinom jurisdikcijom, a spomenuta ga država ne izručuje, u skladu s članom 8, ni jednoj od država spomenutih u stavu 1. ovog člana.
3. Ova konvencija ne isključuje ničiju krivičnu nadležnost utemeljenu na unutrašnjem zakonodavstvu.

Član 6.

1. Ako smatra da okolnosti to opravdavaju, pošto razmotri obavijesti što ih ima, svaka država članica na teritoriji na kojoj se nalazi osoba za koju se sumnja da je počinila krivično djelo spomenuto u članu 4. osigurava hapšenje te osobe ili poduzima sve potrebne sudske mjere kako bi osigurala prisutnost te osobe. Hapšenje i mjere moraju biti u skladu sa zakonodavstvom spomenute države; one se mogu provoditi samo u roku potrebnom za pokretanje krivičnog gonjenja ili postupka za izručenje.
2. Spomenuta država bez odgode provodi prethodnu istragu radi utvrđivanja činjenica.
3. Svaka osoba uhapšena u skladu s tačkom 1. ovog člana može, bez odgode, stupiti u dodir s najbližim ovlaštenim predstavnikom države čije državljanstvo ima ili, ako je riječ o osobi bez državljanstva, s predstavnikom države u kojoj ima uobičajeno prebivalište.

Član 7.

1. Države članice na teritoriji pod svojom jurisdikcijom na kojoj je otkriven navodni počinitelj krivičnog djela spomenutog u članu 4. ako ne izruči tog počinitelja, u slučajevima što su spomenuti u članu 5. podnosi predmet nadležnim organima kako bi proveli krivični postupak.
2. Ti organi donose odluku uz iste uvjete kao i za svako drugo teško krivično djelo općeg prava u skladu s pravnim propisima te države. U slučajevima što su spomenuti u stavu 2. člana 5. dokazna pravila koja se primjenjuju na gonjenje i na osudu ni na koji način ne mogu biti manje stroga od pravila koja se primjenjuju u slučajevima što su spomenuti u stavu 1. člana 5.
3. Svakoj osobi koju gone bilo za koje krivično djelo spomenuto u članu 4. jamči se pravo na pravedno postupanje u svim fazama postupka.

Član 8.

1. Krivična djela spomenuta u članu 4. automatski se unose u svaki ugovor o izručenju između država članica. Države članice obavezuju se da će ta krivična djela unijeti u svaki ugovor o izručenju što ga budu sklopile između sebe.
2. Ako jednoj državi članici koja izručenje uvjetuje postojanjem ugovora, druga država članica, s kojom nije vezana ugovorom o izručenju, podnese zahtjev za izručenje, ona može ovu konvenciju smatrati pravnom osnovom za izručenje u vezi s tim krivičnim djelima. Izručenje ovisi o drugim uvjetima što su predviđeni pravom zamoljene države.
3. Države članice koje izručenje ne uvjetuju postojanjem ugovora međusobno priznaju spomenuta krivična djela kao slučajeve za izručenje u uvjetima što su predviđeni pravom zamoljene države.
4. Spomenuta krivična djela smatraju se, radi izručenja između država članica kao da su učinjena ne samo u mjestu njihova izvršenja nego i na teritoriji koja je pod jurisdikcijom država koje su dužne utvrditi svoju nadležnost prema stavu 1. člana 5.

Član 9.

1. Države članice pružaju jedna drugoj najširu moguću pravnu pomoć u svakom krivičnom postupku u vezi s krivičnim djelima što su spomenuta u članu 4. uključujući i dostavu svih dokaznih elemenata kojima raspolažu i koja su potrebna u vezi s postupkom.
2. Države članice izvršavaju svoje obaveze u skladu sa stavom 1. ovog člana prema svakom ugovoru o pravnoj pomoći koji može postojati između njih.

Član 10.

1. Svaka država članica brinit će se da upoznavanje i informiranje o zabrani torture bude sastavnim dijelom obrazovanja civilnog i vojnog osoblja zaduženog za primjenu zakona, medicinskog osoblja, vršioaca javnih funkcija i ostalih osoba koje mogu na bilo koji način sudjelovati u čuvanju ili pr slušavanju neke uhapšene, pritvorene ili zatvorene osobe ili ponašanju prema nekoj uhapšenoj, pritvorenoj ili zatvorenoj osobi.
2. Svaka država članica unosi spomenutu zabranu u utvrđena pravila ili upute u vezi s obavezama i dužnostima tih osoba.

Član 11.

Svaka država članica obavlja sistemski nadzor nad pravilima, uputama, metodama i praksom preslušanja i nad odredbama u vezi s čuvanjem uhapšenih, pritvorenih ili zatvorenih osoba i postupanjem bilo na koji način s njima na nekoj teritoriji pod njezinom jurisdikcijom, radi sprječavanja svakog slučaja torture.

Član 12.

Svaka država članica brine se da nadležni organi, bez odgode, provedu nepristranu istragu svaki put kad postoje opravdani razlozi sumnje da je akt torture učinjen na nekoj teritoriji pod njezinom jurisdikcijom.

Član 13.

Svaka država članica osigurava svakoj osobi koja tvrdi da je bila podvrgnuta torturi na nekoj teritoriji pod njezinom jurisdikcijom pravo žalbe nadležnim organima spomenute države, koji će neodgodivo i nepristrano ispitati slučaj. Poduzet će se mjere za osiguranje zaštite osobe koja se žalila i osobe kao svjedoka od svakog lošeg postupanja ili bilo kakva zastrašivanja zbog podnesene žalbe ili bilo kakve date izjave.

Član 14.

1. Svaka država članica, u svom pravnom sistemu jamči žrtvi nekog akta torture pravo dobivanja naknade te pravedne i odgovarajuće odštete, uključujući sredstva potrebna za njenu što potpuniju rehabilitaciju. U slučaju smrti žrtve akta torture, osoba koja je izdržavala tu žrtvu polaže pravo na odštetu.

2. Ovaj član ne isključuje nikakvo pravo na obeštećenje koje bi imala žrtva ili bilo koja druga osoba u skladu s unutrašnjim zakonodavstvom.

Član 15.

Svaka država članica se brine da izjava za koju se dokaže da je dobivena torturom ne može biti navedena kao dokazni element u nekom postupku, osim protiv osobe optužene za torturu da bi se utvrdilo da je izjava data.

Član 16.

1. Svaka država članica obavezuje se da će zabraniti na teritoriji pod svojom jurisdikcijom primjenu drugih dokumenata o uvođenju surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, koji nisu akti torture utvrđeni u članu 1. kad takve akte čini predstavnik javne funkcije ili neka druga osoba koja nastupa u službenom svojstvu, ili na njihovo poticanje ili s njihovim izričitim ili prećutnim pristankom. Posebno, obaveze navedene u članu 10., 11., 12. i 13. primjenjuju se tako što će pojam torture biti zamijenjen pojmom drugih oblika surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

2. Odredbe ove konvencije ne mogu biti nauštrb odredaba bilo koje međunarodne mjere ni unutrašnjeg zakona koji zabranjuje surove, neljudske ili ponižavajuće kazne ili postupke ili koji se odnose na izručenje ili protjerivanje.

DIO II.

Član 17.

1. Osnovak će se Komitet protiv torture (u nastavku teksta: Komitet), kojem su funkcije ovdje utvrđene. Komitet čini deset stručnjaka visokih moralnih kvaliteta kojima je kompetentnost na području prava čovjeka priznata i koji zasjedaju u osobnom svojstvu. Stručnjake biraju države članice, vodeći računa o pravednoj geografskoj zastupljenosti i važnosti suđjelovanja u radu Komiteta nekih osoba s pravnim iskustvom.

2. Članovi Komiteta biraju se tajnim glasanjem prema popisu kandidata što ih odrede države članice. Svaka država članica može odrediti jednog kandidata, kojega bira među svojim državljanima. Države članice imaju na umu važnost činjenice da određeni kandidati budu istodobno članovi Komiteta za prava čovjeka, osnovanog u skladu s Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, koji su spremni biti članovi Komiteta protiv torture.

3. Članovi Komiteta biraju se na sastanku država članica koje saziva Generalni sekretar Ujedinjenih naroda, a održavaju se svake druge godine. Na tim sastancima, na kojima kvorum čine dvije trećine država članica, za članove Komiteta biraju se kandidati koji dobiju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova predstavnika država članica koji su prisutni i koji glasaju.

4. Prvi izbori obaviti će se najkasnije šest mjeseci nakon datuma stupanja na snagu ove konvencije. Najmanje četiri mjeseca prije datuma svakog izbora Generalni sekretar Ujedinjenih naroda šalje pismo država članicama i poziva ih da podnesu svoje kandidature u roku od tri mjeseca. Generalni sekretar sastavlja popis prema abecednom redu svih tako određenih kandidata, navodeći države članice koje su ih odredile, i dostavlja ga država članicama.

5. Članovi Komiteta biraju se na četiri godine. Oni se mogu ponovno izabrati budu li ponovno kandidirani. Mađutim mandat za pet članova izabranih na prvim izborima prestaje nakon dvije godine. Neposredno nakon prvih izbora, imena tih pet članova izvlači ždrijebom predsjednik sastanka spomenutog u stavu 3. ovog člana.

6. Ako neki član Komiteta premine, razriješi se funkcije ili bilo zbog kojeg razloga više ne bude u stanju obavljati svoje funkcije u Komitetu, država članica koja ga je odredila imenuje drugog stručnjaka - svojeg državljanina, koji ostaje u Komitetu za preostalo vrijeme mandata, uz rezervu odobrenja većine država članica. Smatra se da je to odobrenje dobiveno osim ako polovina država članica ili više od polovine njih ne iznesu suprotno mišljenje u roku od šest sedmica od trenutka kada ih Generalni sekretar Ujedinjenih naroda obavijesti o predloženoj imenovanju.

7. Države članice snose troškove članova Komiteta za razdoblje za koje obavljaju funkcije u njemu.

Član 18.

1. Komitet bira svoj ured za razdoblje od dvije godine. Članovi ureda mogu biti ponovno birani.

2. Komitet sam utvrđuje svoj poslovnik. Taj poslovnik treba, inter alia, sadržati osobito ove odredbe:

a) za kvorum je potrebna prisutnost šest članova;

b) odluke Komiteta donose se većinom glasova prisutnih članova.

3. Generalni sekretar Ujedinjenih naroda stavlja na raspolaganje Komitetu osoblje i prostorije koji su mu potrebni za uspješno obavljanje poslova koji su mu povjereni u skladu s ovom konvencijom.

4. Generalni sekretar Ujedinjenih naroda saziva prvi sastanak članova Komiteta. Nakon prvog sastanka, Komitet se sastaje u svim prilikama što su predviđene njegovim poslovnikom.

5. Države članice snose troškove održavanja sastanaka država članica i Komiteta, uključujući i plaćanje Ujedinjenim narodima svih troškova kao što su troškovi za osoblje i prostorije što će ih Ujedinjeni narodi angažirati u skladu sa stavom 3. ovog člana.

Član 19.

1. Države članice podnose Komitetu, posredovanjem Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda, izvještaj o mjerama što su ih poduzele da bi ispunile svoje obaveze u skladu s ovom konvencijom, u roku od jedne godine, računajući od stupanja na snagu Konvencije za zainteresiranu državu članicu. Države članice podnose zatim dopunski izvještaj svake četiri godine o svim novim poduzetim mjerama i druge izvještaje koje Komitet zatraži.

2. Generalni sekretar Ujedinjenih naroda dostavlja izvještaj svim državama članicama.
3. Komitet razmatra svaki izvještaj i može davati uopćene komentare o izvještaju koje ocijeni potrebnima, a te komentare dostavlja svakoj zainteresiranoj državi članici. Ta država članica može Komitetu kao odgovor dostaviti sve primjedbe koje smatra korisnima.
4. Komitet može odlučiti da u godišnjem izvještaju što ga sastavlja prema članu 24. ponovi sve komentare koje je formulirao u skladu sa stavom 3. ovog člana, zajedno s primjedbama što su o tom pitanju dobivene od zainteresirane države članice. Ako zainteresirana država članica to zahtijeva, Komitet, također, može ponoviti izvještaj koji je podnio na temelju stava 1. ovog člana.

Član 20.

1. Ako Komitet primi vjerodostojne vijesti za koje mu se učini da sadrže pouzdana obavještenja o tome da se tortura sistemski primjenjuje na teritorije neke države članice, on poziva tu državu da surađuje u razmatranju tih obavještenja i, u tu svrhu, da ga obavijesti o njezinim opaskama u vezi s tim pitanjem.
2. Vođeci računa o svim primjedbama što ih eventualno podnese zainteresirana država članica i o ostalim odgovarajućim obavještenjima koje ima, Komitet može, ako to smatra opravdanim, zadužiti jednog člana ili više svojih članova da provedu povjerljivu istragu i da o tome hitno podnesu izvještaj.
3. Ako se istraga provodi u skladu sa stavom 2. ovog člana, Komitet traži suradnju zainteresirane države članice. U dogovoru s tom državom članicom, u svrhu istrage, može se predvidjeti posjet teritoriji te države.
4. Pošto razmotri zaključke koje mu član ili članovi podnesu u skladu sa stavom 2. ovog člana, Komitet te zaključke dostavlja zainteresiranoj državi članici, a i sve komentare i sugestije koje smatra umjесnim imajući na umu određenu situaciju.
5. Sva aktivnost Komiteta spomenuta u stavovima od 1. do 4. ovog člana povjerljiva je, a u svim etapama tog rada teži se postizanju suradnje s državom članicom. Kad završi rad u vezi s istragom vođenom u skladu sa stavom 2. i nakon konsultacije sa zainteresiranom državom članicom, Komitet može odlučiti da se u godišnji izvještaj što ga on sastavlja u skladu s članom 24. unese kratki izvještaj o rezultatima rada.

Član 21.

1. Svaka država članica ove konvencije može, u skladu s ovim članom, izjaviti u svakom času kako priznaje da je Komitet nadležan primati i razmatrati saopćenja u kojima jedna država članica tvrdi da neka druga država članica ne ispunjava svoje obaveze na temelju ove konvencije. Ta se saopćenja mogu primati i razmatrati u skladu s ovim članom samo ako potiču od države članice koja je dala izjavu da priznaje, što se nje tiče, nadležnost Komiteta. Komitet ne prima nikakvo saopćenje koje se odnosi na državu članicu koja nije dala takvu izjavu. U nastavku teksta navodi se procedura što se primjenjuje u vezi sa saopćenjima koja se prime u skladu s ovim članom:
 - (a) Ako država članica ove konvencije smatra da neka druga država, također članica konvencije, ne primjenjuje odredbe konvencije, može pismeno tu državu upozoriti na to pitanje. U roku od tri mjeseca, računajući od datuma primanja saopćenja, država kojoj je saopćenje upućeno dostavit će državi koja ga je uputila objašnjenje ili bilo koju drugu pismenu izjavu koja objašnjava pitanje i koja treba sadržati što je moguće više obavještenja i što korisnije obavijesti o pravilima postupka i o pravnim lijekovima, bilo da su već korištena ili se koriste ili se tek mogu koristiti;
 - (b) Ako u roku od šest mjeseci, računajući od datuma kad država kojoj je saopćenje upućeno primi to saopćenje, pitanje ne bude riješeno na zadovoljstvo obju zainteresiranih država članica, oni imaju pravo to pitanje podnijeti Komitetu. Po jedno se saopćenje upućuje Komitetu i drugoj zainteresiranoj državi;
 - (c) Komitet može biti nadležan za predmet koji mu je podnesen u skladu s ovim članom samo pošto postane siguran da su svi raspoloživi unutrašnji pravni lijekovi iskoristeni i iscrpljeni, u skladu sa općepriznatim načelima međunarodnog prava. To se pravilo ne primjenjuje u slučajevima u kojima žalbeni postupci prekoračuju razumne rokove ni u slučajevima u kojima je malo vjerovatno da će žalbeni postupci dati zadovoljštinu osobi koja je žrtva kršenja ove konvencije;
 - (d) Kad razmatra saopćenja predviđena ovim članom Komitet svoje sjednice održava iza zatvorenih vrata;
 - (e) Pod rezervom odredbi alinee (c) Komitet stavlja svoje dobre usluge na raspolaganje zainteresiranim državama članicama kako bi postigle mirno rješenje pitanja utemeljno na poštivanju obaveza predviđenih ovom konvencijom. U tu svrhu Komitet može, ako to smatra potrebnim, osnovati ad hoc pomirbenu komisiju;
 - (f) U svakom sporu koji mu je podnesen u skladu sa ovim članom Komitet može od zainteresiranih država članica navedenih u aliniji (b) zatražiti da mu dostave sve odgovarajuće obavijesti;
 - (g) Zainteresirane države članice, navedene u aliniji (b) imaju pravo biti zastupane dok Komitet razmatra predmet i davati primjedbe, usmeno ili pismeno ili u jednom i u drugom obliku;
 - (h) Komitet mora podnijeti izvještaj u roku od dvanaest mjeseci, računajući od dana kad primi saopćenje navedeno u aliniji (b):
 - i. ako se moglo rješenje naći u skladu s odredbama alinee (e), Komitet se u svom izvještaju ograničava na kratko iznošenje činjenica i postignutog rješenja;
 - ii. ako se rješenje nije moglo naći u skladu s odredbama alinee (e), Komitet se u svom izvještaju ograničava na kratko iznošenje činjenica; tekst pisanih primjedaba i zapisnik o usmenim primjedbama što su ih iznijele zainteresirane države članice dodaju se izvještaju. Za svaki predmet dostavlja se izvještaj zainteresiranim državama članicama.
2. Odredbe ovog člana stupaju na snagu kad pet država članica ove konvencije daju izjavu predviđenu stavom 1. ovog člana. Tu izjavu država članica polaže kod Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda, koji njezine kopije šalje drugim državama članicama. Izjava se može opozvati u svakom času saopćenjem Generalnom sekretaru. Opoziv izjave ne utiče na razmatranje ni jednog pitanja koje je predmet saopćenja što je već dostavljeno u skladu sa ovim članom; nikakvo drugo saopćenje neke države članice neće se primiti u skladu s ovim članom nakon što Generalni sekretar primi saopćenje o opozivu izjave, osim ako zainteresirana država članica ne dadne novu izjavu.

Član 22.

1. Svaka država članica ove konvencije može, u skladu s ovim članom, izjaviti, u svakom času, kako priznaje da je Komitet nadležan primati i razmatrati saopćenja što ih je dostavio pojedinac ili su dostavljena za pojedinca koji je pod njezinom jurisdikcijom i koji tvrdi da je žrtva kršenja odredaba Konvencije od neke države članice. Komitet ne prima nikakvo saopćenje koje se odnosi na državu članicu koja nije dala takvu izjavu.
2. Komitet proglašava neprihvatljivim svako saopćenje podneseno u skladu s ovim članom, koje je anonimno ili za koje on smatra da znači zloupotrebu prava na podnošenje takvih saopćenja ili da je nespojivo s odredbama ove konvencije.
3. Pod rezervom odredbi stava 2, svako saopćenje koje je podneseno u skladu s ovim članom Komitet upućuje državi članici ove konvencije koja je dala izjavu u skladu sa stavom 1, a navodno prekršila neku odredbu Konvencije. U roku sljedećih šest mjeseci država podnosi Komitetu pisana obavještenja ili izjave u kojima se objašnjavaju pitanja i navodi, u slučaju potrebe, mjere koje bi ona mogla poduzeti za poboljšanje situacije.

4. Komitet razmatra saopćenja koja je primio u skladu s ovim članom, vodeći računa o svim informacijama što su mu podnijeli pojedinci ili su podnesene za pojedince ili su ih podnijele zainteresirane države članice.

5. Komitet neće razmatrati ni jedno saopćenje pojedinca u skladu s ovim članom, a da se prethodno ne uvjeri u ovo:

(a) da to pitanje nije razmatrano i da se ne razmatra pred nekom drugom međunarodnom instancom nadležnom za istragu ili rješavanje spora;

(b) da je pojedinac iscrpio sva unutrašnja raspoloživa sredstva. To pravilo ne primjenjuje se ako žalbeni postupci premašuju razumne rokove ili ako je malo vjerovatno da će oni dati zadovoljštinu pojedincu koji je žrtva kršenja ove konvencije.

6. Kad razmatra saopćenja predviđena u ovom članu, Komitet održava sjednice iza zatvorenih vrata.

7. Komitet saopćava svoje konstatacije zainteresiranoj državi članici i pojedincu.

8. Odredbe ovog člana stupaju na snagu kad pet država članica ove konvencije daju izjavu predviđenu u stavu 1. ovog člana. Država članica polaže tu izjavu kod Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda, koji njezine kopije dostavlja ostalim državama članicama. Izjava se može opozvati u svakom času saopćenjem Generalnom sekretaru. Opoziv neće biti na uštrb razmatranja ni jednog pitanja koje je predmetom saopćenja što je već dostavljeno u skladu s ovim članom; nikakvo drugo saopćenje što ga dostavi pojedinac ili je dostavljeno za pojedinca neće biti primljeno u skladu s ovim članom nakon što Generalni sekretar primi saopćenje o opozivu izjave, osim ako zainteresirana država članica ne dadne novu izjavu.

Član 23.

Članovi Komiteta i članovi ad hoc pomirbenih komisija koji bi mogli biti imenovani u skladu sa alinejom (e) stava 1. člana 21. imaju pravo na olakšice, povlastice i izuzeća priznata stručnjacima u službi Ujedinjenih naroda, kao što su navedena u odgovarajućim dijelovima Konvencije o privilegijama i imunitetima Ujedinjenih naroda.

Član 24.

Komitet podnosi državama članicama i Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda godišnji izvještaj o aktivnostima koje će poduzeti u svrhe primjene ove konvencije.

DIO III

Član 25.

1. Ova konvencija je otvorena za potpisivanje svim državama.

2. Ova konvencije podliježe ratifikaciji. Ratifikacijske isprave bit će položene kod Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda.

Član 26.

Sve države mogu pristupiti ovoj konvenciji. Pristupa se polaganjem isprave o pristupanju kod Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda.

Član 27.

1. Ova konvencija stupa na snagu tridesetog dana od dana polaganja kod Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda dvadesete isprave o ratifikaciji ili o pristupanju.

2. Za svaku državu koja ratificira ovu konvenciju ili joj pristupi nakon polaganja dvadesete isprave o ratifikaciji ili o pristupanju, Konvencija stupa na snagu trećeg dana od datuma kad ta država položi svoju ispravu o ratifikaciji ili pristupanju.

Član 28.

1. Svaka država će moći, u času kad potpiše ili ratificira ovu konvenciju ili joj pristupi, izjaviti da ne priznaje nadležnost datu Komitetu u skladu sa članom 20.

2. Svaka država članica koja formulira rezervu u skladu s odredbama stava 1. ovog člana, moći će u svakom času opozvati tu rezervu saopćenjem Generalnom sekretaru Ujedinjenih naroda.

Član 29.

1. Svaka država članica ove konvencije može predložiti amandman i svoj prijedlog podnijeti Generalnom sekretaru Ujedinjenih naroda. Generalni sekretar saopćava prijedlog amandmana državama članicama tražeći od njih da mu saopće prihvaćaju li organiziranje konferencije država članica radi razmatranja prijedloga i njegova stavljanja na glasanje. Ako se za četiri mjeseca od datuma takva saopćenja najmanje jedna trećina država članica izjasni za održavanje te konferencije, Generalni sekretar organizira konferenciju pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda. Svaki amandman što ga donese većina država članica koje prisustvuju konferenciji i koje glasaju, Generalni sekretar će podnijeti na prihvaćanje svim državama članicama.

2. Amandman usvojen prema odredbama stava 1. ovog člana stupa na snagu kad dvije trećine država članica ove konvencije obavijeste Generalnom sekretaru Ujedinjenih naroda da su ga prihvatile u skladu s postupkom predviđenim njihovim ustavom.

3. Kad stupe na snagu, amandmani obavezuju države članice koje ih prihvate, pri čemu ostale države članice ostaju vezane odredbama ove konvencije i svim prethodnim amandmanima što su ih prihvatile.

Član 30.

1. Svaki spor između dvije ili više država članica u vezi s tumačenjem ili primjenom ove konvencije koji se ne može riješiti pregovorima podnosi se arbitraži na zahtjev jedne od tih država. Ako za šest mjeseci od datuma zahtjeva za arbitražu strane ne postignu sporazum o organiziranju arbitraže, svaka od njih može podnijeti spor pred Međunarodnim sudom pravde, podnoseći žalbu u skladu sa Statutom Suda.

2. Svaka država može, u času kad potpiše ili ratificira ovu konvenciju, ili joj pristupi, izjaviti da se ne smatra vezanom odredbama stava 1. ovog člana. Ostale države članice neće biti vezane tim odredbama ni prema kojoj državi članici koja formulira takvu rezervu.

3. Svaka država članica koja formulira rezervu u skladu s odredbama tačke 2. ovog člana, moći će u svakom času opozvati tu rezervu saopćenjem Generalnom sekretaru Ujedinjenih naroda.

Član 31.

1. Država članica može otkazati ovu konvenciju pisanim saopćenjem Generalnom sekretaru Ujedinjenih naroda. Otkaz ima pravni učinak jednu godinu nakon dana kad Generalni sekretar primi saopćenje.

2. Takav otkaz ne oslobađa državu članicu obaveza koje ima u skladu s ovom konvencijom u vezi sa svakim aktom ili svakim propustom što ga počinu prije dana kad otkaz proizvede pravni učinak. Otkaz nije prepreka za nastavak razmatranja svakog pitanja koje je već bilo izneseno pred Komitetom na dan kad je otkaz postao pravovaljanim.

3. Nakon dana kad otkaz neke države članice proizvede pravni učinak, Komitet ne razmatra ni jedno novo pitanje u vezi s tom državom.

Član 32.

Generalni sekretar Ujedinjenih naroda saopćava svim državama članicama Ujedinjenih naroda i svim državama koje potpišu ovu konvenciju ili joj pristupe:

(a) potpise, ratifikacije i pristupanja primljene u skladu sa članovima 25. i 26.;

(b) datum stupanja na snagu Konvencije u skladu sa članom 27. i datum stupanja na nagu svakog amandmana u skladu s članom 29.;

(c) otkaze primljene u skladu s članom 31.

Član 33.

1. Ova konvencija, čiji su tekstovi na arapskom, francuskom, ruskom i španjolskom jeziku jednako vjerodostojni, bit će priložena kod Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda.

2. Generalni sekretar Ujedinjenih naroda dostavit će po jednu propisno ovjerenu kopiju ove konvencije svim državama.

3.1. Fakultativni protokol uz Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja²

Usvojen 18. XII. 2002. godine u New Yorku

Preambula

Države stranke ovoga Protokola,

ponovno potvrđujući da su mučenje i drugi okrutni, neljudski ili ponižavajući postupci ili kažnjavanja zabranjena te da predstavljaju ozbiljnu povredu ljudskih prava,

uvjeren da su potrebne daljnje mjere kako bi se ostvario cilj Konvencije protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (u daljnjem tekstu: Konvencija), kao i da se pojača zaštita od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja osoba lišenih slobode,

podsjecajući da članci 2. i 16. Konvencije obavezuju svaku državu stranku da poduzme djelotvorne mjere za sprečavanje mučenja i ostalih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja na svim državnim područjima koja su pod njihovom nadležnošću,

shvaćajući da glavnu odgovornost za primjenu tih članaka imaju države te da je jačanje zaštite osoba lišenih slobode i potpuno poštivanje njihovih ljudskih prava zajednička odgovornost svih te da međunarodna tijela zadužena za provedbu mjera nadopunjuju i jačaju nacionalne mjere,

podsjecajući da djelotvorna prevencija mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja zahtijevaju stručnost i udruživanje različitih zakonodavnih, administrativnih, sudskih i ostalih mjera,

podsjecajući isto tako da je Svjetska konferencija za ljudska prava utvrdila da bi napor da se iskorijeni mučenje prvenstveno trebali biti usmjereni na sprečavanje te je pozvala na usvajanje Fakultativnog protokola uz Konvenciju čija je svrha uspostava sustava sprečavanja kroz redovite posjete mjestima pritvora,

uvjeren da se zaštita osoba lišenih slobode od mučenja i ostalih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja može pojačati nesudskim sredstvima preventivne prirode koja se temelje na redovitim posjetima mjestima pritvora, sporazumjele su se kako slijedi:

Dio I.

OPĆA NAČELA

Članak 1.

Cilj ovoga Protokola je uspostava sustava kojima bi nezavisna međunarodna i nacionalna tijela odlazila u redovite posjete mjestima gdje se nalaze osobe lišene slobode kako bi spriječili mučenja i druga okrutna, neljudska ili ponižavajuća postupanja ili kažnjavanja.

Članak 2.

1. Osnovao će se Pododbor za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja Odbora protiv mučenja (u daljnjem tekstu: Pododbor za sprečavanje) koji će obavljati funkcije predviđene ovim Protokolom.

2. Pododbor za sprečavanje obavljat će posao u okviru Povelje Ujedinjenih naroda za čijim ciljem i načelima će se voditi, kao i pravilima Ujedinjenih naroda koja se odnose na postupanje s osobama lišenim slobode.

3. Jednako tako, Pododbor za sprečavanje će se voditi i prema načelima o poverljivosti, nepristranosti, neselektivnosti, univerzalnosti i objektivnosti.

4. Pododbor za sprečavanje i države stranke će surađivati u provedbi ovoga Protokola.

² Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja, *Narodne novine – Međunarodni ugovori 2/05*

Stupio na snagu u odnosu na Republiku Hrvatsku 22. lipnja 2006. godine, Objava o stupanju na snagu, *Narodne novine Međunarodni ugovori 3/07*

Članak 3.

Svaka država stranka će osnovati, imenovati ili održavati, na domaćoj razini, jedno ili više tijela za vršenje posjeta u svrhu sprečavanja mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (u daljnjem tekstu: nacionalni mehanizam za sprečavanje).

Članak 4.

1. U skladu s ovim Protokolom svaka država stranka će pomoću ovih mehanizama omogućiti posjete iz članka 2. i 3. bilo kojem mjestu koje je pod njenom nadležnošću i kontrolom u kojem se nalaze osobe lišene slobode ili koje mogu biti lišene slobode, bilo na temelju naredbe izdane od strane državnih vlasti ili na njihov poticaj, bilo uz njihovu dozvolu ili odobravanje (u daljnjem tekstu: mjesta pritvora). Te će se posjete odvijati u cilju jačanja, ako će to biti potrebno, zaštite tih osoba od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.

2. U smislu ovoga Protokola, lišavanje slobode ima značenje bilo kakvog zadržavanja ili zatvaranja ili smještaja osobe u mjesto pod javnim ili privatnim nadzorom koje ne smije napustiti po svojoj volji zbog naredbe bilo kakve sudske, administrativne ili druge vlasti.

Dio II.

PODOBOR ZA SPREČAVANJE

Članak 5.

1. Pododbor za sprečavanje će se sastojati od deset članova. Nakon pedesete ratifikacije ili pristupanja ovom Protokolu, broj članova Pododбора će se povećati na dvadeset i pet.

2. Članovi Pododбора za sprečavanje biraju se među osobama visokih moralnih kvaliteta koje su dokazale svoje profesionalno iskustvo u području sudstva, posebno u području kaznenog prava, policijske i zatvorske uprave, ili u drugim područjima koja su relevantna za postupanja s osobama lišenim slobode.

3. Prilikom sastavljanja Pododбора za sprečavanje mora se voditi računa o jednakoj zemljopisnoj raspodjeli i predstavljanju različitih oblika civilizacije i pravnog sustava država stranaka.

4. Prilikom sastavljanja mora se također voditi računa i o uravnoteženoj zastupljenosti spolova na temelju načela jednakosti i nediskriminacije.

5. Nijedna dva člana u Pododboru za sprečavanje ne mogu biti državljani iste države.

6. Članovi Pododбора za sprečavanje će obavljati svoju dužnost u svom pojedinačnom svojstvu, bit će nezavisni i nepristrani, te će učinkovito obavljati svoju dužnost u Pododboru za sprečavanje.

Članak 6.

1. Svaka država stranka može, u skladu sa stavkom 2. ovog članka, imenovati do dva kandidata koja posjeduju tražene kvalitete i koji zadovoljavaju zahtjeve navedene u članku 5., te će omogućiti uvid u detaljne informacije o kvalitetama predloženih kandidata.

2. a) kandidati moraju biti državljani države stranke ovoga Protokola,

b) barem jedan od dva kandidata mora biti državljanin države stranke koja imenuje kandidata,

c) ne mogu biti predložena više od dva državljanina iz jedne države stranke,

d) prije nego neka od država stranaka predloži nekog državljanina druge države stranke, zatražit će i dobiti pristanak te države stranke.

3. Barem pet mjeseci prije datuma održavanja sastanka država stranaka tijekom kojeg će se održati izbori, glavni tajnik Ujedinjenih naroda će uputiti pismo državama strankama kojim će ih pozvati da podnesu svoje prijedloge u roku od tri mjeseca. Glavni tajnik će objaviti popis svih predloženih osoba po abecednom redu i navesti države stranke koje su ih predložile.

Članak 7.

1. Članovi Pododбора za sprečavanje birat će se na sljedeći način:

a) najviše se računa mora voditi o ispunjenju zahtjeva i kriterija iz članka 5. ovoga Protokola

b) prvi izbori će se održati najkasnije šest mjeseci nakon stupanja na snagu ovoga Protokola,

c) države stranke će birati članove Pododбора za sprečavanje tajnim glasovanjem,

d) izbori članova Pododбора za sprečavanje provodit će se svake dvije godine na sastancima država stranaka koje saziva glavni tajnik Ujedinjenih naroda. Na tim sastancima, na kojima kvorum čine dvije trećine država stranke, za članove se Pododбора za sprečavanje biraju one osobe koje dobiju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova predstavnika prisutnih država stranaka koje glasuju.

2. Ako se tijekom izbornog postupka dva državljanina jedne države stranke kvalificiraju za Pododbor za sprečavanje, član Pododбора za sprečavanje će postati onaj član koji dobije više glasova. Ako dobiju isti broj glasova, primjenjuje se sljedeći postupak:

a) ako je jednog od njih imenovala država stranka čiji je državljanin, taj državljanin će postati član Pododбора za sprečavanje,

b) ako je oba kandidata imenovala država stranka čiji su oni državljani, održat će se posebno tajno glasovanje kako bi se odredilo koji će državljanin postati član,

c) ako niti jednog kandidata nije imenovala država stranka čiji je državljanin, održat će se posebno tajno glasovanje da se odredi koji će kandidat postati član.

Članak 8.

Ako neki član Pododбора za sprečavanje umre ili da ostavku, ili iz bilo kojega drugog razloga ne može obavljati svoju dužnost, država stranka koja ga je imenovala, imenovat će drugu odgovarajuću osobu koja ima potrebne kvalifikacije i udovoljava zahtjevima iz članka 5., vodeći računa o potrebi za dobrom ravnotežom između različitih stručnih područja. Ta će osoba obavljati dužnost sve do sljedećeg sastanka država stranaka ako dobije suglasnost većine država stranaka. Smatra se da je suglasnost dobivena ako se polovica ili više država stranaka ne izjasi negativno u roku od šest tjedana nakon primitka obavijesti od glavnog tajnika Ujedinjenih naroda o predloženoj imenovanju.

Članak 9.

Članovi Pododbora za sprečavanje biraju se na razdoblje od četiri godine. Oni se mogu ponovno izabrati ako budu ponovno imenovani. Mandat polovice članova koji su izabrani na prvim izborima ističe na kraju druge godine; odmah nakon prvih izbora predsjedavajući izvlačenjem bira imena tih članova u skladu sa člankom 7. stavak 1 (d).

Članak 10.

1. Pododbor za sprečavanje provodi izbor svojih dužnosnika na mandat od dvije godine. Oni mogu biti ponovno izabrani.
2. Pododbor za sprečavanje donosi svoj vlastiti poslovnik. Taj će poslovnik, između ostalog, regulirati da:
 - a) kvorum čini polovica članova plus jedan,
 - b) se odluke Pododbora za sprečavanje donose većinom glasova prisutnih članova,
 - c) se Pododbor za sprečavanje sastaje zasebno.
3. Glavni će tajnik Ujedinjenih naroda sazvati prvu sjednicu Pododbora za sprečavanje. Nakon prve sjednice, Pododbor za sprečavanje će se sastajati na način na koji će to biti propisano poslovnikom. Pododbor za sprečavanje i Odbor protiv mučenja održavat će svoje sjednice istovremeno barem jednom godišnje.

Dio III.

MANDAT PODODBORA ZA SPREČAVANJE

Članak 11.

- Pododbor za sprečavanje će:
- a) posjećivati mjesta navedena u članku 4. i davati preporuke državama strankama u vezi sa zaštitom osoba lišenih slobode od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.
 - (b) U svezi s nacionalnim mehanizmima za sprečavanje:
 - i) kada je to potrebno savjetovati i pomagati države stranke u njihovim institucijama,
 - ii) održavati izravne i, ako je potrebno, povjerljive kontakte s nacionalnim mehanizmima za sprečavanje te im ponuditi obuku i tehničku pomoć radi jačanja njihovih kapaciteta,
 - iii) savjetovati im i pomagati pri procjeni potreba i potrebnih sredstava za jačanje zaštite osoba lišenih slobode od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja,
 - iv) državama strankama davati preporuke i primjedbe radi jačanja kapaciteta i mandata nacionalnih mehanizama za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja,
 - c) u cilju sprečavanja općenito, surađivati s relevantnim tijelima i mehanizmima Ujedinjenih naroda, kao i s međunarodnim, regionalnim i nacionalnim institucijama ili organizacijama koje su usmjerene na jačanje zaštite svih osoba od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.

Članak 12.

- Kako bi se omogućilo da Pododbor za sprečavanje ispunji svoj mandat u skladu sa člankom 11. države stranke se obavezuju da će:
- a) primiti Pododbor za sprečavanje na svom državnom području i omogućiti mu pristup mjestima pritvora u skladu sa člankom 4. ovoga Protokola,
 - b) Pododboru za sprečavanje osigurati sve relevantne informacije koje će Pododbor možda trebati kako bi procijenio potrebe i mjere koje se moraju primijeniti za jačanje zaštite osoba lišenih slobode od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja,
 - c) ohrabriti i olakšati kontakte između Pododbora za sprečavanje i nacionalnih mehanizama za sprečavanje,
 - d) ispitati preporuke Pododbora za sprečavanje i sudjelovati u razmjeni mišljenja s njime u vezi s mogućim mjerama za provedbu.

Članak 13.

1. Pododbor za sprečavanje će utvrditi, prvo izvlačenjem, plan redovitih posjeta državama strankama kako bi ispunio svoj mandat u skladu sa člankom 11.
2. Nakon konzultacija, Pododbor za sprečavanje će obavijestiti države stranke o svom programu kako bi one mogle odmah poduzeti potrebne praktične radnje za posjete koje se trebaju izvršiti.
3. Posjete će obavljati barem dvoje članova Pododbora za sprečavanje. U pratnji tih članova će biti, bude li to potrebno, stručnjaci s dokazanim profesionalnim iskustvom i znanjem u područjima koja su od interesa za ovaj Protokol, a koji će biti odabrani iz popisa stručnjaka pripremljenog na temelju prijedloga država stranaka, Ureda Visokog povjerenika za ljudska prava pri Ujedinjenim narodima i Centra za međunarodno sprečavanje kriminala Ujedinjenih naroda. Prilikom pripremanja popisa, države stranke na koje se to odnosi će predložiti ne više od pet svojih stručnjaka. Predmetna država stranka može se suprotstaviti stavljanju određenog stručnjaka na popis za posjet, nakon čega Pododbor za sprečavanje predlaže drugog stručnjaka.
4. Ako Pododbor za sprečavanje smatra potrebnim, može predložiti kratak kontrolni posjet nakon redovnog posjeta.

Članak 14.

1. Kako bi Pododbor za sprečavanje mogao ispuniti svoj mandat, države stranke ovoga Protokola se obavezuju osigurati:
 - a) neograničeni pristup svim informacijama u vezi s brojem osoba lišenih slobode u mjestu pritvora prema članku 4., kao i broj mjesta i njihove lokacije,
 - b) neograničeni pristup svim informacijama koje se odnose na postupanje s tim osobama i uvjete u kojima su zatvorene,
 - c) prema niže navedenom stavku 2., neograničeni pristup svim mjestima pritvora, njihovim instalacijama i objektima,
 - d) priliku da u diskreciji razgovaraju s osobama lišenim slobode bez svjedoka, ili osobno ili u prisutnosti prevoditelja ako je potrebno, kao i s drugim osobama koje, prema mišljenju Pododbora za sprečavanje, mogu pružiti relevantne obavijesti,
 - e) slobodu odabira mjesta koje žele posjetiti i osoba s kojima žele razgovarati.

2. Prigovor zbog posjete određenom mjestu pritvora može se dati samo iz razloga nacionalne obrane, javne sigurnosti, prirodne katastrofe ili ozbiljnih nereda na mjestu koje se treba posjetiti, a koji bi privremeno spriječili vršenje posjete. Država stranka se neće pozivati na postojanje objavljenog stanja opasnosti kao razloga da prigovori zbog posjete.

Članak 15.

Niti jedno tijelo vlasti ili dužnosnik neće narediti, primijeniti, dozvoliti ili tolerirati sankcije protiv osoba ili organizacija zato što su Pododboru za sprečavanje ili njenim izaslanicama prenijele informacije, bile one istinite ili lažne, niti će takva osoba ili organizacija biti pristrana na bilo koji način.

Članak 16.

1. Pododbor za sprečavanje će povjerljivo poslati svoje preporuke i primjedbe državi stranci i, ako je relevantno, nacionalnom mehanizmu za sprečavanje.

2. Pododbor za sprečavanje će objaviti svoje izvješće zajedno s eventualnim komentarima zainteresirane države stranke kada god to od njega zatraži ta država stranka. Ako ta država stranka javno objavi dio tog izvješća, Pododbor za sprečavanje može objaviti to izvješće u cijelosti ili djelomično. Međutim, osobni podaci neće biti objavljeni bez izričitog dopuštenja osobe na koju se podaci odnose.

3. Pododbor za sprečavanje će predstaviti godišnje javno izvješće o svojim aktivnostima Odboru protiv mučenja.

4. Ako država stranka odbije suradnju s Pododborom za sprečavanje u skladu sa člankom 12. i 14. ili odbije poduzeti korake u cilju poboljšanja situaciju prema preporukama Pododбора za sprečavanje, Odbor protiv mučenja može, a na zahtjev Pododбора za sprečavanje, odlučiti većinom svojih članova, a nakon što je ta država stranka imala priliku da se izjasni o predmetu, javno dati izjavu o predmetu ili objaviti izvješće Pododбора za sprečavanje.

Dio IV.

NACIONALNI MEHANIZMI ZA SPREČAVANJE

Članak 17.

Svaka država stranka će održavati, imenovati ili osnovati, najkasnije jednu godinu nakon stupanja ovoga Protokola na snagu ili njegove ratifikacije ili pristupanja, jedan ili nekoliko neovisnih nacionalnih mehanizama za sprečavanje mučenja na nacionalnoj razini. Mehanizmi koje su utemeljile decentralizirane jedinice mogu biti proglašeni nacionalnim mehanizmima za sprečavanje u smislu ovoga Protokola, ako su u skladu s njegovim odredbama.

Članak 18.

1. Države stranke će osigurati funkcionalnu neovisnost nacionalnih mehanizama za sprečavanje i neovisnost njezinih djelatnika.
2. Države stranke će poduzeti potrebne mjere kako bi stručnjaci u nacionalnim mehanizmima za sprečavanje posjedovali tražene sposobnosti i stručno znanje. Oni će težiti ravnoteži spolova i odgovarajućoj zastupljenosti etničkih i manjinskih grupa u državi.
3. Države stranke će se pobrinuti za raspoloživost svih potrebnih sredstava za funkcioniranje nacionalnih mehanizama za sprečavanje.
4. Prilikom osnivanja nacionalnih mehanizama za sprečavanje, države stranke će voditi računa o načelima koja se odnose na status nacionalnih institucija za promidžbu i zaštitu ljudskih prava.

Članak 19.

Nacionalnim mehanizmima za sprečavanje osigurat će se minimalne ovlasti da čine sljedeće:

- a) redovito ispituju postupke prema osobama lišenim slobode u mjestima pritvora na način određen u članku 4. radi jačanja njihove zaštite, bude li to potrebno, od mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja,
- b) daju preporuke relevantnim organima vlasti s ciljem da se poboljša postupanje i položaj osoba lišenih slobode te da se sprečavaju mučenja i drugi okrutni, neljudski ili ponižavajući postupci ili kažnjavanja u okviru relevantnih propisa Ujedinjenih naroda,
- c) daju prijedloge i primjedbe koji se tiču postojećih zakona ili nacarta zakona.

Članak 20.

Države stranke ovoga Protokola će osigurati sljedeće kako bi omogućile nacionalnim mehanizmima za sprečavanje ispunjenje svog mandata: a) pristup svim informacijama koje se odnose na broj osoba lišenih slobode u mjestima pritvora prema članku 4. kao i broj mjesta i njihove lokacije,

- b) pristup svim informacijama koje se odnose na postupanje s tim osobama kao i uvjetima u kojima su pritvorene,
- c) pristup svim zatvorskim ustanovama, njihovim instalacijama i objektima,
- d) priliku da zasebno ispituju osobe lišene slobode bez svjedoka, osobno ili uz prevoditelja bude li to potrebno, kao i sa svim ostalim osobama za koje nacionalni mehanizmi za sprečavanje vjeruju da mogu dati relevantne informacije,
- e) slobodu da odaberu mjesto koje žele posjetiti i osobe s kojima žele razgovarati,
- f) pravo da kontaktiraju s Pododborom za sprečavanje, da šalju informacije i da se sastaju s Pododborom.

Članak 21.

1. Nijedno nadležno tijelo ni dužnosnik ne može narediti, primijeniti, dozvoliti ili tolerirati bilo kakvu sankciju protiv osoba ili organizacija zato što su nacionalnim mehanizmima za sprečavanje prenijele informacije, bilo istinite ili lažne, niti ta osoba ili organizacija smije na bilo koji način biti pristrana.

2. Povjerljive informacije koje prikupe nacionalni mehanizmi za sprečavanje su povlaštene. Osobni podaci ne mogu biti objavljeni bez izričitog dopuštenja osobe na koju se podaci odnose.

Članak 22.

Nadležna tijela odnosne države stranke će ispitati preporuke nacionalnog mehanizma za sprečavanje i pregovarati s njime u vezi mogućih provedbenih mjera.

Članak 23.

Države stranke ovog Protokola obvezuju se da će objavljivati i distribuirati godišnja izvješća nacionalnih mehanizama za sprečavanje.

Dio V.

IZJAVA

Članak 24.

1. Nakon ratifikacije, države stranke mogu dati izjavu kojom odgađaju provedbu svojih obaveza prema dijelu II. ili dijelu IV. ovoga Protokola.
2. Ova odgoda vrijedi najviše tri godine. Nakon obaveznog predstavljanja države stranke i nakon konzultacija s Pododborem za sprečavanje, Odbor protiv mučenja može produžiti to razdoblje za dodatne tri godine.

Dio VI.

FINANCIJSKE ODREDBE

Članak 25.

1. Troškovi koje će Pododbor za sprečavanje imati prilikom provedbe ovoga Protokola snosit će Ujedinjeni narodi.
2. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda će osigurati potrebne djelatnike i opremu za djelotvorno funkcioniranje Pododbora za sprečavanje prema ovom Protokolu.

Članak 26.

1. Osnovat će se Specijalni fond u skladu s relevantnim postupcima Opće skupštine kojim će se upravljati u skladu s financijskim propisima i pravilima Ujedinjenih naroda da se pomogne financiranje provedbe preporuka Pododbora za sprečavanje nakon posjete državi stranci, kao i edukacijski programi nacionalnih mehanizama za sprečavanje.
2. Specijalni fond može se financirati dobrovoljnim prilozima vlada, međuvladinim i nevladinim organizacijama i drugim privatnim i javnim institucijama.

Dio VII.

ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 27.

1. Ovaj Protokol je otvoren za potpisivanje svim državama koje su potpisale Konvenciju.
2. Ovaj Protokol podliježe ratifikaciji od strane država koje su ratificirale ili pristupile Konvenciji. Isprave o ratifikaciji polažu se kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.
3. Ovaj Protokol će biti otvoren za pristupanje od strane svih onih država koje su ratificirale ili pristupile Konvenciji.
4. Pristupanje proizvodi učinak nakon polaganja isprave o pristupu kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.
5. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda će obavijestiti sve države, koje su potpisale ovaj Protokol ili mu pristupile, o polaganju svake isprave o ratifikaciji ili pristupu.

Članak 28.

1. Ovaj Protokol stupa na snagu tridesetog dana od dana polaganja dvadesete isprave o ratifikaciji ili pristupu kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.
2. Za svaku državu koja ratificira ovaj Protokol ili mu pristupi nakon polaganja dvadesete isprave o ratifikaciji ili pristupu kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda, ovaj Protokol stupa na snagu tridesetog dana od dana kada ta država položi svoju ispravu o ratifikaciji ili pristupu.

Članak 29.

Odredbe ovoga Protokola će se primjenjivati u svim dijelovima saveznih država bez ograničenja ili iznimaka.

Članak 30.

Na ovaj Protokol ne mogu se staviti rezerve.

Članak 31.

Odredbe ovoga Protokola kojima se pokreće sustav posjeta mjestima pritvora neće utjecati na obaveze država stranaka prema regionalnim konvencijama. Pododbor za sprečavanje i tijela osnovana prema takvim regionalnim konvencijama potiču se na suradnju i konzultacije kako bi se izbjeglo udvostručavanje te radi djelotvornog promicanja ciljeva ovog Protokola.

Članak 32.

Odredbe ovoga Protokola neće imati utjecaja na obaveze država stranaka prema četiri Ženevske konvencije od 12. kolovoza 1949. i njihovih Dodatnih protokola od 8. lipnja 1977., a niti će utjecati na priliku koju države stranke imaju na raspolaganju da ovlaste Međunarodni odbor Crvenog križa da posjeti mjesta pritvora u situacijama koje nisu predviđene međunarodnim humanitarnim pravom.

Članak 33.

1. Svaka država stranka može u bilo kojem trenutku otkazati ovaj Protokol pisanom obavješću koju upućuje glavnom tajniku Ujedinjenih naroda, koji će o tome obavijestiti ostale države stranke ovoga Protokola i Konvencije. Takav otkaz proizvodi učinak godinu dana od dana kad glavni tajnik primi obavijest.

2. Takav otkaz ne oslobađa državu stranku od njenih obveza prema ovom Protokolu u slučaju bilo kakvog čina ili situacije koja se može pojaviti prije dana kad otkaz proizvede učinak, ili mjera koje je Pododbor za sprečavanje odlučio ili može odlučiti poduzeti prema predmetnoj državi stranci, a niti će na bilo koji način prejudicirati nastavak razmatranja predmeta koji je već u postupku razmatranja pred Pododborom za sprečavanje prije dana kad je otkaz proizveo učinak.

3. Nakon datuma kada otkaz neke države stranke proizvede učinak, Pododbor za sprečavanje neće započeti razmatranje novog predmeta koji se odnosi na tu državu stranku.

Članak 34.

1. Svaka država stranka ovoga Protokola može predložiti izmjene i dopune i predati ih glavnom tajniku Ujedinjenih naroda. Glavni će tajnik nakon toga obavijestiti države stranke o predloženim izmjenama ili dopunama ovoga Protokola sa zahtjevom da ga obavijeste da li odobravaju konferenciju država stranaka radi razmatranja i glasanja o prijedlogu. Ako u roku od četiri mjeseca od datuma takve obavijesti najmanje jedna trećina država članica bude sklona održavanju takve konferencije, glavni će tajnik sazvati konferenciju pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda. Svaku izmjenu ili dopunu koju prihvati većina od dvije trećine prisutnih država stranaka koje su glasale na konferenciji, glavni tajnik Ujedinjenih naroda će poslati svim državama strankama na prihvaćanje.

2. Izmjena ili dopuna u skladu sa stavkom 1. ovog članka stupa na snagu kada je prihvatila dvotrećinska većina država stranaka ovog Protokola u skladu s njihovim zakonskim postupcima.

3. Kada izmjene ili dopune stupe na snagu, one su obvezujuće za one države stranke koje su ih prihvatile, dok druge države stranke i dalje obvezuju odredbe sadržane u ovom Protokolu i ranijim izmjenama ili dopunama koje su prihvatile.

Članak 35.

Članovi Pododбора za sprečavanje i članovi nacionalnih mehanizama za sprečavanje će dobiti one povlastice i imunitete koji su potrebni za neovisno izvršavanje njihovih funkcija. Članovi Pododбора za sprečavanje će dobiti povlastice i imunitete navedene u odjeljku 22. Konvencije o povlasticama i imunitetima Ujedinjenih naroda od 13. veljače 1946. koje regulira odjeljak 23. te Konvencije.

Članak 36.

Prilikom posjete državi stranci, član Pododбора za sprečavanje će, ne dirajući u odredbe i ciljeve ovog Protokola, te u povlastice i imunitete koji uživaju:

- a) poštivati zakone i propise države koju posjećuje;
- b) suzdržati se od postupaka ili aktivnosti koji nisu u skladu s nepristranim i međunarodnim karakterom svojih dužnosti.

Članak 37.

1. Ovaj Protokol, čiji je tekst jednako vjerodostojan tekstu na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španjolskom jeziku, bit će položen kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

2. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda dostavit će ovjerene primjerke ovoga Protokola svim državama.

4. PRINCIPLES OF MEDICAL ETHICS RELEVANT TO THE ROLE OF HEALTH PERSONNEL, PARTICULARLY PHYSICIANS, IN THE PROTECTION OF PRISONERS AND DETAINEES AGAINST TORTURE AND OTHER CRUEL, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT

Adopted by General Assembly resolution 37/194 of 18 December 1982

Principle 1

Health personnel, particularly physicians, charged with the medical care of prisoners and detainees have a duty to provide them with protection of their physical and mental health and treatment of disease of the same quality and standard as is afforded to those who are not imprisoned or detained.

Principle 2

It is a gross contravention of medical ethics, as well as an offence under applicable international instruments, for health personnel, particularly physicians, to engage, actively or passively, in acts which constitute participation in, complicity in, incitement to or attempts to commit torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Principle 3

It is a contravention of medical ethics for health personnel, particularly physicians, to be involved in any professional relationship with prisoners or detainees the purpose of which is not solely to evaluate, protect or improve their physical and mental health.

Principle 4

It is a contravention of medical ethics for health personnel, particularly physicians:

- (a) To apply their knowledge and skills in order to assist in the interrogation of prisoners and detainees in a manner that may adversely affect the physical or mental health or condition of such prisoners or detainees and which is not in accordance with the relevant international instruments;
- (b) To certify, or to participate in the certification of, the fitness of prisoners or detainees for any form of treatment or punishment that may adversely affect their physical or mental health and which is not in accordance with the relevant international instruments, or to participate in any way in the infliction of any such treatment or punishment which is not in accordance with the relevant international instruments.

Principle 5

It is a contravention of medical ethics for health personnel, particularly physicians, to participate in any procedure for restraining a prisoner or detainee unless such a procedure is determined in accordance with purely medical criteria as being necessary for the protection of the physical or mental health or the safety of the prisoner or detainee himself, of his fellow prisoners or detainees, or of his guardians, and presents no hazard to his physical or mental health.

Principle 6

There may be no derogation from the foregoing principles on any ground whatsoever, including public emergency.

1 See the Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (resolution 3452 (XXX), annex).

2 Particularly the Universal Declaration of Human Rights (resolution 217 A (III)), the International Covenants on Human Rights (resolution 2200 A (XXI), annex), the Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (resolution 3452 (XXX), annex) and the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders: report by the Secretariat (United Nations publication, Sales No. E.1956.IV.4, annex I.A)).

5. BODY OF PRINCIPLES FOR THE PROTECTION OF ALL PERSONS UNDER ANY FORM OF DETENTION OR IMPRISONMENT

Adopted by General Assembly resolution 43/173 of 9 December 1988

The General Assembly,

Recalling its resolution 35/177 of 15 December 1980, in which it referred the task of elaborating the draft Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment to the Sixth Committee and decided to establish an open-ended working group for that purpose,

Taking note of the report of the Working Group on the Draft Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment, which met during the forty-third session of the General Assembly and completed the elaboration of the draft Body of Principles,

Considering that the Working Group decided to submit the text of the draft Body of Principles to the Sixth Committee for its consideration and adoption,

Convinced that the adoption of the draft Body of Principles would make an important contribution to the protection of human rights,

Considering the need to ensure the wide dissemination of the text of the Body of Principles,

1. Approves the Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment, the text of which is annexed to the present resolution;
2. Expresses its appreciation to the Working Group on the Draft Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment for its important contribution to the elaboration of the Body of Principles;
3. Requests the Secretary-General to inform the States Members of the United Nations or members of specialized agencies of the adoption of the Body of Principles;
4. Urges that every effort be made so that the Body of Principles becomes generally known and respected.

ANNEX

Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment

Scope of the Body of Principles

These principles apply for the protection of all persons under any form of detention or imprisonment.

Use of terms

For the purposes of the Body of Principles:

- (a) "Arrest" means the act of apprehending a person for the alleged commission of an offence or by the action of an authority;
- (b) "Detained person" means any person deprived of personal liberty except as a result of conviction for an offence;
- (c) "Imprisoned person" means any person deprived of personal liberty as a result of conviction for an offence;
- (d) "Detention" means the condition of detained persons as defined above;
- (e) "Imprisonment" means the condition of imprisoned persons as defined above;
- (f) The words "a judicial or other authority" mean a judicial or other authority under the law whose status and tenure should afford the strongest possible guarantees of competence, impartiality and independence.

Principle 1

All persons under any form of detention or imprisonment shall be treated in a humane manner and with respect for the inherent dignity of the human person.

Principle 2

Arrest, detention or imprisonment shall only be carried out strictly in accordance with the provisions of the law and by competent officials or persons authorized for that purpose.

Principle 3

There shall be no restriction upon or derogation from any of the human rights of persons under any form of detention or imprisonment recognized or existing in any State pursuant to law, conventions, regulations or custom on the pretext that this Body of Principles does not recognize such rights or that it recognizes them to a lesser extent.

Principle 4

Any form of detention or imprisonment and all measures affecting the human rights of a person under any form of detention or imprisonment shall be ordered by, or be subject to the effective control of, a judicial or other authority.

Principle 5

1. These principles shall be applied to all persons within the territory of any given State, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion or religious belief, political or other opinion, national, ethnic or social origin, property, birth or other status.

2. Measures applied under the law and designed solely to protect the rights and special status of women, especially pregnant women and nursing mothers, children and juveniles, aged, sick or handicapped persons shall not be deemed to be discriminatory. The need for, and the application of, such measures shall always be subject to review by a judicial or other authority.

Principle 6

No person under any form of detention or imprisonment shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.³ No circumstance whatever may be invoked as a justification for torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Principle 7

1. States should prohibit by law any act contrary to the rights and duties contained in these principles, make any such act subject to appropriate sanctions and conduct impartial investigations upon complaints.

2. Officials who have reason to believe that a violation of this Body of Principles has occurred or is about to occur shall report the matter to their superior authorities and, where necessary, to other appropriate authorities or organs vested with reviewing or remedial powers.

3. Any other person who has ground to believe that a violation of this Body of Principles has occurred or is about to occur shall have the right to report the matter to the superiors of the officials involved as well as to other appropriate authorities or organs vested with reviewing or remedial powers.

Principle 8

Persons in detention shall be subject to treatment appropriate to their unconvicted status. Accordingly, they shall, whenever possible, be kept separate from imprisoned persons.

Principle 9

The authorities which arrest a person, keep him under detention or investigate the case shall exercise only the powers granted to them under the law and the exercise of these powers shall be subject to recourse to a judicial or other authority.

Principle 10

Anyone who is arrested shall be informed at the time of his arrest of the reason for his arrest and shall be promptly informed of any charges against him.

Principle 11

1. A person shall not be kept in detention without being given an effective opportunity to be heard promptly by a judicial or other authority. A detained person shall have the right to defend himself or to be assisted by counsel as prescribed by law.

2. A detained person and his counsel, if any, shall receive prompt and full communication of any order of detention, together with the reasons therefor.

3. A judicial or other authority shall be empowered to review as appropriate the continuance of detention.

Principle 12

1. There shall be duly recorded:

(a) The reasons for the arrest;
(b) The time of the arrest and the taking of the arrested person to a place of custody as well as that of his first appearance before a judicial or other authority;

(c) The identity of the law enforcement officials concerned;

(d) Precise information concerning the place of custody.

2. Such records shall be communicated to the detained person, or his counsel, if any, in the form prescribed by law.

Principle 13

Any person shall, at the moment of arrest and at the commencement of detention or imprisonment, or promptly thereafter, be provided by the authority responsible for his arrest, detention or imprisonment, respectively, with information on and an explanation of his rights and how to avail himself of such rights.

³ The term "cruel, inhuman or degrading treatment or punishment" should be interpreted so as to extend the widest possible protection against abuses, whether physical or mental, including the holding of a detained or imprisoned person in conditions which deprive him, temporarily or permanently, of the use of any of his natural senses, such as sight or hearing, or of his awareness of place and the passing of time.

Principle 14

A person who does not adequately understand or speak the language used by the authorities responsible for his arrest, detention or imprisonment is entitled to receive promptly in a language which he understands the information referred to in principle 10, principle 11, paragraph 2, principle 12, paragraph 1, and principle 13 and to have the assistance, free of charge, if necessary, of an interpreter in connection with legal proceedings subsequent to his arrest.

Principle 15

Notwithstanding the exceptions contained in principle 16, paragraph 4, and principle 18, paragraph 3, communication of the detained or imprisoned person with the outside world, and in particular his family or counsel, shall not be denied for more than a matter of days.

Principle 16

1. Promptly after arrest and after each transfer from one place of detention or imprisonment to another, a detained or imprisoned person shall be entitled to notify or to require the competent authority to notify members of his family or other appropriate persons of his choice of his arrest, detention or imprisonment or of the transfer and of the place where he is kept in custody.

2. If a detained or imprisoned person is a foreigner, he shall also be promptly informed of his right to communicate by appropriate means with a consular post or the diplomatic mission of the State of which he is a national or which is otherwise entitled to receive such communication in accordance with international law or with the representative of the competent international organization, if he is a refugee or is otherwise under the protection of an intergovernmental organization.

3. If a detained or imprisoned person is a juvenile or is incapable of understanding his entitlement, the competent authority shall on its own initiative undertake the notification referred to in the present principle. Special attention shall be given to notifying parents or guardians.

4. Any notification referred to in the present principle shall be made or permitted to be made without delay. The competent authority may however delay a notification for a reasonable period where exceptional needs of the investigation so require.

Principle 17

1. A detained person shall be entitled to have the assistance of a legal counsel. He shall be informed of his right by the competent authority promptly after arrest and shall be provided with reasonable facilities for exercising it.

2. If a detained person does not have a legal counsel of his own choice, he shall be entitled to have a legal counsel assigned to him by a judicial or other authority in all cases where the interests of justice so require and without payment by him if he does not have sufficient means to pay.

Principle 18

1. A detained or imprisoned person shall be entitled to communicate and consult with his legal counsel.

2. A detained or imprisoned person shall be allowed adequate time and facilities for consultations with his legal counsel.

3. The right of a detained or imprisoned person to be visited by and to consult and communicate, without delay or censorship and in full confidentiality, with his legal counsel may not be suspended or restricted save in exceptional circumstances, to be specified by law or lawful regulations, when it is considered indispensable by a judicial or other authority in order to maintain security and good order.

4. Interviews between a detained or imprisoned person and his legal counsel may be within sight, but not within the hearing, of a law enforcement official.

5. Communications between a detained or imprisoned person and his legal counsel mentioned in the present principle shall be inadmissible as evidence against the detained or imprisoned person unless they are connected with a continuing or contemplated crime.

Principle 19

A detained or imprisoned person shall have the right to be visited by and to correspond with, in particular, members of his family and shall be given adequate opportunity to communicate with the outside world, subject to reasonable conditions and restrictions as specified by law or lawful regulations.

Principle 20

If a detained or imprisoned person so requests, he shall if possible be kept in a place of detention or imprisonment reasonably near his usual place of residence.

Principle 21

1. It shall be prohibited to take undue advantage of the situation of a detained or imprisoned person for the purpose of compelling him to confess, to incriminate himself otherwise or to testify against any other person.

2. No detained person while being interrogated shall be subject to violence, threats or methods of interrogation which impair his capacity of decision or his judgement.

Principle 22

No detained or imprisoned person shall, even with his consent, be subjected to any medical or scientific experimentation which may be detrimental to his health.

Principle 23

1. The duration of any interrogation of a detained or imprisoned person and of the intervals between interrogations as well as the identity of the officials who conducted the interrogations and other persons present shall be recorded and certified in such form as may be prescribed by law.

2. A detained or imprisoned person, or his counsel when provided by law, shall have access to the information described in paragraph 1 of the present principle.

Principle 24

A proper medical examination shall be offered to a detained or imprisoned person as promptly as possible after his admission to the place of detention or imprisonment, and thereafter medical care and treatment shall be provided whenever necessary. This care and treatment shall be provided free of charge.

Principle 25

A detained or imprisoned person or his counsel shall, subject only to reasonable conditions to ensure security and good order in the place of detention or imprisonment, have the right to request or petition a judicial or other authority for a second medical examination or opinion.

Principle 26

The fact that a detained or imprisoned person underwent a medical examination, the name of the physician and the results of such an examination shall be duly recorded. Access to such records shall be ensured. Modalities thereof shall be in accordance with relevant rules of domestic law.

Principle 27

Non-compliance with these principles in obtaining evidence shall be taken into account in determining the admissibility of such evidence against a detained or imprisoned person.

Principle 28

A detained or imprisoned person shall have the right to obtain within the limits of available resources, if from public sources, reasonable quantities of educational, cultural and informational material, subject to reasonable conditions to ensure security and good order in the place of detention or imprisonment.

Principle 29

1. In order to supervise the strict observance of relevant laws and regulations, places of detention shall be visited regularly by qualified and experienced persons appointed by, and responsible to, a competent authority distinct from the authority directly in charge of the administration of the place of detention or imprisonment.

2. A detained or imprisoned person shall have the right to communicate freely and in full confidentiality with the persons who visit the places of detention or imprisonment in accordance with paragraph 1 of the present principle, subject to reasonable conditions to ensure security and good order in such places.

Principle 30

1. The types of conduct of the detained or imprisoned person that constitute disciplinary offences during detention or imprisonment, the description and duration of disciplinary punishment that may be inflicted and the authorities competent to impose such punishment shall be specified by law or lawful regulations and duly published.

2. A detained or imprisoned person shall have the right to be heard before disciplinary action is taken. He shall have the right to bring such action to higher authorities for review.

Principle 31

The appropriate authorities shall endeavour to ensure, according to domestic law, assistance when needed to dependent and, in particular, minor members of the families of detained or imprisoned persons and shall devote a particular measure of care to the appropriate custody of children left without supervision.

Principle 32

1. A detained person or his counsel shall be entitled at any time to take proceedings according to domestic law before a judicial or other authority to challenge the lawfulness of his detention in order to obtain his release without delay, if it is unlawful.

2. The proceedings referred to in paragraph 1 of the present principle shall be simple and expeditious and at no cost for detained persons without adequate means. The detaining authority shall produce without unreasonable delay the detained person before the reviewing authority.

Principle 33

1. A detained or imprisoned person or his counsel shall have the right to make a request or complaint regarding his treatment, in particular in case of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment, to the authorities responsible for the administration of the place of detention and to higher authorities and, when necessary, to appropriate authorities vested with reviewing or remedial powers.

2. In those cases where neither the detained or imprisoned person nor his counsel has the possibility to exercise his rights under paragraph 1 of the present principle, a member of the family of the detained or imprisoned person or any other person who has knowledge of the case may exercise such rights.

3. Confidentiality concerning the request or complaint shall be maintained if so requested by the complainant.

4. Every request or complaint shall be promptly dealt with and replied to without undue delay. If the request or complaint is rejected or, in case of inordinate delay, the complainant shall be entitled to bring it before a judicial or other authority. Neither the detained or imprisoned person nor any complainant under paragraph 1 of the present principle shall suffer prejudice for making a request or complaint.

Principle 34

Whenever the death or disappearance of a detained or imprisoned person occurs during his detention or imprisonment, an inquiry into the cause of death or disappearance shall be held by a judicial or other authority, either on its own motion or at the instance of a member of the family of such a person or any person who has knowledge of the case. When circumstances so warrant, such an inquiry shall be held on the same procedural basis

whenever the death or disappearance occurs shortly after the termination of the detention or imprisonment. The findings of such inquiry or a report thereon shall be made available upon request, unless doing so would jeopardize an ongoing criminal investigation.

Principle 35

1. Damage incurred because of acts or omissions by a public official contrary to the rights contained in these principles shall be compensated according to the applicable rules on liability provided by domestic law.

2. Information required to be recorded under these principles shall be available in accordance with procedures provided by domestic law for use in claiming compensation under the present principle.

Principle 36

1. A detained person suspected of or charged with a criminal offence shall be presumed innocent and shall be treated as such until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.

2. The arrest or detention of such a person pending investigation and trial shall be carried out only for the purposes of the administration of justice on grounds and under conditions and procedures specified by law. The imposition of restrictions upon such a person which are not strictly required for the purpose of the detention or to prevent hindrance to the process of investigation or the administration of justice, or for the maintenance of security and good order in the place of detention shall be forbidden.

Principle 37

A person detained on a criminal charge shall be brought before a judicial or other authority provided by law promptly after his arrest. Such authority shall decide without delay upon the lawfulness and necessity of detention. No person may be kept under detention pending investigation or trial except upon the written order of such an authority. A detained person shall, when brought before such an authority, have the right to make a statement on the treatment received by him while in custody.

Principle 38

A person detained on a criminal charge shall be entitled to trial within a reasonable time or to release pending trial.

Principle 39

Except in special cases provided for by law, a person detained on a criminal charge shall be entitled, unless a judicial or other authority decides otherwise in the interest of the administration of justice, to release pending trial subject to the conditions that may be imposed in accordance with the law. Such authority shall keep the necessity of detention under review.

General clause

Nothing in this Body of Principles shall be construed as restricting or derogating from any right defined in the International Covenant on Civil and Political Rights.

6. BASIC PRINCIPLES FOR THE TREATMENT OF PRISONERS

Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 45/111 of 14 December 1990

The General Assembly,

Bearing in mind the long-standing concern of the United Nations for the humanization of criminal justice and the protection of human rights,

Bearing in mind also that sound policies of crime prevention and control are essential to viable planning for economic and social development,

Recognizing that the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, are of great value and influence in the development of penal policy and practice,

Considering the concern of previous United Nations congresses on the prevention of crime and the treatment of offenders, regarding the obstacles of various kinds that prevent the full implementation of the Standard Minimum Rules,

Believing that the full implementation of the Standard Minimum Rules would be facilitated by the articulation of the basic principles underlying them,

Recalling resolution 10 on the status of prisoners and resolution 17 on the human rights of prisoners, adopted by the Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders,

Recalling also the statement submitted at the tenth session of the Committee on Crime Prevention and Control by Caritas Internationalis, the Commission of the Churches on International Affairs of the World Council of Churches, the International Association of Educators for World Peace, the International Council for Adult Education, the International Federation of Human Rights, the International Prisoners' Aid Association, the International Union of Students, the World Alliance of Young Men's Christian Associations and the World Council of Indigenous Peoples, which are non-governmental organizations in consultative status with the Economic and Social Council, category II,

Recalling further the relevant recommendations contained in the report of the Interregional Preparatory Meeting for the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders on topic II, "Criminal justice policies in relation to problems of imprisonment, other penal sanctions and alternative measures",

Aware that the Eighth Congress coincided with International Literacy Year, proclaimed by the General Assembly in its resolution 42/104 of 7 December 1987,

Desiring to reflect the perspective noted by the Seventh Congress, namely, that the function of the criminal justice system is to contribute to safeguarding the basic values and norms of society,

Recognizing the usefulness of drafting a declaration on the human rights of prisoners,

Affirms the Basic Principles for the Treatment of Prisoners, contained in the annex to the present resolution, and requests the Secretary-General to bring it to the attention of Member States.

ANNEX

Basic Principles for the Treatment of Prisoners

1. All prisoners shall be treated with the respect due to their inherent dignity and value as human beings.
2. There shall be no discrimination on the grounds of race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.
3. It is, however, desirable to respect the religious beliefs and cultural precepts of the group to which prisoners belong, whenever local conditions so require.
4. The responsibility of prisons for the custody of prisoners and for the protection of society against crime shall be discharged in keeping with a State's other social objectives and its fundamental responsibilities for promoting the well-being and development of all members of society.
5. Except for those limitations that are demonstrably necessitated by the fact of incarceration, all prisoners shall retain the human rights and fundamental freedoms set out in the Universal Declaration of Human Rights, and, where the State concerned is a party, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, and the International Covenant on Civil and Political Rights and the Optional Protocol thereto, as well as such other rights as are set out in other United Nations covenants.
6. All prisoners shall have the right to take part in cultural activities and education aimed at the full development of the human personality.
7. Efforts addressed to the abolition of solitary confinement as a punishment, or to the restriction of its use, should be undertaken and encouraged.
8. Conditions shall be created enabling prisoners to undertake meaningful remunerated employment which will facilitate their reintegration into the country's labour market and permit them to contribute to their own financial support and to that of their families.
9. Prisoners shall have access to the health services available in the country without discrimination on the grounds of their legal situation.
10. With the participation and help of the community and social institution, and with due regard to the interests of victims, favourable conditions shall be created for the reintegration of the ex-prisoner into society under the best possible conditions.
11. The above Principles shall be applied impartially.

II. DOKUMENTI VIJEĆA EUROPE

1. EUROPSKA KONVENCIJA O NADZORU NAD UVJETNO OSUĐENIM ILI UVJETNO OSLOBOĐENIM OSOBAMA⁴

Usvojena u Strasbourgu 30. studenog 1964. (ETS br. 51)

UVOD

Države članice Evropskog vijeća potpisnice ove konvencije,
Smatrajući da je cilj Evropskog vijeća ostvariti čvršće povezivanje između svojih članica,
Potvrđujući svoju volju da suraduju u borbi protiv kriminaliteta,
Smatrajući da u tu svrhu trebaju, za svaku odluku koju donese netko od njih, osigurati na teritoriju drugih, s jedne strane, resocijalizaciju uvjetno osuđenih ili uvjetno oslobođenih delinkvenata, a s druge strane, izvršenje kazne u slučaju kad nije udovoljeno propisanim uvjetima,
Dogovorile su se o ovome:

Dio I.

OSNOVNA NAČELA

Član 1.

1. Ugovornice se obvezuju pružati jedna drugoj, u skladu s ovim odredbama, pomoć nužnu za resocijalizaciju delinkvenata iz člana 2. Ta se pomoć sastoji u nadzoru nad delinkventima koji se obavlja, s jedne strane, mjerama koje mogu potaknuti promjenu njihova ponašanja i njihovu resocijalizaciju, a s druge strane, kontrolom njihova ponašanja radi omogućavanja, ako treba, bilo izricanja kazne ili njezina izvršenja.
2. Ugovornice će, u skladu s ovim odredbama, izvršiti kaznu ili mjeru sigurnosti lišenja slobode koje su izrečene protiv delinkventa, a primjena im je bile obustavljena.

Član 2

- U smislu ove konvencije, izraz „delinkvent“ označuje svaku osobu protiv koje je, na teritoriju jedne od ugovornica, donesena:
- a) sudska odluka kojom se proglašava krivom s uvjetnom obustavom izricanja kazne,
 - b) kazna lišenja slobode, uvjetno izrečena kazna ili kazna izvršenje koje je uvjetno obustavljeno, u cijelosti ili djelomice, bilo u trenutku izricanja kazne ili nakon toga
2. U članovima koji slijede izraz „presuda“ odnosi se na odluke donesene na temelju st. (a) 1 (b) točke 1. ovog člana.

Član 3.

Odluke navedene u članu 2. moraju biti konačne i izvršne.

⁴ Službeni list SFRJ Međunarodni ugovori 4/91; Odluka o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacije o sukcesiji, Narodne novine MU 3/95

Član 4.

Krivično djelo zbog kojega se podnosi zahtjev iz člana 5. treba biti kažnjivo i prema zakonu države moliteljice i prema zakonu zamoljene države.

Član 5.

1. Država koja je izrekla presudu može zahtijevati od države na čijem se teritoriju delinkvent nastanio
 - a) da osigura samo nadzor u skladu s Dijelom II
 - b) da osigura nadzor te da eventualno pristupi izvršenju u skladu s dijelovima II. i III.
 - c) da osigura punu primjenu presude u skladu s Dijelom IV.
2. Zamoljena država treba uz uvjete što ih predviđa ova konvencija udovoljiti ovom zahtjevu.
3. Ako je država moliteljica podnijela jedan od zahtjeva iz točke 1. ovog člana 1. ako je po mišljenju zamoljene države bolje, u posebnim slučajevima, koristiti se jednom od više mogućnosti što su predviđene u tom stavu, zamoljena država može odbiti da udovolji zahtjevu izražavajući svoju spremnost udovoljiti nekome drugom zahtjevu koji će navesti.

Član 6.

Na zahtjev države koja je izrekla presudu, nadzor, izvršenje ili potpunu primjenu iz prethodnog člana osigurava država na čijem se teritoriju delinkvent nastanio.

Član 7.

1. Nadzor, izvršenje ili potpuna primjena odbit će se:
 - a) ako su po mišljenju zamoljene države takvi da mogu ugroziti njezin suverenitet, sigurnost, osnovna načela njezina javnog poretka ili neke druge njezine bitne interese;
 - b) ako se presuda na koju se odnosi zahtjev iz člana 5. temelji na djelima koja su pravomoćno osuđena u zamoljenoj državi;
 - c) ako su po ocjeni zamoljene države djela zbog kojih je izrečena presuda političko krivično djelo ili djelo u vezi s takvim krivičnim djelom ili djelo koje se sastoji samo u povredi vojnih dužnosti;
 - d) ako je kazna zastarila prema zakonu države moliteljice ili zamoljene države;
 - e) ako je počinitelj krivičnog djela amnestiran ili pomilovan u državi moliteljici ili u zamoljenoj državi.
2. Nadzor, izvršenje ili potpuna primjena mogu se odbiti:
 - a) ako su nadležni organi zamoljene države odlučili da ne pokreću krivično gonjenje ili da obustave krivično gonjenje u pogledu istih djela;
 - b) ako je protiv djela zbog kojih je podnesen zahtjev pokrenuto krivično gonjenje u zamoljenoj državi;
 - c) ako je presuda na koju se odnosi zahtjev izrečena u odsutnosti;
 - d) ako zamoljena država smatra da donesena presuda nije u skladu s načelima koji vladaju u primjeni njezina krivičnog zakona, prije svega ako, zbog životne dobi, počinitelji krivičnog djela ne bi mogao biti osuđen u zamoljenoj državi.
3. Za fiskalna krivična djela do nadzora ili izvršenja dolazi u uvjetima što ih predviđa ova konvencija samo ako je tako odlučeno između ugovornica za svako krivično djelo ili vrstu krivičnih djela.

Član 8.

U potrebnoj mjeri, država moliteljica i zamoljena država međusobno se obavještavaju o svakoj okolnosti koja može ugroziti izvršenje mjera nadzora na teritoriju zamoljene države ili izvršenje presude u toj državi.

Član 9.

Zamoljena država bez odgode obavještava državu o svakoj odluci u povodu njezina zahtjeva.
Svako potpuno ili djelomično odbijanje zamoljena će država obrazložiti.

Dio II

O NADZORU

Član 10.

Država moliteljica obavještava zamoljenu državu o uvjetima kojima podliježe delinkvent i, ako treba, o mjerama nadzora kojih se treba držati za vrijeme provjere.

Član 11.

1. Zamoljena strana udovoljava zahtjevu države moliteljice i, ako treba, propisane mjere nadzora prilagođava prema svom zakonodavstvu.
2. Ni u kojem slučaju mjere nadzora što ih primjenjuje zamoljena država ne mogu, po naravi i trajanju, biti strože od mjera što ih je propisala država moliteljica.

Član 12.

Kada zamoljena država prihvati da osigura nadzor, postupit će ovako:

- 1) obavijestit će odmah državu moliteljicu o tome kako je primljen njezin zahtjev;
- 2) stupit će u kontakt s organima ili tijelima koji su, na njezinu teritoriju, ovlašteni obavljati nadzor i pomagati delinkventima;
- 3) obavijestit će državu moliteljicu o svim donesenim mjerama i o njihovoj provedbi.

Član 13.

Ako je zainteresirana osoba izložena opozivu odluke o uvjetima obustave iz člana 2, bilo zbog krivičnog gonjenja ili kazne za novo krivično djelo, ili zato što se nije držala propisanih uvjeta, zamoljena država, po službenoj dužnosti i bez odgode, šalje nužne obavijesti državi moliteljici.

Član 14.

Čim protekne trajanje nadzora, zamoljena država dostavlja državi moliteljici na njezin zahtjev, sve nužne obavijesti.

Član 15.

Samo je država moliteljica nadležna ocijeniti, imajući na umu obavijesti i mišljenja što ih dostavlja zamoljena država, je li delinkvent udovoljio ili nije udovoljio propisanim uvjetima i na temelju takve ocjene poduzeti daljnje korake koje predviđa njezino zakonodavstvo.

O svojoj odluci obavještava zamoljenu državu.

Dio III.

O IZVRŠENJU PRESUDA

Član 16.

Nakon što država moliteljica opozove uvjetnu obustavu presude, na njezin će zahtjev zamoljena država biti nadležna za izvršenje presude.

Član 17.

Do izvršenja dolazi, u skladu s primjenom zakona zamoljene države, nakon provjere vjerodostojnosti zahtjeva za izvršenje i njegove suglasnosti s uvjetima što ih utvrđuje ova konvencija.

Član 18.

Zamoljena država pravodobno upućuje državi moliteljici dokument kojim se potvrđuje izvršenje kazne.

Član 19.

Zamoljena država će ako treba, kaznu izrečenu u državi moliteljici zamijenit kaznom ili mjerom koju predviđa njezin zakon za slično krivično djelo. Ta će kazna ili mjera po svojoj naravi što je moguće više odgovarati kazni koja je izrečena u odluci što je treba izvršiti. Njome se ne može premašiti maksimalna kazna koja je predviđena zakonom zamoljene države niti ona po svojoj naravi ili trajanju može biti oštrija od kazne izrečene u državi moliteljici.

Član 20.

Država moliteljica ne može više poduzeti nijednu zatraženu mjeru izvršenja osim ako zamoljena država nije obavijestila o odbijanju ili nemogućnosti izvršenja te mjere.

Član 21.

Zamoljena država bit će nadležna za uvjetno oslobađanje. Pravo pomilovanja može vršiti i država moliteljica i zamoljena država.

DIO IV

USTUPANJE PRAVA U KORIST ZAMOLJENE DRŽAVE

Član 22.

Država moliteljica dostavlja zamoljenoj državi presudu izvršenje koje traži u potpunosti.

Član 23.

1. Zamoljena država prilagodit će izrečenu kaznu ili mjeru svojemu krivičnom zakonodavstvu kao da je kazna bila izrečena za isto krivično djelo počinjeno na njezinu teritoriju.
2. Kazna propisana u zamoljenoj državi ne može biti stroža od kazne što ju je izrekla država moliteljica.

Član 24.

Zamoljena država osigurava punu primjenu ovako prilagođene presude kao da je riječ o presudi koju su izrekli njezini sudovi.

Član 25.

Prihvaćanjem, od zamoljene države, zahtjeva navedenog u skladu s dijelom IV., utrnjuje pravo na izvršenje presude u državi moliteljici.

Dio V.

ZAJEDNIČKE ODREDBE

Član 26.

1. Svaki zahtjev predviđen u članu 5. sastavlja se u pisanom obliku.
U njemu se navodi:
 - a) ime organa od kojega potječe zahtjev,
 - b) predmeti zahtjeva,
 - c) identitet delinkventa i prebivalište u zamoljenoj državi.
2. Zahtjevu za nadzor prilaže se izvornik ili ovjeren prijepis odluke koja sadrži razloge zbog kojih se traži nadzor i odluka u kojoj se propisuju mjere kojima podliježe delinkvent. Treba potvrditi izvršni karakter odluke i naredenih mjera nadzora. U njemu se preciziraju, što je moguće više, okolnosti krivičnog djela zbog kojeg je donesena odluka o nadzoru, vrijeme i mjesto izvršenja krivičnog djela, njegova pravna kvalifikacija i, ako treba, trajanje kazne koja se treba izdržati. Zahtjev sadrži sve obavijesti o naravi i trajanju mjera nadzora primjena kojih se traži, uključujući i pozivanje na zakonske odredbe što se primjenjuju, uz nužne podatke o ličnosti delinkvenata i njegovu ponašanju u državi moliteljici prije i nakon izricanja odluke o nadzoru.
3. Zahtjevu za izvršenje prilaže se izvornik ili ovjeren prijepis odluke kojom se konstatira opoziv uvjetne obustave kazne ili njezina izvršenja i odluka o propisanoj kazni. Izvršni karakter ovih dviju odluka potvrđuje se u oblicima što ih propisuje zakon države koja ih je donijela.
Ako je odluka koju treba izvršiti zamijenila neku prijašnju odluku i ne sadrži opis djela, priložit će se ovjeren prijepis odluke koja sadrži taj opis.
4. Zahtjevu za potpunu primjenu kazne prilažu se dokumenti iz točke 2. ovog člana.

Član 27.

1. Ministarstvo pravosuđa države moliteljice upućuje zahtjev ministarstvu pravosuđa zamoljene države. Odgovor se dostavlja na isti način.
2. Sva priopćenja nužna radi primjene ove konvencije razmjenjuju se na način naznačen u točki 1. ovog člana ili izravno između organa ugovornica.
3. U hitnim slučajevima priopćenja iz točke 2. ovog člana mogu se dostavljati preko Međunarodne organizacije kriminalističke policije (INTERPOL).
4. Svaka ugovornica može, u izjavi upućenoj glavnom tajniku Evropskog vijeća, priopćiti o svojoj namjeri da odstupi od pravila za dostavu navedenih u toč. 1. i 2. ovog člana.

Član 28.

Ako zamoljena država smatra da obavijesti što ih je dostavila država moliteljica nisu dovoljne da bi mogla primijeniti ovu konvenciju, tražit će dodatne obavijesti. Može utvrditi rok za njihovo dobivanje.

Član 29.

1. Izuzimajući odredbe iz točke 2. ovog člana, neće se tražiti prijevod zahtjeva, priloga, a ni drugih dokumenata koji se odnose na primjenu ove konvencije.
2. Svaka ugovornica može, u trenutku potpisivanja ili polaganja svoje isprave o ratifikaciji, prihvaćanju ili pristupu, u izjavi glavnom tajniku Evropskog vijeća, zadržati pravo tražiti da joj se, uz zahtjev i priloge, dostavi ili prijevod na njezinu jezik ili prijevod bilo na kojem od službenih jezika Evropskog vijeća ili na jednom od tih jezika koje će naznačiti. Druge ugovornice mogu se koristiti pravom reciprociteta.
3. Ovaj član ne dira u odredbe koje se odnose na prevođenje zahtjeva i priloga koji su sadržani u postojećim sporazumima ili aranžmanima ili do kojih treba doći između dviju ili više ugovornica.

Član 30.

Spisi i dokumenti koji se dostavljaju u skladu s primjenom ove konvencije oslobođeni su svake formalnosti legalizacije.

Član 31.

Zamoljena država ovlaštena je, na zahtjev države moliteljice, naplatiti troškove krivičnog gonjenja i suđenja u toj državi. Ako pristupi toj naplati, državi moliteljici mora nadoknaditi samo nagrade vještacima koje je naplatila.

Član 32.

Troškovi nadzora i izvršenja u zamoljenoj državi neće se refundirati.

Dio VI.

ZAVRŠNE ODREDBE

Član 33.

Ova konvencija ne dira u policijske propise koji se odnose na strance.

Član 34.

1. Ova je konvencija otvorena za potpis državama članicama Evropskog vijeća. Ona će biti ratificirana ili prihvaćena. Isprave o ratifikaciji i prihvaćanju bit će položeni kod glavnog tajnika Evropskog vijeća.
2. Konvencija će stupiti na snagu nakon proteka tri mjeseca od dana polaganja treće isprave o ratifikaciji ili prihvaćanju.
3. Konvencija će stupiti na snagu za svaku državu potpisnicu koja je ratificira ili prihvati nakon proteka tri mjeseca od dana polaganja njene isprave o ratifikaciji ili prihvaćanju.

Član 35.

1. Nakon stupanja na snagu ove konvencije, Odbor ministara Evropskog vijeća može pozvati svaku državu koja nije članica Vijeća da pristupi ovoj konvenciji.

2. Pristup će se obaviti polaganjem kod glavnog tajnika Evropskog vijeća isprave o pristupu, a stupit će na snagu nakon proteka tri mjeseca od dana polaganja isprave.

Član 36.

1. Svaka ugovornica može, u trenutku potpisivanja ili polaganja svoje isprave o ratifikaciji, prihvatanju ili pristupu, odrediti teritorij ili teritorije na koje će se primjenjivati ova konvencija.

2. Svaka ugovornica može, u trenutku polaganja svoje isprave o ratifikaciji, prihvatanju ili pristupu ili u svakome drugom trenutku nakon toga, proširiti primjenu ove konvencije, u izjavi glavnom tajniku Evropskog vijeća, na svaki drugi teritorij naznačen u izjavi za kojega vodi međunarodne odnose ili je ovlaštena ugovarati.

3. Svaka izjava dana na temelju točke 2. ovog člana može se opozvati za svaki teritorij koji je naznačen u izjavi, uz uvjete što su predviđeni u članu 39. ove konvencije.

Član 37.

1. Ova konvencija ne dira u obveze sadržane u odredbama nikoje druge međunarodne bilateralne ili multilateralne konvencije koja, između dviju ili više ugovornica, regulira ili će regulirati izručenje ili druge oblike međusobna pružanja pomoći u krivičnim stvarima.

2. Ugovornice mogu zaključivati između sebe bilateralne ili multilateralne sporazume koji se odnose na pitanja regulirana ovom konvencijom samo kako bi dopunile njezine odredbe ili olakšale primjenu njezinih načela.

3. Međutim, ako su dvije ugovornice ili više ugovornica utvrdile ili bi htjele utvrditi svoje odnose na temelju jedinstvenog zakonodavstva ili posebnog režima, moći će svoje zajedničke odnose u tom području regulirati polazeći isključivo od tih sustava, bez obzira na odredbe ove konvencije.

Ugovornice koje bi isključile iz svojih zajedničkih odnosa primjenu ove konvencije, u skladu s odredbama ove točke, uputit će u tu svrhu priopćenje glavnom tajniku Evropskog vijeća.

Član 38.

1. Svaka ugovornica može, u trenutku potpisivanja ili polaganja svoje isprave o ratifikaciji, prihvatanju ili pristupu, izjaviti da se koristi jednom rezervom ili s više rezervi iz priloga ove konvencije.

2. Svaka ugovornica može potpuno ili djelomice povećati rezervu izraženu na temelju točke 1. ovog člana, izjavom glavnom tajniku Evropskog vijeća, koja će stupiti na snagu na dan primitka.

3. Ugovornica koja je izrazila rezervu u pogledu neke odredbe iz ove konvencije ne može tražiti njezinu primjenu od druge strane; međutim, ona može, ako je rezerva djelomična ili uvjetna, tražiti primjenu te odredbe u mjeri u kojoj ju je ona prihvatila.

4. Svaka ugovornica može, u trenutku potpisivanja ove konvencije ili polaganja svoje isprave o ratifikaciji, prihvatanju ili pristupu, priopćiti glavnom tajniku Evropskog vijeća kako smatra ratifikaciju, prihvatanje ili pristup svojom obvezom, u skladu s međunarodnim pravom, da u svojem unutarnjem poretku poduzme sve nužne mjere za provedbu ove konvencije.

Član 39.

1. Ova konvencija ostaje na snazi neograničene.

2. Svaka ugovornica može otkazati ovu konvenciju priopćenjem glavnom tajniku Evropskog vijeća.

3. Otkaz će stupiti na snagu nakon proteka šest mjeseci od dana kad glavni tajnik Evropskog vijeća primi priopćenje.

Član 40.

Glavni tajnik Evropskog vijeća priopćit će državama članicama Evropskog vijeća i svakoj državi koja je pristupila ovoj konvenciji:

- svako potpisivanje;
- svako polaganje isprave o ratifikaciji, prihvatanju ili pristupu;
- svaki datum stupanja na snagu ove konvencije u skladu s njezinim članom 34;
- primitak svakog priopćenja ili izjave u skladu s primjenom točke 4. člana 27, točke 2. člana 29, točke 3. člana 37. i točke 4. člana 38;
- primitak svake izjave u skladu s odredbama toč. 2. i 3. člana 36;
- svaku rezervu izraženu u skladu s primjenom odredaba točke 1. člana 38;
- opoziv svake rezerve u skladu s odredbama točke 2. člana 38;
- primitak svakog priopćenja u skladu s primjenom odredaba člana 39. i datum kad otkaz stupa na snagu.

Potvrđujući navedeno, potpisnici su, propisno za to ovlašteni, potpisali ovu konvenciju.

Sastavljeno u Strasbourgu, 30. studenoga 1964, na francuskom i engleskom jeziku, pri čemu su oba teksta jednako vjerodostojna, u samo jednom primjerku koji će biti položen u arhiv Evropskog vijeća. Glavni tajnik Evropskog vijeća dostavit će po jedan ovjereni prijelaz svakoj državi potpisnici ove konvencije i svakoj državi koja joj pristupi.

2. KONVENCIJA O TRANSFERU OSUĐENIH OSOBA⁵

(Usvojena u Strasbourgu dana 21. ožujka 1983. godine)

Države članice Vijeća Europe, te ostale Države potpisnice ove Konvencije,
Uzimajući u obzir da je svrha rada Vijeća Europe postići veću jedinstvenost među Članicama;

⁵ Zakon o potvrđivanju Konvencije o transferu osuđenih osoba Vijeća Europe, Narodne novine – Međunarodni ugovori 14/94

Sa željom da se i dalje razvija međunarodna suradnja u području kaznenog prava
Uzimajući u obzir da suradnja treba ići do kraja pravde i socijalne rehabilitacije osuđenih osoba;
Uzimajući u obzir ove težnje strancima lišenim slobode zbog počinjenog kaznenog djela treba pružiti mogućnost za izdržavanje kazne u okviru vlastitog društva; i
Uzimajući u obzir da se ova svrha u najvećoj mjeri može postići njihovim transferom u vlastite države;
Sporazumjele su se kako slijedi:

Članak 1. Definicije

U svrhu ove Konvencije:
a. "kazna" znači kaznu, ili drugu mjeru koja predstavlja lišenje slobode, izrečene od strane suda zbog počinjenog kaznenog djela, na ograničeno ili neograničeno trajanje;
b. "presuda" znači odluka ili naredba suda kojom se izriče kazna;
c. "Država presuđenja" znači državu u kojoj je kazna izrečena prema osobi koja se može transferirati ili je već transferirana;
d. "Država izvršenja" znači državu u koju osuđena osoba može ili treba biti transferirana radi izdržavanja kazne.

Članak 2. Opća načela

1. Stranke preuzimaju obvezu, sukladno odredbama ove Konvencije, ponuditi jedna drugoj najširu zakonsku mjeru suradnje u području transfera osuđenih osoba.
2. Osoba suđena na području jedne Stranke može, sukladno odredbama ove Konvencije, biti transferirana, radi izdržavanja kazne na područje druge Stranke. U tu svrhu ona može interes za transfer pokazati u Državi presuđenja ili u Državi izvršenja.
3. Transfer može zamoliti kako država presuđenja tako i država izvršenja.

Članak 3.⁶

Uvjeti za transfer

1. Osuđena osoba može biti transferirana sukladno Konvenciji, samo pod sljedećim uvjetima:
a. ako je državljanin Države izvršenja
b. ako je presuda pravomoćna
c. ako osuđena osoba, u vrijeme primitka zamolbe za transfer, treba još najmanje izdržati šest mjeseci od izrečene kazne, ili ako je kazna izrečena na neodređeno vrijeme;
d. ako postoji suglasnost osuđene osobe ili njegovog zakonskog zastupnika kada jedna od Stranaka smatra da je pristanak zakonskog-zastupnika potreban zbog dobi, odnosno fizičkog ili psihičkog stanja osuđene osobe;
e. ako djelo (činjenje ili nečinjenje) na kojem se temelji presuda predstavlja kazneno djelo prema zakonu Države izvršenja, ili bi predstavljalo kazneno djelo da je ono počinjeno na njezinom području; i
f. ako se Država presuđenja i Država izvršenja usaglasile s transferom.
2. U iznimnim slučajevima Strane se mogu usaglasiti s transferom i ako vrijeme koje osuđena osoba još treba izdržavati kraće od onog navedenog u stavku 1.c.
3. Svaka Zemlja može, u trenutku potpisivanja ili polaganja isprave o ratifikaciji, o prihvatanju, o odobravanju ili o pristupanju, u izjavi naslovljenoj na Glavnog tajnika Vijeća Europe izjaviti da u odnosima sa drugim Strankama namjerava isključiti primjenu jednog od postupaka navedenih u članku 9.1.a. i b.
4. Svaka država može u bilo koje vrijeme izjavom Glavnom tajniku Vijeća Europe odrediti, u svrhu ove Konvencije, značenje pojma "državljanin".

Članak 4.

Obveza dostave podataka

1. Država presuđenja treba sa sadržajem ove Konvencije upoznati osuđenu osobu na koju se Konvencija može primijeniti.
2. Ako je osuđena osoba pokazala interes za transfer, sukladno ovoj Konvenciji Državi presuđenja, ta država će, po pravomoćnosti sudske odluke bez odgode, o tome izvjestiti Državu izvršenja.
3. Podaci koji se dostavljaju su:
a. ime i prezime, dan i mjesto rođenja osuđene osobe;
b. adresu, ako je ima u Državi izvršenja;
c. činjenice temeljem kojih je izrečena kazna; te

⁶ Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o potvrđivanju Konvencije o transferu osuđenih osoba Vijeća Europe (NN Međunarodni ugovori 5/01)

Članak 1. U Zakonu o potvrđivanju Konvencije o transferu osuđenih osoba Vijeća Europe ("Narodne novine - Međunarodni ugovori", br.14/94, članak 3. mijenja se i glasi:

"Republika Hrvatska na temelju članka 3. stavka 3. Konvencije izjavljuje da će u izvršenju inozemnih sankcija na svom teritoriju provoditi postupak sukladno odredbama članka 9. stavka 1.b i članka 11. Konvencije.

Međutim, nije isključena primjena postupka utvrđenog u članku 9. stavku 1.a odnosno članku 10. stavku 1. ili članku 10. stavku 2. Konvencije, u slučajevima kada druga ugovorna stranka nije voljna primijeniti postupak utvrđen u članku 9. stavku 1.b i članku 11. Konvencije i kada interesi transfera to zahtijevaju. U tom slučaju bit će neophodno preuzeti sankciju putem sudske odluke sukladno odredbi članka 10. stavka 1. ili članka 10. stavka 2. Konvencije, ovisno o uvjetima transfera, i nastaviti s izvršenjem kazne izrečene u državi presuđenja.

U primjeni postupka utvrđenog u članku 10. stavku 1. ili članku 10. stavku 2. Konvencije sukladno uvjetima transfera koje postavlja država presuđenja, Republika Hrvatska može se obvezati da neće bez suglasnosti države presuđenja primjenjivati svoja prava predviđena člankom 12. Konvencije."

- d. vrstu, trajanje i dan početka izdržavanja kazne.
4. Ako je osuđena osoba izrazila želju da bude transferirana Državi izvršenja, Država presuđenja će, na zamolbu, dostaviti državi izvršenja podatke navedene u stavku 3. ovog članka.
5. Osuđena osoba će biti obaviještena u pisanom obliku o svemu što su Država presuđenja i Država izvršenja poduzele u skladu s prethodnim stavcima ovog članka, kao i o svakoj odluci tih država u vezi sa zahtjevom za transfer.

Članak 5.

Zamolbe i odgovori

1. Zamolbe za transfer i odgovori sačinjavaju se u pisanom obliku.
2. Zamolbe Države moliteljice podnose se putem Ministarstva pravosuđa Ministarstvu pravosuđa zamoljene Države. Odgovor na zamolbu dostavlja se na isti način.
3. Stranka može u izjavi naslovljenoj na Glavnog tajnika Vijeća Europe navesti da će koristiti način dostave različit od onoga navedenog u stavku 2. ovog članka.
4. Zamoljena država treba bez odgode izvijestiti Državu moliteljicu o odluci da li pristaje ili ne na transfer.

Članak 6.

Popratni dokumenti

1. Država izvršenja će na zamolbu Države presuđenja dostaviti:
 - a. ispravu ili izjavu kojim se dokazuje da je osuđena osoba državljanin Države izvršenja;
 - b. primjerak odgovarajućeg zakona Države izvršenja prema kojem je djelo (činjenje ili nečinjenje) zbog kojeg je suđena osoba osuđena, kazneno djelo Državi izvršenja ili da bi bilo kazneno djelo da je počinjeno na njezinom području.
 - c. podatke navedene u članku 9.2.
2. Kad se moli izvršenje transfera Država presuđenja dostavit će sljedeće isprave Državi izvršenja, osim u slučaju da je neka od Stranaka već izjavila da nije suglasna da se transfer izvrši:
 - a. ovjereni primjerak presude i zakona na kome je utemeljena;
 - b. podatak o izdržanoj kazni, uključujući podatke o pritvoru, smanjenju kazne te ostalim činjenicama važnim za izdržavanje kazne;
 - c. izjavu o suglasnosti za transfer navedene u članku 3.1.d.
 - d. po potrebi, izvještaj liječnika ili socijalnog radnika glede osuđene osobe, podatke vezane za postupak izvršenja kazne u Državi presuđenja, te preporuke za daljnji postupak u Državi izvršenja.
3. Svaka od Stranaka može zamoliti da joj se dostave isprave navedene u stavku 1. i 2. ovog članka, prije nego što podnese zamolbu za transfer ili donese odluku o tome da li će se suglasiti sa transferom.

Članak 7.

Suglasnost za transfer i njena provjera

1. Država presuđenja, će osigurati osuđenoj osobi od koje se traži suglasnost za transfer u skladu s Člankom 3.1.d, ove Konvencije, tu suglasnost dade dobrovoljno, te da u potpunosti bude upoznata s pravnim posljedicama transfera. Postupak davanja takove suglasnosti vodi se u skladu sa zakonom Države presuđenja.
2. Država presuđenja omogućit će Državi izvršenja da provjeri putem konzula ili drugog službenika, u skladu sa sporazumom tih država, da li je suglasnost data u skladu s uvjetima iz stavka 1. Ovog članka.

Članak 8.

Posljedice transfera za Državu presuđenja

1. Preuzimanje osuđene osobe od strane nadležnih tijela Države izvršenja ima za posljedicu prekid izvršenja kazne u Državi presuđenja.
2. Država presuđenja ne može nastaviti s izvršenjem kazne ako Država izvršenja smatra da je osuđena osoba u potpunosti izdržala kaznu.

Članak 9.

Posljedice transfera za Državu izvršenja

1. Nadležna tijela države izvršenja će:
 - a. nastaviti sa izvršenjem kazne odmah, ili temeljem sudske ili upravne odluke, u skladu s uvjetima navedenim u članku 9. ove Konvencije ili
 - b. promijeniti kaznu u sudskom ili upravnom postupku, na način da se izrečena kazna zamjeni kaznom propisanom za isto kazneno djelo zakonom Države izvršenja, sukladno uvjetima iz članka 11. ove Konvencije.
2. Prije nego što se izvrši transfer osuđene osobe, Država izvršenja će na zamolbu izvijestiti Državu presuđenja, koji od tih postupaka će promijeniti.
3. Kazna se izvršava u skladu sa zakonom Države izvršenja, te će samo njezina tijela biti nadležna za donošenje odgovarajućih odluka.
4. Država koja prema svom zakonu ne može primijeniti neki od postupaka iz stavka 1. ovog članka radi izvršenja mjere izrečene na području druge države osobama koje zbog svog psihičkog stanja nisu proglašene krivima za počinjeno kazneno djelo, a koja je spremna preuzeti takve osobe, može izjavom Glavnom tajniku Vijeća Europe navesti postupke koje će voditi u takvim slučajevima.

Članak 10.

Nastavak izvršenja

1. U slučaju da se izvršenje kazne nastavlja, Država izvršenja će biti obvezna poštivati pravnu prirodu i trajanje kazne koju je odredila Država presuđenja.
2. Ako izrečena kazna nije po svojoj prirodi ili trajanju u skladu sa zakonom Države izvršenja, ili izvršenja, ili ako to zakon Države izvršenja traži, ta država može sudskom ili upravnom odlukom takvu kaznu uskladiti s kaznom koju njen zakon predviđa za slično kazneno djelo. Takvo

usklađenje kazne treba, koliko je to moguće odgovarati kazni izrečenoj u Državi presuđenja. Pri tome kazna koju je odredila Država izvršenja neće se poostrići glede prirode ili trajanja te ne može prijeći najveću mjeru kazne propisane zakonom Države izvršenja.

Članak 11.

Izmjena kazne

1. U slučaju izmjene kazne primjenjivat će se postupak propisan zakonom Države izvršenja. Kada kaznu mijenjaju nadležna tijela će:
 - a. biti obvezna poštivati činjenice koje eksplicitno ili implicitno proizlaze iz presude donesene u Državi presuđenja;
 - b. neće promijeniti kaznu ni mjeru koja uključuje lišenje slobode u novčanu kaznu;
 - c. uračunati u izdržavanje kazne vrijeme tijekom kojeg je osuđena osoba već bila lišena slobode; te
 - d. neće izreći težu kaznu, bez obzira na najnižu kaznu koju zakon Države izvršenja predviđa za počinjeno kazneno djelo ili djela.
2. Ako se postupak izmjene kazne vodi nakon što se izvrši transfer osuđene osobe, Država izvršenja može protiv osuđene osobe odrediti pritvor ili na drugi način osigurati njenu prisutnost do završetka tog postupka.

Članak 12.

Svaka Stranka može dati oprost, odobriti amnestiju ili smanjenje kazne u skladu sa svojim Ustavom ili zakonom.

Članak 13.

Revizije presude

Samo Država presuđenja ima pravo odlučivati o zahtjevima za revizijom presude.

Članak 14.

Obustava izvršenja

Država izvršenja će obustaviti izvršenje kazne onog trenutka kada je Država presuđenja izvjesti o donošenju odluke ili mjere kojima prestaje izvršenje kazne.

Članak 15.

Obavijest o izvršenju

- Država izvršenja će dostaviti obavijest Državi presuđenja o izvršenju presude:
- a. kad smatra da je kazna u potpunosti izvršena;
 - b. u slučaju da je osuđena osoba pobjegla iz zatvora prije nego što je kazna u cijelosti izvršena, ili
 - c. u slučaju da Država presuđenja traži posebni izvještaj.

Članak 16.

Tranzit

1. Stranka će, u skladu sa svojim zakonom, odobriti zamolbu za tranzit osuđene osobe preko svog područja ako je takav zahtjev postavila druga stranka, koja se suglasila s drugom Strankom ili trećom državom o transferu osuđene osobe na svoje područje ili s njega.
2. Stranka može odbiti zamolbu za tranzit:
 - a. ako je osuđenik njezin državljanin, ili
 - b. ako kazneno djelo zbog kojeg je kazna izrečena nije kazneno djelo prema njezinom zakonu.
3. Zamolbe za tranzit i odluke o njima dostavljat će se na način predviđen člankom 5.2. i 3.
4. Stranka može odobriti zamolbu treće države za tranzit osuđene osobe preko područja Stranke ako se ta država suglasila s drugom Strankom o transferu na njezino područje ili s njega.
5. Stranka od koje se traži da odobri tranzit može zadržati osuđenu osobu u pritvoru samo onoliko vremena koliko je potrebno da se izvrši tranzit preko njezinog područja.
6. Od Stranke od koje se traži da odobri tranzit, može se također zatražiti da pruži jamstvo da se protiv osuđene osobe neće voditi nikakav kazneni postupak, te da, osim u skladu odredbe stavka 5. Ovog članka osuđena osoba neće biti pritvorena niti da će joj na drugi način biti ograničena sloboda na području države tranzita, zbog nekog kaznenog djela koje je ranije počinila, ili zbog kojeg joj je izrečena kazna prije napuštanja područja Države presuđenja.
7. Zamolba za odobrenje tranzita nije potrebna ako se prijevoz obavlja zračnim putem preko područja Stranke pri čemu nije predviđeno slijetanje na njezino područje. Ipak svaka država može izjavom Glavnom tajniku Vijeća Europe, u vrijeme potpisivanja ove Konvencije ili predaje isprave o ratifikaciji, o prihvatanju, o odobravanju ili o pristupanju Konvenciji, tražiti da bude obaviještena o svakom tranzitu preko njezinog područja.

Članak 17.

Jezik i troškovi

1. Podaci navedeni u članku 4., stavku 2. do 4., dostavit će se na jeziku Stranke kojoj se dostavljaju ili na jednom službenom jeziku Vijeća Europe.
2. U skladu s odredbom stavka 3. Ovog članka prijevodi zamolbe za transfer ili popratnih dokumenata nisu potrebni.
3. Svaka država može, u vrijeme potpisivanja ili polaganja isprava o ratifikaciji, o prihvatanju, o odobravanju ili o pristupanju, putem izjave naslovljene na Glavnog tajnika Vijeća Europe, zatražiti da zamolbe za transfer i popratni dokumenti budu popraćeni prijevodima na njezin vlastiti jezik, na jedan od službenih jezika Vijeća Europe, ili pak na drugi jezik po njezinom izboru. Istom prilikom može izjaviti da je spremna prihvatiti prijevode na bilo koji drugi jezik, uz službeni jezik ili jezike Vijeća Europe.
4. Dokumenti, razmjenjeni u primjeni ove Konvencije ne moraju, osim u slučajevima sukladno članku 6.2. a., biti ovjereni.
5. Troškovi nastali u primjeni ove Konvencije padaju na teret Države izvršenja izuzev troškova nastalih na području Države presuđenja.

Članak 18.

Potpisivanje i stupanje na snagu

1. Ova Konvencija je otvorena za potpisivanje Države o ratifikaciji, o prihvatanju, o odobravanju ili o pristupanju, deponiraju se kod Glavnog tajnika Vijeća Europe.

2. Ova Konvencija stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi istekom roka od tri mjeseca od dana kada tri zemlje izraze svoju suglasnost da budu obvezne primjenjivati Konvenciju u skladu s odredbama stavka 1.

3. Za svaku državu potpisnicu koja naknadno da pristanak da se obvezuje Konvencijom, ona će stupiti na snagu prvog dana mjeseca koji slijedi istekom roka od tri mjeseca nakon dana dostave isprava kojim ta zemlja Konvenciju ratificira, prihvaća, odobrava ili joj pristupa.

Članak 19.

Pristup Države koja nije članica

1. Odbor ministara Vijeća Europe može nakon stupanja na snagu ove Konvencije i nakon što se savjetuje s ugovornim Strankama pozvati bilo koju državu koja nije članica Vijeća i nije navedena u članku 18. 1. da pristupi ovoj Konvenciji, na temelju odluke donesene većinom glasova u skladu sa člankom 20. d. Statuta Vijeća Europe, te temeljem jednoglasno donesene odluke predstavnika država - ugovornih Stranaka ovlaštenih da sudjeluju u radu Odbora ministara.

2. Konvencija stupa na snagu prvog dana mjeseca koji slijedi istekom roka od tri mjeseca od dana deponiranja isprava o pristupanju kod Glavnog tajnika Vijeća Europe.

Članak 20.

Teritorijalna primjena

1. Svaka država može, u vrijeme potpisivanja ili deponiranja isprava o ratifikaciji, o prihvatanju, o odobravanju ili o pristupanju, odrediti područje ili područja na kojima se primjenjuje ova Konvencija.

2. Svaka država može naknadno u izjavi naslovljenoj na Glavnog tajnika Vijeća Europe proširiti primjenu ove Konvencije i na drugo područje navedeno u toj izjavi. Za tu teritoriju Konvencija stupa na snagu prvog dana mjeseca koji slijedi istekom roka od tri mjeseca od dana prihvata izjave od strane Glavnog tajnika Vijeća Europe.

3. Izjava upućena sukladno prethodnim stavcima može se povući glede bilo kojeg područja navedenog u takvoj izjavi, putem obavijesti naslovljene na Glavnog tajnika Vijeća Europe. Povlačenje stupa na snagu prvog dana mjeseca koji slijedi istekom roka od tri mjeseca od dana primitka obavijesti od strane Glavnog tajnika Vijeća Europe.

Članak 21.

Vremenska primjena

Ova Konvencija primjenjuje se na izvršenje kazni izrečenih prije i poslije njenog stupanja na snagu.

Članak 22.

Odnos prema drugim Konvencijama i Sporazumima

1. Ova Konvencija ne dira u prava i obveze preuzete ugovorima o izručenju i drugim ugovorima o međunarodnoj suradnji u kaznenim stvarima koji sadrže propise o transferu pritvorenih osoba radi siočenja ili svjedočenja.

2. Ako su dvije ili više Stranaka već sklopile sporazum ili ugovor o transferu osuđenih osoba ili su na drugi način ustanovile međusobne odnose u ovom području ili namjeravaju ubuduće to učiniti, iste će imati pravo primjenjivati taj sporazum ili ugovor ili urediti svoje odnose na odgovarajući način a umjesto ove Konvencije.

3. Ova Konvencija ne utječe na pravo država ugovornica Europske konvencije o međunarodnoj valjanosti kaznenih presuda da između sebe sklapaju bilateralne i multilateralne sporazume koji se odnose na pitanja koja su predmet ove Konvencije u svrhu kako bi dopunile njezine odredbe ili olakšale primjenu njezinih načela.

4. Ako je zamolba za transfer unutar djelokruga ove Konvencije i Europske konvencije o međunarodnoj valjanosti kaznenih presuda ili drugog sporazuma ili ugovora o transferu osuđenih osoba država moliteljica treba u zamolbi označiti na kom se dokumentu ona temelji.

Članak 23.

Uzajamna nagodba

Europska komisija za probleme kriminala Vijeća Europe će se obavještavati glede primjene ove Konvencije, te će poduzeti sve što je potrebno da bi se svaki spor koji bi proistekao iz primjene ove Konvencije riješio putem uzajamne nagodbe.

Članak 24.

Odstupanje od Konvencije

1. Svaka Stranka može u bilo koje vrijeme odstupiti od ove Konvencije putem obavijesti naslovljene na Glavnog tajnika Vijeća Europe.

2. Takvo će odstupanje stupiti na snagu prvog dana mjeseca koji slijedi istekom roka od tri mjeseca od dana kada Glavni tajnik primi obavijest o istom.

3. Ova će se Konvencija nastaviti primjenjivati na izvršenje kazni izrečenih osobama čiji je transfer izvršen u skladu s odredbama Konvencije prije dana stupanja na snagu takvog odstupanja.

Članak 25.

Obavijesti

Glavni će tajnik Vijeća Europe obavijestiti Zemlje članice Vijeća Europe, Zemlje koje nisu članice, a sudjelovale su u pripremi ove Konvencije, te sve ostale Zemlje koje su istoj pristupile o:

- a. svakom potpisivanju;
 - b. dostavi svakog dokumenta kojim se Konvencija ratificira, prihvaća, odobrava ili joj se pristupa;
 - c. svakom datumu stupanja na snagu ove Konvencije u skladu sa člancima 18.2 i 3, 19.2, te 20.2 i 3;
 - d. svakom drugom aktu, izjavi, obavijesti ili drugom pismenom dopisu vezanom za ovu Konvenciju.
- U znak prihvata, niže navedene ovlaštene osobe su potpisale ovu Konvenciju.
Konvencija je sastavljena u Strasbourgu, dana 21. ožujka 1983. godine, na engleskom i francuskom jeziku. Oba teksta imaju istu vrijednost i nalaze se u jednom primjerku koji je pohranjen u arhivu Vijeća Europe.
Glavni tajnik Vijeća Europe dostavit će ovjerene kopije svakoj državi članici Vijeća Europe, državama koje nisu članice a koje su sudjelovale u pripremi ove Konvencije, te svakoj drugoj državi koja je pozvana da pristupi Konvenciji.

2.1. Dodatni protokol uz Konvenciju o transferu osuđenih osoba⁷ (Strasbourg 18. prosinca 1997)

PREAMBULA

Države članice Vijeća Europe i druge države potpisnice ovog Protokola, želeći olakšati primjenu Konvencije o transferu osuđenih osoba, otvorene za potpisivanje u Strasbourgu 21. ožujka 1983. (u daljnjem tekstu: »Konvencija«), te osobito prateći svoje potvrđene ciljeve poboljšano dostizanja pravde i socijalne rehabilitacije osuđenih osoba; svjesne da mnoge države ne mogu izručiti svoje vlastite državljane; držeći potrebnim da se Konvencija dopuni i određenim vidovima, sporazumjele su se kako slijedi:

Članak 1.

Opće odredbe

1. Riječi i izrazi korišteni u ovom Protokolu tumače se u smislu Konvencije.
2. Odredbe Konvencije primjenjuju se do one mjere u kojoj su u skladu s odredbama Protokola.

Članak 2.

Osobe koje su pobjegle iz države presuđenja

1. Kad državljanin stranke koji je osuđen pravomoćnom presudom na državno području druge stranke, nastoji izbjeći izvršenje ili daljnje izvršenje kazne u državi presuđenja bijegom na državno područje prethodne stranke prije nego što je izdržao kaznu, država presuđenja može od druge stranke zatražiti preuzimanje izvršenja kazne.
2. Na zahtjev države presuđenja, država izvršenja može prije nego što stigne popratna dokumentacija za izvršenje kazne zatvora, odnosno prije odluke o tom zahtjevu, uhititi osuđenu osobu ili poduzeti neku drugu mjeru, kako bi se osiguralo da osuđena osoba ostane na njezinom državnom području do donošenja odluke povodom zahtjeva. Zahtjevi za privremene mjere moraju sadržavati podatke iz članka 4. stavka 3. Konvencije.
Osuđena osoba ne smije biti dovedena u teži kaznenopravni položaj zbog vremena provedenog u pritvoru na temelju razloga iz ovog stavka.
3. Suglasnost osuđene osobe za prijenos izvršenja kazne neće se zahtijevati.

Članak 3.

Osuđene osobe u pogledu kojih se izriče nalog za izgon ili deportaciju

1. Na zahtjev države presuđenja, država izvršenja može, u skladu s odredbama ovoga članka, pristati na transfer osuđene osobe bez suglasnosti te osobe, ukoliko presuda koja je u pogledu te osobe izrečena ili upravna odluka temeljena na toj presudi uključuje nalog za izgon ili deportaciju, odnosno neku drugu mjeru na temelju koje se toj osobi ne dopušta daljnji ostanak na državnom području države presuđenja nakon što jednom bude puštena iz zatvora.
2. Država izvršenja neće dati svoje odobrenje u svrhu stavka 1. ovoga članka, prije nego što razmotri mišljenje osuđene osobe.
3. U cilju primjene ovoga članka država presuđenja dostavit će državi izvršenja:
 - a. izjavu koja sadrži mišljenje osuđene osobe o njegovom ili njezinom predloženom transferu te
 - b. primjerak naloga za izgon ili deportaciju, odnosno drugog naloga koji ima učinak da se osuđenoj osobi više ne dopušta ostanak na području države presuđenja nakon što jednom bude puštena iz zatvora.
4. Protiv niti jedne osobe koja je transferirana na temelju ovoga članka ne smije se pokrenuti postupak, niti smije biti osuđena ili pritvorena radi izvršenja kazne ili naloga za pritvaranje za bilo koje kazneno djelo počinjeno prije transfera te osobe različito od onoga za koje je izrečena kazna koja se ima izvršiti, niti joj se smije ograničiti osobna sloboda iz bilo kojeg razloga, osim u sljedećim slučajevima:
 - a. kad država presuđenja dađe za to odobrenje: uz zahtjev za odobrenje moraju se podnijeti sve potrebne isprave, kao i zapisnici o svakoj izjavi osuđene osobe, odobrenje će se dati kada djelo za koje je zahtjev podnesen može biti predmetom izručenja prema propisima države presuđenja ili kada bi izručenje moglo biti isključeno jedino zbog težine kazne;
 - b. kad osuđena osoba, nakon što je imala prilike napustiti državno područje države izvršenja, nije to učinila unutar 45 dana od svojega konačnog puštanja, ili ukoliko se ponovno vrati na to državno područje nakon što ga je napustila.
5. Ne dovodeći u pitanje odredbe stavka 4., država izvršenja može poduzeti sve mjere potrebne prema njezinom pravu, uključujući i suđenje u odsutnosti, kako bi spriječila pravne posljedice protoka vremena.
6. Svaka država ugovornica može, u izjavi upućenoj glavnom tajniku Vijeća Europe, navesti da neće preuzimati izvršenje kazni pod okolnostima opisanim u ovom članku.

⁷ Zakon o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Konvenciju o transferu osuđenih osoba, Narodne novine Međunarodni ugovori 5/08 Stupio na snagu u odnosu na Republiku Hrvatsku 1. veljače 2009. godine, Objava o stupanju na snagu, Narodne novine, 7/08.

Članak 4.

Potpisivanje i stupanje na snagu

1. Ovaj Protokol otvoren je za potpisivanje državama članicama Vijeća Europe te ostalim državama potpiscima Konvencije. On podliježe ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju. Potpisnica ne može ratificirati, prihvatiti ili odobriti ovaj Protokol ili mu pristupiti ukoliko nije prethodno ili istodobno ratificirala, prihvatila ili odobrila Konvenciju. Isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju polažu se kod glavnog tajnika Vijeća Europe.

2. Ovaj Protokol stupa na snagu prvoga dana mjeseca koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca nakon polaganja treće isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju.

3. Za svaku državu potpiscu koja naknadno položi svoje isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju Protokol stupa na snagu prvoga dana mjeseca koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca nakon datuma polaganja.

Članak 5.

Pristupanje

1. Svaka država koja nije članica, a koja je pristupila Konvenciji, može pristupiti ovom Protokolu nakon njegova stupanja na snagu.

2. Za svaku državu koja pristupa Protokolu stupa na snagu prvoga dana mjeseca koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca nakon datuma polaganja isprave o pristupu.

Članak 6.

Područje primjene

1. Svaka država može u vrijeme potpisivanja ili prilikom polaganja svoje isprave o ratifikaciji, prihvatu, odobrenju ili pristupu odrediti područje ili područja na koja će se ovaj Protokol primjenjivati.

2. Svaka država ugovornica može naknadno, izjavom upućenom glavnom tajniku Vijeća Europe, proširiti primjenu ovog Protokola na drugo područje navedeno u toj izjavi. U odnosu na takvo područje ovaj Protokol stupa na snagu prvoga dana mjeseca koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca od datuma kad glavni tajnik primi takvu izjavu.

3. Svaka izjava koja je dana u skladu s dva prethodna stavka, u odnosu na bilo koje područje navedeno u toj izjavi, može se povući obaviješću upućenom glavnom tajniku. Povlačenje stupa na snagu prvoga dana mjeseca nakon razdoblja od tri mjeseca nakon datuma kad glavni tajnik primi takvu obavijest.

Članak 7.

Vremenska primjena

Ovaj se Protokol primjenjuje na izvršenje kazni izrečenih kako prije tako i poslije njegova stupanja na snagu.

Članak 8.

Otkazivanje

1. Svaka država ugovornica može u bilo koje vrijeme otkazati ovaj Protokol, obaviješću upućenom glavnom tajniku Vijeća Europe.

2. Takav otkaz stupa na snagu prvoga dana mjeseca koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca nakon datuma kad je glavni tajnik primio obavijest.

3. Međutim, ovaj Protokol će se nastaviti primjenjivati na izvršenje kazni prema osobama koje su transferirane u skladu s odredbama Konvencije i ovog Protokola, prije datuma kada otkaz stupa na snagu.

4. Otkaz Konvencije automatski povlači za sobom otkaz ovog Protokola.

Članak 9.

Obavijesti

Glavni tajnik Vijeća Europe izvješćuje države članice Vijeća Europe, svaku potpiscu te svaku stranku i svaku drugu državu koja je pozvana da pristupi Konvenciji o sljedećem:

- svakom potpisivanju,
- polaganju svake isprave o ratifikaciji, prihvatu, odobrenju ili pristupu,
- svakom datumu stupanja na snagu ovoga Protokola u skladu sa člankom 4. ili 5.,
- svakom drugom činu, izjavi, obavijesti ili priopćenju u vezi s ovim Protokolom.

U potvrdu toga su niže potpisani, za to propisno ovlašteni, potpisali ovu Konvenciju. Sastavljeno u Strasbourgu, 18. prosinca 1997., na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta jednako vjerodostojna, u jednom primjerku koji će se položiti u arhive Vijeća Europe. Glavni tajnik Vijeća Europe prosljeđit će ovjerene preslike svakoj državi članici Vijeća Europe, drugim državama potpiscima Konvencije te svakoj državi koja je pozvana da pristupi Konvenciji.

3. EUROPSKA KONVENCIJA O SPRJEČAVANJU MUČENJA I NELJUDSKOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA⁸

(Usvojena 26.XI.1987. godine u Strasbourgu)

Države članice Vijeća Europe, potpisnice ove Konvencije,
Uzimajući u obzir odredbe Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda,

⁸ Zakon o potvrđivanju Konvencije o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, *Narodne novine – Međunarodni ugovori* 14/97

Prisjećajući se da prema članku 3. iste Konvencije, »nitko ne može biti podvrgnut mučenju ili neljudskom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Ističući da mehanizmi definirani tom Konvencijom djeluju vezano za osobe koje tvrde da su žrtve kršenja članka 3.,
Uvjereni da se zaštita osoba lišenih slobode od mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja može pojačati nesudskim putem preventivnog karaktera na temelju posjeta,
Sporazumjele su se o sljedećem:

POGLAVLJE I.

Članak 1.

Uspostavit će se Europski odbor za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (u daljnjem tekstu: Odbor). Odbor će putem posjeta provjeravati postupanje prema osobama lišenih slobode kako bi jačao, ukoliko je potrebno, zaštitu tih ljudi od mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

Članak 2.

Svaka stranka će dopustiti posjete, sukladno ovoj Konvenciji, svakom mjestu unutar svoje nadležnosti gdje su osobe lišene slobode od strane državnih vlasti.

Članak 3.

U primjeni ove Konvencije, Odbor i nadležne nacionalne vlasti dotične stranke surađivat će međusobno.

POGLAVLJE II.

Članak 4.

1. Odbor će se sastojati od onoliko članova koliko ima stranaka.
2. Članovi Odbora biraju se među osobama visokih moralnih kvaliteta, kojima je kompetentnost na području ljudskih prava priznata ili koji imaju profesionalno iskustvo na područjima koja su obrađena ovom Konvencijom.
3. Nijedna dva člana Odbora ne mogu biti državljani iste države.
4. Članovi će obavljati svoju dužnost u svom pojedinačnom svojstvu, bit će nezavisni i nepristrani te će učinkovito obavljati svoju dužnost u Odboru.

Članak 5.

1. Članove Odbora bira Odbor ministara Vijeća Europe apsolutnom većinom glasova, prema popisu kandidata kojeg će pripremiti Ured Savjetodavne skupštine Vijeća Europe. Svako nacionalno izaslanstvo stranaka u Savjetodavnoj skupštini predlaže tri kandidata, od kojih će barem dva biti državljani te države.
2. Isti će se postupak provoditi prilikom popunjavanja praznih mjesta.
3. Članovi odbora biraju se na razdoblje od četiri godine. Oni se mogu ponovo izabrati budu li ponovo kandidirani. Međutim, među članovima koji će biti odabrani u prvim izborima mandat tri člana prestaje nakon dvije godine. Članove čiji mandat prestaje krajem prvobitnog razdoblja od dvije godine bira ždrijebom glavni tajnik Vijeća Europe neposredno nakon prvih izbora.

Članak 6.

1. Odbor se sastaje iza zatvorenih vrata. Kvorum će biti jednak većini njegovih članova. Odluke Odbora donosi većina prisutnih članova, podložno uvjetima članka 10. stavka 2.
2. Odbor sam donosi svoja pravila postupanja.
3. Tajništvo Odbora osigurat će glavni tajnik Vijeća Europe.

POGLAVLJE III.

Članak 7.

1. Odbor će organizirati posjete mjestima opisanim u članku 2. Osim periodičkih posjeta, Odbor može organizirati druge posjete ovisno o potrebama u datim okolnostima.
2. Prema općenitom pravilu posjete mogu izvršavati najmanje po dva člana Odbora. Odbor može, ukoliko smatra potrebnim, primiti pomoć stručnjaka i prevoditelja.

Članak 8.

1. Odbor će izvjestiti Vladu dotične stranke o svojoj namjeri obavljanja posjeta. Nakon takve obavijesti može u bilo koje vrijeme posjetiti bilo koje mjesto opisano u članku 2.
2. Stranka će Odboru osigurati sljedeće uvjete za obavljanje zadatka:
 - a) pristup svom teritoriju i pravo na kretanje bez ograničenja;
 - b) potpune podatke o mjestima gdje su zadržane osobe lišene slobode;
 - c) neograničen pristup svakom mjestu gdje se nalaze osobe lišene slobode, uključujući pravo na kretanje unutar tih mjesta bez ograničenja;
 - d) druge podatke koje Stranka ima na raspolaganju a potrebni su Odboru u izvršavanju zadatka. U traženju tih podataka Odbor će se pridržavati važećih odredaba nacionalnog zakona i profesionalne etike.

3. Odbor može ne samo ispitati osobe lišene slobode.
4. Odbor može slobodno komunicirati sa svakom osobom za koju smatra da može dati relevantne podatke.
5. Ukoliko bude potrebno Odbor može neodložno prenijeti svoja promatranja nadležnim vlastima dotične stranke.

Članak 9.

1. U izuzetnim okolnostima nadležne vlasti dotične stranke mogu izjaviti Odboru neslaganje u vezi posjeta u vrijeme ili na mjestu koje Odbor predloži. Takva izjava o neslaganju može se temeljiti jedino na razlozima nacionalne obrane, javne sigurnosti, ozbiljnih nereda na mjestima gdje se nalaze osobe lišene slobode, zdravstvenog stanja osobe ili hitnog ispitivanja koje je u tijeku i odnosi se na ozbiljno kazneno djelo.

2. Nakon davanja takve izjave o neslaganju, stranka i Odbor odmah će započeti razgovore kako bi se pojasnila situacija i omogućilo Odboru obavljanje njegovih funkcija. Ti dogovori mogu obuhvaćati transfer osobe koju je Odbor želio posjetiti na bilo koje drugo mjesto. Do trenutka održavanja posjeta stranka će Odboru dati podatke o svim dotičnim osobama.

Članak 10.

1. Nakon svakog posjeta Odbor će napisati izvješće o činjenicama otkrivenim tijekom posjeta, navodeći sve primjedbe koje je podnijela dotična stranka. Dotičnoj će stranci dostaviti to izvješće koje će sadržavati sve preporuke koje Odbor smatra potrebnim. Odbor se može savjetovati sa strankom kako bi predložio, ukoliko je potrebno, poboljšanja u zaštiti osoba lišenih slobode.

2. Ukoliko stranka odbije suradnju ili odbije poboljšanje situacije sukladno preporukama Odbora, Odbor može odlučiti nakon što je dopustio stranci da se izjasni o svojim stajalištima, dvotrećinskom većinom svojih članova da da javnu izjavu u tome.

Članak 11.

1. Podaci koje prikupi Odbor prilikom posjete, njegovo izvješće kao i konzultacije s dotičnom strankom bit će povjerljive prirode.
2. Odbor će svoje izvješće objaviti zajedno sa svim primjedbama dotične stranke, kad god to dotična stranka želi.
3. Međutim, osobni podaci se neće objavljivati bez izričitog dopuštanja dotične osobe.

Članak 12.

Podložno pravilima povjerljivosti navedenim u članku 11. Odbor će Odboru ministra svake godine podnositi opće izvješće o svojim aktivnostima koje će tada biti predano Savjetodavnoj skupštini i objavljeno.

Članak 13.

Članovi Odbora, stručnjaci i druge osobe koje pomažu Odboru moraju tijekom i nakon završenog mandata čuvati povjerljivost činjenica ili podataka koje su doznali tijekom obavljanja svoje funkcije.

Članak 14.

1. Imena osoba koje pomažu Odboru bit će navedeni u obavijesti iz članka 8. stavka 1.
2. Stručnjaci će raditi prema napatku i pod nadležnošću Odbora. Imat će posebno znanje i iskustvo na poljima ove Konvencije te će biti vezani istim uvjetima nezavisnosti, nepristranosti i raspoloživosti kao i članovi Odbora.
3. Stranka može u izuzetnim okolnostima izjaviti da stručnjak ili bilo koja druga osoba koja pomaže Odboru ne smije sudjelovati u posjetu mjestu unutar njene nadležnosti.

POGLAVLJE IV.

Članak 15.

Svaka će stranka izvijestiti Odbor o nazivu i adresi tijela nadležnih za primanje obavijesti naslovljenih na vladu te časniku za vezu kojeg postavi.

Članak 16.

Odbor, njegovi članovi i stručnjaci navedeni u članku 7. stavak 2. uživat će povlastice i imunitete navedene u aneksu ovoj Konvenciji.

Članak 17.

1. Ova Konvencija neće prejudicirati odredbe unutarnjeg zakona ili bilo kojeg međunarodnog sporazuma koji pružaju veću zaštitu osobama lišenim slobode.

2. Ništa se u ovoj Konvenciji neće smatrati ograničavajućim ili štetnim za nadležnost tijela Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava ili za obveze preuzete od stranaka prema toj Konvenciji.

3. Odbor neće posjećivati mjesta koja predstavnici ili pripadnici zaštitnih snaga ili Međunarodnog odbora crvenog križa redovno posjećuju sukladno Ženevskoj konvenciji od 12. kolovoza 1949. i Dopunskim protokolima od 8. lipnja 1977. nadalje.

POGLAVLJE V.

Članak 18.

Ova Konvencija otvorena je za potpisivanje svakoj državi članici Vijeća Europe. Podliježe potvrđivanju, prihvatu ili odobrenju. Isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju polažu se kod glavnog tajnika Vijeća Europe.

Članak 19.

1. Ova Konvencija stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca pošto je sedam država članica Vijeća Europe izrazilo pristanak da budu vezane Konvencijom sukladno odredbama članka 18.

2. Što se tiče bilo koje države članice koja naknadno izrazi pristanak da bude vezana Konvencijom, Konvencija stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca nakon polaganja isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju.

Članak 20.

1. Svaka država može u vrijeme potpisivanja ili polaganja isprava o potvrđivanju, prihvatu ili odobrenju specificirati teritorij ili teritorije na koje će se odnositi ova Konvencija.

2. Svaka država može kasnije, izvajom upućenom glavnom tajniku Vijeća Europe, proširiti primjenu ove Konvencije na bilo koji drugi teritorij naveden u izvaji. Što se tiče tog teritorija Konvencija stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca po zaprimanju takve izjave od strane glavnog tajnika.

3. Svaka izjava koja je dana u skladu s prethodna dva stavka može, u odnosu na bilo koji teritorij naveden u izvaji, biti povučena notifikacijom glavnom tajniku. Takvo povlačenje imat će učinak prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca po zaprimanju takve notifikacije od strane glavnog tajnika.

Članak 21.

Nikakve se rezerve ne mogu učiniti glede odredaba ove Konvencije.

Članak 22.

1. Svaka stranka može u bilo kojem trenutku otkazati ovu Konvenciju notifikacijom glavnom tajniku Vijeća Europe.
2. Takvo otkazivanje će steći učinak prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od dvanaest mjeseci po zaprimanju notifikacije od strane glavnog tajnika.

Članak 23.

Glavni tajnik Vijeća Europe izvjestit će države članice Vijeća Europe o:

- svakom potpisivanju;
 - polaganju svake isprave o potvrđivanju, prihvatu ili odobrenju;
 - o svakom datumu stupanja na snagu ove Konvencije sukladno člancima 19. i 20.
 - svakoj drugoj odluci, notifikaciji ili priopćenju koji se odnose na ovu Konvenciju osim aktivnosti poduzetih sukladno člancima 8. i 10.
- U potvrdu ovoga niže potpisani, na osnovi urednih ovlaštenja, potpisali su ovu Konvenciju.

Sastavljeno u Strasbourgu, 26. studenog 1987., na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta jednako vjerodostojna, u jednom primjerku koji će biti pohranjen u arhivu Vijeća Europe. Glavni tajnik Vijeća Europe uputit će ovjerovljene prijepise svakoj državi članici Vijeća Europe.

ANEKS

POVLASTICE I IMUNITETI

(Članak 16.)

U svrhu ovog aneksa kada se navode članovi Odbora podrazumijevat će se da to uključuje stručnjake navedene u članku 7. stavak 2. Članovi Odbora će tijekom obavljanja svojih funkcija i tijekom putovanja u svrhu obavljanja svojih funkcija uživati sljedeće povlastice i imunitete:

- imunitet od osobnog uhićenja ili pritvora, te od zapljene osobne prtljage i vezano za izgovorene ili napisane riječi te sva djela koja učine u obavljanju službenih dužnosti - imunitet od svih vrsta pravnih postupaka;
- izuzeće od svih ograničenja slobode kretanja: na izlazak i povratak u zemlju prebivališta, na ulazak i izlazak iz zemlje u kojoj obavljaju svoje funkcije, te od prijava kod stranaca u zemlji koju posjećuju ili kroz koju prolaze u obavljanju svojih funkcija.

Tijekom putovanja u svrhu obavljanja svojih funkcija članovima Odbora će glede carinske i financijske kontrole biti dati:

- od vlade njihove države iste olakšice kao i dužnosnicima koji putuju u inozemstvo radi obavljanja privremenih službenih dužnosti;
- od vlada drugih država potpisnica iste olakšice kao što se daju predstavnicima stranih vlada na obavljanju privremenih dužnosti.

Dokumenti i spisi Odbora kada se odnose na posao Odbora bit će nepovredivi.

Službena korespondencija i druga službena komunikacija Odbora ne smiju se zadržavati niti cenzurirati.

Kako bi se svim članovima Odbora osigurala potpuna sloboda govora i potpuna nezavisnost u obavljanju dužnosti, imunitet od pravnih postupaka vezanih za izgovorene i napisane riječi te za sva djela učinjena tijekom obavljanja dužnosti vrijedi i dalje bez obzira na to jesu li dotične osobe prestale obavljati te dužnosti.

Povlastice i imuniteti dati članovima Odbora nisu za osobnu korist samih pojedinaca već radi zaštite nezavisnosti njihovih funkcija. Jedino će Odbor imati nadležnost određi se imuniteta svojih članova; Odbor ima ne samo pravo već i obvezu određi se imuniteta bilo kojeg člana kada bi prema njegovu mišljenju imunitet osujetio tijek pravde i kada ga se može odreći bez štete po svrhu zbog koje je dodijeljen.

3.1. Protokol br. 1 Europske konvencije o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja⁹ (Strasbourg, 4. XI. 1993.)

Države članice Vijeća Europe, potpisnice ovog Protokola Europske konvencije o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, potpisane 26. studenoga 1987. u Strasbourgu (u daljnjem tekstu: "Konvencija").

⁹ Zakon o potvrđivanju Protokola broj 1 i Protokola broj 2 uz Europsku konvenciju o o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Narodne novine - Međunarodni ugovori 11/00

Smatrajući da bi državama koje nisu članice Vijeća Europe trebalo biti dozvoljeno pristupanje Konvenciji na poziv Odbora ministara, Dogovorile su sljedeće:

Članak 1.

Članu 5., stavku 1. Konvencije dodat će se podstavak koji glasi kako slijedi:
"Pri izboru člana za Odbor iz države koja nije članica Vijeća Europe, Ured Savjetodavne skupštine će pozvati parlament te države da predloži tri kandidata, od kojih će barem dva biti njeni državljani. Odbor ministara će provesti izbor nakon konzultacija s dotičnom stranom."

Članak 2.

Članak 12. Konvencije će glasiti kako slijedi:
"Sukladno pravilima o povjerljivosti u članku 11. Odbor će svake godine Odboru ministara podnijeti opće izvješće o svojim aktivnostima koje će se prosljediti Savjetodavnoj skupštini i svim državama koje nisu članice Vijeća Europe, a koje su potpisnice Konvencije te će isti objaviti."

Članak 3.

Tekst članka 18. Konvencije će postati stavak 1. tog članka te će se dodati novi stavak 2. koji glasi:
"2. Odbor ministara Vijeća Europe može pozvati bilo koju državu koja nije članica Vijeća Europe da pristupi Konvenciji."

Članak 4.

U članku 19. stavku 2. Konvencije, briše se riječ: "članice", a riječi: "ili odobrenje" zamjenjuju se riječima: "odobrenju ili pristupanju."

Članak 5.

U članku 20. stavku 1. Konvencije, riječi "ili odobrenju" zamijenit će se riječima: "odobrenju ili pristupanju".

Članak 6.

Uvodna rečenica članka 23. Konvencije glasi kako slijedi:
"Glavni tajnik Vijeća Europe obavijestit će države članice i sve države koje nisu članice Vijeća Europe, a koje su potpisnice Konvencije o:"
U članku 23. stavku 1. točki b) Konvencije, riječi "ili odobrenju", zamijenit će se riječima "odobrenju ili pristupanju".

Članak 7.

1. Ovaj Protokol je otvoren za potpisivanje državama članicama Vijeća Europe potpiscima Konvencije, koje mogu dati svoj pristanak da ih obvezuje:

- a. potpis bez zadržke glede ratifikacije, prihvata ili odobrenja; ili
 - b. potpis podlozan ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju, nakon kojeg slijedi ratifikacija, prihvati ili odobrenje.
2. Isprava o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju će biti pohranjena kod Glavnog tajnika Vijeća Europe.

Članak 8.

Ovaj Protokol će stupiti na snagu prvog dana u mjesecu nakon isteka razdoblja od tri mjeseca nakon datuma na koji su sve potpisnice Konvencije izrazile svoj pristanak da ih obvezuje Protokol, u skladu s odlukama iz članka 7.

Članak 9.

Glavni tajnik Vijeća Europe obavijestit će države članice Vijeća Europe o:
a. svakom potpisu
b. polaganju svake isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju;
c. svakom datumu stupanja ovog Protokola na snagu u skladu s člankom 8.;
d. svakom drugom činu, notifikaciji ili priopćenju koji se odnose na ovaj Protokol.
U potvrdu toga su potpisani, za to propisno ovlašteni, potpisali ovaj Protokol.
Sastavljeno u Strasbourgu, 4. studenoga 1993., na engleskom i francuskom, pri čemu su oba teksta jednako vjerodostojna, u jednom jedinom primjerku koji se pohranjuje u arhiv Vijeća Europe. Glavni tajnik Vijeća Europe dostavit će ovjerenjivi prijepis svakoj državi članici Vijeća Europe.

3.2. Protokol br. 2 Europske konvencije o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja¹⁰
(*Strasbourg, 4. XI. 1993.*)

Države potpisnice ovog Protokola Europske konvencije o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, potpisane 26. studenoga 1987. u Strasbourgu (u daljnjem tekstu: "Konvencija").

Uvjereni kako je bolje pružiti mogućnost članicama Europskog odbora za sprječavanje mučenja i neljudskog i ponižavajućeg postupanja (u daljnjem tekstu: "Odbor") da dva puta budu ponovno izabrane,

Također uzimajući u obzir potrebu jamčenja urednog obnavljanja članstva u Odboru,
Dogovorile su sljedeće:

¹⁰ Zakon o potvrđivanju Protokola broj 1 i Protokola broj 2 uz Europsku konvenciju o o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Narodne novine - Međunarodni ugovori 11/00

Članak 1.

1. U članku 5., stavku 3., druga rečenica će glasiti kako slijedi:
"Oni mogu biti dva puta ponovno izabrani."
2. U članku 5. Konvencije dodaju se stavci 4. i 5. koji glase:
"4. Kako bi osigurali, u mjeri u kojoj je to moguće, da se pola članstva Odbora obnavlja svake dvije godine, Odbor ministara može odlučiti, prije nego što nastavi bilo koje iduće izbore, da razdoblje ili razdoblja obnašanja dužnosti jedne ili više članica koje se izabiru ne bude četiri godine, ali niti više od šest niti manje od dvije godine.
5. U slučajevima kada se radi o više od jednog razdoblja obnašanja dužnosti i kada Odbor ministara primjenjuje prethodni stavak, Glavni tajnik dodijelit će razdoblja obnašanja dužnosti pomoću bubnja odmah nakon izbora."

Članak 2.

1. Ovaj Protokol je otvoren za potpisivanje državama potpiscima Konvencije ili državama koje pristaju na Konvenciju, koje mogu dati svoj pristanak da ih obvezuje:
 - a. potpis bez zadržke glede ratifikacije, prihvata ili odobrenja; ili
 - b. potpis podložan ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju, nakon kojeg slijedi ratifikacija, prihvata ili odobrenje.
2. Isprava o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju će biti pohranjena kod Glavnog tajnika Vijeća Europe.

Članak 3.

Ovaj Protokol će stupiti na snagu prvog dana u mjesecu nakon isteka razdoblja od tri mjeseca nakon datuma na koji su sve potpisnice Konvencije izrazile svoj pristanak da ih obvezuje Protokol, u skladu s odlukama iz članka 2.

Članak 4.

Glavni tajnik Vijeća Europe obavijestit će države članice Vijeća Europe i države koje nisu članice, a potpisnice su Konvencije o:

- a. svakom potpisu;
- b. polaganju svake isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju;
- c. svakom datumu stupanja ovog Protokola na snagu u skladu s člankom 3.;
- d. svakom drugom činu, notifikaciji ili priopćenju koji se odnose na ovaj Protokol.

U potvrdu toga su potpisani, za to propisno ovlašteni, potpisali ovaj Protokol.
Sastavljeno u Strasbourgu, 4. studenoga 1993., na engleskom i francuskom, pri čemu su oba teksta jednako vjerodostojna, u jednom jedinom primjerku koji se pohranjuje u arhiv Vijeća Europe. Glavni tajnik Vijeća Europe dostavit će ovjerene kopije svakoj državi članici Vijeća Europe.

III. B. PREPORUKE VIJEĆA EUROPE

1. Recommendation No. R (79) 14 concerning the application of the European Convention on the supervision of conditionally sentenced or conditionally released offenders
(Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 1979, at the 306th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,
Desirous of facilitating the application of the European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders, which was opened for signature on 30 November 1964 and entered into force on 22 August 1975,

- I. Recommends the governments of member states:
 1. If they are not yet Contracting Parties to the Convention, to ratify it as soon as possible with a view to extending this system of mutual assistance;
 2. If they are Contracting Parties, with regard to:
Article 15, first paragraph
That the requesting state alone should be competent to grant a pardon or an amnesty or order a review of sentence, and that it should inform the requested state thereof;

Article 17

That, when applying its law and deciding on the manner of enforcing the sentence, the requested state should take account, as far as possible, of the personal situation of the sentenced person before his incarceration;

Article 20

That the requesting state be precluded from taking any of the enforcement measures requested unless it withdraws its request before the requested state has informed it of an intention to take action on the request, or unless the requested and the requesting states have decided by mutual agreement not to enforce the sentence in the requested state;

Article 21

That the right of amnesty may be exercised by either the requesting state or the requested state, and that the requesting state alone should have the right to decide on any application for the review of a sentence;
That the requesting state shall without delay inform the requested state of any decision that causes the right of enforcement to lapse, and vice versa;

Article 25

That the right of enforcement should revert to the requesting state if the requested state expressly relinquishes it, which should only be possible if both the states concerned agree or if enforcement is no longer possible in the requested state;

II. Invites the governments of member states Contracting Parties to the Convention to inform the Secretary General of the Council of Europe, within a period of five years, of the measures taken to implement this recommendation.

2. RECOMMENDATION NO. R (82) 16 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS ON PRISON LEAVE

(Adopted by the Committee of Ministers on 24 September 1982 at the 350th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,
Considering that it is in the interests of member states of the Council of Europe to establish common principles on crime policy;
Considering that prison leave contributes towards making prisons more humane and improving the conditions of detention;
Considering that prison leave is one of the means of facilitating the social reintegration of the prisoner;
Having regard to experience in this field,

Recommends the governments of member states:

1. to grant prison leave to the greatest extent possible on medical, educational, occupational, family and other social grounds;
2. to take into consideration for the granting of leave:
 - the nature and seriousness of the offence, the length of the sentence passed and the period of detention already completed,
 - the personality and behaviour of the prisoner and the risk, if any, he may present to society,
 - the prisoner's family and social situation, which may have changed during his detention,
 - the purpose of leave, its duration and its terms and conditions;
3. to grant prison leave as soon and as frequently as possible having regard to the aforementioned factors;
4. to grant prison leave not only to prisoners in open prisons but also to prisoners in closed prisons, provided that it is not incompatible with public safety;
5. to take all necessary measures in order that prison leave may be granted where possible, under well-defined conditions, to foreigners whose families do not live in the country;
6. to take all necessary measures to grant prison leave where possible to homeless persons and persons with difficult family backgrounds;
7. to consider the possibility of granting leave for offenders subject to "security measures" and detained elsewhere than in prison;
8. to use the refusal of prison leave as a disciplinary sanction only in cases of abuse of the system;
9. to inform the prisoner, to the greatest extent possible, of the reasons for a refusal of prison leave;
10. to provide the means by which a refusal can be reviewed;
11. to consult with other than prison authorities where appropriate and to seek their and that of the agencies and persons who can contribute to the better functioning of the system;
12. to elicit the support of all prison staff;
13. to provide the resources necessary for the system to function effectively;
14. to supervise closely and evaluate the continuous functioning and development of any prisonleave system;
15. to keep the public widely informed of the aims, operation and results of the system.

3. RECOMMENDATION NO. R (82) 17 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS ON THE CUSTODY AND TREATMENT OF DANGEROUS PRISONERS

(Adopted by the Committee of Ministers on 24 September 1982 at the 350th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,
Considering the fact that there are a certain number of dangerous prisoners in the prison population;
Aware of the necessity to safeguard the public security and to ensure order in prison and good functioning;
Considering that appropriate treatment should also be provided for dangerous prisoners;
Taking into consideration the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Resolution (73) 5 on the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners in general and Resolution (76) 2 on the Treatment of Long-term Prisoners in particular,

Recommends the governments of member states:

1. to apply, as far as possible, ordinary prison regulations to dangerous prisoners;
2. to apply security measures only to the extent to which they are necessarily required;
3. to apply security measures in a way respectful of human dignity and rights;
4. to ensure that security measures take into account the varying requirements of different kinds of dangerousness;
5. to counteract, to the extent feasible, the possible adverse effects of reinforced security conditions;
6. to devote all necessary attention to the health problems which might result from reinforced security;
7. to provide education, vocational training, work and leisure-time occupations and other activities to the extent that security permits;
8. to have a system for regular review to ensure that time spent in reinforced security custody and level of security applied do not exceed what is required;
9. to ensure, when they exist, that reinforced security units have the appropriate number of places, staff and all necessary facilities;
10. to provide suitable training and information for all staff concerned with the custody and treatment of dangerous prisoners.

4. RECOMMENDATION NO. R (84) 11 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS CONCERNING INFORMATION ABOUT THE CONVENTION ON THE TRANSFER OF SENTENCED PERSONS

(Adopted by the Committee of Ministers on 21 June 1984 at the 374th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,
Having regard to the Convention on the Transfer of Sentenced Persons of 21 March 1983;

Desirous of assisting Contracting States to fulfil their obligation, under Article 4.1 of the convention, to furnish sentenced persons to whom the convention may apply with information on its substance;

Considering it essential that this information is provided in a language which the sentenced person understands;

Convinced that a standard text to be used for conveying information on the substance of the convention to potential transferees will assist Contracting States in arranging for the necessary translations,

I. Recommends the governments of member states to provide an authoritative translation of the standard text annexed to this recommendation into their official language or languages,

taking into account any reservations or declarations to the convention of which the potential transferees would need to be aware, and deposit the translation with the Secretary General of the Council of Europe at the time of ratification, acceptance or approval of the convention;

II. Instructs the Secretary General of the Council of Europe to forward copies of the translations so received to each of the Contracting States for use by their prison authorities;

III. Instructs the Secretary General of the Council of Europe to transmit this recommendation to the governments of the non-member states which have participated in the elaboration of the convention and to the governments of states invited to accede to the convention.

APPENDIX

Standard text providing information about the Convention on the Transfer of Sentenced Persons

The Convention on the Transfer of Sentenced Persons enables, under certain conditions, persons who have received a custodial sentence in a country other than their own to be transferred to their home country to serve the sentence there. A brief explanation of these conditions is given below. This document does not constitute an exhaustive description of the convention. If, therefore, you wish to enquire into the possibility of being transferred to serve your sentence in (administering State), you should ask the prison authority, or the appropriate authority in (administering State), for more detailed information, for example, to arrange for you to receive a copy of the convention and for both States to consider the possibility of your transfer.

You may also address any request for information to a consular representative of (administering State).

Who has to agree to the transfer?

A transfer requires:

- a. the consent of the person concerned or, where requisite, that of his legal representative;
- b. the consent of the State where he was sentenced; and
- c. the consent of the State to which transfer is requested.

Who may benefit from a transfer to (administering State)?

You may be eligible for transfer to (administering State) if the following conditions are fulfilled:

- a. if you are considered a national of (administering State);
 - b. if the judgment by which your sentence was imposed is final;
 - c. if, as a general rule, at least six months of your sentence remain to be served, though in exceptional circumstances this period may be less;
- and
- d. if the offence for which you were tried is a criminal offence under the law of (administering State).

What sentence would need to be served following transfer?

(States using the "continued enforcement" procedure:)

The maximum sentence to be served following transfer would be the amount of the original sentence which remained after deduction of any remission earned in (sentencing State) up to the date of transfer. If the sentence imposed in (sentencing State) was longer or of a different nature than the sentence which could be imposed for the same offence in (administering State), it would be adapted to the nearest equivalent sentence which was available under the law of (administering State) without being longer or more severe than the original sentence.

(States using the "conversion of sentence" procedure:)

It would not be possible to confirm before transfer the precise nature and length of the sentence to be served in (administering State), because the original sentence would need to be converted by (a court) (the competent authorities) in (administering State) following transfer to a sentence which could have been imposed if the offence had been committed in (administering State). You would be given some idea, however, of the nature and length of the sentence to which the original sentence might be converted in (administering State), to help you to decide whether to seek a transfer. Under the terms of the convention a sentence converted in this way will not be more severe nor longer than the original sentence, will not be subject to any minimum which the law of (administering State) may provide for the offence, and will take account of the full period spent in custody before transfer.

If you are transferred, your sentence will be enforced in accordance with the law and regulations which apply in (administering State)

Prosecution for other offence

Please note that in the event of your transfer the authorities of (administering State) are entitled to prosecute, sentence or detain you for any offence other than that for which your current sentence was imposed.

Pardon, amnesty, commutation

Your transfer would not prevent you from benefiting from any pardon, amnesty or commutation of sentence which might be granted by either (sentencing State) or (administering State).

Review of original judgment

If new information came to light after your transfer which you considered grounds for a review of the original judgment passed in (sentencing State), it would be for (sentencing State) alone to decide on any application for review.

Termination of enforcement

If for any reason whatsoever the sentence originally imposed in (sentencing State) ceased to be enforceable in (sentencing State), the (administering State) authorities, as soon as they were informed of this, would release you from the sentence being served. Similarly, when the sentence being served in (administering State) ceased to be enforceable there, you could no longer be required to serve the original sentence imposed in (sentencing State) if you should return there.

Some information on the procedure

You may express your interest in being transferred to the authorities of either (sentencing State) or (administering State).

If the (sentencing State) authorities are prepared to consider your transfer, they will provide the (administering State) authorities with information about you, about the facts relating to your conviction and sentence and about the nature and length of your sentence. If the (administering State) authorities are prepared to consider your transfer, they will respond by providing (information about the nature and duration of the sentence you would need to serve after transfer)¹, (an indication as to how your sentence might be converted following your transfer)², together with information about the arrangements for remission, conditional release, etc. in (administering State).

Provided both States are content to agree to your transfer, you will be asked whether, having received and considered the information provided by (administering State), you consent to being transferred under the convention.

5. RECOMMENDATION NO. R (84) 12 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS CONCERNING FOREIGN PRISONERS

(Adopted by the Committee of Ministers on 21 June 1984 at the 374th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15. b of the Statute of the Council of Europe,
Considering the large number of foreign prisoners detained in the penitentiary establishments of member states;
Recognising the difficulties which these prisoners may face on account of such factors as different language, culture, customs and religion;
Desirous of alleviating any possible isolation of foreign prisoners and of facilitating their treatment with a view to their social resettlement;
Considering that such treatment should take into account the special needs of foreign prisoners and ensure that it provides them with opportunities equal to those accorded to other prisoners;
Considering it desirable to establish certain standards at European level;
Having regard to Resolution (73) 5 on standard minimum rules for the treatment of prisoners and Resolution (75) 3 on the legal and administrative aspects of criminality among migrant workers,
Recommends the governments of member states to be guided in their law and practice by the principles annexed to this recommendation.

APPENDIX

The following principles are designed to apply to foreign prisoners, that is to say to prisoners of different nationality who on account of such factors as language, customs, cultural background or religion may face specific problems. As far as prisoners awaiting trial or extradition are concerned, these principles should, however, be applied only to the extent that their implementation does not impair the purpose of the detention.

In implementing these principles, account should be taken of the requirements of the prison administration, including prison security, and the availability of resources.

The principles should be applied so as to ensure that the treatment of foreign prisoners is conducive to their social resettlement. This might require adopting particular measures in relation to particular categories of foreign prisoners, taking into account such factors as nationality, language, religious precepts and customs, cultural background, length of sentence, and liability to expulsion. Every reasonable effort should be made to ensure that the treatment of foreign prisoners does not lead to their being disadvantaged.

I. Allocation to prison establishments

1. The allocation of a foreign prisoner to a prison establishment should not be effected on the grounds of his nationality alone. If his allocation to a prison establishment is likely to alleviate his situation of isolation and to facilitate his treatment it may be effected according to his specific needs, particularly with regard to his communications with persons of the same nationality, language, religion or culture. This possibility should be envisaged in particular where the national penitentiary system takes account of the wishes of prisoners when allocating them to prison establishments.

II. Treatment in prison

a. Measures to reduce isolation and promote social resettlement

2. To alleviate his feeling of isolation, a foreign prisoner's communications with other persons of the same nationality, language, religion or culture should be facilitated, for instance by permitting them to work, spend their leisure time or take exercise together.

3. Every effort should be made to give foreign prisoners access to reading material in their language. To that end, prisoners might seek the assistance of consular services and appropriate private organisations.

4. Where a foreign prisoner is likely to be able to remain in the country of detention and wishes to be assimilated into the culture of that country, the prison authority should assist him in doing so.

5. Foreign prisoners should have the same access as national prisoners to education and vocational training.

In order that foreign prisoners may have access to courses designed to improve educational and professional qualifications, consideration should be given to the possibility of providing them with necessary special facilities.

6. Visits and other contacts with the outside world should be so arranged as to meet the foreign prisoner's special needs.
7. Ordinarily foreign prisoners should be eligible for prison leave and other authorised exits from prison according to the same principles as nationals. The assessment of the risk that a foreign prisoner may leave the country and escape punishment should always be made on the merits of the individual case.

b. Measures to reduce language barriers

8. Foreign prisoners should be informed promptly after reception into a prison, in a language which they understand, of the main features of prison routine, of available training and study facilities, and of possibilities, if any, for requesting the assistance of an interpreter. This information should be supplied in writing or, where this is not possible, orally.

9. A foreign prisoner who has no command of the language of the country in which he is detained should be provided with translation or interpretation concerning sentence, any right of appeal, and any judicial decision taken in the course of his detention.

10. To enable foreign prisoners to learn the language spoken in the prison, appropriate opportunities for language training should be provided for them.

c. Measures to meet special requirements

11. The religious precepts and customs of foreign prisoners should be respected. So far as practicable, foreign prisoners should be allowed to comply with them.

12. Account should also be taken of problems which might arise from differences in culture.

d. Measures to ease conditions of detention

13. Foreign prisoners, who in practice do not enjoy all the facilities accorded to nationals and whose conditions of detention are generally more difficult, should be treated in such a manner as to counterbalance, so far as may be possible, these disadvantages.

III. Assistance by consular authorities

14. Foreign prisoners should be informed without delay of their right to request contacts with their consular authorities, the possibilities of assistance which might be accorded by these authorities and any action concerning them which is to be taken by the competent authorities having regard to existing consular treaties. If a foreign prisoner wishes to receive assistance from a diplomatic or consular authority, including action for his social resettlement in case of expulsion, the latter should be informed promptly of his wish.

15. Consular authorities should, at the earliest possible stage, assist their detained nationals, particularly by regularly visiting them.

16. In the course of their duties, consular authorities should offer any assistance possible to further the social resettlement of foreign prisoners, in accordance with the relevant regulations and arrangements of the country of detention. In particular, they should offer their assistance concerning the prisoner's family relations by facilitating visits from and contacts with members of his family.

17. Consular authorities should make every effort to provide, in accordance with existing prison regulations, literature and other reading material to help foreign prisoners maintain contacts with their home countries.

18. Consular authorities should consider the production of information leaflets for their detained nationals.

These leaflets should indicate the location and telephone number of the nearest consulate and inform the prisoner of the possibilities of assistance which may be granted by consulates, such as visiting the prisoner, providing information as regards his defence, supplying literature and reading material, and suggesting possibilities of repatriation, particularly as regards the prisoner's transfer in application of existing international agreements. These leaflets should be made available to the prisoner at the earliest possible stage of his detention.

IV. Assistance by community agencies

19. Prison authorities and community agencies working in the field of aid and resettlement of prisoners should, in collaboration, pay particular attention to foreign prisoners and their specific problems. Community agencies in the prisoner's home country should act in collaboration with the consular authorities of that country.

20. Community agencies should be encouraged to promote information for foreign prisoners about assistance which may be offered to them. Prison authorities should ensure that this information is easily accessible to foreign prisoners.

21. Contacts of foreign prisoners with community agencies should be facilitated.

22. With a view to according adequate assistance to foreign prisoners, prison authorities should grant community agencies all necessary opportunities for visits and correspondence, provided that the prisoner consents to these contacts. Where only a limited number of visits can be made, consideration should be given in appropriate cases to extending the visiting time and to making restrictions on sending or receiving letters more flexible.

23. With a view to facilitating contacts between community agencies and foreign prisoners, the competent authorities in each country should appoint a national contact bureau for community agencies which have responsibility for the social resettlement of prisoners and operate in its territory. The address of the national contact bureau as well as that of any diplomatic or consular authority should be communicated by the prison authority to any foreign prisoner at the moment of reception into the prison.

24. The organisation of assistance by volunteers likely to be able to assist foreign prisoners should be promoted and furthered. These volunteers should act under the responsibility of either the prison authorities or the consular authorities or the community agencies. As far as possible, these volunteers should be accorded the same opportunities as those referred to in paragraph 22.

V. Training and use of prison staff

25. Training for prison officers and other categories of staff to support their work with foreign prisoners should be encouraged and incorporated in the normal training programmes. In general, such training should seek to improve understanding of the difficulties and cultural backgrounds of foreign prisoners so as to prevent prejudiced attitudes from arising.

26. Consideration should be given to having certain staff available for more intensive work with foreign prisoners and enhancing their ability to do so through the provision of more specialised training focusing, for instance, upon the learning of a language or particular difficulties occurring in relation to particular groups of foreign prisoners.

VI. Collection of statistics

27. Consideration should be given to the collection of routine statistics which allow foreign nationals to be classified with reference to factors of importance for practical administration. In this context it should be borne in mind that it is desirable to be able to subdivide the foreign prisoner population with regard to nationality, length of sentence, main offence, residence in the country and liability to expulsion. So far as possible, the statistics should cover the numbers received during the course of a year as well as a daily average.

28. Consideration should also be given to conducting occasional surveys on matters which do not easily lend themselves to analysis by routine statistics.

VII. Expulsion and repatriation

29. In order to allow for the most adequate prison treatment, decisions concerning expulsion should be taken as soon as possible, without prejudice to the prisoner's right to appeal against the decision, taking into account the foreign prisoner's personal ties and the effects on his social resettlement.

30. In view of the advantages to the prisoner's social resettlement, the competent authorities of the country of detention should, regardless of any decision on expulsion, consider the desirability of repatriating the prisoner, in accordance with existing international

6. RECOMMENDATION NO. R (88) 13 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS CONCERNING THE PRACTICAL APPLICATION OF THE CONVENTION ON THE TRANSFER OF SENTENCED PERSONS

(Adopted by the Committee of Ministers on 22 September 1988 at the 419th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Desirous of facilitating the practical application of the Convention on the Transfer of Sentenced Persons and of encouraging the widest possible use of the transfer mechanism it provides;

Having regard to Recommendation No. R (84) 11 concerning information about the Convention on the Transfer of Sentenced Persons,

I. Recommends the governments of member states:

1. Concerning the choice of enforcement procedure (Article 3.3 of the convention)

a. that, when considering whether to exclude, by virtue of Article 3.3 of the convention, the application of one of the enforcement procedures provided for in Article 9.1, they take due account of any difficulties which such an exclusion might entail for the application of the convention or the functioning of the transfer mechanism;

b. that, if they have made the declaration under Article 3.3, they take account of the difficulties which that declaration might entail for the application of the convention or the functioning of the transfer mechanism in relation to other Contracting States, and seek a solution which would enable the transfer of the sentenced person, taking into account in particular his interest in being transferred;

2. Concerning the application to "nationals" (Article 3.4 of the convention)

that they consider availing themselves of the possibility under Article 3.4 to define the term "national" in a wide sense, having regard to any close ties the persons concerned have with the administering state;

3. Concerning the processing of transfer requests

a. that they establish procedures and make organisational arrangements for the effective handling of transfer requests and inform the other Parties thereof, with a view to making them aware of the procedure in all its stages; this could be effected by addressing explanatory notes or letters to the other Parties or by means of an aide-mémoire;

b. that they deal with transfer requests and take decisions on whether or not to agree to a transfer as expeditiously as possible, and, to that effect, consider introducing target dates for the processing of cases; where a request raises particular difficulties likely to cause delay, the other Party and the sentenced person should be so informed;

c. that, to expedite the processing of transfer requests, particularly in urgent cases, the competent authorities make the widest possible use of modern means of telecommunication, such as telex and telefax facilities;

4. Concerning information to be supplied to the sentenced person that, to enable the sentenced person to give his informed consent, the competent authorities of the sentencing state endeavour to provide him with all relevant details of the expected effects of his transfer, including, if possible, information on the conditions for early release;

5. Concerning the transfer of the sentenced person

a. that they effect agreed transfers as soon as possible after the sentenced person has given his consent;

b. that they ensure that information on any remission earned by the prisoner in the sentencing state and any other factors relevant to the enforcement of the sentence, based on a hypothetical date of transfer, is supplied to the administering state before the transfer is effected; where this is not possible, the information should be supplied as soon as possible after transfer;

II. Instructs the Secretary General of the Council of Europe to transmit this recommendation to the governments of non-member states party to the convention and to the governments of states invited to accede to the convention.

7. RECOMMENDATION NO. R (89) 12 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS ON EDUCATION IN PRISON

(Adopted by the Committee of Ministers on 13 October 1989 at the 429th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Considering that the right to education is fundamental;

Considering the importance of education in the development of the individual and the community;

Realising in particular that a high proportion of prisoners have had very little successful educational experience, and therefore now have many educational needs;

- Considering that education in prison helps to humanise prisons and to improve the conditions of detention;
Considering that education in prison is an important way of facilitating the return of the prisoner to the community;
Recognising that in the practical application of certain rights or measures, in accordance with the following recommendations, distinctions may be justified between convicted prisoners and prisoners remanded in custody;
- Having regard to Recommendation No. R (87) 3 on the European Prison Rules and Recommendation No. R (81) 17 on adult education policy,
Recommends the governments of member states to implement policies which recognise the following:
1. All prisoners shall have access to education, which is envisaged as consisting of classroom subjects, vocational education, creative and cultural activities, physical education and sports, social education and library facilities;
 2. Education for prisoners should be like the education provided for similar age-groups in the outside world, and the range of learning opportunities for prisoners should be as wide as possible;
 3. Education in prison shall aim to develop the whole person bearing in mind his or her social, economic and cultural context;
 4. All those involved in the administration of the prison system and the management of prisons should facilitate and support education as much as possible;
 5. Education should have no less a status than work within the prison regime and prisoners should not lose out financially or otherwise by taking part in education;
 6. Every effort should be made to encourage the prisoner to participate actively in all aspects of education;
 7. Development programmes should be provided to ensure that prison educators adopt appropriate adult education methods;
 8. Special attention should be given to those prisoners with particular difficulties and especially those with reading or writing problems;
 9. Vocational education should aim at the wider development of the individual, as well as being sensitive to trends in the labour-market;
 10. Prisoners should have direct access to a well-stocked library at least once a week;
 11. Physical education and sports for prisoners should be emphasised and encouraged;
 12. Creative and cultural activities should be given a significant role because these activities have particular potential to enable prisoners to develop and express themselves;
 13. Social education should include practical elements that enable the prisoner to manage daily life within the prison, with a view to facilitating his return to society;
 14. Wherever possible, prisoners should be allowed to participate in education outside prison;
 15. Where education has to take place within the prison, the outside community should be involved as fully as possible;
 16. Measures should be taken to enable prisoners to continue their education after release;
 17. The funds, equipment and teaching staff needed to enable prisoners to receive appropriate education should be made available.

8. RECOMMENDATION NO. R (92) 16 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON THE EUROPEAN RULES ON COMMUNITY SANCTIONS AND MEASURES

(Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992 at the 482nd meeting of the Ministers' Deputies)

- The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,
Considering the importance of establishing common principles regarding penal policy among the member states of the Council of Europe in order to strengthen international co-operation in this field;
Noting the considerable development which has occurred in member states in the use of sanctions and measures whose enforcement takes place in the community;
Considering that these sanctions and measures constitute important ways of combating crime and that they avoid the negative effects of imprisonment;
Considering the importance attaching to the development of international norms for the creation, imposition and implementation of these sanctions and measures,
Recommends that the governments of member states be guided in their internal legislation and practice by the principles set out in the text of the European rules on community sanctions and measures, appended to the present recommendation, with a view to their progressive implementation and to give the widest possible circulation to this text.

Appendix to Recommendation No. R (92) 16

Preamble

- The present rules are intended:
- a. to establish a set of standards to enable national legislators and the practitioners concerned (deciding authorities and authorities responsible for implementation) to provide a just and effective application of community sanctions and measures. This application must aspire to maintain a necessary and desirable balance between, on the one hand, the need to protect society both in the sense of the maintenance of legal order as well as the application of norms providing for reparation for the harm caused to victims, and, on the other hand, the essential recognition of the needs of the offender having regard to his social adjustment;
 - b. to furnish member states with basic criteria so that the creation and use of community sanctions and measures may be combined with guarantees against the danger that the fundamental human rights of offenders subject to such sanctions and measures are curtailed. Similarly, it is important to guard against the application of these sanctions and measures leading to any kind of abuse such as might, for example, result from their use to the detriment of particular social groups. Full consideration needs to be given to the social advantages and disadvantages of, as well as the potential risks resulting from, or likely to result from, such sanctions and measures. The simple fact of pursuing the aim of achieving a substitute for imprisonment does not justify recourse to any kind of sanction or measure or means of implementation;
 - c. to propose clear rules of conduct to staff responsible for the implementation of community sanctions and measures and to all those in the community who are involved in this field in order to ensure that this implementation is in conformity with any conditions and obligations imposed, thereby conferring credibility upon the sanctions or measures. This does not mean, however, that implementation is to be thought of in a rigid or formalistic

way. Instead, it should be undertaken with constant concern for individualisation, that is, the achievement of a correspondence between the offence and the penal response as well as the personality and the capabilities of the offender. Furthermore, the fact that reference can be made to a set of rules which have been established internationally should facilitate an exchange of experience, in particular concerning methods of work.

It cannot be too strongly emphasised that community sanctions and measures applied within the framework of the present rules are of value for the offender as well as the community since the offender is in a position to continue to exercise choice and assume his social responsibilities. And the implementation of penal sanctions within the community itself rather than through a process of isolation from it may well offer in the long term better protection for society including, of course, the safeguarding of the interests of the victim or victims.

Consequently, the imposition and the implementation of community sanctions and measures must be guided by these considerations as well as the essential aim of treating the offender with respect as a responsible human being.

The present rules, conceived as a parallel to the European Prison Rules, are not to be regarded as a model system. Instead, they form a corpus of requirements susceptible of being commonly accepted and acted upon. Without respect for these requirements there can be no satisfactory application of community sanctions and measures.

Both from its experience as well as its comprehensive view of the situation in the member states, the Council of Europe is well able to see that these rules guide and assist those responsible for national law as well as those who apply it.

The provisions of the present rules deal with all sanctions and measures implemented in the community as defined in the glossary, including ways of enforcing sentences of imprisonment outside prison establishments. However, measures which are specifically concerned with juveniles are not covered by the rules.

First part – General principles

Rule 1

The present rules shall be applied impartially.

Rule 2

The definitions of terms in the glossary contained in the appendix are to be considered as an integral part of the rules.

Chapter I – Legal framework

Rule 3

The definition, adoption and application of community sanctions and measures shall be laid down in law.

Rule 4

The conditions and obligations of community sanctions and measures which are fixed by the deciding authority shall be defined by clear and explicit legal provisions, as shall the consequences of non-observance of these conditions and obligations.

Rule 5

No community sanction or measure shall be of indeterminate duration.

The duration of community sanctions and measures shall be fixed by the authority empowered to make the decision within the limits laid down in law.

Rule 6

The nature and the duration of community sanctions and measures shall both be in proportion to the seriousness of the offence for which an offender has been sentenced or of which a person is accused and take into account his personal circumstances.

Rule 7

The authorities responsible for the implementation of community sanctions and measures shall be laid down in law.

The duties and responsibilities of the implementing authority shall also be laid down in law.

Rule 8

The powers of the implementing authorities to decide on methods of implementation, to delegate their implementing duties to third parties if necessary, or to enter into agreements concerning implementation with the offender, other authorities or third parties, shall be laid down in law.

Rule 9

Where the offender does not observe the conditions or obligations laid down in the decision subjecting him to a community sanction or measure, recourse to arrest and custody during the implementation shall be regulated by law.

Rule 10

No provisions shall be made in law for the automatic conversion to imprisonment of a community sanction or measure in the case of failure to follow any condition or obligation attached to such a sanction or measure.

Rule 11

The regular and external scrutiny of the work of the implementing authorities should be provided for in law. This scrutiny shall be carried out by qualified and experienced persons.

Chapter II – Judicial guarantees and complaints procedures

Rule 12

The decision to impose or revoke a community sanction or pretrial measure shall be taken by a judicial authority.

Rule 13

The offender shall have the right to make a complaint to a higher deciding authority against a decision subjecting him to a community sanction or measure, or modifying or revoking such a sanction or measure.

Rule 14

An appeal against a decision concerning the implementation of a community sanction or measure shall be submitted to a judicial authority whenever the offender wishes to complain that a restriction of his liberty or the decision is unlawful or contrary to the content of the imposed sanction or measure.

Rule 15

A complaints procedure shall be available to an offender who wishes to complain against a decision concerning the implementation made by the implementing authority, or the failure to take such a decision.

Rule 16

The procedure for the initiation of complaints shall be simple. Complaints shall be examined promptly and decided on without undue delay.

Rule 17

The complaints authority or body shall obtain all necessary information to enable it to decide on the complaints. Careful consideration shall be given to the desirability of hearing the complainant in person, especially when he has expressed such a wish.

Rule 18

The decision of the complaints authority or body and the reasons for the decision shall be communicated in writing to the complainant and the implementing authority.

Rule 19

Permission to be assisted by a person of his choice, or if necessary by an officially appointed lawyer, where legislative provision is made for such assistance, may not be withheld from an offender who wishes to exercise a right of complaint against a decision concerning the imposition, modification or revocation of a community sanction or measure, or against a decision concerning the implementation of such a sanction or measure.

Chapter III – Respect for fundamental rights

Rule 20

There shall be no discrimination in the imposition and implementation of community sanctions and measures on grounds of race, colour, ethnic origin, nationality, gender, language, religion, political or other opinion, economic, social or other status or physical or mental condition.

Rule 21

No community sanction or measure restricting the civil or political rights of an offender shall be created or imposed if it is contrary to the norms accepted by the international community concerning human rights and fundamental freedoms. These rights shall not be restricted in the implementation of the community sanction or measure to a greater extent than necessarily follows from the decision imposing this sanction or measure.

Rule 22

The nature of all community sanctions and measures and the manner of their implementation shall be in line with any internationally guaranteed human rights of the offender.

Rule 23

The nature, content and methods of implementation of community sanctions and measures shall not jeopardise the privacy or the dignity of the offenders or their families, nor lead to their harassment. Nor shall self-respect, family relationships, links with the community and ability to function in society be jeopardised. Safeguards shall be adopted to protect the offender from insult and improper curiosity or publicity.

Rule 24

Any instructions of the implementing authority, including, in particular, those relating to control requirements shall be practical, precise and limited to what is necessary for the effective implementation of the sanction or measure.

Rule 25

A community sanction or measure shall never involve medical or psychological treatment or procedures which are not in conformity with internationally adopted ethical standards.

Rule 26

The nature, content and methods of implementation of a community sanction or measure shall not involve undue risk of physical or mental injury.

Rule 27

Community sanctions and measures shall be implemented in a way that does not aggravate their afflictive character.

Rule 28

Rights to benefits in any existing social security system shall not be limited by the imposition or implementation of a community sanction or measure.

Rule 29

Where arrangements are made for the provision of help to the implementing authority in the form of appropriate supervising activities carried out against payment by organisations or individuals drawn from the community, responsibility for ensuring that the services provided meet the requirements of the present rules shall rest with the implementing authority. The implementing authority shall decide on the action to be taken if the help so provided does not meet these requirements.

The implementing authority shall also decide on the action to be taken if the supervising activities reveal that the offender has not complied with a condition or obligation or instruction arising from the community sanction or measure imposed.

Chapter IV – Co-operation and consent of the offender

Rule 30

The imposition and implementation of community sanctions and measures shall seek to develop the offender's sense of responsibility to the community in general and the victim(s) in particular.

Rule 31

A community sanction or measure shall only be imposed when it is known what conditions or obligations might be appropriate and whether the offender is prepared to co-operate and comply with them.

Rule 32

Any conditions or obligations to be observed by the offender subject to a community sanction or measure shall be determined taking into account both his individual needs of relevance for implementation, his possibilities and rights as well as his social responsibilities.

Rule 33

Notwithstanding the issue of the formal document conveying the decision on the community sanction or measure imposed, the offender shall be clearly informed before the start of the implementation in a language he understands and, if necessary, in writing, about the nature and purpose of the sanction or measure and the conditions or obligations that must be respected.

Rule 34

Since the implementation of a community sanction or measure shall be designed to secure the co-operation of the offender and to enable him to see the sanction as a just and reasonable reaction to the offence committed, the offender should participate, as far as possible, in decision-making on matters of implementation.

Rule 35

The consent of an accused person should be obtained before the imposition of any community measure to be applied before trial or instead of a decision on a sanction.

Rule 36

Where the offender's consent is required it shall be informed and explicit.
Such consent shall never have the consequence of depriving the offender of any of his fundamental rights.

Second part – Human and financial resources

Chapter V – Professional staff

Rule 37

There shall be no discrimination in the recruitment, selection and promotion of professional staff on grounds of race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national, ethnic or social origin, property, birth or other status. Staff recruitment and selection should take into consideration specific policies on behalf of particular categories of persons and the diversity of the offenders to be supervised.

Rule 38

The staff responsible for implementation shall be sufficiently numerous to carry out effectively the various duties incumbent upon them. They shall possess the qualities of character and the professional qualifications necessary for their functions. Norms and policies shall be developed to ensure that the quantity and quality of staff are in conformity with the amount of work and the professional skills and experience required for their work.

Rule 39

The staff responsible for implementation shall have adequate training and be given information that will enable them to have a realistic perception of their particular field of activity, their practical duties and the ethical requirements of their work. Their professional competence shall be regularly reinforced and developed through further training and performance reviews and appraisals.

Rule 40

Professional staff shall be appointed on such a legal, financial and working-hours basis, that professional and personal continuity is ensured, that the employees' awareness of official responsibility will be developed and that their status in relation to conditions of service is equal to that of other professional staff with comparable functions.

Rule 41

Professional staff shall be accountable to the implementing authority set up by law.
This authority shall determine the duties, rights and responsibilities of its staff and shall arrange for the supervision of such staff and assessment of the effectiveness of their work.

Chapter VI – Financial resources

Rule 42

The implementing authorities shall have adequate financial means provided from public funds. Third parties may make a financial or other contribution but implementing authorities shall never be financially dependent on them.

Rule 43

In cases where implementing authorities make use of third parties' financial contributions, there shall be rules defining the procedures to be followed, the persons invested with specific responsibilities in this matter, and the means for auditing the use of funds.

Chapter VII – Community involvement and participation

Rule 44

Appropriate information about the nature and content of community sanctions and measures as well as the various ways in which they are implemented shall be disseminated so that the general public, including private individuals and private and public organisations and services involved in the implementation of these sanctions and measures, can understand them and perceive them as adequate and credible reactions to criminal behaviour.

Rule 45

The work of the authorities responsible for the implementation of community sanctions and measures shall be supplemented by using all appropriate resources existing in the community in order to make available to these authorities suitable ways of meeting the needs of offenders and upholding their rights. To this latter end, maximum use shall also be made of participation by organisations and individuals drawn from the community.

Rule 46

Community participation shall be used to assist offenders to develop meaningful ties in the community, to become aware of the community's interest in them and to broaden their possibilities for contact and support.

Rule 47

Community participation shall be provided under an agreement with the responsible implementing authority which specifies, in particular, the nature of the duties and the way they are to be carried out.

Rule 48

Participating organisations and individuals drawn from the community shall undertake supervision only in a capacity laid down in law or defined by the authorities responsible for the imposition or implementation of community sanctions or measures.

Rule 49

Recourse to individuals drawn from the community shall not become a substitute for work which should be carried out by professional staff.

Rule 50

The implementing authorities shall define criteria and procedures according to which individuals drawn from the community are selected, informed about their tasks, responsibilities, limits of competence, accountability and other issues.

Rule 51

Individuals drawn from the community shall be guided to the extent necessary by professional staff and enabled to perform those duties which correspond to their capacities and possibilities. Suitable training shall be provided as necessary.

Rule 52

Participating organisations and individuals drawn from the community shall be bound by the demands of professional confidentiality.

Rule 53

Individuals drawn from the community shall be insured against accident, injury and public liability when carrying out their duties. They shall be reimbursed for necessary expenditures incurred in the course of their work.

Rule 54

Participating organisations and individuals drawn from the community shall be heard on matters of general character falling within their competence as well as those concerning individual cases. They shall receive feedback information.

Third part – Management aspects of sanctions and measures

Chapter VIII – Conditions of implementation

Rule 55

Community sanctions and measures shall be implemented in such a way that they are made as meaningful as possible to the offender and shall seek to contribute to personal and social development of relevance for adjustment in society. Methods of supervision and control shall serve these aims.

Rule 56

Advice to the court or the public prosecutor concerning the preparation, imposition or implementation of a community sanction or measure shall only be provided by or through professional staff, or by an organisation laid down in law.

Rule 57

The implementing authority shall ensure that information about the rights of those subject to community sanctions and measures and assistance to secure those rights are made available to them. Professional staff and participating organisations and individuals drawn from the community shall be informed of these provisions.

Rule 58

The offender shall have the right to make oral or written representations prior to any decision concerning the implementation of a community sanction or measure.

The implementing authority shall ensure that the offender can contact a responsible member of the professional staff with minimum delay in case of conflict or crisis.

Rule 59

The implementing authority shall respond to and investigate complaints concerning the implementation of the sanction or measure imposed on the offender. It shall responsibly and seriously consider an offender's request for a change of supervisor or other person charged with a duty concerning the offender.

Rule 60

Individual case records shall be established by the implementing authority. They shall be kept up to date so that, inter alia, any necessary report can be prepared about the offender's compliance with the conditions or obligations of the sanction or measure.

Rule 61

Information in individual case records shall only encompass matters relevant to the sanction or measure imposed and its implementation. Such information shall be as reliable and objective as possible.

Rule 62

The offender, or a person acting on behalf of the offender, shall have access to his individual case record to the extent that it does not infringe the right to privacy of others. The offender shall have the right to contest the content of the case record. The substance of the contestation shall be written into the case record.

Rule 63

The supervisor of an offender shall ordinarily inform him of the content of the case record and any reports made and explain the content to him.

Rule 64

Information in any individual case record shall only be disclosed to those with a legal right to receive it and any information disclosed shall be limited to what is relevant for the task of the authority requesting information from a case record.

Rule 65

After the termination of the community sanction or measure, case records in the hands of the implementing authority shall be destroyed or kept in archives in accordance with rules providing safeguards on revealing their content to third parties. This shall not be done before the legal effects of the sanction or measure have ceased nor later than the time limit fixed by the legislation.

Rule 66

The kind and amount of information about offenders given to agencies which provide work placements or personal and social assistance of any kind shall be defined by, and be restricted to, the purpose of the particular action under consideration. In particular, without the explicit and informed consent of the offender, it shall exclude information about the offence and his personal background, as well as any other information likely to have unfavourable social consequences, or to constitute an intrusion into private life.

Rule 67

Tasks provided for offenders doing community work shall not be pointless, but shall be socially useful and meaningful and enhance the offender's skills as much as possible. Community work shall not be undertaken for the purpose of making profit for any enterprise.

Rule 68

Working and occupational conditions of offenders carrying out community work shall be in accordance with all current health and safety legislations. Offenders shall be insured against accident, injury and public liability arising as a result of implementation.

Rule 69

In principle, the costs of implementation shall not be borne by the offender.

Chapter IX – Methods of work

Rule 70

The implementation of community sanctions and measures shall be based on the management of individualised programmes and the development of appropriate working relationships between the offender, the supervisor and any participating organisations or individuals drawn from the community.

Rule 71

Implementation methods shall be individually adapted to the particular circumstances of each case. The authorities and the staff responsible for the implementation shall therefore enjoy a sufficient degree of discretion for this to be possible without leading to serious inequality in treatment.

Rule 72

Where an individual need of relevance for the implementation of the sanction or measure is identified, personal, social or material assistance of established quality shall be provided.

Rule 73

Instructions of the implementing authority issued for the implementation of the decision on the sanction or measure shall be practical and precise. They shall not subject the offender to requirements beyond those resulting from that decision.

Rule 74

Controlling activities shall only be undertaken to the extent that they are necessary for the proper implementation of the sanction or measure imposed and shall be based upon the principle of minimum intervention. They shall be in proportion to the sanction or measure and limited by its aims.

Rule 75

Implementing authorities shall use methods of work which are consistent with proven professional standards. These methods shall take cognisance of developments in research, in social work and in allied fields of activity.

Chapter X – Operation of the sanction or measure and consequences of non-compliance

Rule 76

At the start of the implementation of a community sanction or measure the offender shall be informed about the content of the sanction or measure and what is expected of him. He shall also be informed of the consequences of non-compliance with the conditions and obligations stated in the decision and of the rules under which he may be returned to the deciding authority in respect of non-compliance or inadequate compliance with the requirements of the sanction or measure.

Rule 77

The implementing authority shall clearly define the procedures which implementing staff shall use vis-à-vis the offender and the deciding authority in the event of the offender's non-compliance or inadequate compliance with the conditions or obligations imposed.

Rule 78

Minor transgressions against instructions of the implementing authority, or against conditions or obligations which do not require the use of a procedure for revocation of the sanction or measure, shall be promptly dealt with by discretionary means or, if necessary, by an administrative procedure.

Rule 79

In any interview of administrative character concerning minor transgressions the offender shall be given the opportunity to make comments. The content of this interview and any other investigatory action shall be written into the individual case record and conveyed promptly and clearly to the offender.

Rule 80

Any significant failure to comply with the conditions or obligations laid down in a community sanction or measure shall be promptly reported in writing to the deciding authority by the implementing authority.

Rule 81

Any written report on failure to comply with conditions or obligations shall give an objective and detailed account of the manner in which the failure occurred, and the circumstances in which it took place.

Rule 82

The deciding authority shall only give a ruling on the modification or the partial or total revocation of a community sanction or measure after making a detailed examination of the facts reported by the implementing authority.

Rule 83

Before deciding on the modification or partial or total revocation of a community sanction or measure, the deciding authority shall ensure that the offender has had the opportunity to examine the documents on which the request for modification or revocation is based, and to present his comments on the alleged violation of any condition or obligation imposed.

Rule 84

Failure to comply with conditions or obligations attached to the sanction or measure, which may under the legislation in force lead to the modification or partial or total revocation of the sanction or measure, shall not in itself constitute an offence.

Rule 85

Where the revocation of a community sanction or measure is being considered, due account shall be taken of the manner in which and the extent to which any conditions and obligations laid down have been complied with by the offender.

Rule 86

The decision to revoke a community sanction or measure shall not necessarily lead to a decision to impose imprisonment.

Rule 87

It shall be possible for any condition or obligation laid down in a community sanction or measure to be modified, having regard to progress made by the offender, by the deciding authority in accordance with the legislation in force.

Rule 88

The deciding authority should be able to terminate a sanction or measure before it is due to end when it is established that the offender has observed the conditions and obligations required and it appears no longer necessary to maintain them to achieve the purpose of the sanction or measure.

Chapter XI – Research on, and evaluation of, the working of community sanctions and measures

Rule 89

Research on community sanctions and measures shall be encouraged. They should be regularly evaluated.

Rule 90

Evaluation of community sanctions and measures should include, but not be limited to, objective assessment of the extent to which their use:

- conforms to the expectations of law makers, judicial authorities, deciding authorities, implementing authorities and the community concerning the goals of community sanctions and measures;
- contributes to a reduction in the rates of imprisonment;
- enables the offence-related needs of offenders to be met;
- is cost-effective;
- contributes to the reduction of crime in the community.

Appendix – Glossary

1. Community sanctions and measures

The term “community sanctions and measures” refers to sanctions and measures which maintain the offender in the community and involve some restriction of his liberty through the imposition of conditions and/or obligations, and which are implemented by bodies designated in law for that purpose.

The term designates any sanction imposed by a court or a judge, and any measure taken before or instead of a decision on a sanction as well as ways of enforcing a sentence of imprisonment outside a prison establishment.

Although monetary sanctions do not fall under this definition, any supervisory or controlling activity undertaken to secure their implementation falls within the scope of the rules.

2. Law – laid down in, regulated by

The expressions “laid down” or “regulated by” both refer to laws made by parliament and to published governmental decrees (ordinances or orders) for the implementation of law.

3. Judicial authority

For the purposes of the rules, the term “judicial authority” means a court, a judge or a prosecutor.

4. Deciding authority

The term “deciding authority” means a judicial authority empowered by law, to impose or revoke a community sanction or measure or to modify its conditions and obligations, or any body which is similarly empowered.

The notion of deciding authority is wider than that of judicial authority.

5. Implementing authority

The “implementing authority” is the body or bodies empowered to decide on, and with primary responsibility for, the practical implementation of a community sanction or measure. In many countries the implementing authority is the probation service.

6. Implementation and application

By “implementation” is meant the carrying out of the practical aspects of the work of the implementing authority to ensure that a community sanction or measure is properly enforced.

By “application” is meant both the imposition and the implementation of a community sanction or measure.

The latter term has therefore a more general meaning than the former.

7. Conditions and obligations

By “conditions and obligations” is meant any requirements which are integral to the sanction or measure imposed by the deciding authority.

8. Complaint

The term “complaint” refers both to an appeal to a judicial authority and to the making of a complaint to an administrative body.

9. Supervision

The term “supervision” refers both to helping activities conducted by or on behalf of an implementing authority which are intended to maintain the offender in society and to actions taken to ensure that the offender fulfils any conditions or obligations imposed.

10. Control

The term “control” refers to activities which are limited to ascertaining whether any imposed conditions or obligations are fulfilled as well as to activities to secure compliance by using, or threatening to use, the procedures available in the event of non-compliance.

The notion of control is narrower than that of supervision.

11. Offender

Solely in the interest of brevity, the term “offender” is to be understood as covering both an accused as well as a sentenced person.

12. Community participation

The term “community participation” refers to all those forms of help, paid or unpaid, carried out full-time, part-time or intermittently, which are made available to the implementing authority by public or private organisations and by individuals drawn from the community.

13. Gender

In the interest of brevity, the rules make use of the masculine gender only (for example, “his”, “him”, “he”). The feminine gender (for example, “hers”, “her”, “she”) is always to be understood in conjunction with the masculine gender.

14. Verb forms

Statements in the rules which refer to essential requirements are formulated using “shall” and “must” as verb forms. Conversely, essential prohibitions use these verb forms in the negative. Statements which refer to what is desirable but not absolutely essential have “should” or “ought” as verb forms. What, desirably, should be prohibited uses these verb forms in the negative.

9. RECOMMENDATION NO. R (92) 18 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS CONCERNING THE PRACTICAL APPLICATION OF THE CONVENTION ON THE TRANSFER OF SENTENCED PERSONS

(Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992 at the 482nd meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Having regard to the Convention on the Transfer of Sentenced Persons;

Restating the importance of the social rehabilitation of sentenced persons and to that end the transfer of such persons, where they do not have the nationality of the sentencing state, to the country where their own society is;

Desirous therefore of further facilitating the practical application of the convention within such a lapse of time as may enable the intended aim to be achieved;

Recalling the terms of its Recommendation No. R (88) 13 concerning the practical application of the Convention on the Transfer of Sentenced Persons;

Having in mind its Recommendation No. R (84) 11 concerning information about the Convention on the Transfer of Sentenced Persons,

1. Recommends the governments of member states:

a. to include with other necessary documents the form reproduced in Appendix I hereafter both when making a request for transfer and when acknowledging receipt of such a request;

b. to proceed diligently and urgently in processing requests for transfer in such a way that the provisions of Article 5, paragraph 4, of the convention are entirely complied with;

c. to adopt, in accordance with the principles laid down in Appendix II hereafter, guidelines on the criteria to be met when taking a decision whether or not to agree to transfer requests submitted to them;

d. to communicate the text of such guidelines, as well as any future amendments thereto, to the Secretary General of the Council of Europe;

e. as far as possible and without prejudice to the rules in the convention, to give reasons for all decisions refusing a transfer;

f. to take steps enabling them not to have to refuse a transfer on the sole grounds that fines imposed on the sentenced person in connection with his sentence remain unsatisfied, or that *contrainte par corps* has been imposed;

g. when handing over the transferred person, to give the administering state an updated statement in conformity with Article 6, paragraph 2.b);

h. as far as possible, to make available to their nationals - before the latter have given their consent to a transfer - precise and easily comprehensible information on the rules that will be applied to them with respect to determining the length of the sentence to be served as well as the terms and conditions of enforcement of the sentence in the event of them being transferred;

i. to encourage direct contacts between national administrations entrusted with the operation of the convention, in particular through the informal channels of communication that are available to them through the lists mentioned below in item 2.a;

j. to enlarge and improve on the "Standard text providing information about the Convention on the Transfer of Sentenced Persons" provided for in Recommendation No. R (84) 11 in such a way as to make its content easily comprehensible to all and to ensure that the person concerned is advised that the conditions for being eligible for parole, conditional release, etc. in the administering state will differ from those applicable in the sentencing state;

k. unless otherwise provided for through national law, international conventions or bilateral agreements, when the transferred person has escaped custody and left the territory of the administering state, and when that state is unable to obtain custody to enforce completion of the sentence, it shall inform the sentencing state that the enforcement of the sentence cannot be completed, and the sentencing state may then enforce completion of the sentence. This does not obviate the need to inform the sentencing state in accordance with Article 15.b;

2. Instructs the Secretary General of the Council of Europe:

a. to keep an updated list containing precise information on the names and addresses as well as the telephone, telefax and telex numbers of the persons responsible in each Party for the operation of the convention and to transmit a copy of such a list as well as any necessary updates to each of these persons;

b. to transmit to the governments of all the Parties to the convention copies of the national guidelines that will be communicated to him under the terms of Recommendation 1.d above;

c. to transmit this recommendation to the governments of the non-member states which are Parties to the convention as well as to the governments of states invited to accede to the convention.

Appendix I to Recommendation No. R (92) 18
Council of Europe Convention on the Transfer of Sentenced Persons

Acknowledgement of request for information about prisoner repatriation

Name of prisoner:.....

Prisoner number*:.....

Location*:.....

Requesting state:.....

Name:.....

Position:.....

Address:.....

No. Fax:.....

No. Fax:.....

Date request made:.....

O.....r.....l.....g.....i.....n.....a.....l.....o.....f.....s.....t.....a.....t.....e.....f.....e.....t.....e.....p.....e.....c.....e.....

Requested state:.....

Name:.....

Position:.....

Address:.....

No. Fax:.....

No. Fax:.....

Date request received:.....

R.....e.....c.....i.....p.....i.....e.....n.....t.....s.....t.....a.....t.....e.....f.....e.....t.....e.....p.....e.....c.....e.....

Officer responsible for further action in the requested state (if not addressee):

Name:.....

Position:.....

Address:.....

No.Tel.:.....

No.Fax:.....

No.Fax:.....

Summary of action now being taken:

D.....a.....t.....e..... b.....y..... w.....h.....i.....c.....h..... n.....e.....x.....t.....r.....e.....s.....p.....o.....n.....s.....e..... m.....a.....y..... b.....e.....e.....x.....p.....e.....c.....t.....e.....d.....

R.....e.....f.....e.....r.....e.....n.....c.....e..... t.....o..... b.....e.....q.....u.....o.....t.....e.....d..... i.....n.....c.....o.....n.....f.....o.....r.....m.....e.....n.....t.....e.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

Signature:..... Name:..... Date:.....

2. The guidelines might inter alia indicate:
- the mandatory grounds for refusing requests;
 - the usual grounds for refusing requests, for example, that the Party concerned will refuse transfer of those of its nationals that have left or remained outside their country with the intention of abandoning it as their place of permanent residence and/or have no social or family ties there.

10. RECOMMENDATION NO. R (93) 6 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS CONCERNING PRISON AND CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF THE CONTROL OF TRANSMISSIBLE DISEASES INCLUDING AIDS AND RELATED HEALTH PROBLEMS IN PRISON

(Adopted by the Committee of Ministers on 18 October 1993 at the 500th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,
Considering that it is in the interests of the member states of the Council of Europe to achieve greater unity between its members and that one way of pursuing this objective is joint action both in the field of health care in prisons and in the field of crime policy;
Aware of the extent of the challenge presented to prison authorities by the responsibility for the development of preventive measures and the medical, psychological and social care of HIV-infected prisoners;
Convinced of the need to establish a European strategy to combat HIV infection in prisons;
Taking into account the 1987 statement of the consultation on the prevention and control of Aids in prisons, of the special programme on Aids of the World Health Organisation;
Recalling its Recommendation No. R (87) 25 concerning a common European public health policy to fight the acquired immunodeficiency syndrome (Aids);
Recalling the conclusions adopted by the 8th Conference of Directors of Prison Administrations (Strasbourg, 2-5 June 1987) on communicable diseases in prisons with special reference to Aids;
Recalling the conclusions adopted by the 16th Conference of European Ministers of Justice (Lisbon, 21-23 June 1988) on the criminal law and criminological questions raised by the propagation of infectious diseases, including Aids;
Welcoming Recommendation 1080 (1988) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on a co-ordinated European health policy to prevent the spread of Aids in prisons;
Referring to its Recommendation No. R (89) 14 on the ethical issues of HIV infection in the health care and social settings;
Aware that respect for the fundamental rights of prisoners, in particular the right to health care, entails the provision to prisoners of preventive treatment and health care equivalent to those provided to the community in general;
Referring in this connection to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the European Social Charter;
Referring to its Recommendation No. R (87) 3 on the European Prison Rules which help to guarantee minimum standards of humanity and dignity in prisons;
Considering that in order to comply with ethical requirements and to be effective, preventive and health care measures should be based on the voluntary co-operation of the prison population,
Recommends that the governments of member states:
- see to it that the principles and provisions set out in the appendix to the recommendation and prepared in the light of present-day knowledge are put into practice in national and regional prison health policies designed to combat HIV infection and other transmissible diseases;
- ensure the widest possible dissemination of this recommendation, paying special attention to all individuals and bodies responsible for implementing health policy in prisons, and also to all law officers and bodies concerned with crime policy and related criminological aspects of the control of transmissible diseases.

Appendix to Recommendation No. R (93)

I. Prison aspects

A. General principles

- There is an urgent need to draw up, in each state, a coherent policy for combating HIV/Aids in prison. Such a policy should be developed in close collaboration with national health authorities and be incorporated in a wider policy for combating transmissible diseases in prisons. Ways and means of preventing HIV/Aids in prisons should be fostered. Health education and information for all inmates and personnel should be an integral part of prison policies.
- The systematic medical examination carried out on entry into prison should include measures to detect intercurrent diseases, including treatable infectious diseases, in particular tuberculosis. The examination also gives the opportunity to provide health education and to give prisoners a greater sense of responsibility for their own health.
- Voluntary testing for HIV/Aids infection, together with counselling before and after the test, should be made available. Health staff should, under the responsibility of a doctor, explain to prison inmates the consequences of test results prior to undergoing such tests, and inform them of the results, in full confidentiality, unless he/she declines to receive such information.
In the present state of knowledge, compulsory testing of prisoners should be prohibited since it would be ineffective and discriminatory and therefore unethical.
- At each stage of HIV/Aids infection, prisoners should be offered the same medical and psychosocial treatment as that given to other members of the community. In general, they should have access to health services which are equivalent to those of the community at large.
Co-operation with national or regional health systems facilitates the medical care of seropositive prisoners and prisoners suffering from Aids, as well as their medical follow-up on entry and after release.
- Medical care, psychological support and social services should be organised for seropositive prisoners, to facilitate their integration after release.

6. A special effort should be made to disseminate information among both prison staff and prisoners to ensure that they are aware of modes of HIV transmission, as well as the rules of hygiene to be observed and precautions to be taken to reduce the risks of contamination during detention and after release.

Health and prison authorities should provide information and, where appropriate, individual counselling on risk behaviours.

Information should be made available to prisoners in a language they can understand, if necessary taking into account their cultural background.

7. In the interests of preventing HIV infection, prison and health authorities should make condoms available to prisoners during their period of detention and prior to their provisional or final release. Each state should be free to select the most appropriate channel for this purpose: medical service, sale in canteens or any other arrangements suited to current attitudes, the type of prison population concerned and the prison establishment's mode of operation.

8. Information about the health of prisoners is confidential.

The doctor may only provide such information to the other members of the medical team and, exceptionally, to the prison management, as is strictly necessary for the treatment and care of the prisoner or in order to examine the health of the prisoners and staff, with due regard to medical ethics and legal provisions. Normally this should take place with the consent of the person concerned. Disclosure of information should follow the same principles as those applied in the general community.

HIV/Aids serological status is not generally considered necessary information.

9. As segregation, isolation and restrictions on occupation, sports and recreation are not considered necessary for seropositive people in the community, the same attitude must be adopted towards seropositive prisoners.

When prisoners try to sexually assault other prisoners or more generally try to harm other prisoners or staff, disciplinary measures or solitary confinement may be justified independently of the HIV status.

10. Sanitary facilities conforming to standards in the community should be available to prisoners in all sections of a prison.

11. All means necessary to allow them to observe the rules of hygiene should be made available to prison staff and prisoners.

12. Seropositive prisoners should receive medical follow-up and counselling during their period of detention and particularly when they are notified of test results.

Medical services in prison establishments should ensure that medical and psychological follow-up of prisoners is available after their release and should encourage them to use these services.

13. HIV-infected prisoners should not be excluded from measures such as placement in semi-liberty hostels or centres or any other types of open or low-security prison.

14. As far as possible, prisoners with terminal HIV disease should be granted early release and given proper treatment outside the prison.

15. Adequate financial and human resources should be made available within the prison health system to meet not only the problems of transmissible diseases and HIV/Aids but also all health problems affecting prisoners.

16. Persons deprived of their liberty may not undergo medical research unless it is expected to produce a direct and significant benefit to their health. Ethical principles concerning research on human subjects must be strictly applied, particularly in relation to informed consent and confidentiality. All research studies carried out in prisons should be subject to approval by an ethical review committee or to an alternative procedure guaranteeing these principles.

Research on the prevention, treatment and management of transmissible diseases in prison populations should be encouraged, provided that such research yields information not available from studies in the community.

Prisoners should have the same access to clinical trials of treatments for all HIV/Aids-related diseases as persons living in the community.

Epidemiological HIV/Aids monitoring, including anonymous, non-correlated screening, could be considered only if such methods are used in the general population and if their application to prison populations appears likely to yield results useful to the prisoners themselves.

Prisoners should be informed in due time about the existence of any epidemiological studies carried out in the prison where they are detained.

Publication and communication of the results of research studies must ensure absolute confidentiality concerning the identity of prisoners who have participated in such studies.

B. Special measures

17. The prison authorities should adopt, as far as possible, measures to prevent the illicit introduction of drugs and injection material into prisons. However, such measures should not prejudice the trend towards the closer integration of prisons into their economic and social environment.

18. Prevention requires the introduction and development of health education programmes in order to reduce risks, including the provision of information on the need to disinfect injection equipment or use it only once.

A disinfectant should be made available to prisoners not only to protect them against transmissible diseases, but also to enable them to observe the rules of hygiene.

19. Health care and social programmes should be developed with a view to preparing drug-using prisoners for release and to adapting early-release arrangements, conditional on following appropriate treatment (hostel, after-care centre, hospital, out-patient service, therapeutic community).

20. Non-custodial measures should be more widely used by courts or other competent authorities in order to encourage drug addicts to seek treatment in health or social institutions.

Drug addicts should be encouraged to follow such treatment programmes.

21. Prisoners and their families, spouses or partners who are allowed unsupervised visits must be offered information, counselling and support in connection with HIV/Aids.

Preventive and contraceptive measures should be made available to prisoners and their partners in accordance with the law in force in the community.

22. Health education programmes should be adapted to the specific needs of women prisoners.

Pregnant seropositive prisoners must receive care and assistance equivalent to those given to women outside the prison. They must have as much information as possible on the risks of infection of the unborn child and, if national legislation so provides, have the option of voluntary termination of pregnancy.

A seropositive child born to a woman prisoner should remain with the mother, if she so desires, in conformity with prison regulations. The child should have access to appropriate specialist medical services.

23. Health education programmes should be adapted to the needs of prisoners, particularly young prisoners, to foster attitudes and behaviour conducive to the avoidance of transmissible diseases, including HIV/Aids.

24. Foreign prisoners suffering from HIV/Aids should be given the same information, counselling and health care as other inmates.
25. HIV/Aids infection should not prevent a prisoner from being transferred on the basis of a bilateral agreement or of the Council of Europe Convention on the Transfer of Sentenced Persons.

The medical report on a sentenced person transferred to his/her country of origin should be sent directly by the prison medical services in the sentencing state to the prison medical service in the enforcing state, since the report is protected by medical confidentiality.

26. Arrangements for the deportation of foreign HIV/Aids-infected prisoners may be postponed for humanitarian reasons if the prisoners are seriously or terminally ill.

II. Criminological aspects

27. The priority in controlling transmissible diseases, including HIV/Aids, is the introduction of preventive measures and information designed to develop awareness and a sense of responsibility among the public.

28. Sanctions relating to the transmission of transmissible diseases and HIV/Aids should be envisaged within the context of existing offences, and the institution of criminal proceedings should be considered as a last resort.

29. Such criminal proceedings should be aimed at sanctioning those who, in spite of information and awarenessbuilding campaigns to prevent the spread of HIV/Aids, have nevertheless endangered the lives, physical integrity or health of others.

30. Health care officials or practitioners who have violated norms and practices designed to prevent the spread of transmissible diseases, or who do not fulfil their duty to treat individuals infected by HIV/Aids, should be liable to disciplinary sanctions and, if appropriate, be subject to the criminal laws in force.

11. RECOMMENDATION NO. R (97) 12 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS ON STAFF CONCERNED WITH THE IMPLEMENTATION OF SANCTIONS AND MEASURES

(Adopted by the Committee of Ministers on 10 September 1997, at the 600th Meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Having regard to the interest of the Council of Europe in establishing common principles on penal policy for the control of crime and ways of dealing with suspected or sentenced offenders which are effective whilst also respecting human rights;

Recognising the importance of Resolution (66) 26 on the status, recruitment and training of prison staff, and Resolution (68) 24 on the status, selection and training of governing grades of staff of penal establishments together with the necessity of updating them to take account of the changes in penal, administrative and professional practice that have come about since their adoption, and have come to expression *inter alia* in Recommendation No. R (87) 3 on the European Prison Rules;

Recognising the necessity also to establish principles for the recruitment, selection, training and status of staff responsible for the implementation of community sanctions and measures that supplement those laid down in Recommendation No. R (92) 16 on the European Rules on Community Sanctions and Measures;

Considering that the satisfactory implementation of community and custodial sanctions and measures requires the use of a highly competent, qualified and committed staff if the purposes of the sanctions and measures are to be achieved;

Recognising that the realisation of the several purposes of community and custodial sanctions and measures increasingly calls for a close collaboration between the staff responsible for their implementation within these two sectors and, therefore, the possibilities of staff mobility deserve consideration;

Considering that it is desirable that staff should be recruited and selected with qualifications and qualities of personality and character befitting their various tasks;

Affirming that they should be given significant opportunities to continuously develop their knowledge and skills so as to accomplish their tasks and meet new challenges with competence and innovative but realistic imagination;

Considering that collaboration between the various staff responsible for the implementation of sanctions and measures will be facilitated if their work is carried out on the basis of shared knowledge about aims and working methods;

Considering therefore that the recruitment, selection and professional development of staff implementing community and custodial sanctions and measures should be undertaken in accordance with principles that make for a unified approach to their work;

Considering it to be of importance that the staff should be accorded a status commensurate with the essential functions they carry out on behalf of the community, and should have conditions of employment befitting their qualifications and which take account of the demanding nature of their work;

Affirming the importance of making explicit the ethical basis of the work carried out by staff concerned with the implementation of community and custodial sanctions and measures;

Recommends that Governments of member States:

- be guided by the principles on the recruitment, selection, training, conditions of work and mobility of staff concerned with the implementation of sanctions and measures contained in Appendix I to this Recommendation;

- take appropriate action to provide national ethical guidelines for staff concerned with the implementation of sanctions and measures either by drawing up such ethical guidelines in accordance with the European Guidelines set out in Appendix II to this Recommendation or by adapting, where necessary, existing national ethical guidelines in accordance with the European Guidelines;

- encourage the widest possible dissemination of the Recommendation and its Explanatory Memorandum.

Appendix I to Recommendation No. R (97) 12

Principles for the recruitment, selection, training, conditions of work and mobility of staff concerned with the implementation of sanctions and measures

I. General principles

1. An explicit policy concerning the staff responsible for the implementation of sanctions and measures should be laid down in a formal document or documents covering all aspects of recruitment and selection, training, status, management responsibilities, conditions of work and mobility. This

policy should emphasise the ethical nature of corporate and individual responsibilities and particular reference should be made to national adherence to human rights instruments. It should be formulated in consultation with the staff and/or its professional representatives. Adequate financial resources should be reserved in the budget of the service(s) for the carrying out of this policy.

2. To the extent that staff policy is influenced by changes concerning the implementation of sanctions and measures and, more generally, by administrative, professional and social developments, the principles of the policy should be reviewed and, if necessary, modified.

3. The staff concerned with the implementation of sanctions and measures should be sufficiently numerous to effectively carry out the various duties incumbent upon them. They should possess the qualities of personality and character as well as the professional qualifications necessary for their functions.

II. Recruitment and selection

4. The principles concerning recruitment and selection should be seen as being broadly applicable not only to recruitment and selection for initial entry at basic level but also to recruitment and selection for other posts within or between the probation and prison services.

5. In order to assist decisions on acceptance or rejection, job descriptions should be used in recruitment procedures. Job descriptions should clearly and concretely describe the aims, duties and responsibilities attaching to the work to be undertaken. The conditions of employment, including some account of promotion possibilities, should also be clearly set out.

6. In order to attract suitable applicants, recruitment needs and necessary qualifications should be well-publicised.

7. In addition to having the required level of educational attainment, good character and suitable qualifying experience, applicants should have a flexible and stable personality, be manifestly motivated for the work they are seeking, have the qualities necessary for forming good human relationships and be possessed of a willingness to learn.

8. Recruitment and selection procedures should be explicit, clear, scrupulously fair and non-discriminatory. The body responsible for deciding on acceptance or rejection should be composed of persons with a range of relevant experience. It should work with impartiality.

9. Whatever the instruments used to assess personality characteristics, care should be taken to ensure that the measuring instruments are unbiased and validated.

10. Staff recruitment and selection should be undertaken taking account of the desirability of ensuring an adequate representation of men and women staff members and ethnic minorities in order to meet the needs of the suspected or sentenced offenders dealt with.

11. Recruitment and selection to higher grades should be based on practical professional experience allied to managerial potentiality. In the interest of developing an effective service or services, recruitment and selection for the higher grades should take account of the need to provide career opportunities as well as to develop new approaches and special skills. Where external recruitment takes place, it is especially important that the experience and aptitudes of any person so recruited and selected are entirely suitable.

12. Where staff are hired on contract or form part of a governmentally grant-aided service responsible for the implementation of sanctions and measures, their recruitment and selection should be such as to ensure that their personal qualities and formal qualifications are fully adequate for their tasks and responsibilities.

13. In order to avoid wastage of manpower through dissatisfaction leading to early resignation, and establish a solid basis for subsequent training, arrangements should be made to orient recruits on entry and give them a realistic perception of their work.

III. Training

14. All training of staff should take strict account of the tasks undertaken by the service(s) for the implementation of sanctions and measures so far as its aims, content and methods are concerned. The service(s) concerned with the implementation of sanctions and measures should ensure that staff receive an adequate training, including a knowledge of relevant international instruments.

15. Unless the necessary professional training has been undertaken prior to recruitment, the service(s) responsible for the implementation of sanctions and measures should provide such training or ensure that it is provided.

16. The purpose of initial training should be to adapt the new entrant to the tasks to be performed by imparting professional skills and an understanding of the working environment, in particular a knowledge of the problems concerning criminality and its social contexts. Training should also impart a knowledge of the essential values of the profession and thereby allow the new entrant to find his/her place in the service(s) for the implementation of sanctions and measures.

17. Initial training programmes should combine the theoretical and practical aspects that have a bearing upon the individual's tasks and functions, and the organisation and functioning of the service(s). In consequence the duration of the training should be sufficiently long.

These programmes should include, *inter alia*, themes concerning the observation and interpretation of behaviour, communication and other human relations skills.

They should be modified to take account of developments concerning the aims and methods of the service(s) for the implementation of sanctions and measures, especially those that entail a change in the nature of particular functions, and any external developments which bear directly upon these matters.

18. Initial training methods should make use of effective learning procedures. When appropriate, use should be made of teachers who are external to the service(s) for the implementation of sanctions and measures.

19. The initial training process should include a verification of the knowledge acquired and permit the evaluation of the trainees. Provision should, therefore, be made for ways of making fair assessment during the training as well as at its conclusion.

20. Continued training should seek to enable staff to achieve continuous improvement and thereby promote increased professionalism. This training should ordinarily lead to a nationally recognised qualification in a particular subject or subjects.

As a general rule such training should be arranged in consultation with the persons concerned. Continued training should be obligatory when new developments create new and essential demands on a service and initiated before such changes are implemented. It should also be obligatory when particular aspects of duties so require.

As far as possible such training should make international experience available when this seems desirable as a way of furthering individual personal development or when it is required for some specific service purpose.

21. The content of continued training should be targeted as far as possible taking into account any work-related needs expressed by the staff. Procedures which allow the expression of these needs should be devised in consultation with the staff.

22. Where special forms of continued training are considered to be of special importance for promotion, the service(s) concerned with the implementation of sanctions and measures should make efforts to provide such training to interested individuals.

23. In the provision of training, use should be made of specialists who are external to the service(s) for the implementation of sanctions and measures. Such training should be conducted in conjunction with specialised bodies external to the service(s) concerned.

24. Arrangements should be made concerning hours of work to allow staff to follow continued training sessions in ordinary working time. This should not preclude the possibility of requiring some study in spare time.

25. In order to secure a high quality of service, continued training should include programmes undertaken in common by different categories of staff, regardless of grade or function, so as to improve collaboration between these categories within the service(s) concerned with the implementation of sanctions and measures. The programmes should, therefore, seek to familiarise staff with work carried out in multidisciplinary teams.

26. Management training should offer staff programmes with a wide range of content and methods with a view to developing capacity for administration and team leadership, and, where appropriate, the mobilisation of external resources. The delegation of responsibility should be given a special place among the various themes taken up.

Management training appropriate to the nature of assigned responsibilities should be obligatory both for the higher grades of management as well as for those exercising direct managerial responsibility for work units.

27. Systematic evaluations of training should be carried out in order to measure the effectiveness of training both in terms of what is learned as well as the way any knowledge gained is put into practice at the place of work. Such evaluations should lead to any necessary adaptations either to training programmes or the conditions for applying the results of training.

28. Since the choice of training personnel is strictly dependent upon the kind of training that is to be arranged, a wide diversity of choice should be encouraged. They should possess professional attitudes, an experience combining both theoretical and practical aspects, an excellent capacity for the analysis of human behaviour and an ability to listen to others.

29. Training personnel should be recruited using procedures that make it possible to objectively ensure that they possess to a high degree the human and professional qualities necessary for carrying out their functions. They should receive any training necessary for carrying out these functions as and when required.

30. When training personnel are drawn from the staff of the service concerned with the implementation of sanctions and measures, their position and duties should be clearly defined. When necessary, in order to keep their knowledge and practical experience up to-date, they should return to work in the field. Any significant time spent on temporary appointment to carry out training activities should be recognised for career purposes.

31. Since the training of staff of all grades should be considered an essential investment to achieve effectiveness, an adequate proportion of the budget of the service(s) for the implementation of sanctions and measures should be earmarked for training expenses.

Any substantial change of policy concerning the implementation of sanctions and measures that entails consequences for staff training, should be accompanied by an estimate of corresponding budgetary needs. This should be the case, in particular, when special projects for suspected or sentenced offenders are set up which require giving consideration to the need for supplementary training of the staff involved.

32. The decentralisation of training activities should always be accompanied by the allocation of an individual budget to the decentralised training authorities.

33. The members of staff exercising a specialist function, whether employed full or part time, should be given the opportunity on entry into the service(s) for the implementation of sanctions and measures, to undertake training designed to facilitate their adjustment to a new environment for the exercise of their particular function.

Where the need arises, these categories of staff should be offered any form of supplementary training necessary for the proper carrying out of their tasks.

IV. Conditions of work and management responsibilities

34. Effectiveness requires that the staff should be aware of the fundamental principles that provide the framework for their work. To that end a policy statement should be published and updated as necessary that defines the general aims, principles, values and methods of the service(s) concerned.

35. The preparation of such a policy statement should be undertaken in broad consultation with the staff in order to secure interest and involvement from the outset.

36. The policy statement should cover the activities of the service(s) responsible for community and custodial sanctions and measures and emphasise the importance of collaboration and mutual understanding. Where the service(s) responsible for both the community and custodial sanctions and measures are separately administered the two documents should be harmonised so as to ensure that there are no contradictions in the principles and values underlying the work undertaken by each service.

37. The policy statement should be supplemented by a plan to achieve stated objectives. Such objectives should be realistic and potentially attainable. The professional opinions of the staff should be sought and taken account of when objectives are set.

38. The methods by which objectives are to be attained should seek to engage the professional creativity and sense of responsibility of staff at every level of the organisation. For this reason, management at all levels should affirm, maintain and develop the professional identity and skills of all staff members.

39. Professional identity is rooted in the understanding and ethical application of a body of specialised and developing knowledge and work skills. A variety of learning opportunities should therefore be routinely offered to staff of all grades and categories to enable them to keep abreast of new developments in their field of activity. In particular, opportunities should be offered to probation staff to learn about the problems of prison work and the attempts made to overcome them. Prison staff should be offered similar opportunities to learn about probation work.

40. The conditions of work and pay should be such as to permit an effective staff to be recruited and retained, and enable its members to correctly carry out their functions and develop their awareness of professional responsibilities.

41. Efforts should be made to ensure that the work of staff implementing sanctions and measures receives the social recognition which it merits.

42. Management at all levels should strive to prevent working conditions likely to give rise to stress symptoms among the staff by suitable arrangements for physical safety, reasonable working hours, decision latitude, open communication and a psychologically supportive climate in each work unit.

43. Where staff have been exposed to traumatic incidents in the course of duty, they should be offered immediate assistance in the form of debriefing sessions followed, if necessary, by personal counselling and any other necessary long term measures.

44. Staff welfare policies should be instituted to provide help to staff with personal and private problems likely to affect their work. Full information should be made available to staff about the nature of the help which can be offered.

45. Realistic information about promotion possibilities should be made available to staff. Promotion decisions should emphasise competence, that is, possession of the skills necessary to perform a particular job well. In assessing this, selection procedures should enable due account to be taken of work experience, work effort and the professional quality of work done, including the capacity to collaborate with, and secure collaboration from, others. Regular and reasonably frequent performance appraisals should be the subject of discussion with the individual concerned so as to help staff develop their full potential and prepare for possible promotion.

46. Promotion need not be the only form of recognition of competence. Other forms for recognition of competence should be sought and used when appropriate.

47. Research on staff functioning should be encouraged. Such research should seek to determine *inter alia* to what extent the work of a given service could be significantly improved by better forms of staff recruitment, selection, training, work organisation, incentives and professional support.

V. Mobility

48. In order to enhance effective working within and between the prison and probation services, the possibility for those working in one service to be seconded to undertake training in the other service should be encouraged. Such a secondment should only take place with the consent of the individual concerned, should be provisional and should not entail any change in the formal status of the individual member of staff.

49. In order to improve the working of the service(s) for the implementation of sanctions and measures, the temporary secondment of probation staff to undertake prison work and prison staff to undertake work in the probation field, should be possible. The length of the secondment period, which should not amount to a permanent change of employment, should be determined in the light of its purpose or purposes.

50. Temporary secondment should be dependent upon the possession of appropriate qualifications by the person concerned. Budgetary constraints should never lead to the secondment of persons who lack the necessary qualifications. Arrangements should be made for the selection of suitable persons. Any necessary forms of training or preparation should be provided prior to carrying out the secondment.

51. The permanent change by a staff member from prison to probation work or vice versa should be considered following an application for such employment and be subject to national conditions governing such an application.

Appendix II to Recommendation No. R (97) 12

European guidelines for national ethical guidelines for staff concerned with the implementation of sanctions and measures

I. Ethical requirements in general

1. Staff concerned with the implementation of sanctions and measures must loyally and conscientiously carry out the duties assigned to them by the legal instruments applied by the State. The same must apply as regards compliance with the policies, practices and instructions of the service(s) concerned with the implementation of sanctions and measures pertaining to the performance of those duties, in so far as they are not obviously at variance with the legal instruments applied.

2. The service(s) concerned with the implementation of sanctions and measures has/have an obligation to make clear to its/their staff the ethical requirements involved in the implementation of sanctions and measures so that work at every level of the organisation can be based on defensible ethical premises. The service(s) concerned should seek to prevent or, where necessary, resolve ethical doubts felt by staff about its/their policies, practices or instructions by instituting appropriate procedures and providing guidance.

3. Staff concerned with the implementation of sanctions and measures must conduct themselves, both on and off duty, in a manner which is in keeping with the policies, principles and instructions of the service(s) concerned, has no adverse effect on the performance of their duties and does not undermine the credibility of the service(s). Staff must immediately inform their superior of any conduct or action liable to have adverse consequences for the service(s).

4. Staff must abstain from conduct which may give rise to a suspicion that money or other resources provided for service use is used improperly. In any case of doubt, guidance should be sought by the individual and given by the service.

5. When information concerning a suspected or sentenced offender has to be transmitted to an authority entitled to receive it, staff have an ethical obligation to ensure that such information is objective, frank and complete, particularly if the information relates to any unlawful activity on the part of the offender.

6. A spirit of co-operation and mutual support must govern relations between colleagues, with a view to promoting a working environment that is physically and psychologically healthy and safe for both staff and suspected or sentenced offenders. Staff must readily offer their assistance to any colleague who needs such assistance in the course of his or her duties, especially concerning an outbreak of violence or any other distressing incident.

7. Staff concerned with the implementation of sanctions and measures must respect the rights of their colleagues, whatever their race, ethnic or national origin, colour, language, religion, age, gender, sexual inclination or physical or mental condition. They must not under any circumstances take part in any form of harassment or discrimination, or even attempt to excuse such behaviour.

8. Staff concerned with the implementation of sanctions and measures must show due regard for diverging opinions, so as to avoid offending anyone and ensure respect for others. They must not criticise colleagues in front of a suspected or sentenced offender or any of his or her family or circle of acquaintances.

9. Staff concerned with the implementation of sanctions and measures must fulfil their duties in an honest manner and with openness towards other people or bodies working with the service(s) concerned with the implementation of sanctions and measures and with the public, so as to foster confidence in the service and its staff.

10. The service(s) concerned with the implementation of sanctions and measures has/have an ethical obligation to ensure that members of staff are fully informed about the nature of the contact they may have with the media in accordance with any relevant national legislation on freedom of expression and any policy or instructions based on it. When staff make statements to the media they must loyally act in accordance with such legislation, policy or instructions. On such occasions they must demonstrate honesty, objectivity and frankness.

II. Ethical requirements in relation to suspected or sentenced offenders

11. All work in connection with the implementation of sanctions and measures must be based upon respect for the worth of the individual human being and the rights conferred on the suspected or sentenced offender by national or international legal instruments. The respect accorded to the suspected or sentenced offender must include his or her family and relatives.

12. In their work with suspected or sentenced offenders all staff must loyally seek to promote the purposes of the sanction or measure in accordance with the policies and practice of the service(s) concerned with the implementation of sanctions and measures.

13. Staff must abstain from inflicting violence or any other form of physical or mental ill-treatment on suspected or sentenced offenders in their charge and must do all in their power to ensure that such behaviour is not engaged in by others.

14. Staff must abstain from any form of discrimination in the implementation of sanctions and measures and do all in their power to prevent discrimination by other persons and bodies.

15. Staff must abstain from any behaviour which provokes suspected or sentenced offenders in their charge. Conversely, staff must seek to evoke positive behaviour in suspected or sentenced offenders by providing a constructive example in attitudes, words and actions.

16. Staff working directly with suspected or sentenced offenders have an ethical responsibility to inform them about their obligations and rights in relation to the sanctions and measures applicable as well as about the forms of help that can be offered to assist them to adopt law-abiding behaviour.

17. Information about suspected or sentenced offenders and their situation as well as that concerning their families must be handled with respect and treated in accordance with any legislative or administrative provisions on confidentiality. Staff must loyally follow the instructions contained therein.

18. Staff must not under any circumstances accept bribes or engage in corrupt activities with suspected or sentenced offenders or their families and must do all in their power to ensure that such acts are not engaged in by other members of staff.

19. Individual staff members must establish and maintain professional relationships with suspected or sentenced offenders and their families. They must request guidance whenever they experience doubts about the correctness of their relations with offenders and their families. Staff members with supervisory responsibilities must not hesitate to take appropriate action concerning any subordinate's doubtful relations with offenders and their families.

*** Terminology

1. The term "sanctions and measures" means both custodial and community sanctions and measures. Community sanctions and measures, as defined in Recommendation No. R (92) 16 are those which maintain the offender in the community and involve some restriction of his liberty through the imposition of conditions and/or obligations, and which are implemented by bodies designated in law for that purpose. "Measures" are those forms of action decided on in connection with an alleged offence before, or instead of, a decision on a sanction as well as to ways of enforcing a sentence to deprivation of liberty outside a prison establishment.

2. "Staff concerned with the implementation of sanctions and measures" means the staff of the service(s) who have operational or managerial responsibility for the implementation of sanctions and measures, as defined above (usually prison staff and probation staff).

3. Reference is made in the text to "suspected offenders" since the service(s) concerned with the implementation of sanctions and measures may be responsible for measures taken before trial. Examples of this are remand in custody, the provision of a supportive contact person before trial or, under certain conditions and with certain safeguards, the commencement of treatment planning.

4. Since Appendix II sets out binding ethical precepts and not rules, "must" (in French, the forms of the verb "devoir") has been used for the verb forms. This is meant to imply that the precepts are intended to exert compelling ethical force.

12. RECOMMENDATION NO. R (98) 7 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES CONCERNING THE ETHICAL AND ORGANISATIONAL ASPECTS OF HEALTH CARE IN PRISON

(Adopted by the Committee of Ministers on 8 April 1998, at the 627th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe, Considering that medical practice in the community and in the prison context should be guided by the same ethical principles;

Aware that the respect for the fundamental rights of prisoners entails the provision to prisoners of preventive treatment and health care equivalent to those provided to the community in general; Recognising that the medical practitioner in prison often faces difficult problems which stem from conflicting expectations from the prison administration and prisoners, the consequences of which require that the practitioner should adhere to very strict ethical guidelines;

Considering that it is in the interests of the prison doctor, the other health care staff, the inmates and the prison administration to proceed on a clear vision of the right to health care in prison and the specific role of the prison doctor and the other health care staff;

Considering that specific problem situations in prisons such as overcrowding, infectious diseases, drug addiction, mental disturbance, violence, cellular confinement or body searches require sound ethical principles in the conduct of medical practice;

Bearing in mind the European Convention on Human Rights, the European Social Charter and the Convention on Human Rights and Biomedicine;

Bearing in mind the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, and the recommendations on health care service in prisons summarised in the 3rd general report on the activities of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment;

Referring to its Recommendation No. R (87) 3 on the European Prison Rules which help to guarantee minimum standards of humanity and dignity in prisons;

Recalling Recommendation No. R (90) 3 on medical research on human beings and Recommendation No. R (93) 6 concerning prison and criminological aspects of the control of transmissible diseases including Aids and related health problems in prison, as well as the 1993 WHO guidelines on HIV infection and Aids in prison;

Mindful of Recommendations 1235 (1994) on psychiatry and human rights and 1257 (1995) on the conditions of detention in Council of Europe member states, prepared by the Parliamentary Assembly of the Council of Europe;

Referring to the Principles of Medical Ethics for the Protection of Detained Persons and Prisoners against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, adopted by United Nations General Assembly in 1982;

Referring to the specific declarations of the World Medical Association (WMA) concerning medical ethics, in particular the Declaration of Tokyo (1975), the Declaration of Malta on hunger strikers (1991) and the Statement on body searches of prisoners (1993);

Taking note of recent reforms in structure, organisation and regulation of prison health care services in several member states, in particular in connection with reforms of their health care systems;

Taking into account the different administrative structures of member states which require the implementation of recommendations both at federal and state levels,

Recommends that the governments of member states:

- take into account, when reviewing their legislation and in their practice in the area of health care provision in prison, the principles and recommendations set out in the appendix to this recommendation;

- ensure the widest possible dissemination of the recommendation and its explanatory memorandum, paying special attention to all individuals and bodies responsible for the organisation and provision of preventive treatment and health care in prison.

Appendix to Recommendation No. R (98) 7

I. Main characteristics of the right to health in prison

A. Access to a doctor

1. When entering prison and later on while in custody, prisoners should be able at any time to have access to a doctor or a fully qualified nurse, irrespective of their detention regime and without undue delay, if required by their state of health. All detainees should benefit from appropriate medical examinations on admission. Special emphasis should be put on the screening of mental disorders, of psychological adaptation to prison, of withdrawal symptoms resulting from use of drugs, medication or alcohol, and of contagious and chronic conditions.

2. In order to satisfy the health requirements of the inmates, doctors and qualified nurses should be available on a full-time basis in the large penal institutions, depending on the number and the turnover of inmates and their average state of health.

3. A prison's health care service should at least be able to provide out-patient consultations and emergency treatment. When the state of health of the inmates requires treatment which cannot be guaranteed in prison, everything possible should be done to ensure that treatment is given, in all security in health establishments outside the prison.

4. Prisoners should have access to a doctor, when necessary, at any time during the day and the night. Someone competent to provide first aid should always be present on the prison premises. In case of serious emergencies, the doctor, a member of the nursing staff and the prison management should be warned; active participation and commitment of the custodial staff is essential.

5. An access to psychiatric consultation and counselling should be secured. There should be a psychiatric team in larger penal institutions. If this is not available as in the smaller establishments, consultations should be assured by a psychiatrist, practising in hospital or in private.

6. The services of a qualified dental surgeon should be available to every prisoner.

7. The prison administration should make arrangements for ensuring contacts and co-operation with local public and private health institutions. Since it is not easy to provide appropriate treatment in prison for certain inmates addicted to drugs, alcohol or medication, external consultants belonging to the system providing specialist assistance to addicts in the general community should be called on for counselling and even care purposes.

8. Where appropriate, specific services should be provided to female prisoners. Pregnant inmates should be medically monitored and should be able to deliver in an external hospital service most appropriate to their condition.

9. In being escorted to hospital the patient should be accompanied by medical or nursing staff, as required.

B. Equivalence of care

10. Health policy in custody should be integrated into, and compatible with, national health policy. A prison health care service should be able to provide medical, psychiatric and dental treatment and to implement programmes of hygiene and preventive medicine in conditions comparable to those enjoyed by the general public. Prison doctors should be able to call upon specialists. If a second opinion is required, it is the duty of the service to arrange it.

11. The prison health care service should have a sufficient number of qualified medical, nursing and technical staff, as well as appropriate premises, installations and equipment of a quality comparable, if not identical, to those which exist in the outside environment.

12. The role of the ministry responsible for health should be strengthened in the domain of quality assessment of hygiene, health care and organisation of health services in custody, in accordance with national legislation. A clear division of responsibilities and authority should be established between the ministry responsible for health or other competent ministries, which should co-operate in implementing an integrated health policy in prison.

C. Patient's consent and confidentiality

13. Medical confidentiality should be guaranteed and respected with the same rigour as in the population as a whole.

14. Unless inmates suffer from any illness which renders them incapable of understanding the nature of their condition, they should always be entitled to give the doctor their informed consent before any physical examination of their person or their body products can be undertaken, except in cases provided for by law. The reasons for each examination should be clearly explained to, and understood by, the inmates. The indication for any medication should be explained to the inmates, together with any possible side effects likely to be experienced by them.

15. Informed consent should be obtained in the case of mentally ill patients as well as in situations when medical duties and security requirements may not coincide, for example refusal of treatment or refusal of food.

16. Any derogation from the principle of freedom of consent should be based upon law and be guided by the same principles which are applicable to the population as a whole.

17. Remand prisoners should be entitled to ask for a consultation with their own doctor or another outside doctor at their own expense. Sentenced prisoners may seek a second medical opinion and the prison doctor should give this proposition sympathetic consideration. However, any decision as to the merits of this request is ultimately his responsibility.

18. All transfers to other prisons should be accompanied by full medical records. The records should be transferred under conditions ensuring their confidentiality. Prisoners should be informed that their medical record will be transferred. They should be entitled to object to the transfer, in accordance with national legislation.

All released prisoners should be given relevant written information concerning their health for the benefit of their family doctor.

D. Professional independence

19. Doctors who work in prison should provide the individual inmate with the same standards of health care as are being delivered to patients in the community. The health needs of the inmate should always be the primary concern of the doctor.

20. Clinical decisions and any other assessments regarding the health of detained persons should be governed only by medical criteria. Health care personnel should operate with complete independence within the bounds of their qualifications and competence.

21. Nurses and other members of the health care staff should perform their tasks under the direct responsibility of the senior doctor, who should not delegate to paramedical personnel tasks other than those authorised by law and by deontological codes. The quality of the medical and nursing services should be assessed by a qualified health authority.

22. The remuneration of medical staff should not be lower than that which would be used in other sectors of public health.

II. The specific role of the prison doctor and other health care staff in the context of the prison environment

A. General requirements

23. The role of the prison doctor is firstly to give appropriate medical care and advice to all the prisoners for whom he or she is clinically responsible.

24. It should also imply advising the prison management on matters concerned with nutrition or the environment within which the prisoners are required to live, as well as in respect of hygiene and sanitation.

25. Health care staff should be able to provide health information to the prison management and custodial staff as well as appropriate health training, as necessary.

B. Information, prevention and education for health

26. On admission to prison, each person should receive information on rights and obligations, the internal regulations of the establishment as well as guidelines as to how and where to get help and advice. This information should be understood by each inmate. Special instruction should be given to the illiterate.

27. A health education programme should be developed in all prison establishments. Both inmates and prison administrators should receive a basic health promotion information package, targeted towards health care for persons in custody.

28. Emphasis should be put on explaining the advantages of voluntary and anonymous screening for transmissible diseases and the possible negative consequences of hepatitis, sexually transmitted diseases, tuberculosis or infection with HIV. Those who undergo a test must benefit from follow-up medical consultation.

29. The health education programme should aim at encouraging the development of healthy lifestyles and enabling inmates to make appropriate decisions in respect of their own health and that of their families, preserving and protecting individual integrity, diminishing risks of dependency and recidivism. This approach should motivate inmates to participate in health programmes in which they are taught in a coherent manner the behaviour and strategies for minimising risks to their health.

C. Particular forms of pathology and preventive health care in prison

30. Any signs of violence observed when prisoners are medically screened on their admission to a prison establishment should be fully recorded by the doctor, together with any relevant statements by the prisoner and the doctor's conclusions. This information should also be made available to the prison administration with the consent of the prisoner.

31. Any information on cases of violence against inmates, occasioned in the course of detention, should be forwarded to the relevant authorities. As a rule, such action should only be undertaken with the consent of the inmates concerned.

32. In certain exceptional cases, and in any event in strict compliance with the rules of professional ethics, the informed consent of the prisoner need not be regarded as essential, in particular, if the doctor considers that he or she has an overriding responsibility both to the patient and to the rest of the prison community to report a serious incident that presents a real danger. The health care service should collect, if appropriate, periodic statistical data concerning injuries observed, with a view to communicating them to the prison management and the ministries concerned, in accordance with national legislation on data protection.

33. Appropriate health training for members of the custodial staff should be provided with a view to enabling them to report physical and mental health problems which they might detect in the prison population.

D. The professional training of prison health care staff

34. Prison doctors should be well versed in both general medical and psychiatric disorders. Their training should comprise the acquisition of initial theoretical knowledge, an understanding of the prison environment and its effects on medical practice in prison, an assessment of their skills, and a traineeship under the supervision of a more senior colleague. They should also be provided with regular in-service training.

35. Appropriate training should also be provided to other health care staff and should include knowledge about the functioning of prisons and relevant prison regulations.

III. The organisation of health care in prison with specific reference to the management of certain common problems

A. Transmitted diseases, in particular: HIV infection and Aids, Tuberculosis, Hepatitis

36. In order to prevent sexually transmitted infections in prison adequate prophylactic measures should be taken.

37. HIV tests should be performed only with the consent of the inmates, on an anonymous basis and in accordance with existing legislation. Thorough counselling should be provided before and after the test.

38. The isolation of a patient with an infectious condition is only justified if such a measure would also be taken outside the prison environment for the same medical reasons.

39. No form of segregation should be envisaged in respect of persons who are HIV antibody positive, subject to the provisions contained in paragraph 40.

40. Those who become seriously ill with Aids-related illnesses should be treated within the prison health care department, without necessarily resorting to total isolation. Patients, who need to be protected from the infectious illnesses transmitted by other patients, should be isolated only if such a measure is necessary for their own sake to prevent them acquiring intercurrent infections, particularly in those cases where their immune system is seriously impaired.

41. If cases of tuberculosis are detected, all necessary measures should be applied to prevent the propagation of this infection, in accordance with relevant legislation in this area. Therapeutic intervention should be of a standard equal to that outside of prison.

42. Because it is the only effective method of preventing the spread of hepatitis B, vaccination against hepatitis B should be offered to inmates and staff. Information and appropriate prevention facilities should be made available in view of the fact that hepatitis B and C are transmitted mainly by the intravenous use of drugs together with seminal and blood contamination.

B. Addiction to drugs, alcohol and medication: management of pharmacy and distribution of medication

43. The care of prisoners with alcohol and drug-related problems needs to be developed further, taking into account in particular the services offered for drug addicts, as recommended by the Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs ("Pompidou Group"). Therefore, it is necessary to offer sufficient training to medical and prison personnel, and to improve co-operation with external counselling services, in order to ensure continuing follow-up therapy on discharge to the community.

44. The prison doctor should encourage prisoners to take advantage of the system of social or psychotherapeutic assistance in order to prevent the risks of abuse of drugs, medication and alcohol.

45. The treatment of the withdrawal symptoms of abuse of drugs, alcohol or medication in prison should be conducted along the same lines as in the community.

46. If prisoners undergo a withdrawal cure, the doctor should encourage them, both while still in prison and after their release, to take all the necessary steps to avoid a relapse into addiction.

47. Detained persons should be able to consult a specialised internal or external counsellor who would give them the necessary support both while they are serving their sentence and during their care after release. Such counsellors should also be able to contribute to the in-service training of custodial staff.

48. Where appropriate, prisoners should be allowed to carry their prescribed medication. However, medication which is dangerous if taken as an overdose should be withheld and issued to them on an individual dose-by-dose basis.

49. In consultation with the competent pharmaceutical adviser, the prison doctor should prepare as necessary a comprehensive list of medicines and drugs usually prescribed in the medical service. A medical prescription should remain the exclusive responsibility of the medical profession, and medicines should be distributed by authorised personnel only.

C. Persons unsuited to continued detention: serious physical handicap, advanced age, short term fatal prognosis

50. Prisoners with serious physical handicaps and those of advanced age should be accommodated in such a way as to allow as normal a life as possible and should not be segregated from the general prison population. Structural alterations should be effected to assist the wheelchair-bound and handicapped on lines similar to those in the outside environment.

51. The decision as to when patients subject to short term fatal prognosis should be transferred to outside hospital units should be taken on medical grounds. While awaiting such transfer, these patients should receive optimum nursing care during the terminal phase of their illness within the prison health care centre. In such cases provision should be made for periodic respite care in an outside hospice. The possibility of a pardon for medical reasons or early release should be examined.

D. Psychiatric symptoms, mental disturbance and major personality disorders, risk of suicide

52. The prison administration and the ministry responsible for mental health should co-operate in organising psychiatric services for prisoners.

53. Mental health services and social services attached to prisons should aim to provide help and advice for inmates and to strengthen their coping and adaptation skills. These services should co-ordinate their activities, bearing in mind their respective tasks. Their professional independence should be ensured, with due regard to the specific conditions of the prison context.

54. In cases of convicted sex offenders, a psychiatric and psychological examination should be offered as well as appropriate treatment during their stay and after.

55. Prisoners suffering from serious mental disturbance should be kept and cared for in a hospital facility which is adequately equipped and possesses appropriately trained staff. The decision to admit an inmate to a public hospital should be made by a psychiatrist, subject to authorisation by the competent authorities.

56. In those cases where the use of close confinement of mental patients cannot be avoided, it should be reduced to an absolute minimum and be replaced with one-to-one continuous nursing care as soon as possible.

57. Under exceptional circumstances, physical restraint for a brief period in cases of severely mentally ill patients may be envisaged, while the calming action of appropriate medication begins to take effect.

58. The risk of suicide should be constantly assessed both by medical and custodial staff. Physical methods designed to avoid self-harm, close and constant observation, dialogue and reassurance, as appropriate, should be used in moments of crisis.

59. Follow-up treatment for released inmates should be provided for at outside specialised services.

E. Refusal of treatment, hunger strike

60. In the case of refusal of treatment, the doctor should request a written statement signed by the patient in the presence of a witness. The doctor should give the patient full information as to the likely benefits of medication, possible therapeutic alternatives, and warn him/her about risks associated with his/her refusal. It should be ensured that the patient has a full understanding of his/her situation. If there are difficulties of comprehension due to the language used by the patient, the services of an experienced interpreter must be sought.

61. The clinical assessment of a hunger striker should be carried out only with the express permission of the patient, unless he or she suffers from serious mental disorders which require the transfer to a psychiatric service.

62. Hunger strikers should be given an objective explanation of the harmful effects of their action upon their physical well-being, so that they understand the dangers of prolonged hunger striking.

63. If, in the opinion of the doctor, the hunger striker's condition is becoming significantly worse, it is essential that the doctor report this fact to the appropriate authority and take action in accordance with national legislation (including professional standards).

F. Violence in prison: disciplinary procedures and sanctions, disciplinary confinement, physical restraint, top security regime

64. Prisoners who fear acts of violence including possible sexual offences from other prisoners for any pertinent reason, or who have recently been assaulted or injured by other members of the prison community, should be able to have access to the full protection of custodial staff.

65. The doctor's role should not involve authorising and condoning the use of force by prison staff, who must themselves take that responsibility to achieve good order and discipline.

66. In the case of a sanction of disciplinary confinement, any other disciplinary punishment or security measure which might have an adverse effect on the physical or mental health of the prisoner, health care staff should provide medical assistance or treatment on request by the prisoner or by prison staff.

G. Health care special programmes: sociotherapeutic programmes, family ties and contacts with the outside world, mother and child

67. Sociotherapeutic programmes should be organised along community lines and carefully supervised. Doctors should be willing to co-operate in a constructive way with all the services concerned, with a view to enabling prisoners to benefit from such programmes and thus to acquire the social skills which might help reduce the risks of recidivism after release.

68. Consideration should be given to the possibility of allowing inmates to meet with their sexual partner without visual supervision during the visit.

69. It should be possible for very young children of detained mothers to stay with them, with a view to allowing their mothers to provide the attention and care they need for maintaining a good state of health and to keep an emotional and psychological link.

70. Special facilities should be provided for mothers accompanied by children (crèches, daynurseries).

71. Doctors should not become involved in administrative decisions concerning the separation of children from their mothers at a given age.

H. Body searches, medical reports, medical research

72. Body searches are a matter for the administrative authorities and prison doctors should not become involved in such procedures. However, an intimate medical examination should be conducted by a doctor when there is an objective medical reason requiring her/his involvement.

73. Prison doctors should not prepare any medical or psychiatric reports for the defence or the prosecution, save on formal request by the prisoner or as directed by a court. They should avoid any mission as medical experts involved in the judicial procedure concerning remand prisoners. They should collect and analyse specimens only for diagnostic testing and solely for medical reasons.

74. Medical research on prisoners should be carried out in accordance with the principles set out in Recommendations No. R (87) 3 on the European Prison Rules, No. R (90) 3 on medical research in human beings and No. R (93) 6 on prison and criminological aspects of the control of transmissible diseases including Aids and related health problems in prison.

13. RECOMMENDATION NO. R (99) 22 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES CONCERNING PRISON OVERCROWDING AND PRISON POPULATION INFLATION

(Adopted by the Committee of Ministers on 30 September 1999 at the 681st meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Considering that prison overcrowding and prison population growth represent a major challenge to prison administrations and the criminal justice system as a whole, both in terms of human rights and of the efficient management of penal institutions;

Considering that the efficient management of the prison population is contingent on such matters as the overall crime situation, priorities in crime control, the range of penalties available on the law books, the severity of the sentences imposed, the frequency of use of community sanctions and measures, the use of pre-trial detention, the effectiveness and efficiency of criminal justice agencies and not least public attitudes towards crime and punishment;

Affirming that measures aimed at combating prison overcrowding and reducing the size of the prison population need to be embedded in a coherent and rational crime policy directed towards the prevention of crime and criminal behaviour, effective law enforcement, public safety and protection, the individualisation of sanctions and measures and the social reintegration of offenders;

Considering that such measures should conform to the basic principles of democratic States governed by the rule of law and subject to the paramount aim of guaranteeing human rights, in conformity with the European Convention on Human Rights and the case-law of the organs entrusted with its application;

Recognising moreover that such measures require support by political and administrative leaders, judges, prosecutors and the general public, as well as the provision of balanced information on the functions of punishment, on the relative effectiveness of custodial and non-custodial sanctions and measures and on the reality of prisons;

Bearing in mind the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment;

Recognising the importance of Recommendation No. R (80) 11 concerning custody pending trial, Recommendation No. R (87) 3 on the European Prison Rules, Recommendation No. R (87) 18 concerning the simplification of criminal justice, Recommendation No. R (92) 16 on the European Rules on community sanctions and measures and Recommendation No. R (92) 17 concerning consistency in sentencing,

Recommends that governments of member states:

- take all appropriate measures, when reviewing their legislation and practice in relation to prison overcrowding and prison population inflation, to apply the principles set out in the Appendix to this Recommendation;

- encourage the widest possible dissemination of the Recommendation and the report on prison overcrowding and prison population inflation elaborated by the European Committee on Crime Problems.

Appendix to Recommendation No. R (99) 22

I. Basic principles

1. Deprivation of liberty should be regarded as a sanction or measure of last resort and should therefore be provided for only, where the seriousness of the offence would make any other sanction or measure clearly inadequate.

2. The extension of the prison estate should rather be an exceptional measure, as it is generally unlikely to offer a lasting solution to the problem of overcrowding. Countries whose prison capacity may be sufficient in overall terms but poorly adapted to local needs should try to achieve a more rational distribution of prison capacity.

3. Provision should be made for an appropriate array of community sanctions and measures, possibly graded in terms of relative severity; prosecutors and judges should be prompted to use them as widely as possible.

4. Member states should consider the possibility of decriminalising certain types of offence or reclassifying them so that they do not attract penalties entailing the deprivation of liberty.

5. In order to devise a coherent strategy against prison overcrowding and prison population inflation a detailed analysis of the main contributing factors should be carried out, addressing in particular such matters as the types of offence which carry long prison sentences, priorities in crime control, public attitudes and concerns and existing sentencing practices.

II. Coping with a shortage of prison places

6. In order to avoid excessive levels of overcrowding a maximum capacity for penal institutions should be set.

7. Where conditions of overcrowding occur, special emphasis should be placed on the precepts of human dignity, the commitment of prison administrations to apply humane and positive treatment, the full recognition of staff roles and effective modern management approaches. In conformity with the European Prison Rules, particular attention should be paid to the amount of space available to prisoners, to hygiene and sanitation, to the provision of sufficient and suitably prepared and presented food, to prisoners' health care and to the opportunity for outdoor exercise.

8. In order to counteract some of the negative consequences of prison overcrowding, contacts of inmates with their families should be facilitated to the extent possible and maximum use of support from the community should be made.

9. Specific modalities for the enforcement of custodial sentences, such as semi-liberty, open regimes, prison leave or extra-mural placements, should be used as much as possible with a view to contributing to the treatment and resettlement of prisoners, to maintaining their family and other community ties and to reducing the tension in penal institutions.

III. Measures relating to the pre-trial stage

Avoiding criminal proceedings – Reducing recourse to pre-trial detention

10. Appropriate measures should be taken with a view to fully implementing the principles laid down in Recommendation No R (87) 18 concerning the simplification of criminal justice; this would involve in particular that member states, while taking into account their own constitutional principles or legal tradition, resort to the principle of discretionary prosecution (or measures having the same purpose) and make use of simplified procedures and out-of-court settlements as alternatives to prosecution in suitable cases, in order to avoid full criminal proceedings.

11. The application of pre-trial detention and its length should be reduced to the minimum compatible with the interests of justice. To this effect, member states should ensure that their law and practice are in conformity with the relevant provisions of the European Convention on Human Rights and the case-law of its control organs, and be guided by the principles set out in Recommendation No. R (80) 11 concerning custody pending trial, in particular as regards the grounds on which pre-trial detention can be ordered.

12. The widest possible use should be made of alternatives to pre-trial detention, such as the requirement of the suspected offender to reside at a specified address, a restriction on leaving or entering a specified place without authorisation, the provision of bail or supervision and assistance by an agency specified by the judicial authority. In this connection attention should be paid to the possibilities for supervising a requirement to remain in a specified place through electronic surveillance devices.

13. In order to assist the efficient and humane use of pre-trial detention, adequate financial and human resources should be made available and appropriate procedural means and managerial techniques be developed, as necessary.

IV. Measures relating to the trial stage

The system of sanctions/measures – The length of the sentence

14. Efforts should be made to reduce recourse to sentences involving long imprisonment, which place a heavy burden on the prison system, and to substitute community sanctions and measures for short custodial sentences.

15. In providing for community sanctions and measures which could be used instead of deprivation of liberty, consideration should be given to the following:

- suspension of the enforcement of a sentence to imprisonment with imposed conditions,
- probation as an independent sanction imposed without the pronouncement of a sentence to imprisonment,
- high intensity supervision,
- community service (i.e. unpaid work on behalf of the community),
- treatment orders / contract treatment for specific categories of offenders,
- victim-offender mediation / victim compensation,
- restrictions of the liberty of movement by means of, for example, curfew orders or electronic monitoring.

16. Community sanctions and measures should only be imposed in conformity with the guarantees and conditions laid down in the European Rules on Community Sanctions and Measures.

17. Combinations of custodial and non-custodial sanctions and measures should be introduced into legislation and practice, such as unsuspended custodial sentences, followed by community service, (intensive) supervision in the community, electronically monitored house arrest or, in appropriate cases, by an obligation to undergo treatment.

Sentencing and the role of prosecutors and judges

18. When applying the law prosecutors and judges should endeavour to bear in mind the resources available, in particular in terms of prison capacity. In this connection, continued attention should be paid to assessing the impact which existing sentencing structures and planned sentencing policies have on the evolution of the prison population.

19. Prosecutors and judges should be involved in the process of devising penal policies in relation to prison overcrowding and prison population inflation, with a view to engaging their support and to avoiding counterproductive sentencing practices.

20. Rationales for sentencing should be set by the legislator or other competent authorities, with a view to, inter alia, reducing the use of imprisonment, expanding the use of community sanctions and measures, and to using measures of diversion such as mediation or the compensation of the victim.

21. Particular attention should be paid to the role aggravating and mitigating factors as well as previous convictions play in determining the appropriate quantum of the sentence.

V. Measures relating to the post-trial stage

The implementation of community sanctions and measures – The enforcement of custodial sentences

22. In order to make community sanctions and measures credible alternatives to short terms of imprisonment, their effective implementation should be ensured, in particular through:

- the provision of the infrastructure for the execution and monitoring of such community sanctions, not least in order to give judges and prosecutors confidence in their effectiveness; and
- the development and use of reliable risk-prediction and risk-assessment techniques as well as supervision strategies, with a view to identifying the offender's risk to relapse and to ensuring public protection and safety.

23. The development of measures should be promoted which reduce the actual length of the sentence served, by giving preference to individualised measures, such as early conditional release (parole), over collective measures for the management of prison overcrowding (amnesties, collective pardons).

24. Parole should be regarded as one of the most effective and constructive measures, which not only reduces the length of imprisonment but also contributes substantially to a planned return of the offender to the community.

25. In order to promote and expand the use of parole, best conditions for offender support, assistance and supervision in the community have to be created, not least with a view to prompting the competent judicial or administrative authorities to consider this measure as a valuable and responsible option.

26. Effective programmes for treatment during detention and for supervision and treatment after release should be devised and implemented so as to facilitate the resettlement of offenders, to reduce recidivism, to provide public safety and protection and to give judges and prosecutors the confidence that measures aimed at reducing the actual length of the sentence to be served and community sanctions and measures are constructive and responsible options.

14. RECOMMENDATION REC(2000)22 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON IMPROVING THE IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN RULES ON COMMUNITY SANCTIONS AND MEASURES
(Adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,
Emphasising the continuing importance of creating, imposing and implementing community sanctions and measures based on the principles contained in Recommendation No. R (92) 16 on the European Rules on community sanctions and measures;

Having taken note of the results of the enquiry by the European Committee on Crime Problems into the implementation of the European Rules and, in particular, of the difficulties encountered by member states;

Recognising the need to amend Rule 5 of the European Rules in the light of the results of the enquiry and developing practice in offender supervision;

Aware that with the passage of time new possibilities for a more effective and wider use of community sanctions and measures emerge;

Recognising furthermore that important developments and changing practice in the area of community sanctions and measures and the issues identified by member states call for additional explanations and interpretations of several provisions contained in the European Rules;

Emphasising that the recourse to, and the implementation of, community sanctions and measures should always be guided by respect for fundamental legal safeguards as enshrined in the European Convention on Human Rights, and by the principles laid down in the European Rules;

Recognising the relevance to the present Recommendation of Recommendations No. R (92) 17 concerning consistency in sentencing, No. R (97) 12 on staff concerned with the implementation of sanctions and measures, No. R (99) 19 on mediation in penal matters and No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation;

Recommends that governments of member states:

- be guided in their legislation and practice as regards the duration of community sanctions and measures by the revised text of Rule 5 of Recommendation No. R (92) 16 on the European Rules on community sanctions and measures, contained in Appendix I to this Recommendation;

- be guided when reviewing their legislation, policy and practice in relation to the creation, imposition and implementation of community sanctions and measures, by the principles set out in Appendix II to this Recommendation, for achieving a more effective use of community sanctions and measures;

- ensure the widest possible dissemination of the Recommendation and the report on achieving a more effective use of community sanctions and measures elaborated by the European Committee on Crime Problems, paying special attention to the additional interpretations and explanations of certain of the European Rules, as set out in paragraphs 129-168 of the above-mentioned report.

Appendix 1 to Recommendation Rec(2000)22

Amendment to Rule 5 of the European Rules on community sanctions and measures

Ordinarily no community sanction or measure shall be of indeterminate duration.

Exceptionally, an indeterminate community sanction or measure may be imposed on offenders who, by reason of a serious prior or current offence in combination with a specific personal characteristic manifestly pose a continuing grave threat to life, health or safety in the community. Legislative provision shall be made for the regular review of the imposition of such an indeterminate sanction or measure by a body independent of the executive and empowered by law to do so.

The duration of community sanctions and measures shall be fixed by the authority empowered to make the decision within the limits and under the conditions laid down in law.

Appendix 2 to Recommendation Rec(2000)22

Guiding principles for achieving a wider and more effective use of community sanctions and measures

Legislation

1. Provision should be made for a sufficient number of suitably varied community sanctions and measures of which the following are examples:
- alternatives to pre-trial detention such as requiring a suspected offender to reside at a specified address, to be supervised and assisted by an agency specified by a judicial authority;

- probation as an independent sanction imposed without pronouncement of a sentence to imprisonment;

- suspension of the enforcement of a sentence to imprisonment with imposed conditions;

- community service (i.e. unpaid work on behalf of the community);

- victim compensation/reparation/victim-offender mediation;

- treatment orders for drug or alcohol misusing offenders and those suffering from a mental disturbance that is related to their criminal behaviour;

- intensive supervision for appropriate categories of offenders;

- restriction on the freedom of movement by means of, for example, curfew orders or electronic monitoring imposed with observance of Rules 23 and 55 of the European Rules;

- conditional release from prison followed by post-release supervision.

2. In order to promote the use of non-custodial sanctions and measures, and in particular where new laws are created, the legislator should consider indicating a non-custodial sanction or measure instead of imprisonment as a reference sanction for certain offences.

3. Consideration should be given to reviewing and reducing formal provisions that prevent the use of community sanctions and measures with serious and repeat offenders.

4. Provision should be made for introducing new community sanctions and measures on a trial basis.

5. Any trials undertaken should be carried out in accordance with the spirit of the European Rules and be carefully monitored and evaluated. Experimentation should be in accordance with the ethical standards of the international community.

Sentencing practice

6. Rationales for sentencing should be established, where constitutional principles and legal traditions so allow, and reviewed from time to time by the legislator or other competent authorities, with a view to, *inter alia*, reducing the use of imprisonment, expanding the use of community sanctions and measures and providing for compensation to victims.

7. Judicial authorities should be involved in the process of devising and revising policies on the use of community sanctions and measures, and should be informed about their results, with a view to ensuring widespread understanding in the judicial community of their nature.

8. Particular attention should be paid to defining mitigating factors that would enable judicial authorities to avoid the use of imprisonment and impose a community sanction or measure instead.

Basic requirements for the effective implementation of community sanctions and measures

9. Adequate services for the implementation of community sanctions and measures should be set up, given sufficient resources and developed as necessary with a view to securing the confidence of judicial authorities in the usefulness of community sanctions and measures, ensuring community safety, and effecting an improvement in the personal and social situation of offenders.

10. Implementation services should possess staff of high professional quality, recruited, trained and used in accordance with the principles laid down in Recommendation No. R (97) 12 on staff concerned with the implementation of sanctions and measures if the purposes of community sanctions and measures are to be achieved.

11. The work of the implementation services should be based on an explicit policy statement describing their function, purposes and basic values. This statement should include such matters as offenders' obligations and rights, the effective delivery of interventions and programmes for the resettlement of offenders, the legitimate interests of victims, organisational responsibility for community safety, and collaboration with the staffs of prisons, relevant agencies and organisations, and individuals drawn from the community.

12. The policy statement should be supplemented by service plans and practices devised with a view to raising the awareness of the various organisations and individuals involved in the implementation of community sanctions and measures concerning the importance of working towards common goals and sharing a mutual understanding of working methods.

13. Renewed consideration should be given to making legislative provision for the regular and independent review of the work of implementing authorities by experienced persons as required by the European Rules.

Improving the credibility of community sanctions and measures (with judicial authorities, complementary agencies, the general public and politicians)

14. The widest possible dissemination of Recommendation No. R (92) 16 on the European Rules on community sanctions and measures, in the respective national language, should be ensured.

15. Political and administrative leaders and the general public should receive recurring information on the economic and social benefits accruing from a reduced recourse to imprisonment and an increased recourse to community sanctions and measures. There should be a declared public relations policy concerning local media. The information should emphasise that community sanctions and measures can involve the effective supervision and control of offenders.

16. Judicial authorities and the staff of implementation services should create channels of communication that make for the regular discussion of the practical aspects of recommending and implementing community sanctions and measures.

17. As reintegration into the community is an important aim of community sanctions and measures implementation services should actively co-operate with local communities, e.g. by involving persons drawn from the community in offender supervision or by collaborating in local crime prevention schemes.

18. The introduction of new community sanctions and measures into legislation and practice should be accompanied by vigorous public relations campaigns with a view to winning public support.

Setting up effective programmes and interventions

19. Criteria of effectiveness should be laid down so as to make it possible to assess from various perspectives the costs and benefits associated with programmes and interventions with the aim of maximising the quality of their results. Standards and performance indicators for the execution of programmes and interventions should be established.

20. Programmes and interventions should be structured in accordance with knowledge derived from relevant research and delivered by trained staff.

21. Programmes and interventions for offender reintegration should be based on a variety of methods. When designing programmes and interventions, in the context of community sanctions and measures, special attention should be given to their likely impact on offenders, in particular concerning:

- basic skills (e.g. basic literacy and numeracy, general problem solving, dealing with personal and family relationships, pro-social behaviour);
- educational or employment situation;
- possible addiction to drugs, alcohol, medication and
- community oriented adjustment.

22. The allocation of offenders to specific programmes and interventions should be guided by explicit criteria, such as their capacity to respond to the intervention, their presumed dangerousness to the public and/or to the staff responsible for the programme or intervention, and the personal or social factors which are linked to the likelihood of re-offending. To this end, reliable assessment tools enabling such allocation should be developed and used. Information about these procedures should be made available to interested authorities/persons.

23. Special attention should be paid to the development of programmes and interventions for offenders who have relapsed into serious crime or who are likely to do so. In the light of recent research findings, such programmes and interventions should make use, in particular, of cognitive behavioural methods, i.e. teaching offenders to think about the implications of their criminal behaviour, increasing their self-awareness and self-control, recognising and avoiding the situations which precede criminal acts, and providing opportunities to practise pro-social behaviour.

Research on community sanctions and measures

24. Adequate investment should be made in research to monitor the delivery and evaluate the outcomes of programmes and interventions used in the implementation of community sanctions and measures.

25. Research should seek to identify both the factors that lead offenders to desist from further crime and those that fail to do so.

26. Research on the effects of community sanctions and measures should not be limited to the simple recording of post-supervision convictions but should make use of more sensitive criteria. Such research should examine, for example, the frequency and seriousness of re-offending together with personal and social indicators of adjustment in the community, and the views of offenders on the implementation of community sanctions and measures.

27. To the greatest possible extent research should enable comparisons to be made of the effectiveness of different programmes.

28. Statistics should be developed that routinely describe the extent of use and the outcomes of community sanctions and measures.

29. Quantitative and qualitative assessments of staff workloads in connection with the various tasks undertaken in implementing community sanctions and measures should be undertaken from time to time in order to achieve high levels of efficiency, staff morale and staff mental health.

15. RECOMMENDATION REC (2003)22 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON CONDITIONAL RELEASE (PAROLE)

(Adopted by the Committee of Ministers on 24 September 2003 at the 853rd meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Considering that it is in the Council of Europe member states' interest to establish common principles regarding the enforcement of custodial sentences in order to strengthen international co-operation in this field;

Recognising that conditional release is one of the most effective and constructive means of preventing reoffending and promoting resettlement, providing the prisoner with planned, assisted and supervised reintegration into the community;

Considering that it should be used in ways that are adapted to individual circumstances and consistent with the principles of justice and fairness;

Considering that the financial cost of imprisonment places a severe burden on society and that research has shown that detention often has adverse effects and fails to rehabilitate offenders;

Considering, therefore, that it is desirable to reduce the length of prison sentences as much as possible and that conditional release before the full sentence has been served is an important means to that end;

Recognising that conditional release measures require the support of political leaders, administrative officials, judges, public prosecutors, advocates and the public, who therefore need a detailed explanation as to the reasons for adapting prison sentences;

Considering that legislation and the practice of conditional release should comply with the fundamental principles of democratic states governed by the rule of law, whose primary objective is to guarantee human rights in accordance with the European Convention on Human Rights and the case-law of the organs entrusted with its application;

Bearing in mind the European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders (ETS No. 51);

Recognising the importance of:

– Resolution (65) 1 on suspended sentence, probation and other alternatives to imprisonment;

– Resolution (70) 1 on the practical organisation of measures for the supervision and after-care of conditionally sentenced or conditionally released offenders;

– Resolution (76) 2 on the treatment of long-term prisoners;

– Resolution (76) 10 on certain alternative penal measures to imprisonment;

– Recommendation No R (82) 16 on prison leave;

– Recommendation No. R (87) 3 on the European Prison Rules;

– Recommendation No R (89) 12 on education in prison;

– Recommendation No. R (92) 16 on the European rules on community sanctions and measures;

– Recommendation No. R (92) 17 concerning consistency in sentencing;

– Recommendation No. R (97) 12 on staff concerned with the implementation of sanctions and measures;

– Recommendation No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation;

– Recommendation Rec(2000)22 on improving the implementation of the European Rules on community sanctions and measures,

Recommends that governments of member states:

1. introduce conditional release in their legislation if it does not already provide for this measure;

2. be guided in their legislation, policies and practice on conditional release by the principles contained in the appendix to this recommendation;

3. ensure that this recommendation on conditional release and its explanatory memorandum are disseminated as widely as possible.

Appendix to Recommendation Rec(2003)22

I. Definition of conditional release

1. For the purposes of this recommendation, conditional release means the early release of sentenced prisoners under individualised post-release conditions. Amnesties and pardons are not included in this definition.

2. Conditional release is a community measure. Its introduction into legislation and application to individual cases are covered by the European rules on community sanctions and measures contained in Recommendation No. R (92) 16, as well as by Recommendation Rec(2000)22 on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures.

II. General principles

3. Conditional release should aim at assisting prisoners to make a transition from life in prison to a law-abiding life in the community through post-release conditions and supervision that promote this end and contribute to public safety and the reduction of crime in the community.

4.a. In order to reduce the harmful effects of imprisonment and to promote the resettlement of prisoners under conditions that seek to guarantee safety of the outside community, the law should make conditional release available to all sentenced prisoners, including life-sentence prisoners.

4.b. If prison sentences are so short that conditional release is not possible, other ways of achieving these aims should be looked for.

5. When starting to serve their sentence, prisoners should know either when they become eligible for release by virtue of having served a minimum period (defined in absolute terms and/or by reference to a proportion of the sentence) and the criteria that will be applied to determine whether they will be granted release ("discretionary release system") or when they become entitled to release as of right by virtue of having served a fixed period defined in absolute terms and/or by reference to a proportion of the sentence ("mandatory release system").

6. The minimum or fixed period should not be so long that the purpose of conditional release cannot be achieved.

7. Consideration should be given to the savings of resources that can be made by applying the mandatory release system in respect of sentences where a negative individualised assessment would only make a small difference to the date of release.

8. In order to reduce the risk of recidivism of conditionally released prisoners, it should be possible to impose on them individualised conditions such as:

- the payment of compensation or the making of reparation to victims;
- entering into treatment for drug or alcohol misuse or any other treatable condition manifestly associated with the commission of crime;
- working or following some other approved occupational activity, for instance, education or vocational training;
- participation in personal development programmes;
- a prohibition on residing in, or visiting, certain places.

9. In principle, conditional release should also be accompanied by supervision consisting of help and control measures. The nature, duration and intensity of supervision should be adapted to each individual case. Adjustments should be possible throughout the period of conditional release.

10. Conditions or supervision measures should be imposed for a period of time that is not out of proportion to the part of the prison sentence that has not been served.

11. Conditions and supervision measures of indeterminate duration should only be applied when this is absolutely necessary for the protection of society and in accordance with the safeguards laid down in Rule 5 of the European rules on community sanctions and measures as revised in Recommendation Rec(2000) 22.

III. Preparation for conditional release

12. The preparation for conditional release should be organised in close collaboration with all relevant personnel working in prison and those involved in post-release supervision, and be concluded before the end of the minimum or fixed period.

13. Prison services should ensure that prisoners can participate in appropriate pre-release programmes and are encouraged to take part in educational and training courses that prepare them for life in the community. Specific modalities for the enforcement of prison sentences such as semi-liberty, open regimes or extra-mural placements, should be used as much as possible with a view to preparing the prisoners' resettlement in the community.

14. The preparation for conditional release should also include the possibility of the prisoners' maintaining, establishing or re-establishing links with their family and close relations, and of forging contacts with services, organisations and voluntary associations that can assist conditionally released prisoners in adjusting to life in the community. To this end, various forms of prison leave should be granted.

15. Early consideration of appropriate post-release conditions and supervision measures should be encouraged. The possible conditions, the help that can be given, the requirements of control and the possible consequences of failure should be carefully explained to, and discussed with, the prisoners.

IV. Granting of conditional release

Discretionary release system

16. The minimum period that prisoners have to serve to become eligible for conditional release should be fixed in accordance with the law.

17. The relevant authorities should initiate the necessary procedure to enable a decision on conditional release to be taken as soon as the prisoner has served the minimum period.

18. The criteria that prisoners have to fulfil in order to be conditionally released should be clear and explicit. They should also be realistic in the sense that they should take into account the prisoners' personalities and social and economic circumstances as well as the availability of resettlement programmes.

19. The lack of possibilities for work on release should not constitute a ground for refusing or postponing conditional release. Efforts should be made to find other forms of occupation. The absence of regular accommodation should not constitute a ground for refusing or postponing conditional release and in such cases temporary accommodation should be arranged.

20. The criteria for granting conditional release should be applied so as to grant conditional release to all prisoners who are considered as meeting the minimum level of safeguards for becoming law-abiding citizens. It should be incumbent on the authorities to show that a prisoner has not fulfilled the criteria.

21. If the decision-making authority decides not to grant conditional release it should set a date for reconsidering the question. In any case, prisoners should be able to reapply to the decision-making authority as soon as their situation has changed to their advantage in a substantial manner.

Mandatory release system

22. The period that prisoners must serve in order to become entitled to release should be fixed by law.

23. Only in exceptional circumstances defined by law should it be possible to postpone release.

24. The decision to postpone release should set a new date for release.

V. Imposition of conditions

25. When considering the conditions to be imposed and whether supervision is necessary, the decision-making authority should have at its disposal reports, including oral statements, from personnel working in prison who are familiar with the prisoners and their personal circumstances. Professionals involved in post-release supervision or other persons knowledgeable about the prisoners' social circumstances should also make information available.

26. The decision-making authority should make sure that prisoners understand the imposed conditions, the help that can be given, the requirements of control and the possible consequences of failure to comply with the conditions.

VI. Implementation of conditional release

27. If the implementation of conditional release has to be postponed, prisoners awaiting release should be kept in conditions as close as possible to those they would be likely to enjoy in the community.

28. The implementation of conditional release and supervision measures should be the responsibility of an implementing authority in compliance with Rules 7, 8 and 11 of the European rules on community sanctions and measures.

29. Implementation should be organised and dealt with in compliance with Rules 37 to 75 of the European Rules on community sanctions and measures, and with the basic requirements for effectiveness set out in the relevant provisions of principles 9 to 13 of Recommendation Rec(2000)22 on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures.

VII. Failure to comply with imposed conditions

30. Minor failures to observe imposed conditions should be dealt with by the implementing authority by way of advice or warning. Any significant failure should be promptly reported to the authority deciding on possible revocation. This authority should, however, consider whether further advice, a further warning, stricter conditions or temporary revocation would constitute a sufficient penalty.

31. In general, the failure to observe imposed conditions should be dealt with in accordance with Rule 85 of the European rules on community sanctions and measures as well as with the remaining relevant provisions of Chapter X of the rules.

VIII. Procedural safeguards

32. Decisions on granting, postponing or revoking conditional release, as well as on imposing or modifying conditions and measures attached to it, should be taken by authorities established by law in accordance with procedures covered by the following safeguards:

a. convicted persons should have the right to be heard in person and to be assisted according to the law;
b. the decision-making authority should give careful consideration to any elements, including statements, presented by convicted persons in support of their case;

c. convicted persons should have adequate access to their file;

d. decisions should state the underlying reasons and be notified in writing.

33. Convicted persons should be able to make a complaint to a higher independent and impartial decision-making authority established by law against the substance of the decision as well as against non-respect of the procedural guarantees.

34. Complaints procedures should also be available concerning the implementation of conditional release.

35. All complaints procedures should comply with the guarantees set out in Rules 13 to 19 of the European rules on community sanctions and measures.

36. Nothing in paragraphs 32 to 35 should be construed as limiting or derogating from any of the rights that may be guaranteed in this connection by the European Convention on Human Rights.

IX. Methods to improve decision-making

37. The use and development of reliable risk and needs assessment instruments which would, in conjunction with other methods, assist decision-making should be encouraged.

38. Information sessions and/or training programmes should be arranged for decision-makers, with contributions from specialists in law and social sciences, and all involved in the resettlement of conditionally released prisoners.

39. Steps should be taken to ensure a reasonable degree of consistency in decision-making.

X. Information and consultation on conditional release

40. Politicians, judicial authorities, decision-making and implementing authorities, community leaders, associations providing help to victims and to prisoners, as well as university teachers and researchers interested in the subject should receive information and be consulted on the functioning of conditional release, and on the introduction of new legislation or practice in this field.

41. Decision-making authorities should receive information about the numbers of prisoners to whom conditional release has been applied successfully and unsuccessfully as well as on the circumstances of success or failure.

42. Media and other campaigns should be organised to keep the general public informed on the functioning and new developments in the use of conditional release and its role within the criminal justice system. Such information should be made speedily available in the event of any dramatic and publicised failure occurring during a prisoner's conditional release period. Since such events tend to capture media interest, the purpose and positive effects of conditional release should also be emphasised.

XI. Research and statistics

43. In order to obtain more knowledge about the appropriateness of existing conditional release systems and their further development, evaluation should be carried out and statistics should be compiled to provide information about the functioning of these systems and their effectiveness in achieving the basic aims of conditional release.

44. In addition to the evaluations recommended above, research into the functioning of conditional release systems should be encouraged. Such research should include the views, attitudes and perceptions on conditional release of judicial and decision-making authorities, implementing authorities, victims, members of the public and prisoners. Other aspects that should be considered include whether conditional release is cost-effective, whether it produces a reduction in reoffending rates, the extent to which conditionally released prisoners adjust satisfactorily to life in the community and the impact the development of a conditional release scheme might have on the imposition of sanctions and measures, and the enforcement of sentences. The nature of release preparation programmes should also be subject to research scrutiny.

45. Statistics should be kept on such matters as the number of prisoners granted conditional release in relation to eligibility, the length of the sentences and the offences involved, the proportion of time served before the granting of conditional release, the number of revocations, reconviction rates and the criminal history and socio-demographic background of conditionally released prisoners.

16. RECOMMENDATION REC(2003)23 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON THE MANAGEMENT BY PRISON ADMINISTRATIONS OF LIFE SENTENCE AND OTHER LONG-TERM PRISONERS *(Adopted by the Committee of Ministers on 9 October 2003 at the 855th meeting of the Ministers' Deputies)*

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,
Considering that it is in the Council of Europe member states' interest to establish common principles regarding the enforcement of custodial sentences in order to strengthen international co-operation in this field;

Recognising that conditional release is one of the most effective and constructive means of preventing reoffending and promoting resettlement, providing the prisoner with planned, assisted and supervised reintegration into the community;

Considering that it should be used in ways that are adapted to individual circumstances and consistent with the principles of justice and fairness;

Considering that the financial cost of imprisonment places a severe burden on society and that research has shown that detention often has adverse effects and fails to rehabilitate offenders;

Considering, therefore, that it is desirable to reduce the length of prison sentences as much as possible and that conditional release before the full sentence has been served is an important means to that end;

Recognising that conditional release measures require the support of political leaders, administrative officials, judges, public prosecutors, advocates and the public, who therefore need a detailed explanation as to the reasons for adapting prison sentences;

Considering that legislation and the practice of conditional release should comply with the fundamental principles of democratic states governed by the rule of law, whose primary objective is to guarantee human rights in accordance with the European Convention on Human Rights and the case-law of the organs entrusted with its application;

Bearing in mind the European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders (ETS No. 51);

Recognising the importance of:

– Resolution (65) 1 on suspended sentence, probation and other alternatives to imprisonment;

– Resolution (70) 1 on the practical organisation of measures for the supervision and after-care of conditionally sentenced or conditionally released offenders;

– Resolution (76) 2 on the treatment of long-term prisoners;

– Resolution (76) 10 on certain alternative penal measures to imprisonment;

– Recommendation No R (82) 16 on prison leave;

– Recommendation No. R (87) 3 on the European Prison Rules;

– Recommendation No R (89) 12 on education in prison;

– Recommendation No. R (92) 16 on the European rules on community sanctions and measures;

– Recommendation No. R (92) 17 concerning consistency in sentencing;

– Recommendation No. R (97) 12 on staff concerned with the implementation of sanctions and measures;

– Recommendation No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation;

– Recommendation Rec(2000)22 on improving the implementation of the European Rules on community sanctions and measures,

Recommends that governments of member states:

1. introduce conditional release in their legislation if it does not already provide for this measure;

2. be guided in their legislation, policies and practice on conditional release by the principles contained in the appendix to this recommendation;

3. ensure that this recommendation on conditional release and its explanatory memorandum are disseminated as widely as possible.

Appendix to Recommendation Rec(2003)22

Definition of life sentence and long-term prisoners

1. For the purposes of this recommendation, a life sentence prisoner is one serving a sentence of life imprisonment. A long-term prisoner is one serving a prison sentence or sentences totalling five years or more.

General objectives

2. The aims of the management of life sentence and other long-term prisoners should be:

– to ensure that prisons are safe and secure places for these prisoners and for all those who work with or visit them;

– to counteract the damaging effects of life and long-term imprisonment;

– to increase and improve the possibilities for these prisoners to be successfully resettled in society and to lead a law-abiding life following their release.

General principles for the management of life sentence and other long-term prisoners

3. Consideration should be given to the diversity of personal characteristics to be found among life sentence and long-term prisoners and account taken of them to make individual plans for the implementation of the sentence (individualisation principle).

4. Prison life should be arranged so as to approximate as closely as possible to the realities of life in the community (normalisation principle).

5. Prisoners should be given opportunities to exercise personal responsibility in daily prison life (responsibility principle).

6. A clear distinction should be made between any risks posed by life sentence and other long-term prisoners to the external community, to themselves, to other prisoners and to those working in or visiting the prison (security and safety principle).

7. Consideration should be given to not segregating life sentence and other long-term prisoners on the sole ground of their sentence (non-segregation principle).

8. Individual planning for the management of the prisoner's life or long-term sentence should aim at securing progressive movement through the prison system (progression principle).

Sentence planning

9. In order to achieve the general objectives and comply with the principles mentioned above, comprehensive sentence plans should be developed for each individual prisoner. These plans should be prepared and developed as far as possible with the active participation of the prisoner and, particularly towards the end of a detention period, in close co-operation with post-release supervision and other relevant authorities.

10. Sentence plans should include a risk and needs assessment of each prisoner and be used to provide a systematic approach to:

– the initial allocation of the prisoner;

– progressive movement through the prison system from more to less restrictive conditions with, ideally, a final phase spent under open conditions, preferably in the community;

– participation in work, education, training and other activities that provide for a purposeful use of time spent in prison and increase the chances of a successful resettlement after release;

– interventions and participation in programmes designed to address risks and needs so as to reduce disruptive behaviour in prison and re-offending after release;

– participation in leisure and other activities to prevent or counteract the damaging effects of long terms of imprisonment;

– conditions and supervision measures conducive to a law-abiding life and adjustment in the community after conditional release.

11. Sentence planning should start as early as possible following entry into prison, be reviewed at regular intervals and modified as necessary.

Risk and needs assessments

12. A careful appraisal should be made by the prison administration to determine whether individual prisoners pose risks to themselves and others. The range of risks assessed should include harm to self, to other prisoners, to persons working in or visiting the prison, or to the community, and the likelihood of escape, or of committing another serious offence on prison leave or release.

13. Needs assessments should seek to identify the personal needs and characteristics associated with the prisoner's offence(s) and harmful behaviour ("criminogenic needs"). To the greatest extent possible, criminogenic needs should be addressed so as to reduce offences and harmful behaviour by prisoners both during detention and after release.

14. The initial risk and needs assessment should be conducted by appropriately trained staff and preferably take place in an assessment centre.

15. *a.* Use should be made of modern risk and needs assessment instruments as guides to decisions on the implementation of life and long-term sentences.

b. Since risk and needs assessment instruments always contain a margin of error, they should never be the sole method used to inform decision-making but should be supplemented by other forms of assessment.

c. All risk and needs assessment instruments should be evaluated so that their strengths and weaknesses become known.

16. Since neither dangerousness nor criminogenic needs are intrinsically stable characteristics, risk and needs assessments should be repeated at intervals by appropriately trained staff to meet the requirements of sentence planning or when otherwise necessary.

17. Risk and needs assessments should always be related to the management of risks and needs. These assessments should therefore inform the choice of appropriate interventions or modifications of those already in place.

Security and safety in prison

18. *a.* The maintenance of control in prison should be based on the use of dynamic security, that is the development by staff of positive relationships with prisoners based on firmness and fairness, in combination with an understanding of their personal situation and any risk posed by individual prisoners.

b. Where technical devices, such as alarms and closed circuit television are used, these should always be an adjunct to dynamic security methods.

c. Within the limits necessary for security, the routine carrying of weapons, including firearms and truncheons, by persons in contact with prisoners should be prohibited within the prison perimeter.

19. *a.* Prison regimes should be organised so as to allow for flexible reactions to changing security and safety requirements.

b. Allocation to particular prisons or wings of prisons should be based on comprehensive risk and needs assessments and the importance of placing prisoners in environments that, by taking account of their needs, are likely to reduce any risk posed.

c. Particular risks and exceptional circumstances, including requests by prisoners themselves, may necessitate some form of segregation of individual prisoners. Intensive efforts should be made to avoid segregation or, if it must be used, to reduce the period of its use.

20. *a.* Maximum security units should be used only as a last resort and allocation to such units should be regularly reviewed.

b. Within maximum security units, regimes should distinguish between the handling of prisoners who pose an exceptional risk of escape or danger should they succeed, and the handling of those posing risks to other prisoners and/or to those working in or visiting the prison.

c. With due regard to prisoner behaviour and security requirements, regimes in maximum security units should aim to have a relaxed atmosphere, allow association between prisoners, freedom of movement within the unit and offer a range of activities.

d. The management of dangerous prisoners should be guided by the principles embodied in Recommendation No. R (82) 17 concerning custody and treatment of dangerous prisoners.

Counteracting the damaging effects of life and other long-term sentences

21. In order to prevent and counteract the damaging effects of life and long-term sentences, prison administrations should seek:

– to ensure that opportunities are provided at the start of the sentence, and later as necessary, to explain to prisoners the prison rules and routine and their duties and rights;

– to provide prisoners with opportunities to make personal choices in as many of the affairs of daily prison life as possible;

– to offer adequate material conditions and opportunities for physical, intellectual and emotional stimulation;

– to develop a pleasant and user-friendly design of prison premises, furniture and decoration.

22. Special efforts should be made to prevent the breakdown of family ties. To this end:

– prisoners should be allocated, to the greatest extent possible, to prisons situated in proximity to their families or close relatives;

– letters, telephone calls and visits should be allowed with the maximum possible frequency and privacy. If such provision endangers safety or security, or if justified by risk assessment, these contacts may be accompanied by reasonable security measures, such as monitoring of correspondence and searches before and after visits.

23. *a.* Other contacts with the external world such as access to newspapers, radio and television and external visitors should also be fostered.

b. Particular efforts should be made to allow for the granting of various forms of prison leave, if necessary under escort, taking into account the principles set out in Recommendation No. R (82) 16 on prison leave.

24. Prisoners should have access to appropriate counselling, help and support in order:

– to come to terms with their offences, the harm done to victims and any associated guilt feelings;

– to reduce the risk of suicide, particularly directly after conviction;

– to counteract damaging effects of long-term detention, such as institutionalisation, passivity, lowered self-esteem and depression.

Special categories of life sentence and other long-term prisoners

25. Prison authorities should be mindful of the possibilities of repatriation for foreign prisoners as afforded by the European Convention on the Transfer of Sentenced Persons or bilateral arrangements with the relevant country. Foreign prisoners should be informed of these possibilities. Where repatriation is not possible, prison management and practice should be guided by the principles of Recommendation No. R (84) 12 concerning foreign prisoners.

26. Efforts should be made to protect vulnerable prisoners from threats and maltreatment by other prisoners. If protective segregation from other prisoners is necessary, complete isolation should be avoided and a safe and supportive environment provided.

27. Action should be taken to allow for an early and specialist diagnosis of prisoners who are, or who become, mentally disturbed and to provide them with adequate treatment. The guidance given in Recommendation No. R (98) 7 concerning the ethical and organisational aspects of health care in prison should be followed.

28. Elderly prisoners should be assisted to maintain good standards of physical and mental health. To this end, the prison administration should provide:

– access to appropriate diagnostic and remedial services;

– opportunities for work, exercise and other activities that are suited to the individual prisoner's physical and mental capacities;

– dietetically appropriate meals, taking into account special dietary needs.

29. *a.* In order to allow terminally ill prisoners to die with dignity, consideration should be given to releasing them so that they may be cared for and die outside prison. In each case, the prison administration should make every effort to provide these prisoners and their families with appropriate support and care.

b. Appropriate help should also be given to assist these prisoners with any desired practical arrangements, for example, the making of a will, burial arrangements, etc.

30. *a.* Since women prisoners usually constitute a small minority of those serving long or life sentences, their individual sentence planning should be carefully considered so as to meet their specific needs.

b. Particular efforts for women prisoners should be made to:

– avoid social isolation by merging them as far as possible with the general population of women prisoners;

– give access to special services for women prisoners who have been subject to physical, mental and sexual abuse.

c. Mothers serving life or other long sentences should not be denied the opportunity of having their young children with them solely because of their sentence. Where young children remain with their mother, the prison administration should provide appropriate conditions.

31. Special management care and attention should be given to the particular problems posed by prisoners who are likely to spend their natural life in prison. In particular, their sentence planning should be sufficiently dynamic and allow them to benefit from participation in meaningful activities and adequate programmes including interventions and psychosocial services designed to help them cope with their sentence.

32. *a.* Juvenile prisoners with long sentences of imprisonment should only be held in institutions or units designed for their special needs.

b. Regimes and sentence planning for these juveniles should be guided by the relevant principles set out in the United Nations Convention on the Rights of the Child and in Recommendation No. R (87) 20 on social reactions to juvenile delinquency, and pay particular attention to:

– the provision of adequate education and schooling;

– the need to maintain close contacts with their parents and family;

– the provision of adequate support and guidance in their emotional development;

– the availability of appropriate sport and leisure activities;

– the careful planning of the transition of a juvenile to an adult regime taking due account of the juvenile's personal development.

Managing reintegration into society for life sentence and other long-term prisoners

33. In order to enable life sentence and other long-term prisoners to overcome the particular problem of moving from lengthy incarceration to a law-abiding life in the community, their release should be prepared well in advance and take particular account of the following:

- the need for specific pre-release and post-release plans which address relevant risks and needs;
- due consideration of the possibility of achieving release and the continuation post-release of any programmes, interventions or treatment undertaken by prisoners during detention;
- the need to achieve close collaboration between the prison administration and post-release supervising authorities, social and medical services.

34. The granting and implementation of conditional release for life sentence and other long-term prisoners should be guided by the principles set out in Recommendation Rec(2003)22 on conditional release.

Recalled prisoners

35. If, following revocation of conditional release, a life sentence or long-term prisoner is returned to prison, the principles enumerated in the foregoing should continue to be followed. In particular, a further assessment of risk and criminogenic needs should be undertaken and used for choosing a suitable allocation and further interventions, with the aim of preparing the prisoner for early reconsideration for release and resettlement in the community.

Staff

36. In general, the recruitment, selection, training, conditions of work and mobility, as well as the professional conduct of staff dealing with life sentence and other long-term prisoners, should be guided by the principles contained in Recommendation No. R (97) 12 on staff concerned with the implementation of sanctions and measures.

37. *a.* Since staff working with life sentence and long-term prisoners need to deal with the specific difficulties posed by these prisoners, they should be given the special training necessary for their duties.

b. Staff should, in particular, be trained to have a full understanding of dynamic security so that they can use this approach to security in the performance of their duties.

c. Senior, specialist and supervisory staff should, in addition, be trained to supervise and support the basic grade staff in the use of dynamic security.

38. Given the increased risk of manipulation of staff by prisoners serving long sentences, mobility and rotation of staff should be encouraged.

39. Regular meetings and discussions should be arranged between the different staff categories in order to achieve and maintain a proper balance between a sympathetic understanding of prisoner problems and firmness of control.

Research

40. Research on the effects of life and long sentences should be undertaken with special reference to the part played by factors that inhibit deleterious effects and promote a constructive adaptation to prison life.

41. Evaluative research should be conducted and published on the effectiveness of programmes designed to improve post-release adjustment in the community.

17. RECOMMENDATION REC(2006)13 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON THE USE OF REMAND IN CUSTODY, THE CONDITIONS IN WHICH IT TAKES PLACE AND THE PROVISION OF SAFEGUARDS AGAINST ABUSE

(Adopted by the Committee of Ministers on 27 September 2006 at the 974th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe

Considering the fundamental importance of the presumption of innocence and the right to the liberty of the person;

Aware of the irreversible damage that remand in custody may cause to persons ultimately found to be innocent or discharged and of the detrimental impact that remand in custody may have on the maintenance of family relationships;

Taking into consideration the financial consequences of remand in custody for the state, the individuals affected and the economy in general;

Noting the considerable number of persons remanded in custody and the problems posed by prison overcrowding;

Having regard to the case law of the European Court of Human Rights, the reports of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment and the opinions of United Nations human rights treaty bodies;

Taking into consideration Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers on the European Prison Rules and Recommendation No. R (99) 22 of the Committee of Ministers concerning prison overcrowding and prison population inflation;

Considering the need to ensure that the use of remand in custody is always exceptional and is always justified;

Bearing in mind the human rights and fundamental freedoms of all persons deprived of their liberty and the particular need to ensure that not only are persons remanded in custody able to prepare their defence and to maintain their family relationships but they are also not held in conditions incompatible with their legal status, which is based on the presumption of innocence;

Considering the importance attaching to the development of international norms regarding the circumstances in which the use of remand in custody is justified, the procedures whereby it is imposed or continued and the conditions in which persons remanded in custody are held, as well as of mechanisms for the effective implementation of such norms;

Recommends that governments of member states disseminate and be guided in their legislation and practice by the principles set out in the appendix to this recommendation which replaces Resolution (65) 11 on remand in custody and Recommendation No. R (80) 11 of the Committee of Ministers to member states concerning custody pending trial.

Appendix to Recommendation Rec(2006)13

Rules on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse

Preamble

The present rules are intended to:

- a. set strict limits on the use of remand in custody;
- b. encourage the use of alternative measures wherever possible;
- c. require judicial authority for the imposition and continued use of remand in custody and alternative measures;
- d. ensure that persons remanded in custody are held in conditions and subject to a regime appropriate to their legal status, which is based on the presumption of innocence;
- e. require the provision of suitable facilities and appropriate management for the holding of persons remanded in custody;
- f. ensure the establishment of effective safeguards against possible breaches of the rules.

The present rules reflect the human rights and fundamental freedoms of all persons but particularly the prohibition of torture and inhuman or degrading treatment, the right to a fair trial and the rights to liberty and security and to respect for private and family life.

The present rules are applicable to all persons suspected of having committed an offence but include particular requirements for juveniles and other especially vulnerable persons.

I. Definitions and general principles

Definitions

1. [1] 'Remand in custody' is any period of detention of a suspected offender ordered by a judicial authority and prior to conviction. It also includes any period of detention pursuant to rules relating to international judicial co-operation and extradition, subject to their specific requirements. It does not include the initial deprivation of liberty by a police or a law enforcement officer (or by anyone else so authorised to act) for the purposes of questioning.

[2] 'Remand in custody' also includes any period of detention after conviction whenever persons awaiting either sentence or the confirmation of conviction or sentence continue to be treated as unconvicted persons.

[3] 'Remand prisoners' are persons who have been remanded in custody and who are not already serving a prison sentence or are detained under any other instrument.

2. [1] 'Alternative measures' to remand in custody may include, for example: undertakings to appear before a judicial authority as and when required, not to interfere with the course of justice and not to engage in particular conduct, including that involved in a profession or particular employment; requirements to report on a daily or periodic basis to a judicial authority, the police or other authority; requirements to accept supervision by an agency appointed by the judicial authority; requirements to submit to electronic monitoring; requirements to reside at a specified address, with or without conditions as to the hours to be spent there; requirements not to leave or enter specified places or districts without authorisation; requirements not to meet specified persons without authorisation; requirements to surrender passports or other identification papers; and requirements to provide or secure financial or other forms of guarantees as to conduct pending trial.

[2] Wherever practicable, alternative measures shall be applied in the state where a suspected offender is normally resident if this is not the state in which the offence was allegedly committed.

General principles

3. [1] In view of both the presumption of innocence and the presumption in favour of liberty, the remand in custody of persons suspected of an offence shall be the exception rather than the norm.

[2] There shall not be a mandatory requirement that persons suspected of an offence (or particular classes of such persons) be remanded in custody.

[3] In individual cases, remand in custody shall only be used when strictly necessary and as a measure of last resort; it shall not be used for punitive reasons.

4. In order to avoid inappropriate use of remand in custody the widest possible range of alternative, less restrictive measures relating to the conduct of a suspected offender shall be made available.

5. Remand prisoners shall be subject to conditions appropriate to their legal status; this entails the absence of restrictions other than those necessary for the administration of justice, the security of the institution, the safety of prisoners and staff and the protection of the rights of others and in particular the fulfilment of the requirements of the European Prison Rules and the other rules set out in Part III of the present text.

II. The use of remand in custody

Justification

6. Remand in custody shall generally be available only in respect of persons suspected of committing offences that are imprisonable.

7. A person may only be remanded in custody where all of the following four conditions are satisfied:

- a. there is reasonable suspicion that he or she committed an offence; and
- b. there are substantial reasons for believing that, if released, he or she would either (i) abscond, or (ii) commit a serious offence, or (iii) interfere with the course of justice, or (iv) pose a serious threat to public order; and
- c. there is no possibility of using alternative measures to address the concerns referred to in b.; and
- d. this is a step taken as part of the criminal justice process.

8. [1] In order to establish whether the concerns referred to in Rule 7b. exist, or continue to do so, as well as whether they could be satisfactorily allayed through the use of alternative measures, objective criteria shall be applied by the judicial authorities responsible for determining whether suspected offenders shall be remanded in custody or, where this has already happened, whether such remand shall be extended.

- [2] The burden of establishing that a substantial risk exists and that it cannot be allayed shall lie on the prosecution or investigating judge.
9. [1] The determination of any risk shall be based on the individual circumstances of the case, but particular consideration shall be given to:
- a. the nature and seriousness of the alleged offence;
 - b. the penalty likely to be incurred in the event of conviction;
 - c. the age, health, character, antecedents and personal and social circumstances of the person concerned, and in particular his or her community ties; and
 - d. the conduct of the person concerned, especially how he or she has fulfilled any obligations that may have been imposed on him or her in the course of previous criminal proceedings.
- [2] The fact that the person concerned is not a national of, or has no other links with, the state where the offence is supposed to have been committed shall not in itself be sufficient to conclude that there is a risk of flight.
10. Wherever possible remand in custody should be avoided in the case of suspected offenders who have the primary responsibility for the care of infants.
11. In deciding whether remand in custody shall be continued, it shall be borne in mind that particular evidence which may once have previously made the use of such a measure seem appropriate, or the use of alternative measures seem inappropriate, may be rendered less compelling with the passage of time.
12. A breach of alternative measures may be subject to a sanction but shall not automatically justify subjecting someone to remand in custody. In such cases the replacement of alternative measures by remand in custody shall require specific motivation.

Judicial authorisation

13. The responsibility for remanding someone in custody, authorising its continuation and imposing alternative measures shall be discharged by a judicial authority.
14. [1] After his or her initial deprivation of liberty by a law enforcement officer (or by anyone else so authorised to act), someone suspected of having committed an offence shall be brought promptly before a judicial authority for the purpose of determining whether or not this deprivation of liberty is justified, whether or not it requires prolongation or whether or not the suspected offender shall be remanded in custody or subjected to alternative measures.
- [2] The interval between the initial deprivation of liberty and this appearance before such an authority should preferably be no more than forty-eight hours and in many cases a much shorter interval may be sufficient.
15. The existence of an emergency in accordance with Article 15 of the European Convention on Human Rights shall not lead to an interval greater than seven days between the initial deprivation of liberty and the appearance before a judicial authority with a view to remanding in custody unless it is absolutely impossible to hold a hearing.
16. The judicial authority responsible for remanding someone in custody or authorising its continuation, as well as for imposing alternative measures, shall hear and determine the matter without delay.
17. [1] The existence of a continued justification for remanding someone in custody shall be periodically reviewed by a judicial authority, which shall order the release of the suspected offender where it finds that one or more of the conditions in Rules 6 and 7 *a, b, c* and *d* are no longer fulfilled.
- [2] The interval between reviews shall normally be no longer than a month unless the person concerned has the right to submit and have examined, at any time, an application for release.
- [3] The responsibility for ensuring that such reviews take place shall rest with the prosecuting authority or investigating judicial authority, and in the event of no application being made by the prosecuting authority or investigating judicial authority to continue a remand in custody, any person subject to such a measure shall automatically be released.
18. Any person remanded in custody, as well as anyone subjected to an extension of such remand or to alternative measures, shall have a right of appeal against such a ruling and shall be informed of this right when this ruling is made.
19. [1] A remand prisoner shall have a separate right to a speedy challenge before a court with respect to the lawfulness of his or her detention.
- [2] This right may be satisfied through the periodic review of remand in custody where this allows all the issues relevant to such a challenge to be raised.
20. The existence of an emergency in accordance with Article 15 of the European Convention on Human Rights shall not affect the right of a remand prisoner to challenge the lawfulness of his or her detention.
21. [1] Every ruling by a judicial authority to remand someone in custody, to continue such remand or to impose alternative measures shall be reasoned and the person affected shall be provided with a copy of the reasons.
- [2] Only in exceptional circumstances shall reasons not be notified on the same day as the ruling.

Duration

22. [1] Remand in custody shall only ever be continued so long as all the conditions in Rules 6 and 7 are fulfilled.
- [2] In any case its duration shall not exceed, nor normally be disproportionate to, the penalty that may be imposed for the offence concerned.
- [3] In no case shall remand in custody breach the right of a detained person to be tried within a reasonable time.
23. Any specification of a maximum period of remand in custody shall not lead to a failure to consider at regular intervals the actual need for its continuation in the particular circumstances of a given case.
24. [1] It is the responsibility of the prosecuting authority or the investigating judicial authority to act with due diligence in the conduct of an investigation and to ensure that the existence of matters supporting remand in custody is kept under continuous review.
- [2] Priority shall be given to cases involving a person who has been remanded in custody.

Assistance by a lawyer, presence of the person concerned and interpretation

25. [1] The intention to seek remand in custody and the reasons for so doing shall be promptly communicated to the person concerned in a language which he or she understands.

[2] The person whose remand in custody will be sought shall have the right to assistance from a lawyer in the remand proceedings and to have an adequate opportunity to consult with his or her lawyer in order to prepare their defence. The person concerned shall be advised of these rights in sufficient time and in a language which he or she understands so that their exercise is practicable.

[3] Such assistance from a lawyer shall be provided at public expense where the person whose remand in custody is being sought cannot afford it.

[4] The existence of an emergency in accordance with Article 15 of the European Convention on Human Rights should not normally affect the right of access to and consultation with a lawyer in the context of remand proceedings.

26. A person whose remand in custody is being sought and his or her lawyer shall have access to documentation relevant to such a decision in good time.

27. [1] A person who is the national of another country and whose remand in custody is being sought shall have the right to have the consul of this country notified of this possibility in sufficient time to obtain advice and assistance from him or her.

[2] This right should, wherever possible, also be extended to persons holding the nationality both of the country where their remand in custody is being sought and of another country.

28. A person whose remand in custody is being sought shall have the right to appear at remand proceedings. Under certain conditions this requirement may be satisfied through the use of appropriate video-links.

29. Adequate interpretation services before the judicial authority considering whether to remand someone in custody shall be made available at public expense, where the person concerned does not understand and speak the language normally used in those proceedings.

30. Persons appearing at remand proceedings shall be given an opportunity to wash and, in the case of male prisoners, to shave unless there is a risk of this resulting in a fundamental alteration of their normal appearance.

31. The foregoing Rules in this section shall also apply to the continuation of the remand in custody.

Informing the family

32. [1] A person whose remand in custody is being sought (or sought to be continued) shall have the right to have the members of his or her family informed in good time, about the date and the place of remand proceedings unless this would result in a serious risk of prejudice for the administration of justice or for national security.

[2] The decision in any event about contacting family members shall be a matter for the person whose remand in custody is being sought (or sought to be prolonged) unless he or she is not legally competent to make such a decision or there is some other compelling justification.

Deduction of pre-conviction custody from sentence

33. [1] The period of remand in custody prior to conviction, wherever spent, shall be deducted from the length of any sentence of imprisonment subsequently imposed.

[2] Any period of remand in custody could be taken into account in establishing the penalty imposed where it is not one of imprisonment.

[3] The nature and duration of alternative measures previously imposed could equally be taken into account in determining the sentence.

Compensation

34. [1] Consideration shall be given to the provision of compensation to persons remanded in custody who are not subsequently convicted of the offence in respect of which they were so remanded; this compensation might cover loss of income, loss of opportunities and moral damage.

[2] Compensation shall not be required where it is established that either the person remanded had, by his or her behaviour, actively contributed to the reasonableness of the suspicion that he or she had committed an offence or he or she had deliberately obstructed the investigation of the alleged offence.

III. Conditions of remand in custody

General

35. The conditions of remand in custody shall, subject to the Rules set out below, be governed by the European Prison Rules.

Absence from remand institution

36. [1] A remand prisoner shall only leave the remand institution for further investigation if this is authorised by a judge or prosecutor or with the express consent of the remand prisoner and for a limited period.

[2] On return to the remand institution the remand prisoner shall undergo, at his or her request, a thorough physical examination by a medical doctor or, exceptionally, by a qualified nurse as soon as possible.

Continuing medical treatment

37. [1] Arrangements shall be made to enable remand prisoners to continue with necessary medical or dental treatment that they were receiving before they were detained, if so decided by the remand institution's doctor or dentist where possible in consultation with the remand prisoner's doctor or dentist.

[2] Remand prisoners shall be given the opportunity to consult and be treated by their own doctor or dentist if a medical or dental necessity so requires.

[3] Reasons shall be given if an application by a remand prisoner to consult his or her own doctor or dentist is refused.

[4] Such costs as are incurred shall not be the responsibility of the administration of the remand institution.

Correspondence

38. There shall normally be no restriction on the number of letters sent and received by remand prisoners.

Voting

39. Remand prisoners shall be able to vote in public elections and referendums that occur during the period of remand in custody.

Education

40. Remand in custody shall not unduly disrupt the education of children or young persons or unduly interfere with access to more advanced education.

Discipline and punishment

41. No disciplinary punishment imposed on a remand prisoner shall have the effect of extending the length of the remand in custody or interfering with the preparation of his or her defence.

42. The punishment of solitary confinement shall not affect the access to a lawyer and shall allow minimum contact with family outside. It should not affect the conditions of a remand prisoner's detention in respect of bedding, physical exercise, hygiene, access to reading material and approved religious representatives.

Staff

43. Staff who work in a remand institution with remand prisoners shall be selected and trained so as to be able to take full account of the particular status and needs of remand prisoners.

Complaints procedures

44. [1] Remand prisoners shall have avenues of complaint open to them, both within and outside the remand institution, and be entitled to confidential access to an appropriate authority mandated to address their grievances.

[2] These avenues shall be in addition to any right to bring legal proceedings.

[3] Complaints shall be dealt with as speedily as possible.

18. RECOMMENDATION CM/REC(2010) 1 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON THE COUNCIL OF EUROPE PROBATION RULES

(Adopted by the Committee of Ministers on 20 January 2010 at the 1075th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members, in particular through harmonising laws on matters of common interest;

Considering that the aim of probation is to contribute to a fair criminal justice process, as well as to public safety by preventing and reducing the occurrence of offences;

Considering that probation agencies are among the key agencies of justice and that their work has an impact on the reduction of the prison population;

Having regard to:

- the Declaration and Action Plan adopted by the Third Summit of Heads of State and Government of the Council of Europe (Warsaw, 16-17 May 2005), in particular concerning the security of citizens;

- Resolution No. 2 (paragraph 19) adopted by the 26th Conference of the European Ministers of Justice (Helsinki, 7-8 April 2005);

Taking into consideration:

- the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS No. 5);

- the European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders (ETS No. 51);

- the European Convention on the International Validity of Criminal Judgments (ETS No. 70);

- Recommendation No. R (92) 16 on the European rules on community sanctions and measures;

- Recommendation No. R (97) 12 on staff concerned with the implementation of sanctions or measures;

- Recommendation No. R (99) 19 concerning mediation in penal matters;

- Recommendation No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation;

- Recommendation Rec(2000)22 on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures;

- Recommendation Rec(2003)22 on conditional release (parole);

- Recommendation Rec(2003)23 on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners;

- Recommendation Rec(2006)2 on the European Prison Rules;

- Recommendation Rec(2006)8 on assistance to crime victims; and

- Recommendation Rec(2006)13 on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse;

Taking further into consideration:

- the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules),

Recommends that governments of the member states:

- be guided in their legislation, policies and practice by the rules contained in the appendices to this recommendation;

- ensure that this recommendation and the accompanying commentary are translated and disseminated as widely as possible and more specifically among judicial authorities, probation agencies, penitentiary services, as well as the media and the general public.

Appendix I to Recommendation CM/Rec(2010)1

Part I: Scope, application, definitions and basic principles

Scope and application

These rules guide the establishment and proper functioning of probation agencies. These rules apply also to other organisations in their performance of the tasks covered in these rules, including other state organisations, non-governmental and commercial organisations.

Nothing in these rules should in any way be interpreted as precluding the application of any relevant international human rights instruments and standards that are more conducive to the treatment of offenders.

These rules need to be read together with Recommendation No. R (92) 16 on the European rules on community sanctions and measures.

Furthermore, these rules complement the relevant provisions of Recommendation No. R (97) 12 on staff concerned with the implementation of sanctions and measures, Recommendation No. R (99) 19 concerning mediation in penal matters, Recommendation Rec(2000)22 on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures, Recommendation Rec(2003)22 on conditional release (parole), Recommendation Rec(2003)23 on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners, Recommendation Rec(2006)2 on the European Prison Rules, Recommendation Rec(2006)8 on assistance to crime victims and Recommendation Rec(2006)13 on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse, and are to be read together with them.

Definitions

Probation: relates to the implementation in the community of sanctions and measures, defined by law and imposed on an offender. It includes a range of activities and interventions, which involve supervision, guidance and assistance aiming at the social inclusion of an offender, as well as at contributing to community safety.

Probation agency: means any body designated by law to implement the above tasks and responsibilities. Depending on the national system, the work of a probation agency may also include providing information and advice to judicial and other deciding authorities to help them reach informed and just decisions; providing guidance and support to offenders while in custody in order to prepare their release and resettlement; monitoring and assistance to persons subject to early release; restorative justice interventions; and offering assistance to victims of crime.

Community sanctions and measures: means sanctions and measures which maintain offenders in the community and involve some restrictions on their liberty through the imposition of conditions and/or obligations. The term designates any sanction imposed by a judicial or administrative authority, and any measure taken before or instead of a decision on a sanction, as well as ways of enforcing a sentence of imprisonment outside a prison establishment.

Aftercare: means the process of reintegrating an offender, on a voluntary basis and after final release from detention, back into the community in a constructive, planned and supervised manner. In these rules, the term is distinguished from the term "resettlement" which refers to statutory involvement after release from custody.

Basic principles

1. Probation agencies shall aim to reduce reoffending by establishing positive relationships with offenders in order to supervise (including control where necessary), guide and assist them and to promote their successful social inclusion. Probation thus contributes to community safety and the fair administration of justice.

2. Probation agencies shall respect the human rights of offenders. All their interventions shall have due regard to the dignity, health, safety and well-being of offenders.

3. In all cases where probation agencies deal with issues related to victims of crime, they shall respect their rights and needs.

4. Probation agencies shall take full account of the individual characteristics, circumstances and needs of offenders in order to ensure that each case is dealt with justly and fairly. The interventions of probation agencies shall be carried out without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, disability, sexual orientation, political or other opinion, national or social origin, association with a minority ethnic group, property, birth or other status.

5. In implementing any sanction or measure, probation agencies shall not impose any burden or restriction of rights on the offender greater than that provided by the judicial or administrative decision and required in each individual case by the seriousness of the offence or by the properly assessed risks of reoffending.

6. As far as possible, the probation agencies shall seek the offenders' informed consent and co-operation regarding interventions that affect them.

7. Any intervention before guilt has been finally established shall require the offenders' informed consent and shall be without prejudice to the presumption of innocence.

8. Probation agencies, their tasks and responsibilities, as well as their relations with the public authorities and other bodies, shall be defined by national law.

9. Probation shall remain the responsibility of the public authorities, even in the case when services are delivered by other agencies or volunteers.

10. Probation agencies shall be accorded an appropriate standing and recognition and shall be adequately resourced.

11. The deciding authorities shall, where appropriate, make use of the professional advice and follow-up of the probation agencies in order to reduce reoffending, and to foster the use of alternatives to the deprivation of liberty.

12. Probation agencies shall work in partnership with other public or private organisations and local communities to promote the social inclusion of offenders. Co-ordinated and complementary inter-agency and inter-disciplinary work is necessary to meet the often complex needs of offenders and to enhance community safety.

13. All activities and interventions undertaken by probation agencies shall conform to the highest national and international ethical and professional standards.

14. There shall be accessible, impartial and effective complaint procedures regarding probation practice.

15. Probation agencies shall be subject to regular government inspection and/or independent monitoring.

16. The competent authorities shall enhance the effectiveness of probation work by encouraging research, which shall be used to guide probation policies and practices.

17. The competent authorities and the probation agencies shall inform the media and the general public about the work of probation agencies in order to encourage a better understanding of their role and value in society.

Part II: Organisation and staff

Organisation

18. The structure, status and resources of probation agencies shall correspond to the volume of the tasks and responsibilities they are entrusted with and shall reflect the importance of the public service they implement.

19. Irrespective of whether probation services are delivered by public or private organisations, agencies shall work in accordance with formal policy instructions and rules provided by the competent authorities.

20. Any private agency providing probation services to offenders shall be approved by the competent authorities in accordance with national law.

Staff

21. Probation agencies shall act in a manner that earns the respect of other justice agencies and of civil society for the status and work of probation staff. The competent authorities shall endeavour to facilitate the achievement of this aim by providing appropriate resources, focused selection and recruitment, adequate remuneration of staff and good management.

22. Staff shall be recruited and selected in accordance with approved criteria which shall place emphasis on the need for integrity, humanity, professional capacity and personal suitability for the complex work they are required to do.

23. All staff shall have access to education and training appropriate to their role and to their level of professional responsibilities.

24. Initial training shall be provided to all staff and shall seek to impart the relevant skills, knowledge and values. Staff shall be assessed in a recognised manner and qualifications awarded that validate the level of competence attained.

25. Throughout their career, all staff shall maintain and improve their knowledge and professional abilities through in-service training and development provided to them.

26. Staff shall be trained and enabled to use their discretion within the framework of law, ethics, organisational policy, up-to-date methodological standards and code of conduct.

27. Staff who work or are to work with offenders who have committed some specific offences shall be given appropriate specialised training.

28. Training shall pay attention to offenders and, where applicable, victims who may be particularly vulnerable or have distinct needs.

29. Probation staff shall be sufficiently numerous to carry out their work effectively. Individual staff members shall have a caseload which allows them to supervise, guide and assist offenders effectively and humanely and, where appropriate, to work with their families and, where applicable, victims. Where demand is excessive, it is the responsibility of management to seek solutions and to instruct staff about which tasks are to take priority.

30. The management shall ensure the quality of probation work by providing leadership, guidance, supervision and motivation to staff. Staff shall be accountable for their practice.

31. The management shall endeavour to develop and maintain sound working relationships and good contacts with other agencies and partners, with volunteers, public authorities, the media and the general public.

32. There shall be arrangements for management to consult with staff as a body on general matters regarding their professional practice and related conditions of employment.

33. Staff remuneration, benefits and conditions of employment shall reflect the standing of their profession and shall be adequate to the exacting nature of their work in order to attract and retain suitable staff.

34. Volunteers may be involved in certain aspects of probation work. They shall be adequately selected, supported and resourced.

Part III

Accountability and relations with other agencies

35. Probation agencies shall, in accordance with national law, liaise with and provide information to the judicial authorities, and where appropriate, to other competent authorities. This will usually include information on the likely impact of custody and the feasibility of non-custodial sanctions and measures, in general and in particular cases. Where individual reports are required, the information to be provided shall be clearly defined.

36. Probation agencies shall regularly submit general reports and feedback information regarding their work to the competent authorities.

37. Probation agencies shall work in co-operation with other agencies of the justice system, with support agencies and with the wider civil society in order to implement their tasks and duties effectively.

38. Probation agencies shall encourage and facilitate support agencies to undertake their inherent responsibility to meet the needs of offenders as members of society.

39. Whether or not probation agencies and the prison service form part of a single organisation, they shall work in close co-operation in order to contribute to a successful transition from life in prison to life in the community.

40. Where appropriate, inter-agency agreements shall be arranged with the respective partners setting the conditions of co-operation and assistance both in general and in relation to particular cases.

41. Formal and clear rules regarding professional confidentiality, data protection and exchange of information shall be provided by national law and shall be specified whenever such partnerships are established.

Part IV

Probation work

Pre-sentence reports

42. Depending on the national legal system, probation agencies may prepare pre-sentence reports on individual alleged offenders in order to assist, where applicable, the judicial authorities in deciding whether to prosecute or what would be the appropriate sanctions or measures. Where this is the case, probation agencies shall regularly communicate with the judicial authorities regarding the circumstances in which such a report may be useful.

43. Pre-sentence reports shall be based on clearly identified information and as far as possible be verified and updated in the course of the proceedings.

44. Alleged offenders shall be given the opportunity to be involved in the preparation of the report, and their opinion, where available, shall be reflected in the report and its contents shall be communicated to them and/or to their legal representative.

Other advisory reports

45. Depending on the national legal system, probation agencies may produce the reports required for decisions to be taken by the competent authorities. They shall include advice on:

- a. the feasibility of the offender's release in the community;
- b. any special conditions that might be included in the decision regarding the offender's release;
- c. any intervention required to prepare the offender for release.

46. Offenders shall be given the opportunity, where appropriate, to be involved in the preparation of the report, and their opinion, if available, must be reflected in the report and its contents must be communicated to them and/or to their legal representative.

Community service

47. Community service is a community sanction or measure which involves organising and supervising by the probation agencies of unpaid labour for the benefit of the community as real or symbolic reparation for the harm caused by an offender. Community service shall not be of a stigmatising nature and probation agencies shall seek to identify and use working tasks which support the development of skills and the social inclusion of offenders.

48. Community service shall not be undertaken for the profit of probation agencies, their staff or for commercial profit.

49. In identifying suitable tasks, the probation agencies shall take into account the safety of the community and of the direct beneficiaries of the work.

50. Health and safety precautions shall adequately protect offenders assigned to community service and shall be no less rigorous than those applied to other workers.

51. Probation agencies shall develop community service schemes that encompass a range of tasks suitable to the different skills and diverse needs of offenders. In particular, there must be appropriate work available for women offenders, offenders with disabilities, young adult offenders and elderly offenders.

52. Offenders shall be consulted about the type of work they could undertake.

Supervision measures

53. In accordance with national law, probation agencies may undertake supervision before, during and after trial, such as supervision during conditional release pending trial, bail, conditional non-prosecution, conditional or suspended sentence and early release.

54. In order to ensure compliance, supervision shall take full account of the diversity and of the distinct needs of individual offenders.

55. Supervision shall not be seen as a purely controlling task, but also as a means of advising, assisting and motivating offenders. It shall be combined, where relevant, with other interventions which may be delivered by probation or other agencies, such as training, skills development, employment opportunities and treatment.

Work with the offender's family

56. Where appropriate, and in accordance with national law, probation agencies, directly or through other partner agencies, shall also offer support, advice and information to offenders' families.

Electronic monitoring

57. When electronic monitoring is used as part of probation supervision, it shall be combined with interventions designed to bring about rehabilitation and to support desistance.

58. The level of technological surveillance shall not be greater than is required in an individual case, taking into consideration the seriousness of the offence committed and the risks posed to community safety.

Resettlement

59. Where probation agencies are responsible for supervising offenders after release they shall work in co-operation with the prison authorities, the offenders, their family and the community in order to prepare their release and reintegration into society. They shall establish contacts with the competent services in prison in order to support their social and occupational integration after release.

60. Probation agencies shall be afforded all necessary access to prisoners to allow them to assist with preparations for their release and the planning of their resettlement in order to ensure continuity of care by building on any constructive work that has taken place during detention.

61. Supervision following early release shall aim to meet the offenders' resettlement needs such as employment, housing, education and to ensure compliance with the release conditions in order to reduce the risks of reoffending and of causing serious harm.

Aftercare

62. Once all post-release obligations have been discharged, probation agencies may continue, where this is allowed by national law, to offer aftercare services to ex-offenders on a voluntary basis to help them continue their law-abiding lives.

Probation work with offenders who are foreign nationals and with nationals sanctioned abroad

63. Probation agencies shall provide services accessible to offenders of foreign nationality, especially in respect of community supervision and resettlement.

64. In the operation of legal provisions authorising the transfer of probation interventions with regard to offenders who are foreign nationals, the latter shall be informed of their rights in this respect. As far as possible, continuing close co-operation with the relevant probation agency(ies) in their country of origin shall be established and maintained in order to facilitate the necessary supervisory arrangements on the return of the offenders to their country.

65. Probation agencies shall aim, with the consent of the national authorities, to facilitate ongoing contact with and support to nationals sanctioned abroad, who are known to them, and to encourage them to make use of the relevant support agencies on their return.

Part V

Process of supervision

Assessment

66. When required before and during supervision, an assessment of offenders shall be made involving a systematic and thorough consideration of the individual case, including risks, positive factors and needs, the interventions required to address these needs and the offenders' responsiveness to these interventions.

67. Wherever possible, offenders shall be enabled to make an active contribution to the formal assessment. This includes giving due weight to the offenders' views and personal aspirations, as well as their own personal strengths and responsibility for avoiding further offending.

68. The offenders shall be made aware of the process and outcomes of the assessment.

69. Assessment is a continuing process and its accuracy and relevance shall be periodically reviewed.

70. Assessment is recommended:

a. at the time of determining the appropriate sanction or measure or when diversion from formal criminal proceedings is being considered;

b. at the beginning of a period of supervision;

c. whenever there are significant changes in the offenders' life;

d. when consideration is being given to a change in the nature or the level of supervision;

e. at the end of the supervision measure.

71. Staff shall be trained to carry out assessments in conformity with the present rules. Where national systems use assessment instruments, staff shall be trained to understand their potential value and limitations and to use these in support of their professional judgement.

Planning

72. A work plan for the implementation of all sanctions and measures shall be prepared by the competent authorities and included in the case record. This plan shall guide the probation agency's work and shall enable staff and offenders to assess progress towards the objectives set.

73. The work plan shall be negotiated and, as far as possible, agreed with the offender.

74. The plan shall be based on the initial assessment and shall set out the interventions that will be put in place.

75. Whenever the assessment is reviewed, the work plan shall correspondingly be revised as necessary.

Interventions

76. Interventions shall aim at rehabilitation and desistance and shall therefore be constructive and proportionate to the sanction or measure imposed.

77. Probation agencies should be able to use a variety of methods based on an interdisciplinary approach and sound knowledge derived from relevant research.

78. Offenders shall be fully informed beforehand about any proposed intervention. Every attempt shall be made to ensure their active participation in such interventions.

79. In arranging interventions and making referral, the probation agencies shall, where appropriate, call upon support agencies.

80. Irrespective of the number of persons contributing to working with an offender, there shall in every case be an identified responsible member of staff whose task it is to assess, elaborate and co-ordinate the general work plan and to ensure contact with the offender and compliance. This is especially important where offenders are subject to more than one intervention or when more than one agency is involved.

Evaluation

81. The progress of the individual offender shall be evaluated at regular intervals and this process shall influence the work plan during the remainder of supervision. The evaluation shall form part of the case record and, when required, of the follow-up reporting to the deciding authority.

82. Evaluation shall also reflect the extent to which the agreed work plan has been defined, put into effect and produced its intended consequences. Probation agencies shall be able to apply to the deciding authority to alter or end the supervision, when appropriate.

83. The offenders' view regarding the relevance of supervision shall be included in the evaluation.

84. At the end of the period of supervision, a final evaluation shall be made. Offenders must be made aware that this evaluation will remain in their case records and that they may be referred to in the future.

Enforcement and compliance

85. Probation agencies shall work to ensure the active compliance of offenders with their supervision and with any conditions imposed. In gaining the offenders' co-operation, they shall not rely solely on the prospect of sanctions for non-compliance.

86. Offenders shall be made fully aware of what is required of them, of the duties and responsibilities of probation staff and of the consequences of non-compliance.

87. Where offenders fail to comply with any of the conditions imposed, probation staff shall respond actively and promptly. The response shall take full account of the circumstances of the failure to comply.

Recording, information and confidentiality

88. All probation agencies shall keep formal, accurate and up-to-date records of their work. These records shall typically include personal details of the individuals concerned relevant to the implementation of the sanction or measure, a record of their contact with the agency and work undertaken in relation to them. They shall also record assessment, planning, intervention and evaluation.

89. Records are subject to principles of confidentiality and data protection as set out in national law. Confidential information shall only be shared with other relevant agencies based on strict procedures of handling and used for clearly defined purposes.

90. Records are an important means of ensuring accountability. They shall be checked regularly by managers and shall be available for formal inspections and monitoring as required.

91. Probation agencies shall be able to give an account to the judiciary and other competent authorities of the work being undertaken, offenders' progress and the extent of their compliance.

92. Offenders shall have access to case records kept about them to the extent that this is foreseen in national law and does not infringe the right to privacy of others. The offenders shall have the right to contest the contents of these records.

Part VI

Other work of probation agencies

Work with victims

93. Where probation agencies provide services to victims of crime they shall assist them in dealing with the consequences of the offence committed, taking full account of the diversity of their needs.

94. Where appropriate, probation agencies shall liaise with victim support services to ensure that the needs of victims are met.

95. Where probation agencies are in contact with victims and/or seek their views, the latter shall be clearly informed that decisions regarding the sanctioning of offenders are taken based on a number of factors and not only the harm done to a particular victim.

96. Even where probation agencies do not work directly with victims, interventions shall respect the rights and needs of victims and shall aim at increasing offenders' awareness of the harm done to victims and their taking responsibility for such harm.

Restorative justice practices

97. Where probation agencies are involved in restorative justice processes, the rights and responsibilities of the offenders, the victims and the community shall be clearly defined and acknowledged. Appropriate training shall be provided to probation staff. Whatever specific intervention is used, the main aim shall be to make amends for the wrong done.

Crime prevention

98. Where provided by national law, the expertise and experience of probation agencies shall be used in developing crime reduction strategies. This may include making use of joint interventions and partnerships.

Part VII

Complaint procedures, inspection and monitoring

99. National law shall provide for clear, accessible and effective procedures to investigate and respond to complaints regarding probation practice.

100. These procedures shall be fair and impartial.

101. In all cases, the complainant shall be duly informed of the process and the findings of the investigation.

102. Probation agencies shall ensure that there are reliable systems in place to monitor and improve their own practice and to ensure that it meets the standards required.

103. Probation agencies shall be accountable to the competent authorities and subject to regular government inspection and/or independent monitoring and shall co-operate fully with all such scrutiny. The findings of independent monitoring bodies shall be made public.

Part VIII

Research, evaluation, work with the media and the public

104. Probation policy and practice shall be as far as possible evidence based. The authorities shall provide the resources necessary for rigorous research and evaluation.

105. Revision of existing laws, policy and practice shall be based on sound scientific knowledge and research that meets internationally recognised standards.

106. The media and the public shall be provided regularly with factual information about the work carried out by probation agencies. They shall be informed about the purposes and results of the work in order to encourage a better understanding of their role and value in society.

107. The competent authorities shall be encouraged to publish regular reports on developments in the field of probation.

108. Statements of policy and practice of probation agencies shall be made available to other agencies, to service users and to the general public, both nationally and internationally, in order to promote confidence and improve probation standards and practices.

Appendix II to Recommendation CM/Rec(2010)1

Glossary of the terms used

Aftercare means the process of reintegrating an offender, on a voluntary basis and after final release from detention, back into the community in a constructive, planned and supervised manner. In these rules the term is distinguished from the term "resettlement" which refers to statutory involvement after release from custody.

Assessment means the process of estimating the risks, needs and strengths of an offender before planning an intervention and/or providing advice to judicial or other competent authorities. In addition, assessment seeks to identify the causes of offending, and whether measures can be taken to reduce the likelihood of its reoccurrence.

Assistance is to be seen as forming an integral part of the supervision process alongside control. It usually covers one or more of the following services: providing assistance in finding housing, employment, education, providing family support, etc. In some legal systems it may be provided by separate agencies.

Complaint refers both to filing an application before a judicial authority and to appealing to an administrative body.

Community sanctions and measures mean sanctions and measures which maintain offenders in the community and involve some restrictions on their liberty through the imposition of conditions and/or obligations. The term designates any sanction imposed by a judicial or administrative authority, and any measure taken before or instead of a decision on a sanction, as well as ways of enforcing a sentence of imprisonment outside a prison establishment.

Conditions and obligations mean any requirements which are integral to the sanction or measure imposed by the deciding authority.

Control means activities limited to ascertaining whether or to ensuring that any conditions or obligations imposed by a sanction or measure are complied with by the offender. Such activities usually include using, or threatening to use stricter sanctions or measures in case of non-compliance. The notion of control is narrower than that of supervision.

Crime prevention means any policy and practice implemented by the agencies of the criminal justice system and other competent agencies and aimed at preventing (or, more plausibly, reducing) crime.

Deciding authority means a judicial, administrative or other authority empowered by law to impose or revoke a community sanction or measure or to modify its conditions and obligations.

Desistance means the process by which, with or without the intervention of criminal justice agencies, offenders terminate their offending activities and maintain crime-free lives through the development of their human capital (such as individual skills and knowledge) and their social capital (such as employment, family, social connections and ties and engagement in civil society).

Early release comprises all forms of discharge from prison before the prison sentence has been fully served, such as provisional release, conditional release (parole) or conditional pardon.

Evaluation is a thorough review of the extent to which set objectives have been achieved. In this process decisions are taken about what needs to be done next.

Implementation means the carrying out of the practical aspects of the work of a probation agency to ensure that a community sanction or measure is properly enforced.

Intervention means any action taken to supervise, treat, assist or guide offenders in order to divert them from committing further offences and to help them lead law-abiding lives. Intervention therefore does not refer to providing information or writing reports.

Judicial authority means a court, a judge or a prosecutor.

National law means not only primary legislation passed by the national legislator, but also any other binding regulations and orders, as well as the case law of courts and tribunals, in as far as these forms of creating law are recognised by the national legal system.

Offender means any person who is alleged to have or who has committed an infringement of the criminal law. For the purpose of this recommendation and without prejudice to the presumption of innocence and the establishment of guilt by a judicial decision, the term "offender" shall be understood to include anyone facing criminal proceedings.

Post-release supervision means supervision during the period of early release.

Probation relates to the implementation in the community of sanctions and measures, defined by law and imposed on an offender. It includes a range of activities and interventions, which involve supervision, guidance and assistance aiming at the social inclusion of an offender, as well as at contributing to community safety.

Probation agency means any body designated by law to implement the above tasks and responsibilities. Depending on the national system, the work of a probation agency may also include providing information and advice to judicial and other deciding authorities to help them reach informed and just decisions; providing guidance and support to offenders while in custody in order to prepare their release and resettlement; monitoring and assistance to persons subject to early release; restorative justice interventions; and offering assistance to victims of crime.

Rehabilitation is a broad concept which denotes a wide variety of interventions aimed at promoting desistance and at the restoration of an offender to the status of a law-abiding person.

Resettlement begins during the period of detention. It is the process of a prisoner's reintegration back into the community in a positive and managed way. In these rules, resettlement refers to the period of supervision after the offender has left prison but is still subject to certain statutory obligations – for example, a period of parole. It is to be distinguished from "aftercare".

Restorative justice includes approaches and programmes based on several underlying assumptions: *a.* that the response to crime should repair as much as possible the harm suffered by the victim; *b.* that offenders should be brought to understand that their behaviour is not acceptable and that it has had some real consequences for the victim and the community; *c.* that offenders can and should accept responsibility for their action; *d.* that victims should have an opportunity to express their needs and to participate in determining the best way for the offender to make reparation, and *e.* that the community has a responsibility to contribute to this process.

Supervision refers both to assistance activities conducted by or on behalf of an implementing authority which are intended to maintain the offender in the community and to actions taken to ensure that the offender fulfils any conditions or obligations imposed, including control where necessary. Supervision may be mandatory or voluntary (upon the offender's request).

Victim means a natural person who has suffered harm, including physical or mental injury, emotional suffering or economic loss, caused by acts or omissions that are in violation of criminal law. The term "victim" also includes, where appropriate, the immediate family or dependants of the direct victim.

Volunteer means a person carrying out probation activities who is not paid for this work. This does not exclude the payment of a small amount of money to volunteers to cover the expenses of their work.

III. DOKUMENTI EUROPSKE UNIJE

1. CONVENTION BETWEEN THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN COMMUNITIES ON THE ENFORCEMENT OF FOREIGN CRIMINAL SENTENCES (Brussels, 13 November 1991)

Preamble

THE MEMBER STATES, HAVING REGARD to the close ties between their peoples; CONSIDERING the importance of strengthening judicial co-operation in view of the creation of a European area without internal frontiers in which the free movement of persons shall be guaranteed in accordance with the provisions of the Single European Act;

CONVINCED that the existing forms of international co-operation in criminal matters among them should be supplemented with provisions on the transfer of the enforcement of criminal sentences, in particular sentences involving custodial penalties and pecuniary sanctions; AWARE of the need to take into account, in the transfer of the enforcement of criminal sentences, the interests of all persons involved;

BEARING IN MIND the Conventions of the Council of Europe on the International Validity of Criminal Judgments, concluded at The Hague on 28 May 1970, and on the Transfer of Sentenced Persons, concluded at Strasbourg on 21 March 1983,

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

Article 1

Definitions

1. For the purposes of this Convention:

(a) "Judgment" shall mean the final decision of a court imposing a sentence in respect of a criminal offence; it shall also mean the imposition of a pecuniary sanction by an administrative authority for an administrative offence or an offence against regulations, provided the individual concerned has had the opportunity to bring the matter before a court; (b) "Sentence" shall mean the imposition of a custodial or pecuniary penalty by a court or the imposition of a pecuniary sanction by an administrative authority mentioned under (a) of the present article;

(c) "Sentencing State" shall mean the State in which the sentence in respect of which transfer of enforcement has been or may be requested, was delivered;

(d) "Administering State" shall mean the State to which enforcement of the sentence has been or may be transferred. 2. When signing this Convention or depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession thereof, each Member State may state in a declaration those offences which it intends to exclude from the scope of this Convention. The other Member States may apply the rule of reciprocity.

Article 2

General principles

1. Member States undertake to accord each other the widest possible co-operation with regard to the transfer of enforcement of sentences in accordance with the provisions of this Convention.

2. The transfer of enforcement may be requested either by the sentencing State or by the administering State.

Article 3

Enforcement of a sentence involving a custodial penalty

The transfer of enforcement of a sentence involving a custodial penalty may be requested where:

(a) the sentenced person is in the territory of the administering State and is a national of this State or is permanently resident in its territory; or
(b) the sentenced person is in the territory of the administering State and his extradition has been refused, would be refused if requested, or is not possible; or

(c) the sentenced person is in the territory of the administering State and is serving or is to serve a custodial penalty there.

Article 4

Enforcement of a sentence involving a pecuniary penalty or sanction

The transfer of enforcement of a sentence involving a pecuniary penalty or sanction may be requested where:

- (a) the sentenced person is a natural person who is permanently resident in the territory of the administering State or has realizable property or income in its territory; or
- (b) the sentenced person is a legal person having its seat in the territory of the administering State or having realizable property or funds in its territory.

Article 5

Conditions for the transfer of enforcement

The transfer of the enforcement of a sentence needs the agreement of the sentencing State and the administering State. The transfer of the enforcement shall be subject to the following conditions:

- (a) the judgment is final and enforceable;
- (b) the acts or omissions on account of which the sentence has been imposed constitute one of the offences referred to in Article 1(l)(a) according to the law of the administering State or would constitute such an offence if committed in its territory;
- (c) under the laws of the sentencing State or the administering State, the enforcement is not barred by time limitations;
- (d) final judgment against the sentenced person in respect of the same acts has not been delivered in the administering State;
- (e) when a final judgment against the sentenced person in respect of the same acts has been delivered in a third State, the transfer of enforcement would not run counter to the principle of prohibiting double jeopardy.

Article 6

Means of transmission

1. Requests for enforcement shall be addressed in writing by the Ministry of Justice of the requesting State to the Ministry of Justice of the requested State. 2. The requested State shall in the same manner and as soon as possible inform the requesting State of its decision to agree to or to refuse the request. 3. By virtue of particular agreements or, in their absence, in cases of urgency, requests, relating documents and the replies of the requested State may be transmitted directly between the judicial authorities of the requesting State and those of the requested State. 4. Similarly, in cases of urgency and by virtue of particular agreements, requests for enforcement, relating documents and the replies of the requested State may be transmitted through any appropriate channels leaving a written record, including a teletype. 5. In the cases provided for in paragraphs 3 and 4 of the present Article, a copy of the documents mentioned therein shall be transmitted without delay to the Ministry of Justice of the requested State, unless that State has declared this to be unnecessary. 6. The means of transmission mentioned in the preceding paragraphs do not exclude the use of diplomatic channels.

Article 7

Documentation

1. If enforcement is requested by the sentencing State, the request shall be accompanied by:

- (a) a duly certified copy of the judgment;
- (b) the text of the legal provisions applied;
- (c) a statement certifying any period of provisional detention already served or any part of the sentence which, where appropriate, has already been enforced and any other matter of relevance for the enforcement of the sentence.

2. The request shall in every case be accompanied by documents enabling the requested State to decide whether or not to agree to transfer of enforcement of the sentence. 3. The administering State may, for the purposes of lodging a request for enforcement, request one or more of the documents referred to in paragraphs 1 and 2 of this Article. 4. If the requested State considers that the information supplied by the requesting State is not adequate to enable it to apply this Convention, it shall ask for the necessary additional information.

Article 8

Determination of the custodial penalty

1. Where the transfer of enforcement of a custodial penalty is accepted, the competent authorities of the administering State shall:

- (a) enforce the penalty imposed in the sentencing State immediately or through a court or administrative order under the conditions set out in paragraph 4 of this Article; or
- (b) through a judicial or administrative procedure convert the sentence into a decision of the administering State, thereby substituting the penalty imposed in the sentencing State by a penalty laid down by the law of the administering State for the same offence, under the conditions set out in paragraph 5 of this Article.

2. The administering State shall, if so requested, inform the sentencing State which of these procedures it will follow. 3. Any Member State may when signing this Convention or depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, indicate by declaration that it intends to exclude the application of one of the procedures provided for in paragraph 1(a) and (b) of this Article in its relations with the other Parties. 4. If the administering State adopts the procedure provided for in paragraph 1(a) of this Article it shall be bound by the legal nature and duration of the penalty as determined in the sentencing State. If, however, that penalty is by its nature or duration incompatible with the law of the administering State, or if its law so requires, the administering State may, by a court or administrative order adapt the penalty to a penalty laid down by its own law for a comparable offence. As to its nature the penalty shall, as far as possible, correspond with the penalty imposed by the sentence to be enforced. It may not aggravate by its nature or duration the penalty imposed in the sentencing State, nor exceed the maximum penalty laid down by the law of the administering State for the same offence. 5. If the administering State adopts the procedure provided for in paragraph 1(b) of this Article, that State:

- (a) shall be bound by the findings as to the facts insofar as they appear explicitly or implicitly in the judgment handed down in the sentencing State;

(b) may, except for the declaration provided for in paragraph 6 of this Article, convert a custodial penalty into a pecuniary penalty, if the penalty is less than or equal to a period of six months; and

(c) shall not aggravate the penal position of the sentenced person and shall not be bound by any minimum penalty which its own law may provide for the offence or offences committed. 6. Each Member State may, at the time of signature or at the time of deposit of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession specify in a declaration that it only accepts the application of the conversion procedure mentioned in paragraph 5(b) of this Article for custodial penalties of a specified period of less than 6 months. Other Member States may apply the rule of reciprocity.

Article 9

Determination of the pecuniary penalty or sanction

1. If the transfer of enforcement of a sentence involving a pecuniary penalty or sanction is accepted, the competent authorities of the administering State shall, by means which may include a court or administrative order, convert the penalty or sanction into the currency of the administering State at the rate of exchange obtaining at the time when the decision is taken. However, the amount so determined shall not exceed the maximum amount fixed by that State's law for the same offence. Where a penalty or sanction of a different and more severe nature is permitted for the same offence in the administering State, the competent authorities of this State shall leave the amount of the pecuniary penalty or sanction imposed in the sentencing State unchanged.

2. The administering State which cannot comply with a request for enforcement on account of the fact that it is related to a legal person, may, by virtue of bilateral agreements, indicate its willingness to recover, in accordance with its provisions on civil procedure in enforcement matters, the amount of the pecuniary penalty or sanction imposed by the sentencing State.

Article 10

Provisional measures

As soon as the sentencing State has requested or accepted the transfer of enforcement of a sentence involving a custodial penalty, the administering State may arrest the sentenced person or apply other provisional measures provided that:

- (a) the law of the administering State permits a person to be remanded in provisional custody or to be subject to the application of other measures for the offence in respect of which the sentence has been delivered, and
- (b) there are reasons to fear that the sentenced person may abscond.

Article 11

Law governing enforcement

1. The enforcement of the sentence after transfer shall be governed by the law of the administering State and that State alone shall be competent to decide on the procedures for enforcement and to determine all the measures relating thereto.

2. Any part of the penalty or sanction enforced in whatever manner in the sentencing State shall be deducted in full from the sentence to be enforced in the administering State.

Article 12

Imprisonment by way of substitution for non-recovery of the pecuniary penalty or sanction

Where a pecuniary penalty or sanction cannot be enforced, either totally or in part, an alternative custodial sanction can be applied by the administering State if the laws of both States so provide in such cases, unless the sentencing State clearly excluded it.

Article 13

Amnesty, pardon, commutation, review of sentence

1. Either Member State concerned may grant an amnesty, pardon or commutation of a penalty or sanction.
2. Only the sentencing State may determine any application for review of the judgment.

Article 14

Discontinuance of enforcement

The administering State shall terminate enforcement of the sentence as soon as it is informed by the sentencing State of any decision or measure as a result of which the sentence ceases to be enforceable.

Article 15

Accrual of monies obtained from enforcement of pecuniary penalties and sanctions

Monies obtained from the enforcement of pecuniary penalties or sanctions shall accrue to the administering State unless otherwise agreed upon between that State and the sentencing State.

Article 16

Information

The administering State shall inform the sentencing State:

- (a) when it considers enforcement of the sentence to have been completed;
- (b) if the sentenced person has escaped from custody before enforcement of the sentence has been completed; or
- (c) of the total or partial non-enforcement of the pecuniary penalty or sanction.

Article 17

Consequences of transfer for the sentencing State

1. The sentencing State may not proceed with enforcement of the sentence once it has agreed with the administering State to transfer enforcement. However, if the sentenced person absconds, the right of enforcement shall revert to the sentencing State, except where otherwise agreed between that State and the administering State.

2. Where the enforcement of a sentence involving a pecuniary penalty or sanction is transferred, the right of enforcement of the sentence, including for the purpose of converting the pecuniary penalty or sanction into a custodial sanction, shall revert to the sentencing State upon its being informed by the administering State of the total or partial non-enforcement of the pecuniary penalty or sanction and its failure to apply a substitutive sanction as referred to in Article 12.

Article 18

Language

Documents to be produced shall be drawn up in the official language or in one of the official languages of the sentencing State. Any Member State may when signing this Convention or depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession make a declaration reserving the right to require that the relevant documents referred to in Article 7 be translated into its official language or into one of its official languages. The other Member States may apply the reciprocity rule.

Article 19

Costs

Member States shall not claim from each other the refund of costs resulting from application of this Convention.

Article 20

Relationship to the European Convention on the International Validity of Criminal Judgments, The Hague, 28 May 1970

In relations between Member States which are Parties to the European Convention on the International Validity of Criminal Judgments done at The Hague, 28 May 1970, this Convention shall apply to the extent that it supplements the provisions of that Convention or facilitates the application of the principles contained therein.

Article 21

Signature and entry into force

1. This Convention shall be open for signature by the Member States. It shall be subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of the Netherlands.

2. This Convention shall enter into force ninety days after the date of deposit of instruments of ratification, acceptance or approval by all Member States of the European Communities on the date on which it is opened for signature.

3. Pending the entry into force of this Convention each Member State may, when depositing its instrument of ratification, acceptance or approval or at any later stage, declare the Convention applicable, in its relations with those Member States which make a similar declaration, ninety days after the date of the deposit of its declaration.

4. Any Member States which has not made a declaration may apply the Convention in respect of other contracting Member States on the basis of bilateral agreements.

5. The Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of the Netherlands shall notify all Member States of any signature, deposit of instruments or declaration.

Article 22

Accession

This Convention shall be open to accession by any State which becomes a member of the European Communities. The instruments of accession shall be deposited with the Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of the Netherlands. This Convention shall enter into force in respect of any Member State which accedes to it ninety days after the date of deposit of its instrument of accession. If the Convention has not already entered into force at the time of the deposit of the instrument of accession, the provisions of Article 21(3) and (4) shall apply to every acceding Member State and the Convention shall enter into force in regard thereto at the time of the entry into force provided for in Article 21(2). Done at Brussels on 13 November 1991 in all the official languages of the European Communities, all texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of the Netherlands.

2. EUROPEAN PARLIAMENT RECOMMENDATION TO THE COUNCIL ON THE RIGHTS OF PRISONERS IN THE EUROPEAN UNION (2003/2188(INI))

The European Parliament,

- having regard to the proposal for a recommendation to the Council by Marco Cappato and Giuseppe Di Lello Finuoli on behalf of the GUE/NGL Group on the rights of prisoners in the European Union
- having regard to the European Union instruments dealing with the protection of human rights, in particular Articles 6 and 7 of the Treaty on European Union, the Charter of Fundamental Rights of the European Union, in particular Article 4 thereof, and the draft European Constitution, which would make that Charter binding,
- having regard to the international instruments dealing with human rights and banning torture and inhuman or degrading punishment or treatment, in particular the Universal Declaration of Human Rights (Article 5), the International Pact on Civil and Political Rights (Article 7), the Convention against

Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment and the Optional Protocol to that Convention on the establishment of a system of regular visits by independent international and national bodies to places of detention,

– having regard to the Council of Europe instruments dealing with human rights and the prohibition of torture and inhuman or degrading punishment or treatment, in particular the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Article 3), the protocols to that Convention and the case-law of the European Court of Human Rights, the 1987 European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman and Degrading Treatment or Punishment, which established the Council of Europe's Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), and the CPT's reports,

– having regard to the instruments which deal more specifically with the rights of persons who have been deprived of their liberty, in particular: at United Nations level, the standard minimum rules on the treatment of prisoners and the declarations and principles adopted by the General Assembly; at Council of Europe level, Resolution (73)5 on standard minimum rules for the treatment of prisoners, Recommendation R(87)3 on European prison rules, the other recommendations adopted by the Committee of Ministers (1) and the recommendations adopted by the Parliamentary Assembly,

– having regard to the United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (which were adopted by the General Assembly in its Resolution 45/113 of 14 December 1990) and the United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (the Beijing Rules), which were adopted by the General Assembly in its Resolution 40/33 of 29 November 1985,

– having regard to its annual resolutions on respect for human rights in the European Union, its resolution of 18 January 1996 on poor conditions in prisons in the European Union (1), and its resolution of 17 December 1998 on prison conditions in the European Union: improvements and alternative penalties

– having regard to its repeated calls to the Commission and Council to propose a framework decision on the rights of prisoners
– having regard to the Council resolution on the treatment of drug addicts in prison and the Council Recommendation of 18 June 2003 on the prevention and reduction of health-related harm associated with drug dependence,

– having regard to the report of the EU Network of Independent Experts in Fundamental Rights on the situation of fundamental rights in the EU and its Member States in 2002,

– having regard to Rule 49(3) of its Rules of Procedure,
– having regard to the report of the Committee on Citizens' Freedoms and Rights, Justice and Home Affairs (A5-0094/2004),

A. whereas the European Union has set itself the task of developing an area of freedom, security and justice, and whereas, pursuant to Article 6 of the Treaty on European Union, it respects human rights and fundamental freedoms, thereby taking on positive obligations which it must meet in order to honour that commitment,

B. whereas the application of the principle of the mutual recognition of criminal law decisions and the entry into force of the European arrest warrant have created an urgent need for additional measures in the area of the effective protection of human rights and fundamental freedoms, in particular in the light of the fact that the number of Member State nationals held in another Member State may rise as a result,

C. whereas, according to Council of Europe statistics, on 1 September 2002 a total of 539 436 persons were being held in prison in the enlarged European Union, statistics which paint an alarming picture:

- overcrowding;
- excessive increase in the prison population;
- rise in the number of foreign nationals being held;
- high numbers of remand prisoners;
- numerous cases of death and suicide,

D. whereas the CPT's reports draw attention to the persistence of certain serious problems, such as ill-treatment and the unsuitability of prison facilities, activities and health care,

E. whereas Article 3 of the European Convention on Human Rights and the case-law of the European Court of Human Rights impose on the Member States not only negative obligations, by banning them from subjecting prisoners to inhuman and degrading treatment, but also positive obligations, by requiring them to ensure that prison conditions are consistent with human dignity and that thorough, effective investigations are carried out if such rights are violated,

F. whereas the Council of Europe is in the process of revising its European Prison Rules, and whereas a proposal on the drafting of a European Prisons Charter has been put forward in the Parliamentary Assembly by Michel Hunault, rapporteur on the situation of European prisons and pre-trial detention centres,

G. whereas only eight EU Member States and accession countries (Austria, Denmark, Spain, Finland, Italy, Malta, Sweden and the United Kingdom) have signed the Optional Protocol to the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, and whereas only three (Spain, Malta and the United Kingdom) have ratified it,

H. whereas some Member States grant national MPs and MEPs the right to visit and inspect prisons, and whereas it has called for that right to be granted to MEPs throughout the territory of the EU,

I. whereas one of the problems to which Member States frequently draw attention is the lack of resources available to improve prisons, and whereas it may be necessary to create a budget heading with a view to encouraging them to comply with high standards and the CPT's recommendations,

J. whereas providing decent conditions for prisoners and granting them access to schemes designed to prepare them for a return to society help to reduce the likelihood that they will re-offend,

K. having regard to the existence of special prison regimes, whether legal or de facto, and pointing out that the CPT has expressed concern at the Italian regime known as 41 bis, that the European Court of Human Rights has ruled against Italy on account of the length of time which it has

taken the Supervisory Court to consider the appeals lodged by a prisoner, and that in its report on 2002 the EU Network of Independent Experts in Fundamental Rights stated that 'insofar as this exceptional regime comprises ... measures that bear no relation whatsoever to the objective of security, we may question its compatibility with the approach advocated by the CPT',

L. whereas the situation in 'residence centres for foreigners' is extremely alarming, as has recently been reported by Médecins sans Frontières in the case of Italy, for example, and whereas asylum-seekers' rights to legal assistance and healthcare are being violated,

M. whereas the Member States have given an undertaking in the Council of Europe to extend the use of penalties which offer an alternative to prison and imprisonment,

N. whereas the Council has adopted resolutions and recommendations (which are not always implemented by the Member States) concerning the specific problem of drug dependence and the reduction of the related risks, dealing in particular with the treatment of drug dependence in prison or outside,

O. whereas, under the Italian Presidency, the Council launched an initiative on prisons,

1. Addresses the following recommendations to the Council:

(a) continue its activities on matters relating to prisoners, in particular by coordinating a joint position to which the Member States and accession countries can subscribe and by encouraging the Council of Europe to revise its European Prison Rules, incorporating a higher degree of protection on the basis of the principles drawn up by the CPT and the European Court of Human Rights;

(b) encourage, on the basis of a joint contribution subscribed to by all the EU Member States, the drafting of a European Prisons Charter covering all the Council of Europe's Member States;

(c) work to ensure that such a Charter incorporates detailed rules, binding on the Member States, concerning:

- a prisoner's right to have access to a lawyer, to healthcare and to notify a third person that he or she has been detained;
- the right to physical and mental safety, in particular protection against violence committed by fellow prisoners and the prevention of suicide;
- prison conditions: health, accommodation, cleanliness, ventilation, light, food;
- the right of access to internal and, if necessary, external medical services;
- re-education, training, rehabilitation and reintegration into society and the workforce, in particular through the provision of information to prisoners concerning the resources available to help them prepare for such reintegration;
- the separation of categories of detained persons: juveniles, persons on remand, convicted criminals;
- specific measures concerning vulnerable groups: juveniles, women, persons with psychiatric or physical problems, the sick, the elderly, persons likely to commit suicide, drug addicts, foreigners, asylum-seekers, etc.;
- special protection for juveniles by means of:
 - the provision that imprisonment is a last resort to be turned to when all other alternatives have been exhausted,
 - supervisory staff trained to deal with the challenges of working with the age group concerned and with that group's specific needs,
 - an appropriate multidisciplinary activity programme combining sport, education and technical and vocational training, and focusing on skills which will facilitate social reintegration following release,
- fair treatment for both men and women in terms of access to activities whilst in prison, pursuant to Rule 26.4 of the Beijing Rules;
- the protection of women by means of:
 - physical separation from men,
 - female supervisory staff or, if that proves physically impossible, a mixed supervisory staff as a minimum requirement,
 - an appropriate response to women's specific health and hygiene needs, including screening for breast cancer and cervical cancer;
- special protection for pregnant women and for the mothers of young children by means of:
 - a diet suitable for pregnancy,
 - gynaecological examinations and labour taking place without handcuffs or any other form of restraint,
 - babies to be born outside prison,
 - prison accommodation for mothers and their young children which does not reflect the prison world and which is geared to children's needs;
- visiting rights for relatives, friends and third parties;
- the right to an emotional and sex life, for which suitable arrangements must be made and areas provided;
- the provision of visiting rooms enabling families to be reunited – in particular areas equipped for activities involving imprisoned parents and their children;
 - an effective right of appeal to enable prisoners to uphold their rights in the face of arbitrary punishment or treatment;
 - special security regimes;
 - the greatest possible use of open or semi-open prisons and the promotion of measures which offer an alternative to imprisonment such as, in particular, community service;
 - the provision of information to prisoners concerning their rights, also to be made available on paper and in a language which the prisoner understands;
 - training for prison staff and law-enforcement officers;

(d) declare that should this exercise not be completed in the near future, or should the outcome prove unsatisfactory, the European Union will draw up a Charter of the rights of persons deprived of their liberty which is binding on the Member States and which can be invoked before the Court of Justice;

(e) urge the Member States and accession countries to ratify the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment which establishes a system of regular visits by independent international and national bodies to places of detention and which confers on those bodies the task of inspecting prisons and hearing appeals by prisoners and of drawing up a public annual report for the relevant parliaments, and encourage the European Union to incorporate a call to sign and ratify the Optional Protocol into its policy vis-à-vis third countries;

(f) take measures at Union level so that national MPs are guaranteed the right to visit and inspect prisons and this right is likewise granted to MEPs on the territory of the EU;

(g) urge the Member States to take action designed to prevent prison suicides and to carry out impartial investigations systematically in cases where a prisoner dies in prison;

(h) initiate an assessment of the laws of the Member States in order to verify that they are consistent with the standards established by the Council of Europe, the CPT, the European Court of Human Rights and its relevant case-law and the observations of the UN Human Rights Committee, Committee against Torture and Special Rapporteur on Torture, and guarantee that the laws in question are actually applied;

(i) call on the Member States to earmark appropriate resources for the restructuring and modernisation of detention centres and to provide the police and prison staff with training concerning prisoners' rights and the monitoring of prisoners suffering from psychological disorders, and create a specific EU budget heading with a view to encouraging such projects;

(j) call on the CPT and the Council of Europe's Human Rights Commissioner to conduct a series of unannounced visits in Member States which have established special regimes, whether legal or de facto, including residence of centres for foreigners, and call on the EU Network of Independent Experts in Fundamental Rights to draw up an analysis of the compatibility of such regimes with fundamental rights and freedoms;

(k) remind the Member States of the undertakings they have given in the Council of Europe to make greater use of penalties which offer an alternative to imprisonment, and urge them to step up their efforts in both the legislative and judicial spheres;

2. Instructs its President to forward this recommendation to the Council, the Commission, the governments and parliaments of the Member States, the Council of Europe, the Council of Europe Parliamentary Assembly, the Council of Europe Commissioner for Human Rights, the European Committee for the Prevention of Torture, the European Court of Human Rights, the UN Committee on Human Rights, the UN Committee against Torture, the UN Special Rapporteur on Torture and the UN High Commissioner for Human Rights.

V. PRESUDE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

1. Predmet: Benzan protiv RH (08. 11. 2002. godine)

VIJEĆE EUROPE
EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA
PRVI ODJEL
PREDMET BENZAN PROTIV HRVATSKE
(Zahtjev br. 62912/00)
PREŠUDA
(Prijateljsko rješenje)
STRASBOURG
8. studeni 2002.

U predmetu Benzan protiv Hrvatske,
Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću sastavljenom od:
g. C.L. ROZAKIS, predsjednik, gđa. F. TULKEN, g. P. LORENZEN, gđa. N. VAJIĆ, g. E. LEVITS, g. A. KOVLER, g. V. ZAGREBELSKY,
suci, i g. E. FRIBERGH, Tajnik odjela
nakon vijećanja zatvorenog za javnost održanog 24. listopada 2002., donosi sljedeću presudu, koja je usvojena istog dana:

POSTUPAK

1. Predmet potiče iz zahtjeva (br. 62912/00) protiv Republike Hrvatske, podnesenog Sudu dana 2. listopada 2000., na temelju članka 34. Europske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") od hrvatskog državljanina, g. Darka Benzana (podnositelj).

2. Podnositelja, kojem je bila odobrena besplatna pravna pomoć, zastupala je gđa. Ružica Paradiš, odvjetnica iz Zagreba. Hrvatsku Vladu ("Vlada") zastupala je njezina zastupnica, gđa. Lidija Lukina-Karajković.

3. Podnositelj prigovara da je žrtva povrede članka 3. Konvencije zato što uvjeti u Kaznionici Lepoglava predstavljaju neljudsko i ponižavajuće postupanje.

4. Dana 1. studenog 2001. Sud je promijenio sastav svojih odjela (Pravilo 25. § 1). Predmet je dodijeljen novo ustrojnom Prvom odjelu.

5. Dana 16. svibnja 2002., nakon očitovanja stranaka, Sud je proglasio zahtjev dopuštenim.

6. Dana 1. srpnja 2002. delegacija Suda provela je misiju za utvrđivanje činjenica u Kaznionici Lepoglava.

7. Dana 17. rujna 2002., nakon izmjene pisama, tajnik je predložio strankama da pokušaju postići prijateljsko rješenje u smislu članka 38. § 1 (b) Konvencije.

Dana 19. rujna i 4. listopada 2002. podnositelj odnosno Vlada podnijeli su formalne izjave kojima prihvaćaju prijateljsko rješenje predmeta.

ČINJENICE

8. Podnositelj je rođen 1951. i trenutno se nalazi na odsluženju kazne zatvora u Kaznionici Lepoglava (u daljnjem tekstu: KL).

9. 1994. godine podnositelj je proglašen krivim za ubojstvo. Tokom postupka ustanovljena mu je dijagnoza post-traumatskog stresnog poremećaja, i osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od deset godina. Od 3. ožujka 2000. boravi u KL gdje je smješten u B krilu.

10. KL sačinjava radijalna zgrada koja se sastoji od četiri krila, sa četiri kata, i dvokatnog aneksa. Tri krila su renovirana, a krilo E se trenutno nalazi u postupku renovacije. B krilo još uvijek nije renovirano.

11. Od svibnja 2001. do lipnja 2002. podnositelj je bio smješten u ćeliji broj 17 u B krilu. Većinu vremena tamo je bio i drugi zatvorenik koji je dijelio ćeliju sa podnositeljem. Veličina ćelije je 3,50 metara puta 1,60 metara. U ćeliji nije bilo sanitarnih uređaja. Postojale su dvije električne utičnice koje nisu radile. Ćelija je imala tamno svjetlo na stropu. Prozor na zidu nasuprot vrata velik je 80 cm2. U ćeliji je bila drvena stolica i metalni ormarić. Tamo je bio i jedan ležaj na kat. Ćelija je jako mirisala po vlazi. Betonski zidovi bili su vlažni na dodir.

12. Podnositelj tvrdi da su madraci bili prljavi i zakrvavljeni te da je hrana za zatvorenike bila nedostatna i loše kvalitete. Liječnička pomoć pružana je jednom tjedno, na određeni dan, bez obzira na njegovo zdravlje. Podnositelj tvrdi da se nije mogao obratiti socijalnim službama u zatvoru. Nije bilo nikakve zabave niti drugih aktivnosti u zatvoru. Općenito, zatvor je bio prenapučen. Zatvorske zgrade sagrađene su prije otprilike dvjesto godina i u vrlo su lošem stanju. Slučajevi zlostavljanja od strane stražara navodno nisu bili neuobičajeni. Nadalje, podnositelj je naveo da su dvorane u kojima zatvorenici rade bile hladne.
13. Prema Vladi hrana za zatvorenike udovoljavala je propisanim kaloričnim vrijednostima. Općenito, zatvorenici se nisu žalili na kvalitetu hrane, niti je u tom pogledu bilo prigovora u izvješću Europskog odbora za prevenciju torture i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne (u daljnjem tekstu: "izvješće CPT"). Liječnička pomoć pružana je u skladu sa potrebama svakog zatvorenika. Uvjeti su se nakon izvješća CPT poboljšali utoliko što su u punom radnom vremenu zaposleni jedan liječnik opće prakse i jedan zubar. Ukoliko je bilo potrebe, na raspolaganju je bio specijalistički tretman u bolnici za osobe lišene slobode ili u bilo kojoj redovnoj bolnici. Zatvorenici imaju mogućnost raditi ako žele. Na raspolaganju im su pogoni za obradu drveta i metala jednako kao i neki uslužni poslovi. Oko 50% zatvorenika radi. Podnositelj je izrazio želju da ne radi. Zatvorenicima je dopušteno gledati televiziju, koristiti knjižnicu, vježbati ili odabrati jednu od nekoliko drugih aktivnosti kao što je umjetnički rad, bačvarstvo, literarni ili glazbeni tečajevi. Nedjeljom i praznikom održavane su filmske projekcije; ponekad su bili organizirani koncerti i kazališne predstave.
14. Podnositelj je bio uključen u terapijske sastanke koji uključuju zatvorenike koji pate od post-traumatskog stresnog poremećaja te u vježbu na zraku.
15. U lipnju 2002. podnositelj je premješten u drugu ćeliju u jednom od obnovljenih krila.

PRAVO

16. Dana 4. listopada 2002. Sud je od Vlade zaprimio sljedeću izjavu:
"U namjeri prijateljskog rješenja gore navedenog predmeta, Vlada se obvezuje obnoviti prije kraja rujna 2003. godine B krilo Kaznonice Lepoglava. Vlada će g. Darku Benzanu platiti EUR 12.000. Taj iznos namijenjen je pokriću cjelokupne materijalne i nematerijalne štete, jednako kao i troškova, a biti će plaćen u roku od tri mjeseca od dana donošenja presude Suda u skladu sa člankom 39. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Tom isplatom predmet će biti konačno riješen.
Vlada se nadalje obvezuje da neće podnijeti zahtjev da se predmet iznese pred Veliko Vijeće na temelju članka 43. stavak 1. Konvencije."
17. Dana 19. rujna 2002. Sud je zaprimio sljedeću izjavu potpisanu od podnositeljeve zastupnice:
"Primam na znanje da će Vlada Republike Hrvatske platiti g. Darku Benzanu iznos od EUR 12.000 koji je namijenjen pokriću materijalne i nematerijalne štete i troškova, a u namjeri prijateljskog rješenja gornjeg predmeta koji se nalazi pred Europskim sudom za ljudska prava, te da će obnoviti prije rujna 2003. B krilo Kaznonice u Lepoglavi.
Podnositelj prihvaća prijedlog i odriče se bilo kakvih daljnjih zahtjeva prema Hrvatskoj u odnosu na činjenice ovog zahtjeva. Podnositelj izjavuje da ovo predstavlja konačno rješenje predmeta.
Ova izjava je sačinjena u kontekstu prijateljskog rješenja koje su postigli Vlada i podnositelj zahtjeva.
Podnositelj se nadalje obvezuje da neće, nakon donošenja presude, podnijeti zahtjev da se predmet iznese pred Veliko Vijeće na temelju članka 43. stavak 1. Konvencije."
18. Sud bilježi da je podnositelj premješten iz ćelije koja je predmet njegovog prigovora Sudu. On nadalje bilježi namjeru Vlade da renovira krilo B Kaznonice Lepoglava. Konačno, on bilježi da su stranke postigle sporazum (članak 39. Konvencije). Sud je uvjeren da je sporazum zasnovan na poštivanju ljudskih prava kako je to definirano u Konvenciji ili njenim protokolima (članak 37. § 1 in fine Konvencije i Pravilo 62. § 3 Poslovnika Suda).
19. Sukladno tome, predmet treba biti brisan sa liste.
- IZ TIH RAZLOGA, SUD
1. Donosi odluku o brisanju predmeta sa liste;
2. Prima na znanje sporazum stranaka da neće tražiti da predmet bude podnesen Velikom Vijeću.
Sastavljeno u pismenom obliku, na engleskom jeziku dana 8. studenog 2002., u skladu sa Pravilom 77. §§ 2 i 3 Poslovnika Suda.

2. Cenbauer protiv RH (09. 03. 2006.)

VIJEĆE EUROPE
EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA
PRVI ODJEL
PREDMET CENBAUER PROTIV HRVATSKE
(Zahtjev br. 73786/01)
PRESUDA
STRASBOURG
9. ožujka 2006.

Ova će presuda postati konačnom pod okolnostima utvrđenim u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Cenbauer protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:
g. C.L. Rozakis, predsjednik, g. L. Loucaides, g. P. Tulkens, g. P. Lorenzen, gđa N. Vajić, g. D. Spielmann, g. S.E. Jebens, suci, i g. S. Nielsen, tajnik Odjela,
nakon vijećanja zatvorenog za javnost 14. veljače 2006. Godine donosi sljedeću presudu koja je usvojena tog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 73786/03) protiv Republike Hrvatske kojeg je 14. siječnja 1997. godine hrvatski državljanin, g. Miroslav Cenbauer ("podnositelj zahtjeva") podnio Europskoj komisiji za ljudska prava („Komsija“) na temelju članka 25. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija").
2. Hrvatsku Vladu ("Vlada") zastupale su njene zastupnice, prvo gđa L. Lukina-Karajković, a nakon toga gđa Š. Stažnik.
3. Podnositelj zahtjeva prigovorio je, posebice, da su okolnosti njegova lišenja slobode u Kaznenom zavodu Lepoglava („KZL“) predstavljale nečovječno i ponižavajuće postupanje protivno članku 3. Konvencije.
4. Zahtjev je bio prosljeđen Sudu 1. studenog 1998. godine kada je stupio na snagu Protokol br. 11. Konvencije (članak 5., stavak 2. Protokola br. 11).
5. Zahtjev je dodijeljen u rad Prvom odjelu Suda (pravilo 52. stavak 1. Poslovnika Suda). U okviru tog Odjela, Vijeće koje je trebalo razmatrati predmet (članak 27. stavak 1. Konvencije) sastavljeno je u skladu s pravilom 26. stavkom 1.
6. Odlukom od 5. veljače 2004. godine Sud je zahtjev proglasio djelomično dopuštenim.
7. Vlada, ali ne i podnositelj zahtjeva, je dostavila očitovanje o osnovanosti zahtjeva (Pravilo 59. stavak 1.). Vijeće je odlučilo, nakon što se konzultiralo sa strankama, da nije bilo potrebno održati ročište o osnovanosti zahtjeva (Pravilo 59., stavak 3. in fine).
8. Dana 1. studenog 2004. godine Sud je izmijenio sastav svojih Odjela (Pravilo 25., stavak 1.). Ovaj predmet je dodijeljen u rad novo sastavljenom Prvom odjelu (Pravilo 52., stavak 1.).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

A. Kratki pregled događaja

9. Podnositelj zahtjeva je rođen 1971. godine i živi u Viljevu, Hrvatska.
10. Dana 15. prosinca 1993. godine podnositelj zahtjeva proglašen je krivim za nekoliko kaznenih djela, uključujući ubojstvo, te osuđen na dvanaest godina zatvora. Zatvorsku je kaznu počeo služiti 4. siječnja 1995. godine u Kaznenom zavodu Lepoglava (u daljnjem tekstu: „KZL“).
11. KZL je zgrada koja se sastoji od pet krila, A, B, C, D i E. Sva su krila obnovljena. Krilo B obnovljeno je posljednje; njegova je obnova dovršena u prosincu 2003. godine.
12. Podnositelj zahtjeva ostao je u KZL do 27. rujna 1995. godine kad je prebačen u drugi zatvor. Po drugi puta je primljen u KZL 30. prosinca 1998. godine.
13. Dana 4. listopada 1999. godine podnositelj zahtjeva je prebačen u Kaznionicu u Glini gdje je ostao do 5. travnja 2000. godine. Tada je prebačen u Kaznionicu u Požeži. Tijekom njegovog boravka u toj instituciji podnositelju zahtjeva su bile odobrene razne povlastice, uključujući i pravo na kratke dopuste. Nakon što je počinio kaznena djela (provalu i krađu) dok je koristio dopust, podnositelj zahtjeva je 21. rujna 2000. godine ponovno prebačen u KZL. Dana 3. siječnja 2001. godine smješten je u krilo B.
14. Dana 8. travnja 2003. godine podnositelj zahtjeva je prebačen u ćeliju u obnovljenom dijelu krila B.
15. Dana 22. kolovoza 2003. godine podnositelj zahtjeva je otpušten jer je odslužio zatvorsku kaznu.

B. Navodi stranaka

16. Podnositelj zahtjeva je dao sljedeći opis uvjeta lišenja slobode u krilu B KZL-a.
17. Ćelija u kojoj je bio smješten bila je mala te nije imao niti sanitarni čvor niti tekuću vodu. Nije bilo grijanja, a zidovi ćelije bili su vlažni i orošeni. Ćelija je bila prljava, a krevetina se nije mijenjala kroz dulja vremenska razdoblja. Kako bi urinirao noću, a i u drugim vremenima kad je bio zatvoren u svoju ćeliju, podnositelj zahtjeva morao je koristiti plastični kontejner od četiri litre u obliku boce, jer su stražari odbili otključati ćeliju i dozvoliti mu koristiti zahod. Toaletni pribor i drugi proizvodi za osobnu higijenu osiguravani su svakih četiri do pet mjeseci. Hrana posluživana zatvorenicima bila je nedostatna i slabe kvalitete; zatvorenicima su bili posluživani samo ugljikohidrati, bez bilo kakvog povrća i skoro bez ikakvog mesa. Općenito, zatvor je bio pretrpan. Zatvorske zgrade, izgrađene prije oko dvjesto godina, bile su vrlo loše održavane. Budući da zatvorski stražari nisu nosili značke sa svojim brojem ili imenom, zatvorenici nisu mogli znati njihov identitet. Zatvorenici su postrojavani u vrstu i po deset puta dnevno, čak i kad je padala kiša. Isto su tako morali ići na šetnje na otvorenom u šlapama, čak i kad je padala kiša ili snijeg.
18. Vlada je dala sljedeći opis uvjeta u kojima je podnositelj bio lišen slobode u KZL-u.
19. Ćelija podnositelja zahtjeva bila je ćelija za dvije osobe. Podnositelj zahtjeva ju je većinu vremena dijelio s još jednim zatvorenikom, te je samo jedno kratko razdoblje od oko dva mjeseca bio sam u ćeliji. Ćelija je bila dugačka 3,50m, široka 1,60m i visoka 3,05m. Imala je prozor veličine 80x80 cm i jedno rasvjetno tijelo. U ćeliji nije bio sanitarni čvor, ali podnositelju se osiguravala mogućnost stalnog korištenja zajedničkog sanitarnog čvora te je mogao koristiti tuš. Zatvorenicima je svaki mjesec bila osiguravana pasta za zube, sapun, krema za brijanje, jednokratne britvice, šampon i toaletni papir. Hrana posluživana zatvorenicima bila je propisane kalorijske vrijednosti i, općenito, zatvorenici nisu imali nikakve pritužbe u tom pogledu. Zatvorenici su bili postrojavani u vrstu nekoliko puta na dan prije obroka. Zatvorenici koji su radili bili su također postrojavani kad su išli na posao i vraćali se s njega te prije i nakon odmora. Zatvorenici su postrojavani na otvorenom kad je to dozvoljavalo vrijeme te su bili odgovarajuće obučeni. Za lošeg vremena zatvorenici su postrojavani u zatvorskoj zgradi. Zatvorenicima je bio dan veliki prostor na otvorenom za vježbanje te su mogli nedjeljom gledati filmske predstave.
20. Vlada je tvrdila da je obnova krila B dovršena 5. prosinca 2003. godine. Ono je svježe oličeno, i svaka je ćelija dobila zahod i umivaonik. Ćelije sada imaju parket na podu, novi namještaj i radijatore, nove električne utičnice i nova rasvjetna tijela u ćelijama. Sada 35-40 zatvorenika koristi četiri tuša.

C. Nalazi Europskog odbora za sprječavanje torture i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne

21. CPT je u Hrvatskoj boravio od 20. do 30. rujna 1998. Njegovi nalazi u pogledu KZL-a glase kako slijedi (izvadak iz Izvješća hrvatskoj Vladi o boravku Europskog odbora za sprječavanje torture i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) u Hrvatskoj od 20. do 30. rujna 1998., CPT/Inf. (2001) 4, izvadak:

„a. materijalni uvjeti

58. ... u dva neobnovljena krila, B i E, u kojima su uglavnom smješteni nezaposleni zatvorenici, zatvorske su uvjeti bili veoma loši. U tim su krilima zatvorenici držani u skućenim uvjetima, i to tako da su u ćelijama veličine od 5,5 do otprilike 6,5 m 2 obično bile dvije do tri osobe. CPT mora na-

glasiti da su ćelije ove veličine pogodne za smještaj isključivo jedne osobe. Nadalje, ćelije su bile vrlo prljave i u lošem stanju, a određeni ih je broj imao loš pristup dnevnom svjetlu odnosno prigušenom ili umjetnom osvjetljenju. Osim toga, nisu bile opremljene cjelovitim sanitarnim čvorovima, tako da su zatvorenici noću morali obavljati fiziološke potrebe koristeći posude u svojim ćelijama. Što se tiče zajedničkih sanitarnih čvorova, oni su općenito uzevši bili u jadnom stanju (neki od njih s opasnim poplavljenim podovima). Također je vrijedno istaknuti da se nekoliko zatvorenika u ova dva krila tužilo kako nisu u mogućnosti nabaviti potreban toaletni pribor. Ravnatelj je izaslanstvo obavijestio da je u planu obnova čitave ustanove, ali da su naišli na poteškoće u pribavljanju potrebnih sredstava. CPT mora naglasiti da su prevladavajući materijalni uvjeti u krilima B i E prilično neprihvatljivi. Stoga Odbor preporuča da se obnova tih krila, uključujući i postavljanje sanitarnih čvorova u ćelijama kao što je to napravljeno u krilu D, treba smatrati pitanjem od visokog prioriteta.

Osim toga, CPT preporučuje da se odmah poduzmu koraci kako bi se osiguralo da se svim zatvorenicima u Kaznenom zavodu Lepoglava omoguću nabavljanje proizvoda za osobnu higijenu (toaletni papir, sapun, pasta za zube, itd.) kao i potrebnih sredstava za održavanje njihovih ćelija i zajedničkih sanitarnih čvorova u čistom i higijenskom stanju.

59. Nadalje, kao što je već naznačeno u točkama 56. i 58., u vrijeme posjeta zatvoreni dio bio je prenapučen. To se posebno odnosilo na neobnovljena krila...

CPT preporuča da se poduzmu ozbiljni napori kako bi se smanjio broj zatvorenika po jednoj sobi u zatvorenom dijelu Kaznenog zavoda Lepoglava...

b. režim

61. Prema članku 19. Zakona o izvršavanju kazne zatvora, zatvorenicima se mora osigurati, u mjeri u kojoj je to moguće s obzirom na kapacitete i resurse ustanove, različite oblike rada koji odgovaraju njihovim sposobnostima i vještinama.

62. Od 660 zatvorenika u zatvorenim i poluotvorenim dijelovima Kaznenog zatvora Lepoglava, oko 300 ih je sudjelovalo u različitim vrstama radnih aktivnosti, uključujući drvodjelstvo i proizvodnju namještaja (gdje je bilo zaposleno 150 zatvorenika), rad s metalom (20), obrt kao i različita radna mjesta u vezi sa svakodnevnim funkcioniranjem zatvora (pranje rublja, kuhanje, vrtlarstvo, itd.). 63. Ipak, ostaje činjenica da u vrijeme posjete većina zatvorenika u zatvorenom dijelu ustanove – 324 od 532 – nije radila. 110 zatvorenika bili su na popisu čekanja za rad. Nadalje, 83 zatvorenika je bilo kategorizirano kao oni koji trajno ne rade, bilo po njihovom izboru ili radi invalidnosti, iako su mnogi od tih zatvorenika s kojima je izaslanstvo razgovarala rekli da su u stvari željeli raditi. Situaciju zatvorenika koji ne rade još je više nezadovoljavajućom činio nedostatak drugih režimskih aktivnosti u zatvoru. Iako je ustanova opremljena dobrim obrazovnim mogućnostima, samo je 50 zatvorenika - uključujući neke koji već rade – pohađalo nastavu. Nadalje, oskudni su bili dokazi o terapeutskim programima (to jest, onima koji su usredotočeni na kazneno djelo) i nije bilo organiziranih sportskih aktivnosti. Ukratko, gotovo je dvije trećine zatvorenika smještenih u zatvorenom dijelu podlijegalo osiromašenom režimu; utvrđeno je da se tipičan dnevni program jednog zatvorenika koji ne radi sastoji tek malo više od gledanja televizije u prostorima za druženje i vježbanja na zraku.

64. ... Za većinu zatvorenika u zatvorenom dijelu ustanove nije postojao pozitivan režim koji bi ih poticao da se bave problemom svog prestupničkog ponašanja.

CPT preporuča hrvatskim vlastima da poduzmu potrebne korake kako bi osigurale da svi zatvorenici Kaznenog zavoda Lepoglava imaju pristup odgovarajućem rasponu radnih, obrazovnih, sportskih i rekreacijskih aktivnosti.

D. Izvješće Misije za utvrđivanje činjenica u Kaznenom zavodu Lepoglava

22. Dana 1. srpnja 2002. godine izaslanstvo Suda posjetilo je Kazneni zavod Lepoglava u svrhu predmeta Benzan (vidi predmet Benzan protiv Hrvatske, br. 62912/00 od 8. studenog 2002. godine). Njegovi nalazi u općim uvjetima u KZL su sljedeći:

„Sastanak s upraviteljem KZL-a

Upravitelj zatvora obavijestio je izaslanstvo da je krilo B jedino neobnovljeno krilo. On je nadalje obavijestio izaslanstvo da je u zatvoru bilo 683 zatvorenika. Priznao je da je zatvor pretrpan, osobito krilo B.

Obilazak KZL-a

Krilo B

Našli smo da je ćelija 17 smještena kraj zajedničke kupaonice. Veličina joj je bila 3.50 x 1.60 metara. U ćeliji nije bilo sanitarnog čvora. Bile su dvije električne utičnice koje nisu radile. Na plafonu je bilo zamagljeno svjetlo. Prozor na zidu preko puta vrata bio je veličine 80 cm². U ćeliji se nalazila jedna drvena stolica i metalni ormarić za stvari. Tu se nalazio i jedan komplet kreveta na kat. Madraci su bili prljavi i imali su mrlje krvi. Ćelija je jako smrdila po vlazi. Betonski zidovi bili su na dodir vlažni.

Prostor tuša, WC-a i praonice rublja

Za 60 zatvorenika bila su tri WC-a i dva tuša. U WC-u nije bilo grijanja. U prostoriji za tuš bio je jedan radijator. Nije bilo toaletnog papira. Kraj tuševa nalazio se prostor za pranje rublja opremljen dugim kadama u kojima su zatvorenici prali svoju odjeću. Pristup prostoru za pranje rublja bio je moguć jedan sat na dan.

Unutarnji prostor za zabavu i rekreaciju

Nakon toga smo posjetili sobu za TV gdje smo našli jedan televizor, oko 20 stolica i 7 stolova. Ona je služila za 60 zatvorenika.

Tu je bila i društvena soba sa 6 stolova, svaki sa po 4 stolice, koja je služila za 44 zatvorenika. Na stolovima smo vidjeli kutije za šah.

Unutra je bila jedna peć s dva električna grijača i jednim sudoperom.

Na svakom smo katu vidjeli opremu za stolni tenis, svaka je služila za 44 zatvorenika.

Obnovljeno krilo

Ovdje smo posjetili ćeliju veličine 11m². U njoj su se nalazila dva kompleta kreveta na kat. Tu se nalazila odvojena kupaonica s WC-om i umivaonikom, no nije bilo ni tuša ni kade. Međutim, na istom su se katu nalazili zajednički tuševi. Tu se nalazila jedna električna utičnica, tri svjetla na plafonu, dva metalna ormarića za stvari, dvije drvene stolice, jedan stol i jedna polica na zidu. Tu su bila i dva prozora (80 x 80 centimetara). Soba je bila svježe obojana i imala je parket na podu. Bila je vrlo čista.

Prostor za rekreaciju na otvorenom

Vidjeli smo veliki prostor za hodanje, s klupama i drvećem i asfaltiranim igralištem velikih razmjera.

Kantina
Kantina u kojoj zatvorenici jedu velika je soba, odvojena od drugih zatvorskih prostora. U njoj se u jednom trenutku može smjestiti 200 osoba. Zatvorenici jedu u smjenama. Hrana se kuha u tom objektu, a postoji i pekara.

Prostor za rad
Radni prostor obuhvaća nekoliko velikih radionica za obradu drveta, proizvodnju ploča za šah, uokvirivanje slika, uvezivanje knjiga i tiskanje knjiga kao i umjetničkog studija uključujući i odjel za vizualnu umjetnost.
Radionica za uvezivanje knjiga gdje podnositelj zahtjeva radi ima velike prozore, pisalići stol i stolicu.“

Razgovori
Podnositelj zahtjeva
Podnositelj zahtjeva je izvjestio izaslanstvo da je bio smješten u ćeliju br. 17 u krilu B negdje u svibnju 2000. godine i da je tamo ostao do kolovoza ili rujna 2001. godine. Izvjestio je da je u vrijeme njegovoga dolaska nije bilo stakla na prozoru, ali da je to bilo popravljeno za nekoliko dana. Boja na zidovima se ljuštila i ćelija je bila vrlo vlažna. Negdje 2001. godine zidovi su bili ponovno očišćeni u cijelome krilu. Nadalje je izvjestio da iako je u ćeliji bio radiator, sve do kraja zime 2001. godine u ćeliji nije bilo grijanja, kad su radijatori popravljani, ali da je čak i nakon toga grijanje bilo nedovoljno. Podnositelj zahtjeva je naglasio da su zahodi u krilu B bili obnovljeni do određene mjere i da su bili u puno lošijem stanju. Rekao je da je na zidovima bila vlaga koja je prekrivena bojom.

Dnevni raspored podnosioca zahtjeva bio je kako slijedi:
7 sati – buđenje, 8-9 sati – doručak i šetnja; 10:30 – 11:30 – zaključan u ćeliji; 11:30 ručak
12:30 – 1:30 šetnja; 3:00-5:00 zaključan u ćeliji; 5:30 – večera; od 7 sati – zaključan u ćeliji
9 sati – gašenje svjetla
Podnositelj zahtjeva se žalio da su zatvorenici uvijek bili u vremenskoj stisci za ručak i večeru jer je bilo previše ljudi, podijeljenih u nekoliko smjena. Rekao je i da je hrana bila slabe kvalitete, loše pripremljena, loše skuhana i da je jedina jestiva hrana bio kruh. Rekao je da je većinu vremena bio gladan. Zatvorenici su bili obučeni u traperice i košulje koje su se mijenjale svake dvije godine. Daju im se i cipele, donje rublje i jakna.
Podnositelj zahtjeva je prigovorio da je posteljina bila prljava, masna i prekratka. Deke su bile stare, prljave i nisu bile prane sedam godina. Madrac u njegovoj ćeliji je bio star, trunuo je, imao je fleke od krvi i bio je vlažan. Podnositelj zahtjeva je izjavio i da je medicinska pomoć bila dostupna samo jednom tjedno ponedjeljkom i da su razgovori s liječnikom bili površni, i trajali su samo jednu minutu.

Direktor zatvora
Ravnatelj zatvora je priznao da su ove godine bile dvije smrti od infarkta i da je jedan broj zatvorenika bolovao od hepatitisa, iako nisu bili smješteni u posebnu jedinicu. Priznao je nadalje da je u cijelom području bilo nestašica vode zbog problemom s pritiskom vode. Međutim, kupaone su bile otvorene od 9:30 do 11:30 prije podne i od 4 do 5:30 poslije podne. Glede medicinskog osoblja, rekao je da su u punom radnom vremenu bili zaposleni jedan liječnik, specijalist opće medicine, i jedan zubar. U zatvoru je u svako doba bila nazočna barem jedna medicinska sestra. Jednom tjedno liječnici različitih specijalizacija posjećivali su zatvor (specijalist za plućne bolesti, kirurg, internist i oftalmolog).
Također je izvjestio da je tada oko 50% zatvorenika radilo u zatvoru.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

23. Članak 23. Ustava Republike Hrvatske propisuje kako slijedi:
„Nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja....“
24. Zakon o izvršavanju kazne zatvora (Narodne novine br. 128/1999 od 30. studenog 1999. i br. 190/2003 od 3. prosinca 2003 (pročišćeni tekst) – „Zakon“) stupio je na snagu 1. srpnja 2001. godine, a odredbe koje se odnose na suca izvršenja stupile su na snagu šest mjeseci kasnije, 1. siječnja 2002. godine. Mjerodavne odredbe Zakona glase kako slijedi:

Članak 17.

„(1) Protiv postupka i odluke kojom se zatvorenik nezakonito prikraćuje ili ograničava u nekom pravu iz ovoga Zakona zatvorenik može podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu.
(2) O zahtjevu za sudsku zaštitu odlučuje sudac izvršenja.“

Članak 74.

„(1) Smještaj zatvorenika treba odgovarati zdravstvenim, higijenskim i prostornim zahtjevima, te klimatskim prilikama.
(2) Zatvorenika se u pravilu smješta u zasebnu prostoriju.....
(3) Prostorije u kojima borave zatvorenici moraju biti čiste, suhe i dovoljno prostrane. Za svakog zatvorenika u spavaonici mora biti najmanje 4 m² i 10 m³ prostora.
(4) Svaka prostorija.....mora imati dnevno i umjetno svjetlo.....
(5) Kazionice i zatvori moraju imati sanitarne uređaje koji omogućuju obavljanje fizioloških potreba u čistim i primjerenim uvjetima kad god to zatvorenici žele.
(6) Pitka voda uvijek mora biti dostupna svakom zatvoreniku.“

Članak 77.

„1. Kazionica, odnosno zatvor osigurava zatvoreniku rublje, odjeću, obuću i posteljenu prikladno klimatskim uvjetima.“

Članak 78.

„(3) Zatvoreniku se osiguravaju najmanje tri obroka dnevno kalorične vrijednosti od najmanje 3 000 kcal dnevno. Sastav i hranidbenu vrijednost hrane nadzire liječnik ili druga osoba medicinske struke.“

PRAVO

I. VLADINI PRELIMINARNI PRIGOVORI

25. Vlada je ustvrdila da podnositelj zahtjeva nije iscrpio domaća pravna sredstva kako to traži članak 35. Konvencije, čiji mjerodavni do glasi kako slijedi:

„1. Sud može razmatrati predmet samo nakon što su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva, u skladu s općeprihvaćenim pravilima međunarodnog prava...”

4. Sud će odbaciti svaki zahtjev koji smatra nedopuštenim na temelju ovoga članka. Takva odluka može biti donesena u bilo kojem stadiju postupka.“

26. Vlada je tvrdila je da je podnositelj zahtjeva trebao podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu suda izvršenja na temelju članka 17. Zakona. S tim u vezi dostavili su primjerak odluke Županijskog suda u Varaždinu od 17. prosinca 2003. godine, kojom je taj sud prihvatio sličan prigovor u predmetu V.Š., zatorenika koji je služio kaznu u KZL-u. Utvrdio je da je V.Š. bio u čeliji manjoj od minimalne veličine propisane zakonom, da je ta činjenica povrijedila njegova prava i da je trebao biti prebačen u drugu čeliju odgovarajuće veličine. Glede njegovoga zahtjeva za naknadu štete, Županijski sud u Varaždinu dao je upute V.Š.-u da pokrene građanski postupak protiv države.

27. Vlada je smatrala da je ova odluka dokazala djelotvornost zahtjeva za sudsku zaštitu na temelju članka 17. Zakona glede loših uvjeta u zatvoru. Budući da je dostavljena odluka bila donesena kratko nakon što je podnositelj zahtjeva odslužio kaznu zatvora, Vlada je tvrdila da je i podnositelj zahtjeva trebao podnijeti takav zahtjev za sudsku zaštitu prije nego je podnio svoj zahtjev.

28. Podnositelj zahtjeva nije se složio s Vladom. Tvrdio je da dostavljena odluka nije uopće mjerodavna za njegov predmet, jer je u svakom slučaju donesena nakon što je on bio pušten iz KZL-a.

29. Sud treba prvo utvrditi je li Vlada u ovome predmetu izgubila pravo uložiti prigovor o neisprpljivanju pravnih sredstava.

30. Na početku, Sud primjećuje da je Vlada već uložila taj prigovor u fazi donošenja odluke o dopuštenosti. Međutim, u svojoj odluci o dopuštenosti od 5. veljače 2004. godine Sud je odbacio tu tvrdnju, zaključivši da je formulacija Zakona bila nejasna i da Vlada nije dostavila nikakav uvjerljivi dokaz koji bi dokazao djelotvornost zahtjeva za sudsku zaštitu suda izvršenja na temelju članka 17. Zakona.

31. Nakon odluke o dopuštenosti, Vlada je dostavila naprijed navedenu odluku, koju je nadležni sud donio 17. prosinca 2003. godine, tj. mjesec i pol dana prije odluke o dopuštenosti koju je donio Sud. Sud ne pridaje osobitu važnost ovome proteku vremena ili činjenici da Vlada nije tu odluku dostavila prije donošenja odluke o dopuštenosti. Po mišljenju Suda, mjesec i pol dana razmjerno je kratko razdoblje, tijekom kojega je razumno pretpostaviti da s obzirom na to da je odluku donio jedan od nižih sudova u zemlji, Vlada nije možda za nju znala. U takvim okolnostima, Sud smatra da Vlada nije izgubila pravo dostaviti novu odluku u potporu svojeg prethodno uložena prigovora glede neisprpljivanja domaćih pravnih sredstava.

32. Sud nadalje treba ispitati može li dostavljena odluka utjecati na utvrđenje Suda glede djelotvornosti predložena pravnog sredstva u okolnostima ovoga predmeta.

33. Sud podsjeća kako na području isprpljivanja domaćih sredstava postoji podjela tereta dokaza. Na Vladi koja se poziva na to da pravna sredstva nisu bila iscrpljena je da uvjeri Sud da je to pravno sredstvo bilo učinkovito, na raspolaganju u teoriji i praksi i relevantno vrijeme, to jest, da je bilo dostupno, da je moglo ispraviti povrede u odnosu na prigovore podnositelja zahtjeva i da je nudilo razumne izgleda za uspjeh. Međutim, kad se zadovolji ovaj zahtjev glede tereta dokaza, na podnositelju zahtjeva je da dokaže da je pravno sredstvo na koje se poziva Vlada bilo doista iscrpljeno ili je iz nekog razloga bilo nedostavno i nedjelotvorno u osobitim okolnostima predmeta ili su postojale posebne okolnosti zbog kojih su on ili ona bili oslobođeni tog uvjeta (vidi presudu u predmetu *Akdivar and Others v. Turkey* od 16. rujna 1996., *Reports of Judgments and Decisions 1996-IV*, str. 1211, § 68).

34. U svjetlu odluke u predmetu V.Š. Sud ne isključuje da bi taj zahtjev za sudsku zaštitu mogao biti djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na akte i odluke koje navodno predstavljaju povredu ljudskih prava zatorenika zajamčenih domaćim pravom. U svakom slučaju, Vlada nije dokazala da je pravno sredstvo o kojemu je riječ bilo na raspolaganju prije 1. siječnja 2002. godine, kad su stupile na snagu odredbe Zakona koje se odnose na suca izvršenja (vidi stavak 24. ove presude).

35. U ovome predmetu, Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva prigovorio uvjetima svog boravka u zatvoru u KZL-u u razdoblju između siječnja 2001. i travnja 2003. godine. Dakle, on je već odslužio jednu godinu u KZL-u, u uvjetima kojima je prigovorio, prije nego je stvoren novi pravni lijek. Stoviše, on je svoj prigovor glede loših zatvorskih uvjeta podnio Sudu prije toga datuma. U takvim okolnostima, Sud ne prihvaća da je podnositelj zahtjeva trebao iscrpiti ovo pravno sredstvo.

36. Stoga prethodni prigovor Vlade treba odbiti.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 3. KONVENCIJE

37. Podnositelj zahtjeva je prigovorio da su uvjeti u KZL-u, gdje je služio dio svoje kazne zatvora predstavljali nečovječno i ponižavajuće postupanje protivno članku 3. Konvencije koji propisuje:

„Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.“

38. Vlada je osporila to mišljenje. Tvrdili su da iako uvjeti u krilu B prije obnove nisu bili idealni, nisu predstavljali nečovječno i ponižavajuće postupanje.

39. Vlada je tvrdila da podnositelj zahtjeva nije poduzeo korake kako bi olakšao svoj boravak u KZL-u, budući je odbio raditi. Uvjeti njegovog boravka u zatvoru bili su objektivno bolji od uvjeta g. Benzana (citiran u ovoj presudi), jer je njegova čelija bila smještena dalje od zajedničke kupaonice i stoga bila manje vlažna.

40. Konačno, Vlada je tvrdila da treba voditi računa o činjenici da je država, u granicama svoje financijske sposobnosti, stalno obnavljala KZL. Tvrdili su da takve pozitivne namjere od strane Vlade čine ovaj predmet različitim od predmeta *Peers*, u kojemu su nadležne vlaste propustile poduzeti mjere kojima bi bio cilj popraviti objektivno nepovoljne uvjete za služenje kazni zatvora (vidi predmet *Peers v. Greece*, br. 28524/95, stavak 75., ECHR 2001-III).

41. Podnositelj zahtjeva je tvrdio da su uvjeti njegovog boravka u zatvoru ukupno uzevi predstavljali nečovječno i ponižavajuće postupanje.

42. Kao što je Sud smatrao u puno navrata, članak 4. Konvencije sadrži jednu od najtemeljnijih vrijednosti demokratskog društva. On u apsolutnom smislu zabranjuje mučenje ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kaznu, bez obzira na okolnosti i ponašanje žrtve (vidi predmet *Labita v. Italy* [GC], br. 26772/75/ stavak 119., ECHR 2000-IV).

43. To rekavši, zlostavljanje mora doseći minimalnu razinu ozbiljnosti kako bi potpalo pod domašaj članka 3. Ocjena ove minimalne razine ozbiljnosti je relativna; ona ovisi o svim okolnostima predmeta, kao što je trajanje postupanja, njegovi fizički i mentalni učinci i, u nekim slučajevima,

spol, dob i zdravstveno stanje žrtve. Nadalje, u razmatranju je li postupanje „ponižavajuće“ u smislu članka 3., Sud će uzeti u obzir je li cilj bio ponižiti i umanjiti vrijednost dotične osobe i je li, što se tiče posljedica, ono imalo negativan utjecaj na njezinu osobnost na način nespojiv sa člankom 3. Međutim, nepostojanje takve svrhe ne može konačno isključiti utvrđenje povrede ove odredbe (vidi naprijed citirani predmet Peers v. Greece, stavci 67.-68. i predmet Valašinas v. Lithuania, br. 44558/98, stavak 101., ECHR 2001-VIII).

44. Sud je dosljedno naglašavao da trpljenje i poniženje koje je tu uključeno mora u svakom slučaju ići preko onoga neizbježnoga elementa trpljenja ili poniženja povezanog s danim oblikom legitimnog postupanja ili kazne. Mjere kojima se osoba lišava slobode mogu često uključivati takav element. Prema ovoj odredbi država mora osigurati da je osoba lišena slobode u uvjetima koji su sukladni s poštivanjem njenog ljudskog dostojanstva, da ju način i metoda izvršenja mjere ne podvrgavaju trpljenju ili nedaćama intenziteta koji premašuje neizbježnu razinu trpljenja inherentnu lišenju slobode, i da, s obzirom na praktične zahtjeve boravka u zatvoru, njezino zdravlje i dobrobit budu odgovarajuće osigurani (vidi predmet Kudła v. Poland [GC], br. 30210/96, stavci 93.-94., ECHR 2000-XI).

45. Sud primjećuje da su u ovom predmetu među strankama sporne određene okolnosti koje se tiču općih uvjeta lišenja slobode u KZL-u. Međutim, Sud smatra da čak iako je to tako, može donijeti svoju ocjenu predmeta oslanjajući se na tvrdnje stranaka, nalaze CPT-a i izaslanstva Suda čiji je pregled dan u ovoj presudi (vidi stavke 19. i 20. ove presude).

46. Nesporno je da je podnositelj zahtjeva bio smješten u krilu B od 3. siječnja 2001., kratko nakon što je bio po treći puta primljen u KZL., do 8. travnja 2003., kad je bio prebačen u obnovljeni dio zatvora. Tijekom toga vremena dijelio je ćeliju veličine 5.6m² s drugim zatvorenikom, drugim riječima, bilo mu je dano 2.8m² prostora. Tijekom razdoblja od dva mjeseca bio je sam u ćeliji. Iako taj prostor nije bio tako mali kao u nekim drugim predmetima koje je sud ispitivao u prošlosti (vidi, na primjer, predmet Kalashnikov v. Russia, br. 47095/99, stavak 97., ECHR 2002-VI), treba primijetiti da je prostor bio manji od 4m², što je minimalni zahtjev za jednog zatvorenika u ćelijama s više zatvorenika i na temelju domaćeg prava i na temelju standarda CPT-a (vidi, na primjer, Izvješće CPT-a o posjeti Latviji 2002. godine - CPT/Inf (2005) 8, stavak 65.).

47. Vlada je tvrdila da je sam podnositelj zahtjeva bio djelomično odgovoran za to što je bio smješten u krilo B, jer je izjavio da ne želi raditi. Podnositelj zahtjeva nije zanijekao tu činjenicu. Sud ne prihvaća tvrdnju Vlade prema kojoj bi se uvjeti lišenja slobode u zatvoru mogli određivati na temelju činjenice je li zatvorenik radio ili nije, budući da svim zatvorenicima treba pružiti uvjete u zatvoru koji su u skladu s člankom 3. Konvencije.

48. Nadalje, nesporno je da u ćeliji podnositelja zahtjeva nije bilo zahoda ni tekuće vode. Glede mogućnosti korištenja zajedničkog zahoda, Vlada je tvrdila da su zatvorenici uvijek imali pristup do njega. Podnositelj zahtjeva je tvrdio da nije imao pristup zahodu kad je bio zatvoren u svoju ćeliju, ili tijekom noći. Umjesto toga, morao je urinirati u plastične kontejnere i njihov sadržaj bacati kasnije. I CPT i izaslanstvo Suda primijetili su taj problem. Sud stoga prihvaća navode podnositelja zahtjeva i smatra da je takva praksa bila ponižavajuća i da je doprinijela lošim higijenskim uvjetima u njegovoj ćeliji.

49. Sud mora nadalje utvrditi koliko je sati na dan podnositelj zahtjeva bio zatvoren u svojoj ćeliji. Vlada je tvrdila da su zatvorenici imali pravo na vježbanje na otvorenom dva puta na dan i da su im obroci posluživani izvan njihovih ćelija. Imali su i zajedničku sobu za TV. Međutim, i Vlada i podnositelj zahtjeva nisu točno naveli točan broj sati na dan koje su zatvorenici koji nisu radili bili zatvoreni u svojim ćelijama. Uzimajući u obzir činjenice kako su utvrđene u predmetu Benzan (cited above), posebice informacije dobivene od samog g. Benzana, Sud primjećuje da su zatvorenici u krilu B provodili nekoliko sati dnevno izvan svojih ćelija, jedući obroke i vježbajući na otvorenom. Međutim, isto tako se čini da su bili zatvoreni u svojim ćelijama od 7 sati navečer do 7 sati u jutro i nekoliko sati tijekom dana. Sud smatra da je to razdoblje znatno.

50. Sud nadalje prima na znanje druge prigovore koje je uložio podnositelj zahtjeva, glede vlažnih zidova, nečistoće njegove ćelije i ukupnih higijenskih uvjeta, za koje Vlada nije dala nikakvo uvjerljivo objašnjenje. Sud smatra da su utvrđeni čimbenici nedovoljnoga prostora, zajedno s nedostatkom pristupa zahodu kroz dulje od dvanaest sati na dan sami sebi dovoljni da podnositelju zahtjeva uzrokuju tegobe intenziteta koji premašuje neizbježnu razinu trpljenja inherentnu lišenju slobode.

51. Sud priznaje da je, nakon predmeta Benzan, Vlada poduzela potrebne korake i obnovila dotično krilo. Ovo pokazuje da je Vlada pokazala volju postupiti po preporukama Suda i drugih tijela Vijeća Europe, što je činjenica koju se ne može zanemariti. S druge strane, to ne može Vladi osloboditi krivnje glede događaja koji su prethodili obnovi.

52. U ovom predmetu je podnositelj zahtjeva proveo oko dvije godine i tri mjeseca u krilu B prije njegove obnove. Tijekom toga vremena bio je izložen naprijed opisanim uvjetima, koji su, po mišljenju Suda, predstavljali ponižavajuće postupanje protivno članku 3.

53. Stoga je došlo do povrede te odredbe.

III. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

54. Članak 41. Konvencije propisuje:

“Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.

A. Šteta

55. Podnositelj zahtjeva potražuje 1.000.000 eura (EUR) na ime naknade nematerijalne štete.

56. Vlada je taj iznos smatrala prekomjernim i nepotkrijepljenim.

57. Sud smatra da je podnositelj zahtjeva sigurno pretrpio neku nematerijalnu štetu kao rezultat svoga lišenja slobode u opisanim uvjetima. Procjenjujući na pravičnoj osnovi, Sud podnositelju zahtjeva dosuđuje 3.000 EUR s toga naslova, uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati na taj iznos.

B. Troškovi i izdaci

58. Podnositelji zahtjeva, kojemu je bila dodijeljena pravna pomoć nije postavio nikakve daljnje zahtjeve s toga naslova glede troškova i izdataka. Stoga se ništa ne dosuđuje s toga naslova.

C. Zatezna kamata

59. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Odbija* prethodni prigovor Vlade;

2. *Presuđuje* da je došlo do povrede članka 3. Konvencije;

3. *Presuđuje*
(a) da tužena država podnositelju zahtjeva treba, u roku od tri mjeseca od dana kad presuda postane konačnom u skladu s člankom 44. stavkom 2. Konvencije, isplatiti sljedeći iznos koji treba pretvoriti u hrvatske kune prema tečaju važećem na dan namirenja
(i) 3.000 EUR (tri tisuće eura) na ime nematerijalne štete; i
(ii) (ii) svaki porez koji bi mogao biti zaračunat na taj iznos;
(b) da se od protoka naprijed navedena tri mjeseca do namirenja na naprijed navedeni iznos plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećana za tri postotna boda;
4. odbija ostatak zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravednu naknadu.

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 9. ožujka 2006. godine u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

3. Novak protiv RH (14. 06. 2007.)

VIJEĆE EUROPE
EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA
PRVI ODJEL
PREDMET NOVAK PROTIV HRVATSKE
(Zahtjev br. 8883/04)
PRESUDA
STRASBOURG
14. lipnja 2007.

Ova će presuda postati konačnom pod okolnostima utvrđenim u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama

U predmetu Novak protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:
g. C.L. Rozakis, predsjednik, g. L. Loucaides, gđa N. Vajić, g. K. Hajiyev, g. D. Spielmann, g. S.E. Jebens, g. G. Malinverni, suci, i g. S. Nielsen, tajnik
Odjela,
nakon vijećanja zatvorenog za javnost 24. svibnja 2007. godine donosi sljedeću presudu koja je usvojena tog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 8883/04) protiv Republike Hrvatske kojeg je 1. ožujka 2004. godine hrvatski državljani, g. Boris Novak („podnositelj zahtjeva“) podnio Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija“).
2. Hrvatsku Vladu („Vlada“) je zastupala njena zastupnica, gđa Š. Stažnik.
3. Dana 14. rujna 2006. godine Sud je odlučio obavijestiti Vladu o prigovorima podnositelja zahtjeva koji se odnose na uvjete u Zatvoru u Varaždinu i na njegovo pravo na poštovanje njegovog dopisivanja. Na temelju odredbi članka 29. stavka 3. Konvencije Sud je odlučio istovremeno odlučiti o osnovanosti i dopuštenosti zahtjeva.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

4. Podnositelj zahtjeva je rođen 1968. godine i živi u Ludbregu.

A. Kazneni postupak protiv podnositelja zahtjeva

5. Nakon osude za opasnu aktivnost, podnositelj zahtjeva je bio lišen slobode u Kaznenom zavodu Lepoglava tijekom točno neodređenoga razdoblja 1999. i 2000. godine.
6. U presudi od 4. srpnja 2002. godine Općinski sud u Zagrebu osudio je podnositelja zahtjeva za prijevartu te mu izrekao uvjetnu osudu od deset mjeseci zatvora. Uz to mu je naložio da se podvrgne prisilnom psihijatrijskom liječenju budući da mu je bilo dijagnosticiran posttraumatski stresni poremećaj (PTSP). Izgleda da je odluka preinačena u odluku o kazni jer je podnositelj zahtjeva ponovno poslan u Kazneni zavod Lepoglava od 17. svibnja 2002. do 17. travnja 2003. godine.
7. U presudi od 17. veljače 2003. godine Općinski sud u Varaždinu osudio je podnositelja zahtjeva za prijevartu i izrekao mu uvjetnu osudu od deset mjeseci zatvora. Međutim, Županijski sud u Varaždinu je po žalbi državnog odvjetništva 24. rujna 2003. godine promijenio kaznu u šest mjeseci bezuvjetnoga zatvora.
8. Dana 18. prosinca 2003. godine sudac izvršenja Županijskog suda u Varaždinu naložio je podnositelju zahtjeva da započne izdržavati kaznu zatvora u Zatvoru u Varaždinu 28. siječnja 2004. godine. Podnositelj zahtjeva je zatražio odgodu naloga radi svog PTSP-a. Dana 12. siječnja 2004. godine sudac izvršenja Županijskoga suda u Varaždinu odbio je zahtjev jer podnositelj zahtjeva nije dostavio medicinsku dokumentaciju koja se odnosi na njegovo zdravstveno stanje.
9. Podnositelj zahtjeva se žalio protiv te odluke, te je 22. siječnja 2004. godine Županijski sud u Varaždinu odbio njegovu žalbu. Prvo je utvrdio da je medicinska dokumentacija koju je podnositelj zahtjeva naknadno dostavio zastarjela, jer potiče iz 1991., 1998. i 2001. godine, i, drugo, da će tijekom izdržavanja kazne zatvora podnositelj zahtjeva dobiti odgovarajuću medicinsku skrb.

B. Opći uvjeti u Zatvoru u Varaždinu

10. Podnositelj zahtjeva je započeo izdržavati svoju kaznu 26. veljače 2004. godine u Zatvoru u Varaždinu. Bio je smješten u ćeliju br. 8, veličine četiri puta pet metara, s trinaest kreveta. Broj zatvorenika se kretao od petnaest do dvadeset, tako da su neki zatvorenici morali spavati na podu ili na

stolu. Stol u ćeliji je bio namijenjen za četiri osobe, tako da su zatvorenici morali jesti na krevetima ili na podu. U ćeliji je bio jedan prozor, prekriven žicom, tako da svjetlo i zrak gotovo nikada ne bi doprijele do ćelije.

11. Dana 11. ožujka 2004. godine podnositelj zahtjeva je premješten iz ćelije br. 8 i smješten u ćeliju br. 5, veličine 21.87 kvadratnih metara, koju je dijelio sa četiri druga zatvorenika.

12. Prepiska podnositelja zahtjeva sa Sudom je bila otvarana.

C. Liječenje podnositelja zahtjeva u zatvoru

13. Medicinska dokumentacija koju je dostavio podnositelj zahtjeva pokazuje da ga je 26. veljače 2004. godine pregledao zatvorski liječnik, koji je utvrdio da podnositelj zahtjeva boluje od PTSP-a od 1995. godine, kao i od poremećaja osobnosti. Zatvorski mu je liječnik prepisao terapiju, i to lijek naziva Fluval.

14. Dana 15. ožujka 2004. godine podnositelj zahtjeva je prebačen u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu, no istoga je dana bio poslan natrag u Zatvor u Varaždinu, jer psihijatar u bolnici nije našao nikakav razlog da ga tamo zadrži. Terapija podnositelja zahtjeva je promijenjena u lijekove pod nazivom Amyzol i Xanax. Dana 16. ožujka 2004. godine podnositelj zahtjeva je prigovorio da su mu propisani lijekovi „preteški“. Dana 17. ožujka 2004. godine terapija propisana podnositelju zahtjeva ponovno je promijenjena u Fluval. Nije mu bilo osigurano nikakvo psihijatrijsko liječenje.

D. Pravna sredstva koje je iskoristio podnositelj zahtjeva

15. Dana 8. ožujka 2004. godine podnositelj zahtjeva je zatražio premještanje u drugi zatvor ili trenutno okončanje njegove kazne zatvora zbog nedostatka odgovarajućeg liječenja PTSP-a u Zatvoru u Varaždinu. Nadalje je prigovorio prenatrpanim uvjetima u ćeliji u kojoj je bio držan. Dana 19. ožujka sudac izvršenja Županijskog suda u Varaždinu odbio je taj zahtjev, našavši da podnositelju zahtjeva nije bilo potrebno nikakvo dodatno liječenje. Međutim, glede uvjeta prenatrpanosti, sudac je utvrdio:

..... navodi zatvorenika su djelomično točni samo u dijelu koji se odnose na broj zatvorenika koji borave u određenoj prostoriji, a takav je smještaj zatvorenika zbog velike fluktuacije istih, jer u tom zatvoru izdržavaju kaznu zatvora zatvorenici do šest mjeseci.

Zatvor u Varaždinu dužan će biti otkloniti te nedostatke kako bi u potpunosti zatvorenici imali dovoljno prostora za izdržavanje kazne zatvora.“

16. Podnositelj zahtjeva se žalio protiv te odluke, no izvanpravno vijeće istoga suda odbilo je njegovu žalbu 30. ožujka 2004. godine.

17. Točno neutvrđenoga datuma podnositelj zahtjeva je podnio zahtjev za prijevremeno puštanje na slobodu jer nije primio odgovarajuće liječenje PTSP-a. Dana 26. svibnja 2004. godine Županijski sud u Varaždinu odbio je taj zahtjev.

18. Točno neutvrđenoga datuma podnositelj zahtjeva se obratio Hrvatskom helsinškom odboru prigovorevši neljudskim uvjetima u Zatvoru u Varaždinu, navodeći da ga se drži u ćeliji veličine 4 puta 5 metara s trinaest kreveta i da je broj zatvorenika u ćeliji veći od broja kreveta. Naveo je da su takvi prenatrpani uvjeti imali negativan učinak na njegovo zdravlje, jer boluje od PTSP-a. Nadalje, prigovorio je da u ćeliji nema dovoljno dnevne svjetlosti.

19. U pismu od 17. lipnja 2004. godine Odbor je obavijestio Upravu za izvršenje sankcija o navodima podnositelja zahtjeva i od nje zatražio odgovor. Dana 6. srpnja 2004. godine Uprava za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa odgovorila je na upit Odbora. Glede zdravstvenog stanja podnositelja zahtjeva navedeno je da mu je dijagnosticiran PTSP i da je stoga 15. ožujka 2004. godine poslan na psihijatrijski odjel Zatvorske bolnice u Zagrebu. Međutim, psihijatar iz te bolnice utvrdio je da nisu postojale indikacije koje bi zahtijevale hospitalizaciju podnositelja zahtjeva. Štoviše, sam je podnositelj zahtjeva zatražio da ga ne zadrže u bolnici. Tijekom njegovog lišenja slobode u Zatvoru u Varaždinu davani su mu lijekovi. Glede navoda podnositelja zahtjeva o neljudskim uvjetima u ćeliji, navedeno je da su uvjeti izvršenja njegove kazne u skladu s normama propisanim u Dijelu XI Zakona o izvršavanju kazne zatvora, i da svaka ćelija ima pristup danjem svjetlu.

20. U odluci od 12. srpnja 2004. Uprava Zatvora u Varaždinu uvjetno je otpustila podnositelja zahtjeva. Uvjetni otpust mu je istekao 26. kolovoza 2004. godine.

E. Nalazi Europskog odbora za sprječavanje torture i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne

21. CPT je u Hrvatskoj boravio od 20. do 30. rujna 1998. godine. Njegovi nalazi u pogledu Zatvorske bolnice u Zagrebu glase kako slijedi (izvadak iz Izvješća hrvatskoj Vladi o posjetu Hrvatskoj od 20. do 30. rujna 1998., CPT/Inf. (2001) 4):

„157. ...Međutim, psihijatrijski je odjel bio dosta prenatrpan, što je nedostatak koji je bio pojačan činjenicom da su pacijenti uglavnom većinu vremena provodili u svojim sobama...“

Na svim je odjelima opće ozračje u sobama pacijenata bilo dosta monotono, treba uložiti napore da se osigura pozitivnije terapijsko okruženje. Treba preispitati i praksu primijećenu u bolnici prema kojoj pacijenti stalno nose pidžame/spavaćice. Ova praksa, posebice kod psihijatrijskih pacijenata, ne potiče jačanje osobnog identiteta i samopoštovanja; individualizacija odjeće treba biti dijelom terapijskoga procesa. ...“

159. ... Izaslanstva se manje dojmila kvaliteta psihijatrijskog liječenja, koje je ograničeno u osnovi na farmakoterapiju (iako nije bilo naznaka zlorabe lijekova). Liječnici u bolnici su priznali da postoji jasna potreba razviti rehabilitacijske i druge terapijske aktivnosti (radna terapija, grupna terapija, pojedinačna psihoterapija, itd.) za psihijatrijske bolesnike te ustanove; međutim, naveli su da ograničeni broj osoblja i sama narav ustanove sprečavaju napredak u tom području. 160. CPT preporuča da se ulože ozbiljni napore kako bi se razvile rehabilitacijske i druge terapijske aktivnosti za psihijatrijske pacijente u bolnici; sadašnje stanje stvari nije održivo u terapijskog stajališta....“

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

22. Članak 23. Ustava Republike Hrvatske propisuje kako slijedi:

„Nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja...“

23. Zakon o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 128/1999 od 30. studenog 1999. i 190/2003 od 3. prosinca 2003. (pročišćeni tekst) „Zakon“) stupio je na snagu 1. srpnja 2001. godine, a odredbe koje se odnose na suca izvršenja stupile su na snagu šest mjeseci kasnije, 1. siječnja 2002. godine. Mjerodavne odredbe Zakona glase kako slijedi:

PRIGOVORI

Članak 15.

- (1) Kaznenik ima pravo pritužbe na postupak i odluku zaposlenika kaznonice, odnosno zatvora.
- (2) Pritužba se podnosi usmeno ili pisanim putem upravitelju kaznonice, odnosno zatvora, sucu izvršenja ili Ministarstvu pravosuđa. Pisana pritužba sucu izvršenja ili Ministarstvu pravosuđa upućuje se u oмотu koji uprava kaznonice, odnosno zatvora ne smije otvoriti.

SUDSKA ZAŠTITA PROTIV POSTUPKA I ODLUKE UPRAVE KAZNIONICE, ODNOSNO ZATVORA

Članak 17.

- (1) Protiv postupka i odluke kojom se kaznenik nezakonito prikraćuje ili ograničava u nekom pravu iz ovoga Zakona kaznenik može podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu.
- (2) O zahtjevu za sudsku zaštitu odlučuje sudac izvršenja.

SMJEŠTAJ, OPREMA I PREHRANA KAZNENIKA

Članak 74.

- „(1) Smještaj kaznenika treba odgovarati zdravstvenim, higijenskim i prostornim zahtjevima, te klimatskim prilikama.
- (2) Kaznenika se u pravilu smješta u zasebnu prostoriju.....
- (3) Prostorije u kojima borave kaznenici moraju biti čiste, suhe i dovoljno prostrane. Za svakog kaznenika u spavaonici mora biti najmanje 4 m² i 10 m³ prostora.
- (4) Svaka prostorija.....mora imati dnevno i umjetno svjetlo.....
- (5) Kaznonice i zatvori moraju imati sanitarne uređaje koji omogućuju obavljanje fizioloških potreba u čistim i primjerenim uvjetima kad god to kaznenici žele.
- (6) Pitka voda uvijek mora biti dostupna svakom kazneniku.“

ZAŠTITA ZDRAVLJA

Članak 103.

- (1) Kazneniku se osigurava liječenje i redovita briga o tjelesnom i duševnom zdravlju

DOPISIVANJE

Članak 124.

- (1) Zatvorenik ima pravo na neograničeno dopisivanje na vlastiti trošak...
 - (4) Zatvorenik se ima pravo, bez ograničenja i nadzora sadržaja pisma, dopisivati s odvjetnikom, tijelima državne vlasti i s međunarodnim organizacijama za zaštitu ljudskih prava kojih je Republika Hrvatska članica.
24. Pravilom 13. *Kućnoga reda za zatvorenike i kažnjениke Zatvora u Varaždinu* propisano je da zatvorske vlasti ne smiju otvarati pisma naslovljena na odvjetnike, državne vlasti ili međunarodne organizacije za zaštitu ljudskih prava.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 3. KONVENCIJE

25. Podnositelj zahtjeva je prigovorio uvjetima u dva zatvora gdje je bio lišen slobode. Pozvao se na članak 3. Konvencije koji glasi kako slijedi: „Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.“

A. Prigovor u odnosu na Kazneni zavod Lepoglava

26. Podnositelj zahtjeva je prvo prigovorio uvjetima u Kaznenom zavodu Lepoglava, gdje je bio lišen slobode kroz točno neodređeno razdoblje tijekom 1999. i 2000. godine, te ponovno od 17. svibnja 2002. do 17. travnja 2003. godine.

27. Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva pušten iz Kaznenog zavoda Lepoglava 17. travnja 2003. godine, a prvo pismo Sudu poslano je 1. ožujka 2004. godine, više od šest mjeseci nakon što je bio pušten.

28. Slijedi da je ovaj prigovor podnesen Sudu prekasno i da treba biti odbijen u skladu s člankom 35., stavcima 1. i 4. Konvencije.

B. Prigovor u odnosu na Zatvor u Varaždinu

29. Drugo, podnositelj zahtjeva je prigovorio uvjetima u Zatvoru u Varaždinu, gdje je bio lišen slobode od 26. veljače do 12. srpnja 2004. godine. Posebice je prigovorio prenatranim uvjetima u ćeliji br. 8, gdje je bio zatvoren, i nedostatku odgovarajućeg liječenja njegove psihijatrijske bolesti, i to PTSP-a.

30. Vlada je osporila te tvrdnje.

A. Dopuštenost

31. Vlada je zatražila da Sud utvrdi da je zahtjev nedopušten zbog toga što nisu bila iscrpljena domaća pravna sredstva. Tvrđili su da je podnositelj zahtjeva mogao podnijeti prigovor glede uvjeta svojega boravka u ćeliji br. 8 u Zatvoru u Varaždinu na temelju članka 17. Zakona o izvršavanju kazne zatvora. Međutim, podnositelj zahtjeva nije podnio konkretan prigovor sucu izvršenja, nego je uvjete u zatvoru samo sporadično spomenuo u svojem zahtjevu od 8. ožujka 2004. godine kojim je tražio premještanje u drugi zatvor ili okončanje svoje kazne zatvora zbog neodgovarajućeg liječenja PTSP-a u Zatvoru u Varaždinu.

32. Glede nedostatka odgovarajućeg liječenja za PTSP, podnositelj zahtjeva nije podnio ustavnu tužbu protiv drugostupajnske odluke od 30. ožujka 2004. godine.

33. Podnositelj zahtjeva je ustvrdio da je iscrpio sva pravna sredstva dostupna u domaćem pravnom sustavu u odnosu na navodne povrede.
34. Suprotno prvoj tvrdnji Vlade glede prenatranih uvjeta u ćeliji br. 8, Sud smatra da je podnositelj zahtjeva podnio zahtjev suci izvršenja, budući da iz odluke nadležnoga suca Zupanijskog suda u Varaždinu od 19. ožujka 2004. godine proizlazi da je taj sudac ispitao prigovor o tom pitanju. Štoviše, sudac je prihvatio prigovor podnositelja zahtjeva koji se odnosi na prenatrane uvjete u ćeliji br. 8 i naložio vlastima Zatvora u Varaždinu da poduzmu mjere koje će mu osigurati odgovarajuće uvjete. Međutim, zatvorske vlasti su podnositelja zahtjeva već 11. ožujka 2004. godine premjestile iz ćelije br. 8 i smjestile ga u ćeliju br. 5, površine 4,47 kvadratnih metara po zatvoreniku. S tim u vezi Sud primjećuje da je u svojoj odluci Šitić v. Croatia (dec.), br. 9660/03, 9. studeni 2006. utvrdio da je podnositelj zahtjeva, čija je situacija u zatvoru bila ispravljena odlukom suca izvršenja, i koji je nakon takve odluke bio premješten u odgovarajuću ćeliju, mogao podnijeti građansku tužbu protiv države tražeći naknadu štete za ono što je do tada pretrpio. Pokretanje građanskog postupka za naknadu štete samo po sebi se ne može smatrati djelotvornim sredstvom za nepovoljne zatvorske uvjete, no takav postupak, zajedno s hitnom odlukom suca izvršenja, s trenutnim učinkom u odnosu na stvarne uvjete pojedinoga podnositelja zahtjeva, zadovolji je zahtjeve djelotvornosti. Budući da podnositelj zahtjeva u tom predmetu nije pokrenuo građanski postupak protiv države, njegov je prigovor na temelju članka 3. Konvencije u odnosu na zatvorske uvjete bio proglašen nedopuštenim zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava.
35. Sud ne vidi nikakav razlog da zauzme drugačije stajalište u okolnostima ovoga predmeta. Slijedi da podnositelj zahtjeva nije iscrpio domaća pravna sredstva u odnosu na svoj prigovor koji se odnosi na prenatrane uvjete u ćeliji br. 8 i da ovaj prigovor stoga treba odbiti u skladu s člankom 35., stavcima 1. i 4. Konvencije.
36. Preostaje odrediti je li podnositelj zahtjeva iscrpio domaća pravna sredstva u odnosu na svoj prigovor koji se odnosi na navodno neodgovarajuće liječenje njegovoga PTSP-a.
37. Sud primjećuje da pravilo o iscrpljivanju domaćih pravnih sredstava sadržano u članku 35., stavku 1. Konvencije zahtjeva da podnositelj zahtjeva ima redovni put do pravnih sredstava koja su dostupna i dovoljna da osiguraju zadovoljštinu u odnosu na navodne povrede. Postojanje dotičnih pravnih sredstava mora biti dovoljno sigurno ne samo u teoriji, nego i u praksi, a ako to nije tako, tada će tim pravnim sredstvima nedostajati potrebna dostupnost i učinkovitost. Na Vladi koja se poziva na to da pravna sredstva nisu bila iscrpljena je da uvjeri Sud da je to pravno sredstvo bilo učinkovito, na raspolaganju u teoriji i praksi u relevantno vrijeme, to jest, da je bilo dostupno, da je moglo ispraviti povredu u odnosu na prigovore podnositelja zahtjeva i da je nudilo razumne izgleda za uspjeh (vidi, među ostalim izvorima prava, presudu u predmetu Akdivar and Others vs. Turkey od 16. rujna 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-IV, str. 1210 i 1211, stavke 65. i 68.).
38. Vraćajući se ovome predmetu Sud primjećuje da prema svojoj ustaljenoj praksi Ustavni sud tvrdi da su ustavne tužbe koje se ne odnose na osnovanost određene predmeta nedopuštene. S obzirom na takvu praksu i na to da Vlada nije iznijela pred Sud nikakvu sudsku praksu koja bi poduprla njihovu tvrdnju glede dostatnosti i djelotvornosti toga pravnoga sredstva, i ostavljajući po strani pitanje je li ustavna tužba odgovarajuće pravno sredstvo koje može pružiti zadovoljštinu u odnosu na prigovor podnositelja zahtjeva, Sud zaključuje da ustavna tužba zbog nedostatka odgovarajućega liječenja u zatvoru nije pravno sredstvo čije bi postojanje bilo ustanovljeno s dostatnom sigurnošću.
39. Sud nalazi da je podnositelj zahtjeva, podnijevši prigovor nadležnom suci izvršenja i žaleći se na odluku toga suca protiv sebe, iskoristio sva pravna sredstva koja su mu bila na raspolaganju u odnosu na njegov prigovor koji se odnosi na neodgovarajuće liječenje za njegov PTSP dok je izdržavao kaznu zatvora u Zatvoru u Varaždinu. Stoga njegov prigovor ne može biti odbijen zbog toga što ne bi bio iscrpio domaća pravna sredstva.
40. Sud primjećuje da ovaj prigovor nije očigledno neosnovan u smislu članka 35., stavka 3. Konvencije. Nadalje primjećuje da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga treba utvrditi da je dopušten.

B. Osnovanost

41. Glede osnovanosti prigovora podnositelja zahtjeva koji se odnosi na nedostatak odgovarajućega liječenja njegovoga PTSP-a, Vlada je ustvrdila da je podnositelj zahtjeva bio upućen na psihijatrijski odjel Zatvorske bolnice u Zagrebu. Međutim, on je sam zatražio da bude vraćen u zatvor te je odbio stručne razgovore sa zatvorskim liječnikom i psihijatrom iz Zatvorske bolnice u Zagrebu, ustrajući na tome da ga liječi poimence određeni psihijatar, što država nije dužna osigurati. Po svom povratku u Zatvor u Varaždinu, podnositelj zahtjeva je redovito primao lijekove propisane za njegovo stanje i njegovo se mentalno zdravlje nije pogoršalo tijekom njegovog boravka u zatvoru.
42. Podnositelj zahtjeva je tvrdio da je teško trpio zbog nedostatka odgovarajućega liječenja svoga psihijatrijskoga stanja.
43. Sud ponavlja da zlostavljanje neke osobe mora doseći minimalnu razinu ozbiljnosti da bi bilo u dosegu članka 3. Ocjena ovoga minimuma je po naravi stvari relativna; ona ovisi o svim okolnostima predmeta (vidi presudu u predmetu Vilvarajah and Others v. the United Kingdom, od 30. listopada 1991., Serija A br. 215, str. 36, stavak 107.).
44. Sud je u svojoj praksi dosljedno naglašavao da trpljenje i poniženje koje je tu uključeno mora u svakom slučaju ići preko onoga neizbježnoga elementa trpljenja ili poniženja povezanog s danim oblikom legitimnog postupanja ili kazne. Mjere kojima se osoba lišava slobode mogu često uključivati takav element. Prema ovoj odredbi država mora osigurati da osoba lišena slobode bude u uvjetima koji su sukladni s poštivanjem njenog ljudskog dostojanstva, da ju način i metoda izvršenja mjere ne podvrgavaju trpljenju ili nedaćama intenziteta koji premašuje neizbježnu razinu trpljenja inherentno lišenju slobode, i da, s obzirom na praktične zahtjeve boravka u zatvoru, njezino zdravlje i dobrobit budu odgovarajuće osigurani (vidi predmet Kudła v. Poland [GC], no. 30210/96, §§ 93-94, ECHR 2000-XI).
45. Sud prvo primjećuje da izvješće CPT-a, izdano nakon posjete Zatvorskoj bolnici u Zagrebu 1998. godine, ukazuje da je psihijatrijsko liječenje ograničeno na farmakoterapiju i da nije bilo nikakvih rehabilitacijskih ili drugih terapijskih aktivnosti (radna terapija, grupna terapija, pojedinačna psihoterapija, itd.). Sud primjećuje da Vlada nije dostavila informacije koje bi ukazale na poboljšanje u tom pogledu i da je priznala nedostatak takvih terapijskih opcija u Zatvoru u Varaždinu ili u bilo kojem drugom zatvoru u Hrvatskoj. Nesporno je da je podnositelj zahtjeva za svoje psihijatrijsko stanje primao samo lijekove na recept.
46. Sud nalazi vrijednim žaljenju to što hrvatske vlasti još nisu osigurale odgovarajuće postupanje prema zatvorenicima koji boluju od PTSP-a, vrlo ozbiljnog i štetnog psihijatrijskog stanja. Međutim, u odnosu na okolnosti ovoga predmeta, Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva bio zatvoren razmjerno kratko razdoblje od četiri mjeseca i osamnaest dana i da, osim četrnaestodnevnog boravka u ćeliji br. 8, nije prigovorio općim uvjetima života u Zatvoru u Varaždinu. Štoviše, u dokumentima koje je dostavio podnositelj zahtjeva nema naznaka da bi uvjeti njegovoga lišenja slobode doveli do pogoršanja njegovog mentalnog zdravlja. Ne čini se da je nedostatak dodatnog terapijskog liječenja PTSP-a imao tako ozbiljan učinak na njegovo mentalno zdravlje da bi mogao biti razvrstan kao nehumani ili ponižavajući i tako potpasti pod opseg članka 3.
47. Zaključno, Sud smatra da nije došlo do povrede članka 3.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 8. KONVENCIJE

48. Podnositelj zahtjeva je nadalje naveo da su zatvorske vlasti otvarale njegovu prepisku sa Sudom. Pozvao se na članak 8. Konvencije koji glasi kako slijedi:

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih...“

49. Vlada je prvo tvrdila da podnositelj zahtjeva nije iscrpio domaća pravna sredstva jer nije uputio ovaj prigovor domaćim vlastima, kao što je Uprava Zatvora u Varaždinu ili sudac izvršenja. Nadalje su tvrdili da podnositelj zahtjeva nije konkretno naveo kojim događajima prigovara.

50. Podnositelj zahtjeva nije dostavio nikakve primjedbe na Vladino očitovanje o tom pitanju.

51. Sud primjećuje da podnositelj zahtjeva nije uputio prigovor glede otvaranja svoje prepiske sa Sudom niti jednom domaćem tijelu vlasti, iako je na temelju članka 15(2) Zakona o izvršavanju kazne zatvora mogao podnijeti takav prigovor bilo upravitelju Zatvora u Varaždinu, sucu izvršenja ili predstojniku Ureda zatvorske uprave.

52. Slijedi da podnositelj zahtjeva nije u odnosu na ovaj prigovor iscrpio domaća pravna sredstva i da stoga ovaj prigovor treba odbiti u skladu s člankom 35., stavcima 1. i 4. Konvencije.

III. DRUGE NAVODNE POVREDE KONVENCIJE

53. I na kraju, podnositelj zahtjeva je prigovorio na temelju članka 6., stavka 1. Konvencije nepoštenosti kaznenog postupka protiv njega te na temelju članka 7. Konvencije, bez daljnjeg potkrepljenja ovoga prigovora.

54. U svjetlu svega materijala koji posjeduje, i u mjeri u kojoj su stvari kojima je prigovoreno u okviru njegove nadležnosti, Sud smatra da ovaj dio zahtjeva ne ukazuje na nikakve naznake povrede naprijed navedenih članaka Konvencije. Slijedi da su ovi prigovori nedopušteni na temelju članka 35., stavka 3. kao očigledno neosnovani i da ih treba odbiti na temelju članka 35., stavka 4. Konvencije

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *proglašava* prigovor koji se tiče nedostatka odgovarajućeg liječenja podnositeljeva PTSP-a dok je izdržavao kaznu u Zatvoru u Varaždinu dopuštenim, a ostatak zahtjeva nedopuštenim;

2. *presuđuje* da nije došlo do povrede članka 3. Konvencije;

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 14. lipnja 2007. godine u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

4. Testa protiv RH (12. 07. 2007.)

VIJEĆE EUROPE
EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA
PRVI ODJEL
PREDMET TESTA PROTIV HRVATSKE
(Zahtjev br. 20877/04)
PREŠUDA
STRASBOURG
12. srpnja 2007.

Ova će presuda postati konačnom pod okolnostima utvrđenim u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Testa protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

g. C.L. Rozakis, predsjednik, g. L. Loucaides, gđa N. Vajić, g. A. Kovler, g. K. Hajiyev, g. D. Spielmann, g. S.E. Jebens, suci, i g. S. Nielsen, tajnik Odjela,
nakon vijećanja zatvorenog za javnost 21. lipnja 2007. godine donosi sljedeću presudu koja je usvojena tog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 20877/04) protiv Republike Hrvatske koji je 28. travnja 2004. godine hrvatska državljanka, gđa Ksenija Testa („podnositeljica zahtjeva“), podnijela Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija“).

2. Podnositeljicu zahtjeva zastupala je gđa V. Kučić, odvjetnica iz Odvjetničkog ureda Hanžeković i Radaković iz Zagreba. Hrvatsku Vladu („Vlada“) zastupala je njena zastupnica gđa S. Stažnik.

3. Dana 14. rujna 2006. godine Sud je odlučio obavijestiti Vladu o prigovorima koji se odnose na uvjete u Kaznionici Požege i na miješanje zatvorskih vlasti u slobodu dopisivanja podnositeljice zahtjeva. Primjenjujući članak 29. stavka 3. Konvencije, odlučio je istovremeno odlučiti o osnovanosti i dopuštenosti zahtjeva.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

4. Podnositeljica zahtjeva rođena je 1965. godine i trenutno je na odsluženju zatvorske kazne u Kaznionici Požege.

1. *Kazneni postupak protiv podnositeljice zahtjeva*

5. Dana 24. travnja 2001. Općinski sud u Požegi proglasio je podnositeljicu zahtjeva krivom za prijevare i osudio je na kaznu zatvora od osam mjeseci. Sud joj je naložio i da plati 44.000 hrvatskih kuna (HRK) na ime naknade štete oštećeniku. Županijski sud u Požegi potvrdio je prvostupanjsku presudu 21. studenoga 2001.

6. Podnositeljica zahtjeva bila je na odsluženju kazne u Kaznionici Požege od 10. siječnja do 29. kolovoza 2003., kad je uvjetno otpuštena. Uvjetni joj je otpust istekao 10. rujna 2003.

7. Dana 22. studenoga 2001. Općinski sud u Zagrebu proglasio je podnositeljicu zahtjeva krivom po osam točaka za kazneno djelo prijevare, osudio je na kaznu zatvora od četiri godine i oduzeo joj 210.782 HRK imovinske koristi ostvarene kriminalnim aktivnostima. Sud joj je naložio i da plati 359.416,17 HRK na ime naknade štete raznim oštećenicima. Šesta točka presude kojom je podnositeljica zahtjeva proglašena krivom bila je identična kaznenom djelu za koje je podnositeljicu zahtjeva 24. travnja 2001. osudio Općinski sud u Požegi. Presudu je 8. srpnja 2003. potvrdio Županijski sud u Zagrebu, koji je zasjedao kao žalbeni sud.

8. Dana 6. travnja 2005. podnositeljica zahtjeva počela je služiti izrečenu joj kaznu.

9. Dana 21. listopada 2005. podnositeljica zahtjeva podnijela je zahtjev za obnovu postupka, tvrdeći da je dvaput osuđena za isto kazneno djelo. Dana 15. veljače 2006. Općinski sud u Zagrebu usvojio je njezin zahtjev. Dana 12. travnja 2006. Općinski sud u Zagrebu oslobodio je podnositeljicu zahtjeva od optužbe za prijevare za koju ju je već bio osudio Općinski sud u Požegi, te je potvrdio presudu u odnosu na druge optužbe za koje je proglašena krivom 22. studenoga 2001. Sud ju je osudio na kaznu zatvora od tri godine i oduzeo joj 166.782 HRK ostvarenih kriminalnim aktivnostima.

2. Zdravstveno stanje podnositeljice zahtjeva

10. Medicinska dokumentacija koju je podnositeljica zahtjeva dostavila pokazuje da ona od 1996. boluje od kroničnog hepatitisa (hepatitis C) s veoma visokom viremijom (prisutnost virusa u krvi). Neuspješno se liječila interferenom. Zbog posljedica te bolesti oštećena su joj jetra, a opće joj je zdravstveno stanje vrlo loše. Ljudi s hepatitisom C pate od stalne iscrpljenosti, bolova u abdomenu, zglobovima i mišićima, mučnine i slabosti, a često i od depresije. Potrebna je prehrana s niskim udjelom masnoća kako bi se smanjilo oštećenje jetara. Bolest može završiti i smrću. Neutvrđenog se datuma podnositeljica zarazila i hepatitisom A. Uz sve to, boluje i od endometriozе.

3. Prvi boravak podnositeljice zahtjeva u Kaznionici Požega i u Zatvorskoj bolnici

11. Tijekom svoga prvog boravka u Kaznionici Požega, od 10. siječnja do 29. kolovoza 2003., podnositeljica zahtjeva kažnjena je za svoje pokušaje da se žali na uvjete u zatvoru stavljanjem na niskokalorijsku dijetu. Prvo joj je dodijeljen posao koji je uključivao rukovanje otapalima bez ikakve zaštite, a kasnije je morala raditi u punom radnom vremenu na poslovima kopanja šljunka. Zbog toga je kolabirala i prevezena u Bolnicu za osobe lišene slobode (u daljnjem tekstu: „bolnica“) gdje je provela oko dva i pol mjeseca. Prevezena je kombijem, u pratnji vozača, medicinske sestre i policajce. Prijevoz je trajao nekoliko sati, a imali su nekoliko stanki za kavu i jednu stanku za ručak za vrijeme kojih su podnositeljicu zahtjeva ostavili u zatvorenom kombiju bez hrane ili vode i sa zatvorenim prozorima.

12. U bolnici je podnositeljica zahtjeva dijelila sobu s još pet zatvorenica, od kojih je većina bolovala od raznih duševnih poremećaja ili epilepsije. Soba nije imala sanitarni čvor. Zajednički sanitarni čvor dijelili su zatvorenici i zatvorenice s istoga kata. Pristup zahodima bio je dopušten samo u pratnji zatvorskog čuvara. Svi su zatvorski čuvari bili muškarci. Molbe za pratnju do zahoda često bi se dulje vrijeme ignorirale. Pristup zahodu nije bio moguć tijekom noći, pa su zatvorenice morale koristiti zajedničku noćnu posudu (jednu za šest zatvorenica). Sobe su bile otključane sat vremena na dan kada bi se zatvorenicama dopustilo izaći u hodnik, istuširati se ili oprati odjeću. Ako bi se zatvorenica pomokrila ili ako bi povratila u sobi, to su morale očistiti ostale zatvorenice.

13. Nakon povratka u Kaznionicu Požega, podnositeljica zahtjeva opet je dobila posao koji je uključivao rukovanje s otapalima, bez ikakve zaštite. Nakon što je još jednom kolabirala, dodijeljen joj je drugi posao.

14. Podnositeljica zahtjeva puštena je 29. kolovoza 2003. Uvjetni joj je otpust istekao 10. rujna 2003.

4. Drugi boravak podnositeljice zahtjeva u zatvoru

15. Nakon još jedne osude za kazneno djelo, podnositeljicu zahtjeva je 6. travnja 2005. policija dovela u Centar za psihosocijalnu dijagnostiku Remetinec, prihvatni centar u Zagrebu, gdje je boravila dva tjedna.

a. Tvrdnje podnositeljice zahtjeva

16. Podnositeljica zahtjeva navodi da joj nije bilo dopušteno pismeno se obratiti Sudu. Zatvorske vlasti su je u više navrata ispitivale o tome što je napisala Sudu o svom prijašnjem boravku u Kaznionici Požega i u bolnici. Nakon što je odbila odgovoriti, prebačena je u Kaznionicu Požega i smještena na zatvoreni odjel gdje se od tada nalazi.

17. Kaznionica Požega sastoji se od četiri zgrade koje su stare i loše održavane. Zidovi su bili vlažni, prozori slomljeni, a uređaji za grijanje stari i nedovoljni. Zbog toga je u ćelijama i drugim prostorima zatvora često bilo veoma hladno. Za kišnih je dana kroz krov spavaonica curila voda. Kanalizacija i vodovodne instalacije često su se kvarile, a kad bi se to dogodilo, zatvorenice danima nisu imale tekuću vodu.

18. Kaznionica Požega podijeljena je u tri odjela: otvoreni odjel s najmanjim stupnjem sigurnosti, poluotvoreni odjel sa srednjim stupnjem sigurnosti i zatvoreni odjel s najvišim stupnjem sigurnosti. Podnositeljica zahtjeva upućena je u zatvoreni odjel. Smještena je u ćeliju površine dvanaest četvornih metara s još pet zatvorenica. Kreveti su bili stari i djelomično slomljeni, a madraci rasparani i prljavi. U prosjeku su na trideset zatvorenica bila otprilike dva zahoda. Zatvorenicama nije bilo dopušteno koristiti zahod noću. Podnositeljica zahtjeva smještena je u ćeliju s jednom zatvorenicom koja je uzimala teške sedative, pa bi gotovo svake noći uprljala krevet, što je u ćeliju stvaralo nepodnošljivi smrad. U Kaznionici nije bilo dovoljno sanitarnih čvorova, pa bi zatvorenice ponekad bile poslone istuširati se u podrumu. Tuševi u podrumu bili su pljesnivni, a uokolo su često trčali miševi, žohari, štakori i mačke. Zatvorenicama nije bilo dopušteno svoju civilnu odjeću prati u praonici kaznionice, već su je morale prati na ruke i sušiti u jednoj veoma maloj prostoriji, što je stvaralo nepodnošljivi smrad.

19. Prije svakoga obroka zatvorenice bi bile postrojene u dvorištu gdje su, bez obzira na vremenske uvjete, a često i dulje vremensko razdoblje, čekale da im se dopusti ulazak u kantu. Podnositeljici zahtjeva je zbog njene bolesti postajalo sve teže podnositi ta postrojavanja.

20. Zatvorenice su prisiljavane raditi oko petnaest sati na dan. Od 12. svibnja do 25. studenoga 2005. podnositeljica zahtjeva nije radila zbog svoga zdravstvenog stanja, ali kasnije se dobrovoljno javila za rad kako bi zaradila barem nešto novaca potrebnih za kupnju vitamina i određene hrane. Podnositeljica zahtjeva je zarađivala između 300 i 400 HRK na mjesec, od čega je 100 HRK bila obvezna štedjeti. Radila je kao švelja. Bilo joj je dopušteno sat vremena na dan odmarati se u krevetu. Ostali dio dana spavaonice su bile zaključane. Ako se trebala više odmarati, svaki je put za to morala zatražiti dopuštenje liječnika. Podnositeljici zahtjeva bilo je gotovo nepodnošljivo to što nije mogla ostati u krevetu dulje vrijeme tijekom dana jer je patila od iscrpljenosti povezane s hepatitisom C.

21. Iako je podnositeljici zahtjeva zbog njene jetrene bolesti bila propisana dijeta s niskim udjelom masnoća, posluživana joj je hrana pripremana na svinjskoj masti. Hrana posluživana zatvorenicama općenito je bila nedovoljna i niske kakvoće. Kruh je često bio star, a hrana bi se često pokvarila. Doručak se često sastojao od žlice čiste svinjske masti.

22. Kod liječnika je bila jednom i to 21. veljače 2006. U liječničkoj dokumentaciji samo se navodi da je test na hepatitis C pozitivan i da joj viremija iznosi 2.556.220 jedinica/ml serumu. Osim toga, podnositeljica zahtjeva nije slana ni na kakve liječničke kontrole unatoč tome što je imala tešku bolest koja je zahtijevala redovite pretrage i kontrole. Od svoga dolaska u Kaznionicu Požega, podnositeljica zahtjeva nije bila kod hepatologa. Izjavila je da nije tražila da bude poslana u zatvorsku bolnicu jer su tamo uvjeti bili još gori nego u Kaznionici Požega.

23. Sva pisma koja su zatvorenice slale i primale cenzurirana su. U nekoliko je navrata podnositeljci zahtjeva bilo rečeno da skрати pisma upućena članovima svoje obitelji i da im ne piše o uvjetima u zatvoru. Pošta se primala s do dvadeset dana zakašnjenja. Pošta koja nije poslana preporučeno često uopće ne bi stigla na odredište. Zatvorenice su morale snositi sve troškove poštarine. Svi telefonski razgovori su se nadzirali. Zatvorenice su po svemu sudeći morale snositi troškove telefonskih poziva koje su obavile. Podnositeljca zahtjeva izjavila je da nije obaviještena da ima pravo na ikakve posjete.

b. Tvrdnje Vlade

24. Vlada tvrdi da je kaznionica izgrađena 1915. godine i da je prilagođena životu i smještaju zatvorenica na način da se zadovolje uvjeti propisani mjerodavnim zakonodavstvom. U kaznionicu se moglo smjestiti 157 zatvorenica, a s danom 5. listopada 2006. tamo su bile 72 zatvorenice. Svaki se odjel sastojao od spavaonica, sanitarnih čvorova, dnevnog boravka, čajne kuhinje, prostora za pušače, prostora za slobodne aktivnosti, knjižnice s kompjuterskom opremom te prostora za održavanje vjerskih obreda. Zatvorenicama je bilo dopušteno koristiti zahode i ostale sanitarne opreme u svako doba i u neograničenom trajanju. Svaki dnevni boravak bio je opremljen televizijskim prijemnikom i DVD uređajem ili videorekorderom. Zatvorenicama je bilo dopušteno gledati televiziju radnim danom do 23.00 h, a subotom i nedjeljom do ponoći.

25. Što se tiče osobne situacije podnositeljice zahtjeva, Vlada je ustvrdila da je nakon početnog jednodnevnog boravka na Prijamnom odjelu, podnositeljca zahtjeva smještena na zatvoreni odjel i raspoređena u neradnu skupinu zbog svoga zdravstvenog stanja. Kod podnositeljice zahtjeva uočeni su manji adaptacijski problemi jer je većinu vremena provodila neuposlena, samo je slušala glazbu. Povremeno se sukobljavala s ostalim zatvorenicama. Nedostajalo joj je motivacije za aktivnije sudjelovanje u provedbi pojedinačnog programa, bila je pasivna i inertna, bez uvida u vlastito ponašanje, a u odnosu na kazneno djelo bila je nekritična. Međutim, s vremenom se stav podnositeljice promijenio u pozitivnom smjeru. Počela je pokazivati veći stupanj motivacije za izvršavanje svojih svakodnevnih obveza, a u savjetodavnom je radu surađivala na zadovoljavajući način, distancirajući se od negativnih zbivanja na odjelu te okupirajući se samom sobom. Izrazila je želju i za radnim angažmanom, te je od 23. studenoga 2005. zaposlena u praonici rublja, na lakšim poslovima.

26. Od 1. lipnja 2006. podnositeljci zahtjeva utvrđena je razina pogodnosti „uspješna“, što je imalo za posljedicu njen premještanje na poluotvoreni odjel 2. kolovoza 2006. Od tad podnositeljca zahtjeva koristi sljedeće pogodnosti: telefoniranje u slobodno vrijeme, bez nadzora; neograničeno dopisivanje o svom trošku, bez nadzora; primanje paketa jednom na mjesec i blagdanom; izvanredni prijem paketa jednom u dva mjeseca; jednosatni posjet dva puta na mjesec i blagdanom, s nadzorom; trosatni mjesečni posjet bez nadzora.

27. Kad je riječ o medicinskoj skrbi pruženoj podnositeljici zahtjeva, Vlada je ustvrdila da su u Kaznionici zaposleni jedan liječnik i tri medicinske sestre. Tijekom drugog boravka podnositeljice zahtjeva u Kaznionici, dopušteno joj je da prestane raditi dok sama nije zatražila ponovni radni angažman. Propisana joj je jetrena i vitaminska dijeta, te joj se nudilo svježi sir i mliječni proizvodi. Dana 4. siječnja 2006. učinjeno joj je kvalitativno i kvantitativno određivanje kroničnog hepatitisa i obaviještena je o nalazu. Od 5. svibnja 2005. bila je kod zatvorskog liječnika 43 puta.

28. Kad je riječ o pravu podnositeljice zahtjeva na slobodu dopisivanja, Vlada je ustvrdila da je podnositeljca zahtjeva mogla slati i primati pisma na vlastiti trošak bez ikakvog ograničenja. Tijekom svoga boravka na zatvorenom odjelu trebala je svoja pisma predavati otvorena, dok su se pisma upućena njenom pravnom zastupniku, tijelima državne vlasti i međunarodnim organizacijama za zaštitu ljudskih prava trebala predati zatvorena. Pošiljke su se mogle slati bilo koji dan.

5. Pravna sredstva što ih je podnositeljca zahtjeva iskoristila

29. Čini se da se podnositeljca zahtjeva žalila zatvorskim vlastima, Ministarstvu pravosuđa i Predsjedniku Republike Hrvatske. Nije dostavila preslike pisama koje je slala tim tijelima, navodeći da ih nije niti napravila. Međutim, dostavila je dopis od 5. rujna 2005. što joj ga je poslalo Ministarstvo pravosuđa, Središnji ured Uprave za zatvorski sustav, koji u mjerodavnom dijelu glasi kako slijedi:

„Ministarstvo pravosuđa, Središnji ured Uprave za zatvorski sustav zaprimio je Vašu pritužbu od 17. kolovoza 2005. u kojoj ste izrazili nezadovoljstvo uvjetima smještaja s drugim zatvorenicama, pristupom zatvorskih službenika, zdravstvenom skrbi i načinom korištenja Vašega slobodnog vremena.“

Prigovori podnositeljice zahtjeva proglašeni su neutemeljenima.

30. Nadalje, Vlada je dostavila prigovor što ga je podnositeljca zahtjeva podnijela dopisom od 28. rujna 2005. upućenim sucu izvršenja u Županijskom sudu u Požezi, u kojem je između ostalog tvrdila da boluje od kroničnog hepatitisa i da se, zbog svoje bolesti, ne može pridržavati zatvorskoga režima. Sudac je 19. listopada 2005. obavio razgovor s podnositeljicom zahtjeva, ali nije donio nikakvu formalnu odluku o njenim prigovorima. Taj razgovor i naknadne radnje bili su isključivo usredotočeni na davanje savjeta podnositeljici zahtjeva o podnošenju zahtjeva za obnovu postupka (vidi stavak 9. ove presude).

II. MJERODAVNI MATERIJAL IZVAN KONVENCIJE

1. Mjerodavno domaće pravo

31. Članak 23. Ustava Republike Hrvatske predviđa:

„Niko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu zlostavljanja...“

Zakon o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 128/1999 od 30. studenoga 1999. te br. 190/2003 od 3. prosinca 2003. (pročišćeni tekst) – „Zakon“) stupio je na snagu 1. srpnja 2001., a odredbe koje se odnose na suca izvršenja stupile su na snagu šest mjeseci kasnije, 1. siječnja 2002. Mjerodavne odredbe Zakona glase kako slijedi:

PRITUŽBA ZATVORENIKA

Članak 15.

„(1) Zatvorenik ima pravo pritužbe na postupak i odluku zaposlenika kaznionice, odnosno zatvora.“

(2) Pritužba se podnosi usmeno ili pisanim putem upravitelju kaznionice, odnosno zatvora (u daljnjem tekstu: upravitelj), sucu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav. Pisana pritužba sucu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav upućuje se u omotu koji uprava kaznionice, odnosno zatvora ne smije otvoriti...“

SUDSKA ZAŠTITA PROTIV POSTUPKA I ODLUKE UPRAVE KAZNIONICE, ODNOSNO ZATVORA

Članak 17.

„(1) Protiv postupka i odluke kojom se zatvorenik nezakonito prikraćuje ili ograničava u nekom pravu iz ovoga Zakona zatvorenik može podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu.

(2) O zahtjevu za sudsku zaštitu odlučuje sudac izvršenja.“

SMJEŠTAJ, OPREMA I PREHRANA ZATVORENIKA

Članak 74.

„(1) Smještaj zatvorenika treba odgovarati zdravstvenim, higijenskim i prostornim zahtjevima, te klimatskim prilikama.

(2) Zatvorenika se u pravilu smješta u zasebnu prostoriju...

(3) Prostorije u kojima borave zatvorenici moraju biti čiste, suhe i dovoljno prostrane. Za svakog zatvorenika u spavaonici mora biti najmanje 4 m² i 10 m³ prostora.

(4) Svaka prostorija ... mora imati dnevno i umjetno svjetlo ...

(5) Kaznionice i zatvori moraju imati sanitarne uređaje koji omogućuju obavljanje fizioloških potreba u čistim i primjerenim uvjetima kad god to zatvorenici žele.

(6) Pitka voda uvijek mora biti dostupna svakom zatvoreniku.“

Članak 77.

„(1) Kaznionica, odnosno zatvor osigurava zatvoreniku rublje, odjeću, obuću i posteljину prikladno klimatskim uvjetima.“

Članak 78.

„3. Zatvoreniku se osiguravaju najmanje tri obroka dnevno kalorične vrijednosti od najmanje 3000 kcal dnevno. Sastav i hranidbenu vrijednost hrane nadzire liječnik ili druga osoba medicinske struke.“

ZAŠTITA ZDRAVLJA

Članak 103.

„(1) Zatvoreniku se osigurava liječenje i redovita briga o tjelesnom i duševnom zdravlju...“

DOPISIVANJE

Članak 124.

„(1) Zatvorenik ima pravo na neograničeno dopisivanje na vlastiti trošak...“

(4) Zatvorenik se ima pravo, bez ograničenja i nadzora sadržaja pisma, dopisivati s odvjetnikom, tijelima državne vlasti i s međunarodnim organizacijama za zaštitu ljudskih prava kojih je Republika Hrvatska članica...“

2. Mjerodavna izvješća

32. Mjerodavni dio Izvješća o posjetu Ministarstva pravosuđa Kaznionici u Požezi 7. travnja 2006., objavljenog na službenoj internetskoj stranici Ministarstva pravosuđa, glasi kako slijedi:

„... Ministricu pravosuđa sa stanjem u požeškoj Kaznionici upoznao je v.d. upravitelja Slavko Orešković. ... “Naše su potrebe dosta velike, a trebalo bi sanirati oštećene krovove, instalacije, vanjski zid te druge stvari, za što držimo da nam treba do 2 milijuna kuna”, rekao je Orešković.“

33. Mjerodavni dio Vladoineg Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2005. godinu, koji je predsjedniku Hrvatskoga sabora dostavila Vlada Republike Hrvatske, aktom od 21. prosinca 2006. glasi kako slijedi:

„... stanje objekata Zatovorske bolnice u Zagrebu i Kaznionice u Požezi za žene su vrlo nezadovoljavajući u pogledu instalacija (plin, voda, struja, kanalizacija), građevinskog dijela objekata (narušena statika, ispadanje građevne stolarije, stanje krovšta) ...“

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 3. KONVENCIJE

34. Podnositeljica zahtjeva prigovorila je uvjetima u kojima je dva puta služila kaznu zatvora.

a. Prvo je prigovorila glede uvjeta svoga boravka u Kaznionici Požege i zatvorskoj bolnici od 10. siječnja do 29. kolovoza 2003.

b. Kao drugo, prigovorila je glede općih uvjeta u Kaznionici Požege tijekom njenoga drugog boravka ondje, od svibnja 2005. naovamo. Osobito je prigovorila što njena bolest (kronični hepatitis) nije na odgovarajući način liječena i praćena, što nije imala odgovarajuću prehranu u tom pogledu i što joj nije u dovoljnoj mjeri pružena mogućnost potrebnog odmora zbog čega je izgubila kontrolu nad svojim zdravstvenim stanjem, a sve je to imalo za posljedicu osjećaje tjeskobe, beznađa i potištenosti. Pozvala se na članak 3. Konvencije koji glasi kako slijedi:

„Niko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.“

35. Vlada je osporila tvrdnje podnositeljice zahtjeva.

A. Dopuštenost

1. Boravak podnositeljice zahtjeva u Kaznionici Požege i Zatvorskoj bolnici u Zagrebu od 10. siječnja do 29. kolovoza 2003.

36. Sud primjećuje da je podnositeljica zahtjeva otpuštena 29. kolovoza 2003., a da je njen prvi dopis Sudu poslan 28. travnja 2004.

37. Iz toga proizlazi da je ovaj prigovor podnesen nepravodobno, pa se stoga mora odbiti u skladu s člankom 35. stavcima 1. i 4. Konvencije.

2. Boravak podnositeljice zahtjeva u Kaznionici Požege od svibnja 2005. naovamo

38. Vlada je od Suda zatražila da ovaj prigovor proglasi nedopuštenim zbog neiscrpljenja domaćih pravnih sredstava. Vlada je ustvrdila da je, prema člancima 15. i 17. Zakona o izvršavanju kazne zatvora, podnositeljica zahtjeva mogla podnijeti pritužbu o općim uvjetima svoga boravka u zatvoru i navodnog pomanjkanja odgovarajućeg liječenja. Takvu pritužbu ona, međutim, nije podnijela ni zatvorskim vlastima ni Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav, a niti sucu izvršenja.

39. Podnositeljica zahtjeva ustvrdila je da je iscrpila sva pravna sredstva koja su joj bila na raspolaganju u domaćem pravnom sustavu u odnosu na navodne povrede.

40. Sud primjećuje da dokumenti što su ih podnijele stranke pokazuju da je Ministarstvo pravosuđa, Središnji ured Uprave za zatvorski sustav, u svom dopisu podnositeljici zahtjeva od 5. rujna 2005. potvrdilo da je podnositeljica zahtjeva podnijela pritužbu kojom je izrazila nezadovoljstvo svojim smještajem i pomanjkanjem odgovarajuće zdravstvene skrbi (vidi stavak 29. ove presude). Nadalje, Vlada je dostavila presliku pritužbe podnositeljice zahtjeva podnesene sucu izvršenja u Županijskom sudu u Požegi od 28. rujna 2005. u kojoj se izričito žalila na to da boluje od kroničnog hepatitisa i da se, zbog svoje bolesti, ne može pridržavati zatvorskega režima. Sud smatra da ti dokumenti jasno pokazuju da je podnositeljica zahtjeva iskoristila pravna sredstva koja su joj bila na raspolaganju i time domaće vlasti dovoljno upoznala sa svojim pritužbama. Međutim, njene su pritužbe ostale bez odgovora jer sudac nije donio formalnu odluku o njenih pritužbama (vidi stavak 30. ove presude). U tim okolnostima podnositeljica zahtjeva nije mogla iskoristiti mogućnost žalbe. Zbog toga se Vladin prigovor mora odbiti.

41. Sud osim toga primjećuje da ovaj prigovor nije očigledno neosnovan u smislu članka 35. stavka 3. Konvencije. Sud primjećuje i da on nije neosnovan ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost

1. Opća načela ugrađena u sudsku praksu

42. Sud ponavlja da je u članak 3. Konvencije ugrađena jedna od najtemeljnijih vrijednosti demokratskoga društva. Taj članak u apsolutnom smislu zabranjuje mučenje ili nehumanu ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, bez obzira na okolnosti i ponašanje žrtve (vidi Labita v. Italy, presuda od 6. travnja 2000., Reports of Judgments and Decisions 2000-IV, § 119).

43. Prema sudskoj praksi Suda, da bi nedopušteno postupanje potpalo pod domaćaj članka 3. Konvencije, ono mora doseći minimalni stupanj težine. Ocjena tog minimalnog stupnja je relativna; ona ovisi o svim okolnostima predmeta, kao što su trajanje postupanja, njegove tjelesne i duševne posljedice, a u nekim slučajevima i spol, dob i zdravstveno stanje žrtve. (vidi, između drugih izvora prava, Ireland v. the United Kingdom, presuda od 18. siječnja 1978., Serija A br. 25, str. 65, § 162). Iako je svrha takvog postupanja čimbenik koji se treba uzeti u obzir, a to se osobito odnosi na pitanje je li mu je cilj bio ponižiti i omalovažiti žrtvu, nepostojanje takve svrhe ne mora neizbježno voditi prema utvrđenju da je došlo do povrede članka 3. (Peers v. Greece, br. 28524/95, § 74, ECHR 2001-III, i Valašinas v. Lithuania, br. 44558/98, § 101, ECHR 2001-VIII).

44. Sud je dosljedno naglašavao da trpljenje i poniženje uključeno u dotični slučaj mora u svakom slučaju ići preko onog neizbježnog elementa trpljenja ili poniženja koje je povezano s danim oblikom legitimnog lišenja slobode. Unatoč tome, u svjetlu članka 3. Konvencije, država se mora pobrinuti da osoba bude lišena slobode u uvjetima u kojima se poštuje njeno ljudsko dostojanstvo, da ju način i metoda izvršenja mjere ne izlažu nelagodni ili trpljenju onog intenziteta koji bi prelazio neizbježnu razinu trpljenja inherentnu lišenju slobode, i da, s obzirom na praktične zahtjeve boravka u zatvoru, njezino zdravlje i dobrobit budu odgovarajuće osigurani (vidi Kudła v. Poland [GC], br. 30210/96, §§ 92-94, ECHR 2000-XI), uz pružanje potrebne medicinske pomoći i liječenja (vidi, mutatis mutandis, Aerts v. Belgium, presuda od 30. srpnja 1998., Reports 1998-V, p. 1966, §§ 64 et seq.). Prilikom ocjenjivanja uvjeta boravka u zatvoru, potrebno je voditi računa o kumulativnim učincima tih uvjeta, kao i konkretnim navodima podnositelja zahtjeva (vidi Dougoz v. Greece, br. 40907/98, § 46, ECHR 2001-II).

45. U iznimnim slučajevima, kad je zatvorenikovo zdravstveno stanje apsolutno nespojivo s boravkom u zatvoru, članak 3. može zahtijevati puštanje takve osobe pod određenim uvjetima (vidi Papon v. France (no. 1) (dec.), br. 64666/01, CEDH 2001-VI, i Priebe v. Italy (dec.), br. 48799/99, 5. travnja 2001.). Tri su elementa koja osobito treba razmotriti u odnosu na spojivost zdravstvenog stanja podnositelja zahtjeva s njenim boravkom u zatvoru: (a) bolest zatvorenika, (b) primjerenost medicinske pomoći i skrbi koja se pruža u zatvoru, te (c) uputnost daljnjeg provođenja mjere lišenja slobode s obzirom na zdravstveno stanje podnositelja zahtjeva (vidi Mouisel v. France, br. 67263/01, §§ 40-42, ECHR 2002-IX).

46. Međutim, članak 3. se ne može tumačiti kao da predviđa opću obvezu otpuštanja zatvorenika iz zdravstvenih razloga. On zapravo državi nameće obvezu da zaštiti tjelesno zdravlje osoba lišenih slobode. Sud prihvaća da medicinska pomoć koja je na raspolaganju u zatvorskim bolnicama ne može uvijek biti na istoj razini kao ona u najboljim medicinskim ustanovama za širu javnost. Unatoč tome, država se mora pobrinuti da zdravlje i dobrobit zatvorenika budu na primjereni način osigurani, između ostalog, i na način da im se pruži potrebna medicinska pomoć (vidi Kudła, naprijed citirano, § 94, ECHR 2000-XI; vidi i Hurtado v. Switzerland, presuda od 28. siječnja 1994., Serija A br. 280-A, mišljenje Komisije, str. 15-16, § 79, te Kalashnikov v. Russia, br. 47095/99, §§ 95 i 100, ECHR 2002-VI). Nadalje, ako vlasti odluče teško bolesnu osobu smjestiti u zatvor i držati je u njemu, moraju iskazati posebnu brigu u jamčenju onakvih uvjeta boravka u zatvoru kakvi odgovaraju posebnim potrebama te osobe koje proizlaze iz njene invalidnosti (vidi Farbuths v. Latvia, br. 4672/02, § 56, 2. prosinca 2004.).

2. Domašaj pitanja koje treba razmotriti

47. Sud primjećuje da se prigovori podnositeljice zahtjeva na temelju članka 3. Konvencije uglavnom tiču dva pitanja:

- prvo, jesu li uvjeti boravka podnositeljice zahtjeva u zatvoru bili u skladu s tom odredbom; i
- drugo, je li podnositeljici zahtjeva pruženo potrebno liječenje i medicinska pomoć.

Sud je, međutim, ta dva pitanja ispitao zajedno.

a. Tvrdnje stranaka

48. Vlada nije dala primjedbe niti na jedan od prigovora podnositeljice zahtjeva prema članku 3. Konvencije. Umjesto toga, dala je primjedbe na samo nekoliko pitanja koje je podnositeljica zahtjeva potaknula, uglavnom se usredotočivši na stav podnositeljice zahtjeva prema njezinoj zatvorskoj kazni i zatvorskoj sredini (vidi stavke 25. i 26. ove presude). Vlada je posebno ustvrdila da su prostorije u kaznenoj ustanovi primjerenije namještene, prozračne i čiste; zatvorenicama je osigurano zadovoljavajuće obavljanje higijenskih potreba; vrijeme je prikladno organizirano, kako za one zatvorenice koje rade, tako i za one koje ne rade; Kaznionica raspolaže knjižnicom, fitness dvoranom i računalnom opremom; podnositeljici zahtjeva je osigurana odgovarajuća djelatna i medicinska skrb (vidi stavak 27. ove presude).

49. Kako bi potkrijepila svoje tvrdnje, Vlada je sudu dostavila nekoliko fotografija koje su navodno snimljene u prostorima Kaznionice Požege neutvrđenog datuma. Fotografije prikazuju dvorište i unutarnje prostorije, kao što su spavaonice, dnevni boravak, zahodi, prostori za tuširanje i hodnici.

50. Podnositeljica zahtjeva ostala je pri svojim navodima. Tvrdila je da je njezin opis uvjeta boravka u zatvoru točan (vidi stavke 17. i 18. ove presude). Tvrdila je da njezina bolest nije primjereno liječena i da je bila izložena nepotrebnom trpljenju koje je bilo neprihvatljivo u njezinome zdravstvenom stanju (vidi stavke 19. do 22. ove presude).

b. Ocjena Suda

51. Čini se da Vlada nije osporila da podnositeljica zahtjeva boluje od veoma teškog oblika kroničnog hepatitisa – potencijalno smrtonosne bolesti – i da tijekom svoga drugog boravka u Kaznionici Požega od svibnja 2005. naovamo nije pregledana od strane hepatologa, specijalista za njenu bolest. Nije sporno ni da je jedina medicinska pomoć koja je podnositeljici zahtjeva pružena u odnosu na njen kronični hepatitis bio test učinjen 4. svibnja 2006. koji je potvrdio da je zaražena virusom hepatitisa C i pokazao broj virusa u njenoj krvi.

52. Sud primjećuje da je kronični hepatitis bolest koja prvenstveno napada jetra, a s vremenom može dovesti do ciroze jetara, raka jetara i smrti. S tim u vezi, Sud smatra da je prijeko potrebno da se podnositeljica zahtjeva podvrgne odgovarajućoj ocjeni njenoga trenutnog zdravstvenog stanja kako bi se mogla primjereno liječiti. Takva se ocjena mogla napraviti na temelju biopsije jetara i odgovarajućih pretraga krvi. Međutim, podnositeljici zahtjeva nije pružen odgovarajući dijagnostički tretman i nisu joj dane mjerodavne informacije o njenoj bolesti, čime ju se držalo u neizvjesnosti glede njezinoga zdravstvenog stanja i uskraćivala joj se svaka kontrola nad njime, što je kod nje zacijelo stvaralo trajnu tjeskobu i strah. U tom pogledu, Sud smatra nebitnom Vladinu tvrdnju da je podnositeljica zahtjeva bila kod zatvorskog liječnika više od pedeset puta, jer ti posjeti podnositeljici zahtjeva nisu omogućili da dobije medicinsku skrb i pomoć koja joj je bila neophodna zbog njenoga konkretnog zdravstvenog stanja. Budući da podnositeljica zahtjeva nije podvrgnuta odgovarajućim liječničkim pregledima, zbog čega nisu utvrđene ni točne posljedice kroničnog hepatitisa na zdravlje podnositeljice zahtjeva, nije joj se mogla niti pružiti odgovarajuća medicinska pomoć.

53. Nadalje, iako se kronični hepatitis povezuje sa stalnom iscrpljenošću i smanjenom fizičkom sposobnošću, podnositeljica zahtjeva bila je obvezna svaki se dan postrojavati u dvorištu kaznionice, bez obzira na vremenske uvjete. Osim toga, kad bi osjetila slabost bilo joj je onemogućeno odmoriti se bez dopuštenja zatvorskog liječnika u svakoj takvoj prigodi, što objašnjava veliki broj posjeta liječniku od strane podnositeljice zahtjeva. Prema mišljenju Suda, takva dodatna trpljenja nametnuta podnositeljici zahtjeva su, s obzirom na njeno sadašnje zdravstveno stanje, bila nepotrebna i prelazila su neizbježni element trpljenja ili poniženja povezanog s danim oblikom legitimnog lišenja slobode.

54. Kad je riječ o uvjetima boravka u zatvoru, prevelikom broju osoba u ćeliji i pomanjkanju odgovarajuće higijene, grijanja odnosno primjereno čiste posteljine, te općem stanju zgrade, Sud je ta pitanja u cjelini ispitao na temelju tvrdnji podnositeljice zahtjeva i nepostojanja odgovarajućih primjedaba od strane Vlade.

55. Sud konstatira da je Vlada, u potporu svojih tvrdnji, poslala neke fotografije koje navodno prikazuju uvjete boravka u Kaznionici Požega. Budući da je nemoguće utvrditi kada i u kojim okolnostima su te fotografije nastale, Sud smatra kako ih nije moguće uzeti u obzir.

56. Jedna od značajki boravka podnositeljice zahtjeva u zatvoru koju je potrebno ispitati je njezina tvrdnja da su ćelije prenapučene. Ona je ustvrdila da je smještena u ćeliju od 12 četvornih metara zajedno s još pet zatvorenica. Vlada je ustvrdila da je u Kaznionici moguće smjestiti 157 zatvorenica i da su na dan 5. listopada tamo bile 72 zatvorenice, ali kako nije dala nikakve dodatne pojedinosti o sadašnjim prilikama podnositeljice zahtjeva, nije ni osporila njene tvrdnje. Iz toga proizlazi da je podnositeljica zahtjeva bila prisiljena boraviti u prostoru od 2,4 četvorna metra.

57. U vezi s time, Sud podsjeća da je Europski odbor za sprječavanje mučenja i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) utvrdio da su 4 četvorna metra po zatvoreniku odgovarajuća i poželjna orijentacijska vrijednost kad je riječ o površini zatvorske ćelije (vidi, na primjer, Izvješće CPT-a o njegovom posjetu Latviji u 2002. – CPT/Inf (2005) 8, § 65). Taj je pristup potvrđen i u sudskoj praksi Suda. Sud podsjeća da je u predmetu Peers ćelija površine 7 četvornih metara za dva zatvorenika uzeta kao relevantni aspekt u utvrđenju povrede članka 3., iako je u tom slučaju čimbenik prostora bio povezan s utvrđenim pomanjkanjem prozračivanja i svjetla (vidi Peers v. Greece, br. 28524/95, §§ 70–72, ECHR 2001-III). U predmetu Kalashnikov, podnositelj zahtjeva bio je prisiljen boraviti u prostoru manjem od 2 četvorna metra. U tom je predmetu Sud smatrao da takav stupanj prenapučenosti sam po sebi otvara pitanje poštivanja članka 3. Konvencije (vidi Kalashnikov v. Russia, br. 47095/99, §§ 96–97, ECHR 2002-VI). Sud je do sličnog zaključka došao i u predmetu Labzov, u kojem je podnositelj zahtjeva osiguran manje od 1 četvornog metra osobnog prostora tijekom njegovog 35-odnevno boravka u zatvoru (vidi Labzov v. Russia, br. 62208/00, §§ 41–49, 16. lipnja 2005), te u predmetu Mayzit, u kojem je podnositelj zahtjeva osiguran manje od 2 četvorna metra tijekom njegovog devetomjesečnog boravka u zatvoru (vidi Mayzit v. Russia, br. 63378/00, § 40, 20. siječnja 2005.).

58. Nasuprot tome, u nekim drugim predmetima nije utvrđena povreda članka 3. jer je ograničenost prostora u spavaonicama bila nadoknađena slobodom kretanja što su je zatvorenici uživali tijekom dana (vidi Valašinas, naprijed citirano, §§ 103, 107, i Nurmagedev v. Russia (dec), br. 30138/02, 16. rujna 2004.).

59. Kad je riječ o pitanju koliko je sati na dan podnositeljica zahtjeva bila prisiljena boraviti u svojoj ćeliji, Sud prvo primjećuje da se, zbog svoje bolesti, podnositeljica zahtjeva treba često odmarati, za što je nužan njezin produženi boravak u ćeliji. Stoga postojeći režim u zatvoru u tom pogledu nije relevantan za situaciju podnositeljice zahtjeva. Sud prima na znanje i tvrdnje podnositeljice zahtjeva, koje Vlada nije osporila, da su kreveti stari i djelomično slomljeni, madraci rasparani i prljavi, te da je jedna zatvorenica u ćeliji koja je uzimala teške sedative gotovo svake noći uprljala krevet što je stvaralo nepodnošljivi smrad u ćeliji. U tim okolnostima, Sud smatra da pomanjkanje prostora u kombinaciji s tim dodatnim čimbenicima ima veliku težinu kao aspekti što ga treba uzeti u obzir u svrhu utvrđivanja jesu li sporni uvjeti boravka u zatvoru bili „ponižavajući“ sa stajališta članka 3.

60. Kad je riječ o sanitarnim uvjetima, Sud primjećuje da Vlada nije izričito osporila tvrdnje podnositeljice zahtjeva da su na trideset zatvorenica u prosjeku bila dva zahoda, te da bi ponekad bila poslana istuširati se u podrumu gdje su tuševi bili pljesnivi, a uokolo su često trčali miševi, žohari, štakori i mačke.

61. Kad je riječ o općoj održavanosti, Sud primjećuje da tvrdnje podnositeljice zahtjeva prema kojima su zgrade bile stare i veoma loše održavane, uključujući i neispravne uređaje za grijanje i oštećeno krovšte zbog čega je u zatvorskim prostorima bilo hladno i u njih je curila kiša, potkrepljuje Vladino izjеше od 21. prosinca 2006. (vidi stavak 33. ove presude).

Sud smatra da te činjenice ukazuju na to da je podnositeljica zahtjeva bila zatvorena u nehygienjskom i nesigurnom okruženju.

62. Kad je riječ o Vladinim tvrdnjama u vezi s ponašanjem i stavom podnositeljice zahtjeva, Sud ponavlja da ne prihvaća argument da se uvjeti boravka u zatvoru mogu određivati prema tome je li zatvorenik pasivan i bez inicijative za sudjelovanje u zatvorskim aktivnostima, jer se svim zatvorenicima trebaju osigurati zatvorski uvjeti koji su u skladu s člankom 3. Konvencije (vidi mutatis mutandis, Cenbauer v. Croatia, br. 73786/01, § 47, ECHR 2006-...).

63. Prema mišljenju Suda, pomanjkanje potrebne medicinske skrbi i pomoći u vezi s kroničnim hepatitisom od kojega podnositeljica zahtjeva boluje, povezano sa zatvorskim uvjetima koje podnositeljica zahtjeva mora trpjeti već više od dvije godine umanjili su ljudsko dostojanstvo podnositeljice zahtjeva i kod nje pobudili osjećaje tjeskobe i podčinjenosti koji su je mogli poniziti i omalovažiti, a možda i slomiti njezin tjelesni ili moralni otpor. U svjetlu navedenoga, Sud smatra da se, zbog naravi, trajanja i težine nedopuštenog postupanja kojemu je podnositeljica zahtjeva bila podvrgnuta, te

kumulativnih negativnih učinaka na njeno zdravlje, postupanje kojemu je ona bila podvrgnuta može okarakterizirati kao neljudsko i ponižavajuće (vidi Egmez v. Cyprus, br. 30873/96, § 77, ECHR 2000-XII; Labzov v. Russia, naprijed citirano, § 45; Mayzit v. Russia, naprijed citirano, § 42; and Koval v. Ukraine, br. 65550/01, § 82, 19. listopada 2006.).

64. Prema tome, u okolnostima ovoga predmeta došlo je do povrede članka 3. Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 8. KONVENCIJE

65. Podnositeljica je osim toga prigovorila da su zatvorske vlasti otvarale svu njenu poštu i da su nadzirale sve njene telefonske razgovore kako tijekom boravka u pritvoru u Remetincu, tako i tijekom njenoga boravka u Kaznionici Požega. Pozvala se na članak 8. Konvencije, koji glasi kako slijedi:

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

66. Vlada je osporila tu tvrdnju i ustvrdila da podnositeljica zahtjeva nije iscrpila domaća pravna sredstva jer taj prigovor nije podnijela domaćim tijelima, kao što su uprava Kaznionice Požega ili sudac izvršenja.

67. Podnositeljica zahtjeva nije dala nikakve primjedbe na očitovanje Vlade o tom pitanju.

68. Sud primjećuje da podnositeljica zahtjeva svoj prigovor glede otvaranja njene pošte i nadzora njenih telefonskih razgovora nije uputila niti jednom domaćem tijelu, iako je prema članku 15. (2) Zakona o izvršavanju kazne zatvora takvu pritužbu mogla podnijeti upravitelju kaznionice, sucu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav.

69. Iz toga slijedi da u odnosu na ovaj prigovor podnositeljica zahtjeva nije iscrpila domaća pravna sredstva, pa se taj prigovor stoga mora odbiti u skladu s člankom 35. stavcima 1. i 4. Konvencije.

III. OSTALE NAVODNE POVREDE KONVENCIJE

70. Podnositeljica zahtjeva prigovorila je i na temelju članka 4. Protokola br. 7 da je osuđena dvaput za isto kazneno djelo. I konačno, pozvala se na članke 5., 6. i 7. Konvencije, članak 1. Protokola br. 4. i članak 2. Protokola br. 7 bez navođenja daljnjih dokaza.

71. U svjetlu svih materijala koje ima u svom posjedu, te u mjeri u kojoj su pitanja koja su predmet prigovora u njegovoj nadležnosti, Sud smatra da ovaj dio zahtjeva ne upućuje na postojanje ikakve povrede bilo kojeg od naprijed spomenutih članaka Konvencije. Iz toga slijedi da su ti prigovori nedopušteni prema članku 35. stavku 3. kao očigledno neosnovani i da se moraju odbiti na temelju članka 35. stavka 4. Konvencije.

IV. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

72. Članak 41. Konvencije propisuje:

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu oštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.“

A. Šteta

73. Podnositeljica zahtjeva potražuje 110.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

74. Vlada nije dala nikakve primjedbe u tom pogledu.

75. Sud konstatira da je utvrdio da je došlo do povrede prava podnositeljice zahtjeva zajamčenih člankom 3. Konvencije. Osobito je utvrdio da tijekom izdržavanja kazne zatvora podnositeljica zahtjeva nije bila primjereno liječena i da je držana u nehygijskim i nesigurnim uvjetima. Zbog te je činjenice nesporno bila izložena teškom tjelesnom i duševnom trpljenju kroz dulje vremensko razdoblje (više od dvije godine). Stoga, presuđujući na pravičnoj osnovi, kako zahtjeva članak 41. Konvencije, Sud podnositeljici zahtjeva dosuđuje 15.000 EUR (petnaest tisuća eura) s tog naslova, uvećanih za sve poreze koji bi se mogli zaračunati na taj iznos.

B. Troškovi i izdaci

76. Podnositeljica zahtjeva, kojoj je odobrena pravna pomoć, od Suda je zatražila i da joj dosudi troškove i izdatke zastupanja u postupku pred njime na način koji se utvrđuje na temelju sudske prakse Suda.

77. Vlada nije dala nikakve primjedbe u tom pogledu.

78. Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu svojih troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj je dokazano da su oni stvarno i nužno nastali i da su s obzirom na visinu bili razumni. U ovome predmetu, uzevši u obzir informacije koje ima i naprijed navedene kriterije, Sud smatra razumnim dosuditi iznos od 3.200 EUR za postupak prema Konvenciji, uz iznos koji je podnositeljici zahtjeva već dodijeljen na ime pravne pomoći, uvećan za sve poreze koji bi se mogli zaračunati na taj iznos.

C. Zatezna kamata

79. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke, uvećanoj za tri postotna boda.

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. proglašava prigovor koji se odnosi na uvjete boravka podnositeljice zahtjeva u Kaznionici Požega od svibnja 2005. naovamo dopuštenim, a ostatak zahtjeva nedopuštenim;

2. presuđuje da je došlo do povrede članka 3. Konvencije;

3. presuđuje

(a) da tužena država podnositeljici zahtjeva treba, u roku od tri mjeseca od dana kad presuda postane konačnom u skladu s člankom 44. stavkom

2. Konvencije, isplatiti sljedeće iznose koje je potrebno pretvoriti u nacionalnu valutu tužene države prema tečaju važećem na dan namirenja

(i) 15.000 EUR (petnaest tisuća eura) na ime nematerijalne štete;

(ii) 3.200 EUR (tri tisuće i dvjesto eura) na ime troškova i izdataka;

(iii) sve poreze koje bi se mogli zaračunati na te iznose;

(b) da se od protoka naprijed navedena tri mjeseca do namirenja na naprijed navedene iznose plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećana za tri postotna boda;

4. *odbija* ostatak zahtjeva podnositeljice zahtjeva za pravrednu naknadu.

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 12. srpnja 2007. godine u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

5. Štitić protiv RH (8. 11. 2007.)

VIJEĆE EUROPE
EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA
PRVI ODJEL
PREDMET ŠTITIĆ PROTIV HRVATSKE
(Zahtjev br. 29660/05)
PRESUDA
STRASBOURG
8. studenoga 2007.

Ova će presuda postati konačnom pod okolnostima utvrđenim u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Štitić protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

g. C.L. Rozakis, *predsjednik*, g. L. Loucaides, gđa N. Vajić, gđa E. STEINER, g. K. HAJIJEV,

g. D. Spielmann, g. G. MALINVERNI, *suci*, i g. S. Nielsen, *tajnik Odjela*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 11. listopada 2007., donosi sljedeću presudu koja je usvojena tog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 29660/03) protiv Republike Hrvatske kojeg je 1. rujna 2003. hrvatski državljanin g. Vladimir Štitić ("podnositelj zahtjeva") podnio Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija").

2. Podnositelja zahtjeva, kojemu je bila dodijeljena pravna pomoć, zastupao je g. D. Plavec, odvjetnik iz Zagreba. Hrvatsku Vladu ("Vlada") zastupala je njena zastupnica, gđa Š. Stažnik.

3. Podnositelj zahtjeva osobito je naveo da su dva stegovna postupka protiv njega, jedan vođen u Kaznenom zavodu Lepoglava, a drugi u Zatvoru u Gospiću, bila nepoštena, da su opći uvjeti u Zatvoru u Gospiću i to što nije dobio odgovarajuću medicinsku skrb u vezi s ozljedom koju je zadobio doveli do ponižavajućeg postupanja, da mu je povrijeđeno pravo na dopisivanje i da nije imao djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na svoje prigovore na temelju članka 3.

4. Dana 9. studenoga 2006. Sud je zahtjev proglasio djelomično nedopuštenim i odlučio Vladu obavijestiti o prigovorima glede poštenosti stegovnoga postupka koji se vodio protiv podnositelja zahtjeva u Kaznenom zavodu Lepoglava i u Zatvoru u Gospiću, prigovora glede općih uvjeta u Zatvoru u Gospiću i toga što navodno nije dobio odgovarajuću medicinsku skrb u vezi s ozljedom, te prigovora u vezi s poštivanjem njegove slobode dopisivanja i pomanjkanjem djelotvornog pravnog sredstva u odnosu na prigovore koje je Vladi uputio na temelju članka 3. Na temelju odredaba članka 29. stavka 3. Konvencije, Sud je odlučio istovremeno odlučiti o osnovanosti i dopuštenosti zahtjeva.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

5. Podnositelj zahtjeva rođen je 1967. i trenutačno se nalazi na odsluženju zatvorske kazne u Zatvoru u Šibeniku.

6. Nakon što je osuđen za više kaznenih djela vezanih za zlouporabu droga, podnositelj zahtjeva je 11. studenoga 2002. upućen na odsluženje kazne u Kazneni zavod Lepoglava. Dana 29. srpnja 2004. premješten je u Zatvor u Gospiću.

A. Stegovni postupci protiv podnositelja zahtjeva

1. U Kaznenom zavodu Lepoglava

7. Dok je podnositelj zahtjeva bio na odsluženju kazne zatvora u Kaznenom zavodu Lepoglava, neutvrđenog su datuma zatvorske vlasti pokrenule stegovni postupak protiv njega. Rasprave su održane 10. i 13. listopada 2003. Na raspravama su bili prisutni i podnositelj zahtjeva i njegov punomoćnik. Podnositelj zahtjeva i četiri svjedoka osobno su dali iskaz. U rješenju voditelja stegovnog postupka od 14. listopada 2003. utvrđeno je da je 19. srpnja 2003. podnositelj držao zatvorenima vrata ćelije broj 9 i time spriječio pripadnika zatvorskoga osoblja da uđe u ćeliju i obavlja svoje dužnosti. Utvrđeno je da ponašanje podnositelja zahtjeva predstavlja povredu članka 145. stavka 3. (10) Zakona o izvršavanju kazne zatvora te mu je uvjetno izrečena mjera upućivanja u samicu na sedam dana, s time da je izvršenje mjere odgođeno na tri mjeseca. Rješenje je podnositelju zahtjeva dostavljeno 17. listopada 2003. u 14.45 sati. Neutvrđenog datuma dostavljeno je i njegovome punomoćniku. Punomoćnik podnositelja zahtjeva je u ponedjeljak 20. listopada 2003. podnio žalbu protiv tog rješenja.

8. U rješenju od 27. listopada 2003. sudac izvršenja Županijskoga suda u Varaždinu proglasio je žalbu nedopuštenom zbog nepravodobnosti. Sudac je presudio da je rok za podnošenje žalbe bio četrdeset i osam sati tako da je taj rok istekao 19. listopada 2003. u 14.45 sati unatoč činjenici da je taj dan bila nedjelja. Rok se nije mogao produžiti na prvi radni dan jer je bio određen u satima.

2. U Zatvoru u Gospiću

9. Tijekom boravka podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Gospiću, zatvorske su vlasti protiv njega pokrenule stegovni postupak. Zatvorske su vlasti utvrdile da je 16. kolovoza 2004. podnositelj zahtjeva putem pisma što mu ga je poslala djevojka u zatvor pokušao prokrijumčariti opojnu drogu, što je predstavljalo stegovni prijestup iz članka 145. stavka 3. (11) Zakona o izvršavanju kazne zatvora. U svome rješenju od 2. studenoga 2004., voditelj stegovnoga postupka izrekao je podnositelju zahtjeva stegovnu mjeru koja se sastojala od ograničenja kretanja unutar zatvora i češćih dodira s vanjskim svijetom u razdoblju od tri mjeseca, uključujući i zabranu primanja paketa, počevši od 2. studenoga 2004.

10. U svojoj žalbi od 16. studenoga 2004., podnositelj zahtjeva je između ostalog naveo da nije prisustvovao zadnjoj raspravi pred stegovnim tijelima jer njegov odvjetnik nije bio nazočan. Podnositelj zahtjeva naveo je i da mu nije dostavljen zapisnik s te rasprave. Uz to je izjavio i da će njegov punomoćnik pobliže objasniti ta pitanja u posebnoj žalbi. Dana 16. studenoga 2004. punomoćnik je podnio posebnu žalbu u kojoj je osporio utvrđenje krivnje podnositelja zahtjeva i strogo izrečene stegovne mjere. Dana 18. studenoga 2004. sudac izvršenja Županijskoga suda u Gospiću odbio je žalbu. U rješenju su u određenoj mjeri analizirani dokazi izvedeni u stegovnome postupku, ali uopće nisu spomenute procesne manjkavosti zbog kojih je podnositelj zahtjeva prigovorio.

B. Boravak podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Gospiću

1. Opći uvjeti boravka podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Gospiću

(a) Tvrdnje podnositelja zahtjeva

11. Podnositelj zahtjeva ustvrdio je da je prvo bio smješten u ćeliju broj 5 na Odjelu 1. Međutim, kasnije je premješten na Odjel 2. Tvrdio je da je prostorija bila veoma vlažna, da su madraci bili toliko stari i pohabani da su iz njih virile gole žice. Plahte i jastučnice bile su prljave, a deke su bile stare i zaudarale su. U ćeliju nije dopiralo dnevno svjetlo, tako da je cijeli dan trebala biti uključena električna rasvjeta. U ćeliji je bio zaključan dvadeset i jedan sat na dan, bez ikakvih kontakata s ostalim zatvorenicima ili vanjskome svijetom. Bile su mu dopuštene dvije jednosatne šetnje i jedan sat vježbanja u dvorani na dan, ali bez nazočnosti ijednog drugog zatvorenika. Ostatak vremena bio je prisiljen provoditi zaključan i sam u svojoj ćeliji. Nije imao redoviti pristup kupaonici niti tekućoj vodi, a njegov pristup sanitarnom čvoru bio je prepušten odluci zatvorskih čuvara. Grijanje je bilo neprimjereno, a hrana loše kakvoće. Podnositelj zahtjeva nije dobio higijenske potrepštine, a u zatvoru nije stalno bio dežurni liječnik. Samo bi jedan liječnik (pedijatar) došao s vremena na vrijeme, i to na sat vremena.

(b) Tvrdnje Vlade

12. Prema tvrdnjama Vlade, glavna zgrada Zatvora u Gospiću izgrađena je 1878., a obnovljena je 1995. U njoj su se nalazila dva odjela. Na prvome odjelu ("Odjel 1") nalazile su se peterokrevetne ćelije, dok su na drugome ("Odjel 2") bile dvokrevetne, a svaka je imala zahod. Na Odjelu 1 nalazio se dnevni boravak. Redovito se obavljala dezinfekcija i deratizacija. Odjeća i posteljina zatvorenika mogle su se svaki dan prati u zatvorskoj praonici. Posteljina se mijenjala jednom na tjedan.

13. Podnositelj zahtjeva došao je u Zatvor u Gospiću 29. srpnja 2004. Smješten je na Odjel 1, u poluotvoreni režim od 24. rujna 2004., kad je premješten na Odjel 2 u zatvoreni režim, u ćeliju dimenzija 3,75 x 3,5 metra sa sanitarnim čvorom dimenzija 2 x 1,6 metra koji je dijelio s još jednim zatvorenikom. U studenome 2005. vraćen je na Odjel 1 u ćeliju dimenzija 7,15 x 3,7 metra sa sanitarnim čvorom dimenzija 1,6 x 1,5 metra, koju je ponekad dijelio s tri do četiri zatvorenika. Tamo je boravio do 17. ožujka 2006., kad je vraćen na Odjel 2 zbog incidenta vezanog za tučnjavu s jednim zatvorenikom. Tamo je boravio do svibnja 2006. kad je premješten u Zatvor u Puli. Tijekom boravka na Odjelu 2 podnositelj zahtjeva bio je cijelo vrijeme zaključan u ćeliji osim sat vremena u jutarnjim satima, kad mu je bilo dopušteno izaći u dvorište, i dva sata između 20.00 i 22.00 sata, kad mu je bilo dopušteno gledati televizijski program, čitati ili igrati igre u zajedničkoj prostoriji. Tijekom boravka na Odjelu 1 podnositelj zahtjeva radio je četiri sata na dan.

2. Medicinska pomoć pružena podnositelju zahtjeva

(a) Tvrdnje podnositelja zahtjeva

14. Prema navodima podnositelja zahtjeva, dana 17. ožujka 2005. jedan ga je zatvorenik ozlijedio udarivši ga dvaput u glavu. Odveden je liječniku kojemu se potužio na opću slabost, vrtoglavicu i snažnu žeđ. Liječnik mu je, međutim, prepisao samo sredstva protiv bolova i nije obavio nikakve druge preglede. Podnositelj zahtjeva zatražio je da ga se pošalje na rendgensko snimanje na njegov vlastiti trošak, ali taj mu je zahtjev odbijen. Naveo je i da je imao modricu ispod lijevoga oka.

(b) Tvrdnje Vlade

15. Prema navodima Vlade, podnositelja zahtjeva pregledao je zatvorski liječnik istoga dana i sljedećega dana. Liječnik mu je prepisao sredstva protiv bolova. Nakon što se podnositelj zahtjeva potužio i na bol u leđima, upućen je na specijalistički pregled u Opću bolnicu Gospić. Tamo je podvrgnut rendgenskom snimanju, ali nisu utvrđene nikakve frakture. Podnositelju zahtjeva prepisana su dodatna sredstva protiv bolova koja se uzimaju oralno, kao i gel za ublažavanje bolova. U potvrdi svojih tvrdnji, Vlada je dostavila presliku liječničkog nalaza iz Opće bolnice Gospić.

3. Pravna sredstva što ih je podnositelj zahtjeva iskoristio

16. Dana 14. rujna 2004. podnositelj zahtjeva podnio je pritužbu sucu izvršenja Županijskoga suda u Gospiću u kojoj se žalio na uvjete u zatvoru i u kojoj je naveo da mu nije isporučen paket s tri "Šteke" cigareta, dva časopisa o automobilima i jednom bilježnicom što su mu ga 30. kolovoza 2004. poslali roditelji, već da je taj paket vraćen njegovim roditeljima koji su ga o tome i obavijestili.

17. Dana 21. rujna 2004. sudac je od zatvorskih vlasti Zatvora u Gospiću zatražio očitovanje o pritužbi o navodnom neuručivanju paketa. U svome dopisu zatvorskim vlastima od 24. rujna 2004. sudac je konstatirao da upravitelj zatvora zatvoreniku ima pravo privremeno uskratiti primanje paketa iz zdravstvenih i sigurnosnih razloga te da se taj zatvorenik ima obavijestiti o takvoj odluci i razlozima za njeno donošenje. Podnositelj zahtjeva dobio je presliku tog dopisa.

18. Dana 21. listopada 2004. podnositelj zahtjeva podnio je još jednu pritužbu sucu izvršenja Županijskoga suda u Gospiću u kojoj je ponovio svoje prigovore o uvjetima u zatvoru, ustvrdivši i da šest do osam pisama koje je poslao raznim osobama nikada nije bilo isporučeno primateljima. Sudac je na navode podnositelja zahtjeva odgovorio dopisom od 8. studenoga 2004. u kojemu je istaknuo da su ga zatvorske vlasti Zatvora u Gospiću izvijestile da sva njegova pisma uredno otpremljena, te je podnositelja zahtjeva uputio da pisma ubuduće šalje isključivo preporučeno. Što se tiče podnositeljevih prigovora glede uvjeta u zatvoru, sudac je izričito naveo da nije nadležan za nadzor nad upravljanjem zatvorima.

19. Nakon incidenta 17. ožujka 2006. podnositelj zahtjeva opet je premješten na Odjel 2, a upravitelj zatvora naložio je da se protiv njega pokrene stegovni postupak. Neutvrđenog se datuma podnositelj zahtjeva žalio protiv te odluke, tvrdeći da je bio napadnut od drugog zatvorenika koji ga je dvaput udario u glavu. Podnositelj zahtjeva prigovorio je i da medicinska pomoć koja mu je bila pružena nije bila dostatna jer mu je liječnik prepisao samo sredstva protiv bolova, a nije obavio dodatne pretrage. Bio mu je odbijen zahtjev da ga se pošalje na rendgensko snimanje na njegov vlastiti trošak. Dana 23. ožujka 2006. sudac izvršenja Županijskoga suda u Gospiću odbio je žalbu podnositelja zahtjeva iz razloga što je odluka o stavljanju podnositelja pod zatvoreni režim bila utemeljena na zakonu i što je bila posljedica njegovoga ponašanja kojim je ugrozio red i sigurnost u zatvoru. Nije se očitovao o navodima podnositelja zahtjeva glede nepružanja odgovarajuće medicinske pomoći.

20. Dana 27. ožujka 2006. podnositelj zahtjeva žalio se protiv sučeve odluke izvanraspravnom vijeću Županijskoga suda u Gospiću. U svojoj je žalbi prigovorio zbog uvjeta na Odjelu 2 (vidi točku 11. ove presude). Vijeće je 28. ožujka 2006. odbilo podnositeljevu žalbu navodeći da je jedini način sprječavanja njegovoga daljnjeg neprihvatljivog ponašanja bio da ga se izolira. Nisu se očitovali na podnositeljev prigovor koji se odnosio na uvjete na Odjelu 2.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO

21. Članak 23. Ustava Republike Hrvatske predviđa:

“Nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja ...”

22. Zakon o izvršavanju kazne zatvora (*Narodne novine*, broj 128/0999 od 30. studenoga 1999. i 190/2003 od 3. prosinca 2003. (pročišćeni tekst) – u daljnjem tekstu: “Zakon”) stupio je na snagu 1. srpnja 2001., a odredbe o sucu izvršenja stupile su na snagu šest mjeseci nakon toga, 1. siječnja 2002. Mjerodavne odredbe Zakona glase kako slijedi:

PRITUŽBA ZATVORENIKA

Članak 15.

“(1) Zatvorenik ima pravo pritužbe na postupak i odluku zaposlenika kaznonice, odnosno zatvora.

(2) Pritužba se podnosi usmeno ili pisanim putem upravitelju kaznonice, odnosno zatvora (u daljnjem tekstu: upravitelj), sucu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav. Pisana pritužba sucu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav upućuje se u omotu koji uprava kaznonice, odnosno zatvora ne smije otvoriti ...”

SUDSKA ZAŠTITA PROTIV POSTUPKA I ODLUKE UPRAVE

KAZNONICE, ODNOSNO ZATVORA

Članak 17.

“(1) Protiv postupka i odluke kojom se zatvorenik nezakonito prikraćuje ili ograničava u nekom pravu iz ovoga Zakona zatvorenik može podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu.

(2) O zahtjevu za sudsku zaštitu odlučuje sudac izvršenja.”

POSTUPAK S OSOBNIM STVARIMA

Članak 60.

“...

(3) Stvari za koje se sumnja da su u svezi s počinjenjem nekoga kaznenog djela oduzet će se od zatvorenika i uz zapisnik predati nadležnom državnom tijelu. Stvari za koje se sumnja da su namijenjene bijegu zatvorenika, ugrožavanju reda i sigurnosti, te stvari za koje se sumnja da mogu narušiti zdravlje oduzet će se i uništiti ili predati nadležnom državnom tijelu, o čemu će se sastaviti zapisnik. Primjerak zapisnika uručuje se zatvoreniku.”

SMJEŠTAJ, OPREMA I PREHRANA ZATVORENIKA

Članak 74.

“(1) Smještaj zatvorenika treba odgovarati zdravstvenim, higijenskim i prostornim zahtjevima, te klimatskim prilikama.

(2) Zatvorenika se u pravilu smješta u zasebnu prostoriju ...

(3) Prostorije u kojima borave zatvorenici moraju biti čiste, suhe i dovoljno prostrane. Za svakog zatvorenika u spavaonici mora biti najmanje 4 m² i 10 m³ prostora.

(4) Svaka prostorija ... mora imati dnevno i umjetno svjetlo ...

(5) Kaznonice i zatvori moraju imati sanitarne uređaje koji omogućuju obavljanje fizioloških potreba u čistim i primjerenim uvjetima kad god to zatvorenicima žele.

(6) Pitka voda uvijek mora biti dostupna svakom zatvoreniku”

ZAŠTITA ZDRAVLJA

Članak 103.

“(1) Zatvoreniku se osigurava liječenje i redovita briga o tjelesnom i duševnom zdravlju ...”

OBVEZAN LIJEČNIČKI PREGLED

Članak 104.

“...

(2) Zatvorenika koji je bolestan ili ozlijeđen, ... liječnik je obavezan pregledati i poduzeti sve potrebno da se bolest spriječi, liječi ili ne pogorša.”

SPECIJALISTIČKI PREGLED

Članak 107.

“(1) Zatvorenik ima pravo tražiti pregled liječnika specijalista ako takav pregled nije odredio liječnik kaznonice, odnosno zatvora.

“...

PAKETI

Članak 126.

“(1) Zatvorenik ima pravo najmanje jedanput mjesečno i prigodom blagdana primiti paket s dopuštenim stvarima.

(2) Pošiljatelj paketa obavezan je uz paket priložiti popis sadržaja.

(3) Paket otvara i pregledava ovlaštena službena osoba u nazočnosti zatvorenika.

(4) S nedopuštenim, pokvarenim ili opasnim sadržajem paketa postupit će se u skladu sa člankom 60. stavkom 3. ovoga Zakona.

(5) Primitak paketa upravitelj može privremeno uskratiti iz zdravstvenih i sigurnosnih razloga, o čemu će obavijestiti zatvorenika. Protiv odluke upravitelja zatvorenik ima pravo žalbe sucu izvršenja. Žalba ne zadržava izvršenje.”

STEGOVNI PRIJESTUPI, MJERE I POSTUPAK

Članak 145.

“...

(2) Lakši stegovni prijestupi jesu:

“...

10) sprječavanje ovlaštene službene osobe ili bilo koje druge osobe koja je uključena u provedbu programa izvršavanja u obavljanju zadaća,

“...

(3) Teži stegovni prijestupi jesu:

“...

11) posjedovanje ili uzimanje bilo kojega opojnog ili psihoaktivnog sredstva,

“...

STEGOVNE MJERE

Članak 146.

“(1) Za počinjene stegovne prijestupe izriču se stegovne mjere.

(3) Stegovne mjere jesu:

1) ukor,

2) ograničenje ili privremena uskrata prava primitka paketa do tri mjeseca,

3) uskrata pojedinih ili svih pogodnosti iz članka 129. i 130. ovoga Zakona,

5) upućivanje u samicu do dvadeset jedan dan u slobodno vrijeme ili tijekom cijeloga dana i noći...”

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 3. KONVENCIJE

23. Podnositelj zahtjeva prigovorio je u vezi s općim uvjetima u Zatvoru u Gospiću i naveo da mu zatvorske vlasti nisu osigurale odgovarajuću medicinsku skrb nakon što mu je dana 17. ožujka 2006. jedan zatvorenik nanio ozljede glave. Pozvao se na članak 3. Konvencije koji glasi kako slijedi:

“Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.”

24. Vlada je osporila tu tvrdnju.

A. Dopuštenost

25. Vlada je od Suda zatražila da te prigovore proglasi nedopuštenima zbog neiscrpljenja domaćih pravnih sredstava. Vlada je ustvrdila da Zakon o izvršavanju kazne zatvora iz 1999. predviđa cijeli niz pravnih sredstava za zaštitu prava osoba lišenih slobode, uključujući i sudsku zaštitu protiv postupaka i odluka uprave zatvora. Podnositelj zahtjeva svoje je prigovore prvo trebao iznijeti pred upravu zatvora. Ti su prigovori trebali biti jasno određeni. Podnositelj zahtjeva ih je, međutim, izravno uputio sudu izvršenja. Sudac izvršenja je podnositelja zahtjeva uputio da svoje prigovore prvo iznese pred upravu zatvora. Nadalje, pod pretpostavkom da se podnositeljevo pismo sudu izvršenja i sučev odgovor mogu smatrati postupkom u prvom stupnju, podnositelj zahtjeva mogao je uložiti žalbu izvanraspravnom vijeću nadležnoga županijskog suda. I konačno, podnositelj zahtjeva mogao je podnijeti ustavnu tužbu u odnosu na uvjete u zatvoru i sve ostale odluke donesene u bilo kojemu od stegovnih postupaka pokrenutih protiv njega.

26. Podnositelj zahtjeva ustvrdio je da je iscrpio sva pravna sredstva koja su mu bila na raspolaganju u domaćem pravnom sustavu u odnosu na navodne povrede.

27. Kad je riječ o pravnim sredstvima koja su podnositelju zahtjeva bila na raspolaganju na temelju Zakona o izvršavanju kazne zatvora, Sud primjećuje da članak 5. stavak 2. toga Zakona jasno predviđa da se pritužbe podnose usmeno ili pisanim putem upravitelju zatvora, sudu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa. Iz toga proizlazi da je podnositelj zahtjeva svoje pritužbe mogao uputiti bilo kojemu od tih tijela, a on ih je odlučio uputiti sudu izvršenja. Prema mišljenju Suda, ta odluka bila je u skladu s domaćim zakonodavstvom. Međutim, sudac nije pokrenuo nikakav postupak na temelju podnositeljeve pritužbe niti je o njoj donio ikakvu odluku. Umjesto toga, on je podnositelju zahtjeva odgovorio putem dopisa, prvog 24. rujna 2004. i drugog 8. studenoga 2004. Kad je riječ o Vladinoj tvrdnji da je podnositelj zahtjeva mogao uložiti žalbu protiv odluke suda izvršenja, Sud primjećuje da sudac izvršenja nije donio nikakvu odluku i da nije moguće uložiti žalbu protiv dopisa.

28. Kad je riječ o mogućnosti podnošenja ustavne tužbe glede uvjeta u zatvoru, Sud opaža da pravilo iscrpljenja domaćih pravnih sredstava sadržano u članku 35. stavku 1. Konvencije nalaže da podnositelj zahtjeva treba imati redovni put do pravnih sredstava koja su dostupna i dovoljna da osiguraju zadovoljštinu u odnosu na navodne povrede. Postojanje takvih pravnih sredstava mora biti dovoljno izvjesno ne samo u teoriji, već i u praksi, a ako to nije tako, tada će tim pravnim sredstvima nedostajati potrebna dostupnost i učinkovitost. Vlada koja se poziva na neiscrpljenje dužna je uvjeriti Sud da je pravno sredstvo bilo djelotvorno i u relevantno vrijeme raspoloživo u teoriji i praksi, drugim riječima, da je bilo dostupno, sposobno pružiti zadovoljštinu u odnosu na prigovore podnositelja zahtjeva, te da je imalo razumne izgleda za uspjeh (vidi, između mnogih izvora prava, presudu u predmetu *Akdivar and Others v. Turkey* od 16. rujna 1996., *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, str. 1210-11, §§ 65 i 68).

29. Kad je riječ o ovome predmetu, Sud primjećuje da se, prema utvrđenoj praksi Ustavnoga suda, nedopuštenima proglašavaju one ustavne tužbe koje se ne tiču merituma dotičnoga predmeta. S obzirom na takvu praksu i činjenicu da se Vlada pred Sudom nije pozvala na sudsku praksu kojom bi potkrijepila svoju tvrdnju o dostatnosti i djelotvornosti tog pravnog sredstva, te ovom prilikom ne uzimajući u obzir pitanje primjerenosti ustavne tužbe kao pravnog sredstva sposobnog pružiti zadovoljštinu u odnosu na prigovor podnositelja zahtjeva, Sud zaključuje da ustavna tužba o uvjetima u zatvoru nije pravno sredstvo čije je postojanje utvrđeno s dovoljnom izvjesnošću.

30. Sud nalazi da se, time što je podnio pritužbu nadležnom sudu izvršenja, podnositelj zahtjeva na primjeren način poslužio pravnim sredstvima predviđenim domaćim pravom koja su mu bila na raspolaganju u odnosu na njegove prigovore glede neodgovarajućih uvjeta u zatvoru i nepružanja odgovarajuće medicinske pomoći. Prema tome, ti se prigovori ne mogu odbaciti s osnove neiscrpljenja domaćih pravnih sredstava.

31. Sud primjećuje da ti prigovori nisu očigledno neosnovani u smislu članka 35. stavka 3. Konvencije. Sud primjećuje da oni nisu nedopušteni ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se moraju proglasiti dopuštenima.

B. Osnovanost

A. Tvrdnje stranaka

32. Vlada je ustvrdila da svaka ćelija u Zatvoru u Gospiću ima zahod, a svaki odjel zajedničku kupaonicu. Stoga je tvrdnja podnositelja zahtjeva da je bio smješten u ćeliju bez zahoda neutemeljena. Posteljina se mijenjala jednom na tjedan. To je prema mišljenju Vlade bilo dovoljno, tako da nisu osnovani ni njegovi navodi o prljavoj posteljini. Kad je riječ o hrani koja se posluživala, prigovor podnositelja zahtjeva bio je općenite naravi i ničim potkrijepljen. Vlada je navela da se hrana priprema prema uobičajenom režimu prehrane. U sastavljanje jelovnika uključen je i predstavnik zatvorenika. Ostali zatvorenici nisu imali primjedaba na kakvoću hrane, pa je prigovor podnositelja u tom pogledu također neosnovan. Kad je riječ o higijenskim potrebštinama, Vlada je priznala da ih podnositelj nije dobivao. Međutim, tijekom boravka na Odjelu 1 Zatvora u Gospiću, podnositelj zahtjeva je radio i od toga ostvarivao određeni dohodak, pa je stoga bio u mogućnosti kupiti potrebne higijenske potrebštine. Kad je riječ o podnositeljevim općenitim prigovorima o pomanjkanju odgovarajuće medicinske skrbi u zatvoru, Vlada je ustvrdila da je svaki dan u pripravnosti bio liječnik. Kad je riječ o podnositeljevim konkretnim navodima o tome da mu nije pružena odgovarajuća medicinska pomoć u vezi s ozljedom koju je pretrpio, Vlada je naglasila da dostavljena medicinska dokumentacija pokazuje da je podnositelja zahtjeva istoga dana pregledao liječnik, te da mu je prepisana odgovarajuća terapija. Liječnik je podnositelja zahtjeva pregledao i sutradan, a tri dana nakon incidenta podnositelj zahtjeva upućen je na specijalistički pregled u bolnicu. Tom je prigodom obavljeno i rendgensko snimanje, a snimke nisu ukazivale na postojanje ikakvih fraktura.

33. Podnositelj zahtjeva ostao je kod svojih navoda. Tvrdio je da je njegov opis uvjeta boravka u zatvoru i nepružanja medicinske pomoći točan (vidi točke 11. i 14. ove presude).

B. Ocjena Suda

(a) Domašaj pitanja koja su predmet rasprave

34. Sud primjećuje da se prigovori podnositelja zahtjeva na temelju članka 3. Konvencije uglavnom tiču dva pitanja:

- prvo, jesu li uvjeti boravka podnositelja zahtjeva u zatvoru bili u skladu s tom odredbom; i
- drugo, je li podnositelju zahtjeva pružena odgovarajuća medicinska skrb u vezi s ozljedom što ju je pretrpio 17. ožujka 2006.

(b) Opća načela ugrađena u sudsku praksu

35. Sud ponavlja da je u članak 3. Konvencije ugrađena jedna od najvažnijih temeljnih vrijednosti demokratskoga društva. Taj članak u apsolutnom smislu zabranjuje mučenje ili nehumano ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, bez obzira na okolnosti i ponašanje žrtve (vidi *Labita v. Italy* [GC], br. 26772/95, § 119, ECHR 2000-IV).

36. Osim toga, Sud ponavlja da, prema njegovoj sudskoj praksi, da bi nedopušteno postupanje potpalo pod domašaj članka 3. Konvencije, ono mora doseći minimalni stupanj težine. Ocjena tog minimalnog stupnja je relativna; ona ovisi o svim okolnostima predmeta, kao što su trajanje postupanja, njegove tjelesne i duševne posljedice, a u nekim slučajevima i spol, dob i zdravstveno stanje žrtve. Nadalje, kad bude razmatrao je li određeno postupanje "ponižavajuće" u smislu članka 3., Sud će uzeti u obzir u obzir je li mu cilj bio ponižiti i omalovažiti žrtvu i je li, kad je riječ o njegovim posljedicama, ono negativno utjecalo na žrtvinu ličnost na način nespojiv s člankom 3. (*Peers v. Greece*, br. 28524/95, §§ 67-68, 74, ECHR 2001-III i *Valašinas v. Lithuania*, br. 44558/98, § 101, ECHR 2001-VIII).

37. Sud je dosljedno naglašavao da trpljenje i poniženje o kojemu je riječ u dotičnom slučaju mora u svakom slučaju ići preko onog neizbježnog elementa trpljenja ili poniženja koje je povezano s danim oblikom legitimnog postupanja ili kažnjavanja. Mjere kojima se osoba lišava slobode često mogu uključivati takav element. Prema toj odredbi, država se mora pobrinuti da se osoba liši slobode u uvjetima u kojima se poštuje njeno ljudsko dostojanstvo, da ju način i metoda izvršenja mjere ne izlažu nelagodni ili trpljenju onog intenziteta koji bi prelazio neizbježnu razinu trpljenja inherentnu lišavanju slobode, te da, s obzirom na praktične zahtjeve boravka u zatvoru, njezino zdravlje i dobrobit budu odgovarajuće osigurani, između ostalog i na način da joj se pruži potrebna medicinska pomoć (vidi *Kudła v. Poland* [GC], br. 30210/96, §§ 92-94, ECHR 2000-XI i *McGlinchey and Others v. the United Kingdom*, br. 50390/99, § 46, ECHR 2003-V).

(c) Primjena u ovome predmetu

(i) Opći uvjeti u Zatvoru u Gospiću

38. Sud primjećuje da su u ovome predmetu među strankama sporni stvarni uvjeti boravka podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Gospiću. Međutim, Sud u ovome predmetu ne smatra potrebnim utvrđivati istinitost svakog pojedinog navoda stranaka, jer može utvrditi povredu članka 3. na temelju činjenica koje je tužena država iznijela ili ih nije osporila, i to iz sljedećih razloga.

39. Sud primjećuje da iz Vladinoga očitovanja proizlazi da je u razdoblju od petnaest mjeseci (od 29. rujna 2004. do studenoga 2005., i onda ponovno od ožujka do svibnja 2006.) podnositelj zahtjeva držan na Odjelu 2 Zatvora u Gospiću gdje je bio zaključan u ćeliji s još jednim zatvorenikom cijelo vrijeme osim jedan sat ujutro, kad mu je bilo dopušteno izaći vani, i dva sata navečer, kad mu je bilo dopušteno gledati televizijski program, čitati ili igrati igre. Nadalje, Vlada nije osporila podnositeljeve navode da je ćelija bila veoma vlažna, madraci toliko stari i pohabani da su iz njih virile gole žice, grijanje neprimereno, te da u ćeliji nije bilo dnevnoga svjetla. Nije bilo sporno ni da podnositelj zahtjeva nije dobivao higijenske potrebštine.

40. Sud ne nalazi potrebnim dalje ispitivati uvjete boravka podnositelja zahtjeva u zatvoru jer su naprijed izneseni razlozi dovoljni za utvrđenje povrede članka 3. Konvencije.

41. Sud prihvaća da u ovome predmetu nema naznake da je postojala pozitivna namjera ponižiti ili omalovažiti podnositelja zahtjeva. Međutim, iako pitanje je li svrha postupanja bila ponižiti ili omalovažiti žrtvu predstavlja čimbenik kojega je potrebno uzeti u obzir, ako takve svrhe nema to ne može isključiti utvrđenje povrede članka 3. (vidi *Peers*, naprijed citirano, § 74 i *Romanov v. Russia*, br. 63993/00, § 80, 20. listopada 2005.). Sud smatra da su naprijed opisani uvjeti boravka u zatvoru u kojima je podnositelj zahtjeva držan oko petnaest mjeseci, morali štetno djelovati na njegovo ljudsko dostojanstvo. U svjetlu naprijed navedenoga, Sud nalazi da su uvjeti boravka podnositelja zahtjeva u zatvoru, a osobito činjenica da je bio zaključan u vlažnoj ćeliji bez dnevnoga svjetla oko dvadeset sati na dan, morali štetno utjecati na dobrobit podnositelja zahtjeva, te da ti uvjeti u kombinaciji s duljinom razdoblja u kojemu je podnositelj zahtjeva u njima boravio predstavljaju ponižavajuće postupanje.

42. Prema tome, došlo je do povrede članka 3. Konvencije u pogledu boravka podnositelja zahtjeva na Odjelu 2 Zatvora u Gospiću.

(ii) Nepružanje odgovarajuće medicinske pomoći u vezi s podnositeljevom ozljedom

43. Sud na početku konstatira da nije sporno da je podnositelj zahtjeva ozlijeđen 17. ožujka 2005. Međutim, stranke se ne slažu u vezi s time je li medicinska pomoć koja je podnositelju zahtjeva pružena nakon ozljede bila odgovarajuća i dostatna. Sud primjećuje da dostavljena medicinska dokumentacija pokazuje da je podnositelj zahtjeva toga istog dana otišao kod zatvorskoga liječnika i da se žalio na vrtloglavicu i glavobolju. Liječnik mu je prepisao sredstva protiv bolova. Isti je liječnik podnositelja zahtjeva ponovno pregledao sutradan. Dana 20. ožujka 2005. podnositelj zahtjeva

odveden je u Opću bolnicu Gospić jer se žalio na bol u leđima. Obavljeno je rendgensko snimanje, ali nisu uočene nikakve frakture. Podnositelju zahtjeva prepisana su dodatna sredstva protiv bolova i gel za ublažavanje boli.

44. Prema mišljenju suda, medicinska pomoć pružena podnositelju zahtjeva bila je primjerena i dostatna. U tom pogledu Sud osobito ukazuje na to da je podnositelj zahtjeva prigovorio da je zatražio rendgensko snimanje, ali da mu je to bilo uskraćeno. Međutim, medicinska dokumentacija jasno pokazuje da je rendgensko snimanje obavljeno. Kako nisu ustanovljene frakture, liječenje se ograničilo na sredstva protiv bolova, što se čini primjerenim, osobito ako se ima na umu činjenica da se podnositelj zahtjeva dalje nije žalio u vezi sa svojim zdravljem.

45. Naprijed izneseni razlozi dostatni su da Sudu omogućuje zaključiti da nije došlo do povrede članka 3. Konvencije u pogledu medicinske pomoći koja je podnositelju zahtjeva pružena u vezi s ozljedom što ju je pretrpio 17. ožujka 2005.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 6. STAVKA 1. KONVENCIJE

46. Podnositelj zahtjeva podnio je dva odvojena prigovora glede dva stegovna postupka vođena protiv njega. Podnositelj zahtjeva prvo je prigovorio u vezi s poštenosti stegovnog postupka koji se protiv njega vodio u Kaznenom zavodu Lepoglava. On je osobito tvrdio da je rok za žalbu protiv rješenja zatvorskih vlasti kojim mu je izrečena stegovna mjera, u trajanju od samo četrdeset i osam sati, prekratak, te da je sudac izvršenja Zupanijskoga suda u Varaždinu pogrešno zaključio da se rok određen u satima koji istječe u nedjelju ne produljuje na sljedeći radni dan. Podnositelj zahtjeva prigovorio je i da u stegovnome postupku što ga je protiv njega vodila uprava Zatvora u Gospiću zbog navodnog posjedovanja opojne droge nije pristustvovao zadnjoj raspravi jer njegov branitelj nije bio nazočan. Nije mu dostavljen zapisnik s rasprave. Podnositelj zahtjeva prigovorio je da iako je ista pitanja postavio i u svojoj žalbi protiv rješenja zatvorskih vlasti od 2. studenoga 2004. kojim mu je izrečena stegovna mjera, ti prigovori u rješenju suca Zupanijskoga suda u Gospiću od 18. studenoga 2004. uopće nisu dotaknuti.

Podnositelj zahtjeva pozvao se na članak 6. stavak 1. Konvencije, čiji mjerodavni dijelovi glase kako slijedi:

Članak 6. stavak 1

“Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi...svatko ima pravo...da sud...u razumnom roku ispita njegov slučaj.”

47. Vlada je ustvrdila da prema domaćemu pravu, postupak o kojemu je riječ nedvojbeno potpada u područje stegovnog prava. Među stegovnim prijestupima navedenim u članku 145. Zakona o izvršavanju kazne zatvora nalazila su se kako nezakonita postupanja koja su mogla predstavljati povrede stegovnih pravila u zatvoru, tako i ona koja su mogla predstavljati kaznena djela. Kad je riječ o propisanim sankcijama, one su bili čisto stegovne naravi. Vlada je zaključno ustvrdila da članak 6. nije primjenjiv na stegovne postupke vođene protiv podnositelja zahtjeva.

48. Podredno, kad je riječ o postupku vođenom u vezi s prijestupom počinjenim tijekom boravka podnositelja zahtjeva u Kaznenom zavodu Lepoglava, Vlada je smatrala da podnositelj zahtjeva nije dokazao da su bilo on ili njegov punomoćnik pokušali podnijeti žalbu u nedjelju. Podnositelj zahtjeva se nalazio u Kaznenom zavodu Lepoglava gdje je svoju žalbu mogao predati nekome od zatvorskoga osoblja u bilo koje doba. Prema domaćemu pravu, to bi bilo dovoljno da se poštuje propisani rok.

49. Kad je riječ o postupku vođenom protiv podnositelja zahtjeva na temelju optužbe u vezi s posjedovanjem droge u Zatvoru u Gospiću, Vlada je navela da su odluke donesene u tom postupku bile odgovarajuće i dostatno obrazložene. Vlada je nadalje naglasila da je u svojoj žalbi podnositelj zahtjeva tek usput spomenuo da nije pristustvovao zadnjoj raspravi te da je naveo da će njegov punomoćnik pobliže objasniti ta pitanja u posebnoj žalbi. Punomoćnik, međutim, to nije učinio.

50. Podnositelj zahtjeva nije iznio nikakve tvrdnje glede o primjenjivosti članka 6., već je ponovio svoje prvotne prigovore glede poštenosti oba stegovna postupka vođena protiv njega.

51. Sud prvo treba ispitati pitanje primjenjivosti članka 6. na oba postupka. Sud ponavlja da se prema njegovoj stalnoj sudskoj praksi, članak 6. u načelu ne primjenjuje na stegovne postupke osim ako, uzimajući u obzir autonomiju pojma “kaznena optužba”, dotični stegovni prijestup ne potpada u kaznenu sferu (vidi *Engel and Others v. the Netherlands*, presuda od 8. lipnja 1976., Serija A br. 22, str. 33-35, § 80-82; *Campbell and Fell v. the United Kingdom*, presuda od 28. lipnja 1984., Serija A br. 80, str. 34-38, §§ 66-73; te *Ezeh and Connors v. the United Kingdom* [GC], br. 39665/98 i 40086/98, § 82, ECHR 2003-X).

52. Da bi se odredilo je li članak 6. stavak 1. primjenjiv sa svoje “kaznene” osnove, Sud mora uzeti u obzir tri alternativna kriterija utvrđena u njegovoj sudskoj praksi, a to je pravna kvalifikacija prijestupa prema domaćemu pravu, narav prijestupa, te narav i stupanj strogosti sankcije (vidi *Campbell and Fell*, naprijed citirano, str. 34 *et seq.*, §§ 67 *et seq.*).

53. Što se tiče prvog spomenutog kriterija jasno je da prema hrvatskome pravu prijestupi koji su se podnositelju zahtjeva stajali na teret u Kaznenom zavodu Lepoglava i u Zatvoru u Gospiću pripadaju području stegovnoga prava.

54. U odnosu na postupak u Kaznenom zavodu Lepoglava, Sud primjećuje da članak 145. (2) (10) Zakona o izvršavanju kazne zatvora predviđa da takvo ponašanje zatvorenika predstavlja lakši stegovni prijestup. Sud nalazi da je taj prijestup bio stegovne naravi, s obzirom da je bila riječ o povredi pravila koja uređuju upravljanje zatvorom.

55. Kad je riječ o izrečenoj sankciji, Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva kažnjen upućivanjem u samicu na sedam dana, s time da bi se ta kazna izvršila jedino ako bi podnositelj zahtjeva u sljedeća tri mjeseca počinio neki drugi stegovni prijestup.

56. Sud podsjeća da je u presudi u predmetu *Engle and Others* (naprijed citirano, str. 35, § 82) naveo da mjera lišenja slobode koja se može izreći kao kazna u načelu predstavlja sankciju koja pripada “kaznenoj” sferi. Međutim, u ovome predmetu pravna osnova za lišenje podnositelja zahtjeva slobode bila je njegova izvorna osuda za kaznena djela. Iako je stegovna sankcija dodala novi element – upućivanje u samicu na sedam dana – ona ni na koji način nije produljila podnositelju zatvorsku kaznu. Osim toga, strogost sankcije ublažena je time što je bila riječ o uvjetnoj sankciji. Sud, stoga, smatra da narav i strogost izrečene kazne nisu bili takvi da bi zbog njih dotična stvar potpala u “kaznenu” sferu.

57. U odnosu na postupak vođen protiv podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Gospiću, Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva bio optužen zbog pokušaja unošenja opojne droge u zatvor putem pisma što mu ga je poslala djevojka.

58. Kad je riječ o naravi prijestupa, prvo je potrebno konstatirati da prijestup koji se podnositelju zahtjeva stajao na teret pripada stegovnome pravu: članak 145. (3) (11) Zakona o izvršavanju kazne zatvora predviđa da takvo ponašanje zatvorenika predstavlja teži stegovni prijestup. Međutim, prema sudskoj praksi suda, indikacije što ih na taj način pruža domaće pravo imaju samo relativnu vrijednost; važnija je sama narav prijestupa (vidi *Campbell and Fell*, naprijed citirano, str. 36, § 71).

59. Sudska praksa Suda potvrđuje da je potrebno imati na umu da protupravno ponašanje zatvorenika može poprimiti različite oblike; za neke je akte jasno da ne predstavljaju više od pitanja unutarnje stege, dok se druge ne može promatrati u istome svjetlu. Kao prvo, neka pitanja mogu biti ozbiljnija od drugih. Kao drugo, protupravnost nekih akata možda ne ovisi o činjenici da su počinjeni u zatvoru: određeno ponašanje koje predstavlja

stegovni pristup može u isto vrijeme predstavljati i kazneno djelo. U okolnostima ovoga predmeta, ono odgovara kaznenom djelu zlouporabe opojnih droga iz članka 173. hrvatskoga Kaznenog zakona koje podrazumijeva i samo posjedovanje opojnih droga.

60. Međutim, činjenica da je pristup o kojemu je riječ mogao biti predmet i kaznenog postupka i stegovnog postupka u zatvoru Sudu nije dovoljna za zaključak da je članak 6. primjenjiv na taj postupak. U tom pogledu, Sud primjećuje da domaća tijela nisu pokrenula kazneni postupak protiv podnositelja zahtjeva, već su se odlučila za stegovni postupak. Stoga je potrebno pozabaviti se trećim kriterijem: naravi i stupnjem strogosti sankcije kojoj se podnositelj zahtjeva riskirao izvrnuti (vidi *Engel and Others*, naprijed citirano, str. 34-35, § 82).

61. Sud primjećuje da je izrečenom sankcijom podnositelju zahtjeva bilo ograničeno slobodno kretanje unutar zatvora i kontakt s vanjskim svijetom u razdoblju od tri mjeseca. U tom pogledu Sud primjećuje da je potreba izricanja stegovnih sankcija za povrede zatvorske stege bitan element održavanja odgovarajućeg zatvorskog režima. Sud naglašava važnost očuvanja djelotvornog sustava reda i kontrole u zatvoru. Sankcija izrečena podnositelju zahtjeva za veoma tešku povredu zatvorske stege nije produljila trajanje njegove zatvorske kaznu (vidi, *a contrario*, *Ezeh and Connors v. the United Kingdom* [GC], br. 39665/98 i 40086/98, ECHR 2003-X), niti mu je ozbiljnije otežala uvjete boravka u zatvoru. Njome su podnositelju zahtjeva bile ograničene slobode unutar zatvora na ograničeno vremensko razdoblje. Prema mišljenju Suda, ta je sankcija u cijelosti ostala u "stegovnoj" sferi.

62. Sud, stoga, zaključuje da izrečena sankcija nije bila takve naravi niti strogosti zbog koje bi dotična stvar potpala u "kaznenu" sferu. Prema tome, članak 6. Konvencije nije primjenjiv u ovome predmetu.

63. Iz toga slijedi da ovaj dio zahtjeva nije u skladu s odredbama Konvencije *ratione materiae*, pa se stoga mora odbiti u skladu s člankom 35. stavcima 3. i 4. Konvencije.

III. NAVODNA POVREDA ČLANKA 8. KONVENCIJE

64. Podnositelj zahtjeva podnio je još dva prigovora koja su se ticala njegova prava na poštivanje slobode dopisivanja. Prvo je prigovorio zbog činjenice da mu nije uručen paket koji su mu 30. kolovoza 2004. u Zatvor u Gospiću poslali roditelji. Kao drugo, prigovorio je da šest do osam pisama koje je poslao iz zatvora uopće nije bilo isporučeno primateljima. Pozvao se na članak 8. Konvencije, čiji mjerodavni dijelovi glase kako slijedi:

Članak 8.

"1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga ... dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih."

65. Vlada je osporila te tvrdnje.

(a) Paket što su ga podnositelju zahtjeva poslali roditelji

1. Dopuštenost

66. Sud primjećuje da ovaj prigovor nije očigledno neosnovan u smislu članka 35. stavka 3. Konvencije. Primjećuje da on nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglašiti dopuštenim.

2. Osnovanost

67. Vlada je ustvrdila da su zabranu primanja paketa u razdoblju od tri mjeseca zatvorske vlasti izrekle podnositelju zahtjeva kao stegovnu mjeru zbog teške povrede zatvorskih pravila (krijumčarenje opojnih droga), te da ništa ne ukazuje na to da bi takvo miješanje u podnositeljevu slobodu dopisivanja bilo nerazmjerno legitimnom cilju koji se nastojao ostvariti.

68. Sud primjećuje da je 2. studenoga 2004. podnositelj zahtjeva kažnjen blažom stegovnom mjerom – ograničenjem kretanja unutar zatvora i kontakta s vanjskim svijetom u razdoblju od tri mjeseca, što je uključivalo i uskratu prava na primanje paketa u sljedeća tri mjeseca (vidi točku 9. ove presude). Razlog za tu kaznu, kao što je potvrdio i Županijski sud u Gospiću, bila je činjenica da je podnositelj zahtjeva u zatvor pokušao unijeti opojnu drogu, što predstavlja povredu članka 145. (3) (11) Zakona o izvršavanju kazne zatvora. Sud nalazi da je ta kazna predstavljala miješanje u podnositeljevu pravo na poštivanje slobode dopisivanja, u smislu članka 8. stavka 1 Konvencije.

69. Sud ponavlja da će "svako miješanje od strane javnih vlasti" u pravo na poštivanje slobode dopisivanja biti protivno članku 8. Konvencije osim ako nije "u skladu sa zakonom", ako se njime ne nastoji ostvariti jedan ili više legitimnih ciljeva spomenutih u stavku 2. toga članka, te ako nije "nužno u demokratskom društvu" radi njihovoga postizanja (vidi, između mnogih drugih izvora prava, sljedeće presude: *Silver and Others v. the United Kingdom*, 25. ožujka 1983., Serija A br. 61, str. 32, § 84; *Campbell v. the United Kingdom*, 25. ožujka 1992., Serija A br. 233, str. 16, § 34; *Niedbala v. Poland*, br. 27915/95, § 78, 4. srpnja 2000.; te *Klyakhin v. Russia*, br. 46082/99, § 107, 30. studenoga 2004.).

70. Sud prvo mora razmotriti je li miješanje bilo "u skladu sa zakonom". Taj izraz kao prvo nalaže da sporna mjera treba biti utemeljena u domaćem pravu; on se odnosi i na kvalitetu prava o kojemu je riječ, jer zahtjeva da ono bude dostupno dotičnoj osobi, koja, uz to, mora biti u mogućnosti predvidjeti njene posljedice za sebe, a mora biti i u skladu s vladavinom prava (vidi *Kruslin v. France*, presuda od 24. travnja 1990., Serija A br. 176-A, str. 20, § 27; *Huvig v. France*, Serija A br. 176-B, str. 52, § 26; te *Dankevich v. Ukraine*, br. 40679/98, § 152, 29. travnja 2003.).

71. Sud primjećuje da Zakon o izvršavanju kazne zatvora jasno predviđa da posjedovanje droge predstavlja teži stegovni pristup, i da su stegovni pristupi između ostalog kažnjivi i uskratom prava na primanje paketa u razdoblju od tri mjeseca. Zatvorenik kojemu je izrečena bilo koja od stegovnih mjera može podnijeti žalbu sudu izvršenja i potom se žaliti na sučevu odluku. Taj je Zakon objavljen u Narodnim novinama. Sud stoga smatra utvrđenim da je domaći zakon o kojemu je riječ u ovome predmetu formuliran dovoljno jasno i precizno da ispunjava zahtjev predvidivosti, te da je bio dostupan i da je omogućavao žalbu sudu. Prema tome, miješanje je bilo u skladu sa zahtjevom "zakonitosti" iz drugoga stavka članka 8. Primjećuje se i da je miješanje imalo legitimni cilj sprječavanja nereda i kriminala.

72. Kad je riječ o nužnosti miješanja, Sud smatra da uobičajeni i razumni zahtjevi izvršavanja kazne zatvora opravdavaju postojanje sustava izricanja stegovnih mjera onim zatvorenicima koji krše zatvorska pravila. Ako se taj cilj ima na umu, mjera kojom se nameću određena ograničenja zatvorenikovog prava na poštivanje njegove slobode dopisivanja može biti nužna i sama po sebi ne mora biti nespojiva s Konvencijom (vidi *Silver and Others v. the United Kingdom*, Serija A br. 61, presuda od 25. ožujka 1983., str. 38, § 98, te, *a contrario*, *Jankauskas v. Lithuania*, br. 59304/00, presuda od 24. veljače 2005., §§ 21-22).

73. Što se tiče ovoga predmeta, Sud prvo primjećuje da je mjera o kojoj je riječ primijenjena u vezi s utvrđenjem podnositeljeve krivnje za veoma težak stegovni pristup koji je u isto vrijeme bio i kriminalna djelatnost (posjedovanje opojne droge) i da je trajala ograničeno vremensko razdoblje (tri mjeseca). Kao drugo, Sud primjećuje da su podnositeljevi prigovori bili predmet sudskog preispitivanja pred Županijskim sudom u Gospiću (vidi točku

10. ove presude). Kao treće, podnositelj zahtjeva nije iznio nikakve argumente koji bi doveli u pitanje razmjernost izrečene mjere. Kao četvrto, sankcija izrečena podnositelju zahtjeva bila je blaže naravi. U konkretnim okolnostima ovoga predmeta, Sud smatra da vlasti nisu prešle granicu svoje slobode procjene u ovome predmetu, te da je miješanje bilo razmjerno i nužno u demokratskom društvu.

74. Stoga nije došlo do povrede članka 8.

(b) Navodno neotpremanje podnositeljevih pisama primateljima od strane zatvorskih vlasti

75. Vlada je ustvrdila da su sva pisma što ih je podnositelj zahtjeva predao zatvorskim vlastima propisno otpremljena u poštanski ured. Uz to je naglasila da podnositelj zahtjeva nije dostavio nikakve pojedinosti o činjenicama zbog kojih je prigovario.

76. Sud primjećuje da podnositelj zahtjeva nije pobliže naveo kada su i jesu li pisma predana zatvorskim vlastima i na koga su bila naslovljena. Nije dostavio ni informacije o tome kako je saznao da pisma nisu dospjela do primatelja. U tim okolnostima Sud smatra da se navodno miješanje nije moglo utvrditi s dovoljnom sigurnošću.

77. Iz toga slijedi da je ovaj prigovor očigledno neosnovan, pa se mora odbiti u skladu s člankom 35. stavcima 3. i 4. Konvencije.

IV. NAVODNA POVREDA ČLANKA 13. KONVENCIJE

78. Podnositelj zahtjeva prigovorio je i da nije na raspolaganju imao djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na svoj prigovor o uvjetima boravka u zatvoru na temelju članka 3. Konvencije, što je protivno članku 13. Konvencije koji glasi kako slijedi:

“Svako čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kad su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.”

A. Dopuštenost

79. Sud primjećuje da ovaj prigovor nije očigledno neosnovan u smislu članka 35. stavka 3. Konvencije. Primjećuje da on nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenima.

B. Osnovanost

80. Vlada je ustvrdila da je prema domaćem pravu osobama lišenim slobode na raspolaganju cijeli niz pravnih sredstava predviđenih Zakonu o izvršavanju kazne zatvora, kao što je pritužba upravi zatvora, sucu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav. Nadalje, podnositelj zahtjeva mogao je podnijeti i ustavnu tužbu.

81. Sud primjećuje da je, prema domaćem zakonodavstvu, podnositelj zahtjeva imao mogućnost podnijeti pritužbu glede uvjeta u zatvoru, nepružanja odgovarajuće medicinske pomoći, te glede nepoštivanja svoga prava na slobodu dopisivanja, i to zatvorskim vlastima, sucu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav, te da je podnositelj zahtjeva zapravo iskoristio jednu od tih mogućnosti, jer je, naime, podnio pritužbu nadležnom sucu izvršenja Županijskoga suda u Gospiću.

82. Sud podsjeća da je u svojoj djelomičnoj odluci o dopuštenosti u ovome predmetu (vidi *Šitić v. Croatia* (dec.), br. 9660/03, 9. studenoga 2006.) utvrdio da je podnositelj zahtjeva, čija je situacija u Kaznenome zavodu Lepoglava bila ispravljena odlukom suca izvršenja Županijskoga suda u Varaždinu i koji je, nakon takve odluke, premješten u primjerenu ćeliju, mogao podnijeti građansku tužbu protiv države i tražiti naknadu štete za dotad pretrpljene patnje. Iako se pokretanje građanskoga postupka samo po sebi nije moglo smatrati djelotvornim pravim sredstvom za rješavanje loših uvjeta u zatvoru, takav postupak u kombinaciji s hitnom odlukom suca izvršenja, s trenutnim djelovanjem na stvarne uvjete podnositelja zahtjeva, ispunio je zahtjeve djelotvornosti.

83. Međutim, kad je riječ o podnositeljevim pritužbama podnesenim 14. rujna i 21. listopada 2004. sucu izvršenja Županijskoga suda u Gospiću o općim uvjetima u Zatvoru u Gospiću (vidi točke 16. i 18. ove presude), Sud primjećuje da je u svome dopisu od 8. studenoga 2004. sudac izričito naveo da nije nadležan za nadzor nad upravljanjem zatvorima (vidi točku 18. ove presude).

84. Sud ponavlja da standardi članka 13. nalažu uvođenje domaćeg pravnog sredstva koje nadležnom domaćem tijelu pružaju mogućnost da u meritumu odluči o relevantnom prigovoru na temelju Konvencije i da osigura odgovarajuću pomoć, s time da države ugovornice imaju određeno diskrecijsko pravo glede načina na koji će udovoljiti svojim obvezama iz te odredbe (vidi *Chahal v. the United Kingdom*, presuda od 15. studenoga 1996., *Reports* 1996-V, str. 1869-70, § 145). Pravno sredstvo čije uvođenje nalaže članak 13. mora biti “djelotvorno” i u praksi i u pravu. Međutim, takvo je sredstvo potrebno samo za prigovore koji se mogu smatrati “dokazivima” na temelju Konvencije (vidi *Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova*, br. 45701/99, § 137, ECHR 2001-XII).

85. U ovome predmetu, s obzirom na zaključak u vezi s člankom 3. (vidi točku 31. ove presude), Sud smatra da je prigovor podnositelja zahtjeva potaknuo pitanje poštivanja standarda Konvencije koji se odnose na uvjete u kojima je podnositelj držan na Odjelu 2 Zatvora u Gospiću. Podnositelj zahtjeva je stoga mogao očekivati da će se sudac izvršenja Županijskoga suda u Gospiću pozabaviti meritumom njegovoga prigovora i donijeti formalnu odluku u tom pogledu, što sudac nije učinio. Umjesto toga, on se proglasio nenadležnim.

86. Iako je istina da činjenica da određeno pravno sredstvo nije dovelo do povoljnog ishoda za podnositelja zahtjeva to sredstvo ne čini nedjelotvornim (vidi *Kudła v. Poland* [GC], br. 30210/96, § 157, ECHR 2000-XI), Sud zaključuje da je svojim postupanjem u okolnostima ovoga predmeta sudac izvršenja Županijskoga suda u Gospiću učinio nedjelotvornim inače djelotvorno pravno sredstvo. Taj zaključak, međutim, ne dovodi u pitanje ni djelotvornost pravnoga sredstva kao takvoga ni obvezu zatvorenika da nadležnome sucu izvršenja podnese pritužbu na temelju članaka 15. i 17. Zakona o izvršavanju kazne zatvora u svrhu iscrpljenja domaćih pravnih sredstava glede prigovora koji se tiču uvjeta boravka u zatvoru.

87. Međutim, s obzirom na okolnosti ovoga predmeta, proizlazi da je u ovome predmetu došlo do povrede članka 13. Konvencije.

IV. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

88. Članak 41. Konvencije propisuje:

“Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.”

89. Podnositelj zahtjeva nije podnio zahtjev za pravičnu naknadu niti naknadu pretrpljenih troškova i izdataka. Prema tome, Sud smatra da nema potrebe dosuditi mu ikakav iznos s te osnove.

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. proglašava prigovore koji se tiču uvjeta boravka podnositelja zahtjeva u Zatvoru u Gospiću i navodnog ne pružanja odgovarajuće medicinske pomoći u vezi s njegovom ozljedom, kao i prigovore koji se tiču povrede podnositeljevih prava na poštivanje slobode dopisivanja u djelu u kojem se odnose na zabranu primanja paketa u razdoblju od tri mjeseca i pomanjkanje djelotvornog pravnog sredstva u odnosu na prigovor koji se tiče uvjeta u zatvoru dopuštenima, a ostatak zahtjeva nedopuštenim;

2. presuđuje da je došlo do povrede članka 3. Konvencije zbog uvjeta boravka podnositelja zahtjeva na Odjelu 2 Zatvora u Gospiću;

3. presuđuje da nije došlo do povrede članka 3. Konvencije zbog navodnog ne pružanja odgovarajuće medicinske pomoći u vezi s podnositeljevom ozljedom;

4. presuđuje da nije došlo do povrede članka 8. Konvencije;

5. presuđuje da je došlo do povrede članka 13. Konvencije;

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpremljeno u pisanom obliku dana 8. studenoga 2007. u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

6. Pilčić protiv RH (17. 01. 2008.)

VIJEĆE EUROPE
EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA
PRVI ODJEL
PREDMET PILČIĆ PROTIV HRVATSKE
(Zahtjev br. 33138/06)
PRESUDA
STRASBOURG
17. siječnja 2008.

U predmetu Pilčić protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Christos Rozakis, predsjednik, Loukis Loucaides, Nina Vajić, Anatoli Kovler, Elisabeth Steiner, Sverre Erik Jebens, Giorgio Malinverni, suci, i Søren Nielsen, tajnik Odjela,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 11. studenoga 2007. godine, donosi sljedeću presudu koja je usvojena tog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 33138/06) protiv Republike Hrvatske kojega je hrvatski državljanin, g. Boris Pilčić ("podnositelj zahtjeva") podnio Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") dana 12. srpnja 2006. godine.

2. Podnositelja zahtjeva zastupao je g. R. Čogurić, odvjetnik iz Zagreba. Hrvatsku Vladu ("Vlada") je zastupala njena zastupnica gđa Š. Stažnik.

3. Dana 12. ožujka 2007. godine Sud je odlučio Vladu obavijestiti o zahtjevu. Na temelju članka 29. stavka 3. Konvencije odlučio je istovremeno ispitati osnovanost i dopuštenost zahtjeva.

ČINJENICE

1. OKOLNOSTI PREDMETA

4. Podnositelj zahtjeva je rođen 1951. godine i trenutno služi kaznu zatvora u Kaznionici u Lepoglavi.

5. Nakon pokretanja kaznenog postupka protiv podnositelja zahtjeva, on je uhićen 31. srpnja 2001. godine i stavljen u pritvor u Okružnom sudu u Zagrebu, gdje je ostao do veljače 2003. godine. Nakon toga datuma, a nakon što je bio osuđen za ubojstvo, pokušaj ubojstva, krivotvorenja isprava i razbojništva, upućen je na izdržavanje ostatka svoje kazne od trideset godina i šest mjeseci zatvora u Kaznionici u Lepoglavi.

1. Zdravstveno stanje podnositelja zahtjeva

6. Prema medicinskoj dokumentaciji koju su dostavile stranke, podnositelj zahtjeva boluje od bubrežnih kamenaca, proširenih vena, oštećenja jetre i jednog broja bolesti križa kao što je skolioza (iskrivljenost kičme), lordoza (unutarnje zakrivljenje donjeg dijela kralježnice) diskopatija (povreda cervikalnog diska) i diskartroza (strukturna i funkcionalna bolest diskalnog zgloba).

7. Medicinska dokumentacija podnositelja zahtjeva, koja se nalazi u Kaznionici u Lepoglavi, i dodatna medicinska dokumentacija koju su dostavile stranke sadrži sljedeće informacije:

8. U preslici medicinskog izvješća koje je izrađeno u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu navodi se da je podnositelj zahtjeva bolovao od kamena u desnom ureteru (ureteri su kanali kojima ide urin od bubrega do mjehura) veličine oko 3-4 milimetra, i dva kamena u lijevom bubregu, svaki veličine oko 1.5 centimetara. Preporučeno je da se podnositelju zahtjeva daju lijekovi protiv bolova i da ga pregleda urolog.

9. Nakon što je zatvoren u Kaznionici u Lepoglavi, podnositelja zahtjeva pet je puta u razdoblju od 28. veljače do 28. svibnja 2003. godine pregledao zatvorski liječnik zbog bolova u bubregu i kičmi. Podnositelju zahtjeva redovito je davan urološki čaj zbog bolesti bubrega i, uz to, svakom su mu prilikom dani različiti spazmolitici kako bi se spriječili ili olakšali grčevi. Za bol povezanu s bolesti kičme podnositelju zahtjeva propisani su lijekovi protiv bolova, uključujući i dvije vrste gelova za ublažavanje bolova. Dana 28. svibnja 2003. godine podnositelja zahtjeva pregledao je urolog u Varaždinu, koji je pronašao kamen u lijevom bubregu podnositelja zahtjeva i preporučio hospitalizaciju.

10. Od 29. svibnja do 4. srpnja 2003. godine podnositelj zahtjeva bio je hospitaliziran u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu gdje je izrađeno medicinsko izvješće u kojemu je navedeno da podnositelj zahtjeva boluje od tri kamena u lijevom bubregu, svaki veličine 1 centimetar. Preporučeno je da se obavi operacija. U izvješću se navodi da je podnositelj zahtjeva stavljen na listu čekanja bolnice Rebro u Zagrebu i da tek treba odrediti točan datum operacije.

11. Od svoga povratka u Kaznionicu u Lepoglavi u srpnju 2003. godine do 26. rujna 2005. godine podnositelja zahtjeva je šezdeset pet puta pregledao zatvorski liječnik od čega je dvadeset puta dobio spazmolitike za bol povezanu s bolešću bubrega. Isto mu je tako redovito davan urološki čaj kao i lijekovi protiv bolova za bolest kičme.

12. Podnositelj zahtjeva je ponovno hospitaliziran u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu od 26. do 30. rujna 2005. godine. U medicinskom izvješću od 30. rujna 2005. godine navodi se da je za bubrežne kamenace od kojih podnositelj zahtjeva boluje potrebna operacija, iako ne hitna, budući da ih se ne može izliječiti ultrazvučnim valovima (litotripsijom).

13. Od povratka u zatvor do 31. ožujka 2006. godine zatvorski je liječnik pregledao podnositelja zahtjeva dvadeset devet puta. U tom su mu razdoblju u četrnaest navrata davani spazmolitici za bol povezanu s bolešću bubrega. Dana 4. studenog 2005. godine podnositelj zahtjeva obavio je urološke pretrage u laboratoriju Zatvorske bolnice u Zagrebu. Dana 17. studenog 2005. godine podnositelj zahtjeva je odbio ići u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu. Dana 20. veljače 2006. godine medicinska sestra iz zatvora je izvijestila da joj je tijekom telefonskog razgovora s kirurgom iz Zatvorske bolnice u Zagrebu bilo rečeno da podnositelja zahtjeva ne treba tamo poslati, jer da oni neće obaviti operaciju. Dana 2. ožujka 2006. godine podnositelj zahtjeva ponovno je obavio urološke pretrage u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu.

14. Dana 31. ožujka 2006. godine podnositelja zahtjeva pregledao je urolog u Općoj bolnici u Varaždinu. Potvrđena je dijagnoza bubrežnih kamenaca, te je u tom pogledu preporučena operacija, iako ne hitna.

15. Od povratka u zatvor do 26. listopada 2006. godine zatvorski je liječnik pregledao podnositelja zahtjeva trideset četiri puta. U tom su mu razdoblju u šest navrata davani spazmolitici zbog bolesti bubrega. U nekoliko je navrata zatražio da u vezi s njegovom bolesti bubrega bude izvršena operacija.

16. Podnositelj zahtjeva je bio ponovno hospitaliziran u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu od 26. listopada do 17. studenog 2006. godine. U izvješću izrađenom kasnijeg datuma navodi se da podnositelj zahtjeva boluje od bubrežnih kamenaca i da nije moguće obaviti relevantnu operaciju u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu te da se ista može obaviti samo u redovnoj bolnici. Podnositelju zahtjeva ponuđena je operacija za proširene vene u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, što je on odbio, ustrajući na svom povratku u zatvor.

17. Po povratku u zatvor zatvorski je liječnik pregledao podnositelja zahtjeva u dvadeset šest navrata, uglavnom u vezi s bolešću kičme. Jednom mu je prilikom dan spazmolitik za bolest bubrega. Propisan mu je pojačani obrok od 1. prosinca 2006. do 1. veljače 2007. godine i od 4. svibnja do 1. kolovoza 2007. godine.

2. Pravni lijekovi koje je koristio podnositelj zahtjeva

18. Dana 30. kolovoza 2006. godine podnositelj zahtjeva obratio se i sucu izvršenja Županijskog suda u Varaždinu i Upravi za zatvorski sustav s pritužbom na neodgovarajuću medicinsku skrb za svoje razne zdravstvene probleme, uključujući i one navedene u stavku 6. ove presude.

19. Uprava za zatvorski sustav odgovorila je na navode podnositelja zahtjeva pismom od 12. prosinca 2006. godine, čiji mjerodavni dijelovi glase kako slijedi:

....
Na temelju uvida u zdravstvenu dokumentaciju utvrđeno je da ste od 24. veljače 2003. godine, po dolasku u Kaznionicu u Lepoglavi u redovnom tretmanu zatvorskog liječnika.

Dana 28. veljače 2003. godine evidentirano je da bolujete od bubrežnih kamenaca zbog čega ste u dva navrata hospitalizirani u Zatvorskoj bolnici. Uz to je evidentirano da bolujete i od križbolje i proširenih vena na desnoj potkoljenici. Boravkom u Zatvorskoj bolnici od 29. svibnja 2003. do 4. srpnja 2003. godine indicirana je potreba za operativnim zahvatom te ste stavljeni na listu čekanja za operaciju na Urološkoj klinici KBC Rebro.

Zbog učestalih bubrežnih bolova ponovno ste hospitalizirani u Zatvorskoj bolnici od 26. rujna 2005. do 30. rujna 2005. godine kada je po mišljenju specijalista zaključeno da se kamenci ne mogu razbiti ultrazvučnom metodom.

I nadalje ste u redovnom tretmanu liječnika Kaznionice u Lepoglavi te Vam je određena i adekvatna medicinska terapija. Dana 17. studenoga 2005. ponuđena Vam je hospitalizacija koju ste Vi odbili te izjavili da ćete se sami javiti kada želite ići u bolnicu. Iz toga razloga je dana 20. veljače 2006. godine javljeno iz Zatvorske bolnice da neće biti operacije, te je savjetovano da Vas se uputi urologu u Varaždin. Napisana Vam je uputnica za urologa uz prethodnu laboratorijsku obradu. Laboratorijskom obradom ustanovljeno je da imate krvni u mokraći te da ima laboratorijskih znakova za oštećenje jetre.

Dana 31. ožujka 2006. godine bili ste kod urologa čiji je nalaz ustanovio promjene na bubrežima, ali nije bilo indikacija za hitni operativni zahvat. Planiran je CT abdomena koji je napravljen 20. travnja 2006. godine, u čijem nalazu nije bilo vidljivih patoloških promjena. U dva ste navrata pregledani od strane interniste u Kaznionici u Lepoglavi te je preporučan dogovor za hospitalizaciju između uprave Kaznionice i Zatvorske bolnice.

Dana 21. lipnja 2006. godine zbog učestalih križbolja upućeni ste na RTG gdje je nađena diskopatija i diskartroza. Uznapredovala je deformantna spondilartroza. Dana 16. listopada 2006. godine napisana je uputnica za bolničko liječenje u Zatvorskoj bolnici, ali ste Vi odbili hospitalizaciju. Zbog učestalih bolova u lijevoj bubrežnoj loži i zbog učestale križbolje ipak ste pristali na hospitalizaciju te ste se u Zatvorskoj bolnici nalazili od 26.10.2006. do 17.11.2006. godine. Tada Vam je učinjena laboratorijska obrada i UZV jetre, žučnjaka, žučnih vodova, gušterače, slezene i bubrega. RTG snimke srca i pluća su b.o. RTG snimka abdomena je pokazala dvije okruglaste vapnene sjene u projekciji donjeg pologa lijevog bubrega što upućuje na kamenice. Laboratorijskim nalazom utvrđeno je da bubrezi podjednako i na vrijeme luče kontrastni urin u zadovoljavajućoj veličini. Ureteri su urednog toka, širine lumena i prohodnosti, mokraćni mjehur u granici normale. Iako je tijekom hospitalizacije bio planiran operativni zahvat, još prije preporučeno od strane Zatvorske bolnice i specijaliste urologa, ista nije učinjena.

Tijekom hospitalizacije postojala je mogućnost operacije proširenih vena desne potkoljenice za koju se još niste odlučili budući ste se željeli vratiti u matičnu ustanovu, te Vam je u tome i udovoljeno.

Preporučeno je CT lubosakralne kralježnice te se čeka termin. Uputnica je napisana 20.11.2006. godine.

Mišljenje: potrebne su redovite kontrole u ambulanti Kaznionice u Lepoglavi, redovito uzimanje propisane terapije, te bi uskoro trebao slijediti dogovor zbog ponovne hospitalizacije u Zatvorskoj bolnici i eventualne operacije bubrežnih kamenaca.

Na temelju iznizijetog utvrđeno je da Vam se u Kaznionici u Lepoglavi pružala primjerena zdravstvena zaštita.“

20. Sudac izvršenja je isto tako odgovorio na navode podnositelja zahtjeva pismom od 13. prosinca 2006. godine, čiji mjerodavni dijelovi glase kako slijedi:

„U povodu vaše pritužbe, koju ste podnijeli dana 31.kolovoza 2006. godine, ... da bi se vama zabranjivalo bolničko liječenje zbog niza bolesti koje navodite,...ovime vam dajem sljedeći odgovor:

....

Doista iz opširne liječničke svjedodžbe razabire se, da ste još 2003. godine bili u zatvorskoj bolnici u svezi bolesti bubrežnih kamenaca, križobolje, te proširenih vena na desnoj potkoljenici. Tada je bio indiciran operativni zahvat, bili ste stavljeni na listu čekanja za operaciju na Urološkoj klinici KBC Rebro, time da će datum operacije biti javljen. Zbog učestalih bolova u bubrežima i radi nastavka liječenja, bilo je 2005. godine ustanovljeno da se kamenci mogu razbijati ultrazvučnom metodom, tada ste se javili u ambulantu Kaznionici u Lepoglavi, bilo vam je određeno redovito uzimanje terapije zbog bolova, 17. studenoga 2005. godine ponuđeno je liječenje u bolnici, ali je javljeno iz Zatvorske bolnice telefonskim putem, da vas se ne šalje u Zatvorsku bolnicu jer nećete biti operirani, upućena je bila uputnica za urologa u bolnici u Varaždinu, i po nalazu urologa od 31. ožujka 2006. g., ustanovljeni su razlozi bolesti na bubrežima, a nije bilo indikacije za hitni operativni zahvat. Nakon toga još je bio dogovor oko hospitalizacije u Zatvorskoj bolnici, da bi konačno bili u bolnici 26. listopada 2006. - 17. studenoga 2006. godine, izvršena je obrada, laboratorij je utvrdio toksično oštećenje jetre, u bubrežima su nađeni konkrementi (kamenci), snimka srca i pluća je bila u redu, a snimka abdomena pokazala je da na bubrežima postoje tzv. Nefroliti.

Prema mišljenju Zatvorske bolnice, unutar iste su iscrpljene sve mogućnosti, a za nastavak liječenja izvan Zatvorske bolnice, potrebno je postići dogovor sa matičnom ustanovom i Zatvorskom bolnicom, postojala je mogućnost operativnog zahvata još u bolnici, kada bi se ujedno i zahvatila operacijom proširenih vena, za koju se vi niste, još tada, odlučili. Vraćate se u matičnu ustanovu, dakle u Kaznionicu, preporučuje se CT lubosakralne kralježnice, dana je uputnica koja je napisana 20. studenoga 2006. godine, da prema mišljenju liječnika nadalje su potrebne redovne kontrole u ambulanti Kaznionice u Lepoglavi, redovito uzimanje propisane terapije i nakon toga slijedi dogovor između Kaznionice i Zatvorske bolnice zbog ponovne hospitalizacije i eventualne operacije bubrežnih kamenaca.

Iz ovoga je razvidno, da su neosnovani vaši navodi da vam se zabranjuje bolničko liječenje, kada iz svih ovih mogućih dokumenata, koji su navedeni u liječničkoj svjedodžbi, proizlazi da se tako vodi računa, kako o ambulatnom, tako i o bolničkom liječenju u Zatvorskoj bolnici, pa su prema tome - vaši navodi, u odnosu na vaše tvrdnje da postoji mržnja prema vama od strane Uprave zatvora, potpuno neosnovani...."

21. Podnositelj zahtjeva je dostavio i presliku pisma od 15. rujna 2006. godine kojeg je izradilo tajništvo Ustavoga suda, u kojem se navodi da njegov zahtjev podnesen tom sudu 12. rujna 2006. godine nije pogodan za preispitivanje.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO

22. Članak 23. Ustava Republike Hrvatske glasi kako slijedi:

„Nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvom obliku zlostavljanja...“

23. Zakon o izvršavanju kazne zatvora ("Narodne novine", broj 128/99 od 30. studenog 1999. i 190/03 od 3. prosinca 2003., (pročišćeni tekst) – „Zakon“) stupio je na snagu 1. srpnja 2001. godine, a odredbe koje se odnose na suca izvršenja stupile su na snagu šest mjeseci kasnije, 1. siječnja 2002. godine. Mjerodavne odredbe Zakona glase kako slijedi:

Pritužba zatvorenika

Članak 15.

(1) Zatvorenik ima pravo pritužbe na postupak i odluku zaposlenika kaznionice, odnosno zatvora.

(2) Pritužba se podnosi usmeno ili pisanim putem upravitelju kaznionice, odnosno zatvora (u daljnjem tekstu: upravitelj), sucu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav. Pisana pritužba sucu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav upućuje se u otmotu koji uprava kaznionice, odnosno zatvora ne smije otvoriti.

Sudska zaštita protiv postupka i odluke uprave kaznionice, odnosno zatvora

Članak 17.

(1) Protiv postupka i odluke kojom se zatvorenik nezakonito prikraćuje ili ograničava u nekom pravu iz ovoga Zakona zatvorenik može podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu.

(2) O zahtjevu za sudsku zaštitu odlučuje sudac izvršenja.

Zaštita zdravlja

Članak 103.

(1) Zatvoreniku se osigurava liječenje i redovita briga o tjelesnom i duševnom zdravlju.

II. IZVORI VIJEĆA EUROPE

24. Odbor ministara

Preporuka br. Rec(2006)2 Odbora ministara državama članicama o Europskim zatvorskim pravilima (koje je Odbor ministara donio 11. siječnja 2006. godine na 952. sastanku zamjenika ministara):

Članak 46.1 preporuke propisuje kako slijedi:

„Bolesni zatvorenici koji trebaju specijalističko liječenje biti će prebačeni u specijalizirane institucije ili civilne bolnice, kad takvo liječenje nije izvedivo u zatvoru.“

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 3. KONVENCIJE

25. Podnositelj zahtjeva prigovara da mu vlasti Kaznionice u Lepoglavi nisu osigurale odgovarajuću liječničku skrb za njegove zdravstvene probleme. Pozvao se na članak 3. Konvencije koji glasi kako slijedi:

„Nitko se ne smije podvrgnuti nučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

26. Vlada je osporila tu tvrdnju.

A. Dopuštenost

27. Vlada je zatražila da Sud utvrdi da je zahtjev nedopušten zbog toga što nisu iscrpljena domaća pravna sredstva. Tvrdi da podnositelj zahtjeva nije podnio ustavnu tužbu zbog toga što mu za njegove bolesti nije osigurano odgovarajuće liječenje.

28. Podnositelj zahtjeva tvrdi da je iscrpio sva pravna sredstva koja su mu bila na raspolaganju u domaćem pravnom sustavu, u odnosu na navodnu povredu.

29. Sud primjećuje da pravilo o iscrpljivanju domaćih pravnih sredstava sadržano u članku 35., stavku 1. Konvencije traži da podnositelj zahtjeva ima redovni put za korištenje pravnih sredstava koja su dostupna i dostatna kako bi pružila zadovoljstinu u odnosu na navodne povrede. Postojanje pravnih sredstava o kojima se ovdje radi mora biti dovoljno sigurno ne samo u teoriji nego i u praksi, jer će ako to nije tako njima nedostajati potrebna dostupnost i djelotvornost. Vlada koja tvrdi da pravno sredstvo nije iscrpljeno treba uvjeriti Sud da je ono u mjerodavno vrijeme bilo djelotvorno i dostupno i u teoriji i u praksi, što znači da je bilo dostupno, da je moglo pružiti zadovoljstinu u odnosu na prigovore podnositelja zahtjeva te da je nudilo razumne izgleda za uspjeh (vidi, između drugih izvora prava, presudu u predmetu *Akdiver and Others v. Turkey*, od 16. rujna 1996. Reports of Judgments and Decisions 1996-IV, str. 1210, stavak 65. i 68.).

30. Vraćajući se ovome predmetu, Sud na početku primjećuje kako pismo od 15. rujna 2006. godine koje je tajništvo Ustavnoga suda poslalo podnositelju zahtjeva potvrđuje da je podnositelj zahtjeva podnio zahtjev tome sudu, iako u tom pismu nije naveden sadržaj zahtjeva i točan razlog za utvrđenje toga suda da zahtjev nije pogodan za preispitivanje (vidi stavak 21. ove presude). Bez ocjenjivanja je li ili nije podnositelj zahtjeva u stvari podnio ustavnu tužbu zbog toga što mu Kaznionica u Lepoglavi nije osigurala odgovarajuće liječenje, Sud nadalje primjećuje kako je utvrđena praksa Ustavnog suda da utvrdi kako su ustavne tužbe koje se ne tiču osnovnosti određenoga predmeta nedopuštene. S obzirom na takvu praksu, i na to da Vlada nije sudu dostavila nikakvu sudsku praksu koja bi govorila u prilog njihovoj tvrdnji koja se tiče dostatnosti i djelotvornosti toga pravnoga lijeka, te ostavljajući po strani pitanje je li ustavna tužba odgovarajuća kao pravno sredstvo koje može osigurati zadovoljstinu u odnosu na prigovor podnositelja zahtjeva, Sud zaključuje da ustavna tužba zbog nepružanja odgovarajućega liječenja u zatvoru nije pravno sredstvo čije postojanje bi bilo utvrđeno s dostatnom izvjesnošću.

31. Sud nalazi da je time što je podnio pritužbu nadležnom sudu izvršenja i Upravi za zatvorski sustav, podnositelj zahtjeva na odgovarajući način iskoristio pravna sredstva koja su osigurana u domaćem pravu, a koja su mu bila na raspolaganju u odnosu na njegov prigovor zbog nepružanja odgovarajućeg medicinske pomoći. Posebice, Sud ističe da iako je prema mjerodavnom domaćem pravu postojala mogućnost podnošenja žalbe protiv odluke suca izvršenja izvanraspravnom vijeću nadležnoga županijskoga suda, pronaositelj zahtjeva nije bio u položaju iskoristiti takvu žalbu jer je nadležni sudac izvršenja odgovorio na prigovor podnositelja zahtjeva pismom, a ne odlukom te da je nemoguće podnijeti žalbu protiv pisma. Prema tome, zahtjev ne može biti odbijen zbog neiscrpjivanja pravnih sredstava.

32. Sud primjećuje da zahtjev nije očigledno neosnovan u smislu članka 35., stavka 3. Konvencije. Nadalje primjećuje da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga treba utvrditi da je dopušten.

B. Osnovanost

33. Glede osnovanosti zahtjeva, Vlada tvrdi da navodno nepružanje odgovarajućeg liječenja za bolesti podnositelja zahtjeva nije zadovoljilo minimalnu razinu zahtjeva težine povrede iz članka 3. Konvencije. Nadalje tvrdi da je podnositelj zahtjeva dobio odgovarajuće liječenje i od strane liječnika u Kaznionici u Lepoglavi i tijekom boravka u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu. Isto tako tvrdi da je podnositelj zahtjeva u tri navrata odbio hospitalizaciju, i to 17. studenog 2005., 16. listopada i 17. studenog 2006. godine.

34. Podnositelj zahtjeva tvrdi da je ozbiljno trpio kao rezultat nepružanja odgovarajućeg liječenja za njegovo zdravstveno stanje. Nadalje naglašava da mu nikada nije bila ponuđena operacija u vezi s njegovom bolešću bubrega i da se operacija koju je odbio odnosila samo na proširene vene.

35. Sud ponavlja da zlostavljanje mora doseći minimalnu razinu težine povrede da bi bilo u dosegu članka 3. Ocjena ovoga minimuma je po naravi stvari relativna: ona ovisi o svim okolnostima predmeta (vidi presudu u predmetu *Vilvarajah and Others v. the United Kingdom*, od 30. listopada 1991., Serija A br. 215, str. 36, stavak 107.).

36. Sud je dosljedno naglašavao da trpljenje i ponižavanje o kojemu se radi mora u svakome slučaju ići iznad onoga neizbježnoga elementa trpljenja ili poniženja povezanog s danim oblikom legitimnog postupanja ili kažnjavanja. Mjere koje osobu lišavaju slobode mogu često uključiti takav element. Prema toj odredbi država mora osigurati da osoba bude lišena slobode u uvjetima koji su spojnivi s poštovanjem njenog ljudskog dostojanstva, da je način i metoda izvršenja mjere ne podrgavanju nevolji i tegobi jačine koja premašuje neizbježivu razinu trpljenja koje je dio lišenja slobode i da, s obzirom na praktične zahtjeve boravka u zatvoru, budu odgovarajuće osigurani njeno zdravlje i dobrobit (vidi predmet *Kudža v. Poland* [GC], br. 30210/96, stavci 91.-94., ECHR 2000-XI).

37. Što se tiče ovoga predmeta, Sud primjećuje na početku da je nesporno da je još od siječnja 2002. godine podnositelj zahtjeva bolovao od različitih bolesti, uključujući i bubrežne kamence. Sud smatra da su zdravstveni problemi podnositelja zahtjeva, osim bubrežnih kamenaca, bili odgovarajuće zbrinuti tako što su mu davani lijekovi protiv bolova i što mu je ponuđena mogućnost operacije proširenih vena. U tom pogledu Sud također primjećuje da u pogledu tih bolesti nisu dane nikakve daljnje preporuke.

38. Glede problema podnositelja zahtjeva u odnosu na bubrežne kamence, Sud primjećuje kako medicinska dokumentacija koju je dostavila Vlada pokazuje da su podnositelju zahtjeva u četrdeset šest navrata davani sapzmlotici kako bi mu se ublažila bol povezana s bolešću bubrega u razdoblju od 28. veljače 2003. do 1. kolovoza 2007. godine. Sud je tako uvjeren da je podnositelj zahtjeva povremeno trpio znatnu bol kao rezultat toga što je imao jedan broj kamenaca u lijevom bubregu i desnom ureteru, time da je jedino ublažavanje bolova povezano s tom bolešću bilo davanje lijekova protiv bolova od strane zatvorskoga liječnika.

39. Glede toga je li medicinska skrb koju je u tom pogledu primio podnositelj zahtjeva bila odgovarajuća, Sud prvo naglašava da nije u položaju dati neovisnu procjenu potrebe za operacijom u vezi s bolešću bubrega podnositelja zahtjeva. Međutim, Sud primjećuje da su liječnici u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu utvrdili da je, iako operacija nije bila hitna, stanje s bubregom podnositelja zahtjeva bilo moguće izliječiti samo operacijom. Međutim, nikada nije bilo postupljeno po toj preporuci. Stoga Vladine tvrdnje nisu uvjerile Sud.

40. Glede Vladine tvrdnje da je podnositelj zahtjeva odbio ponuđenu hospitalizaciju, Sud primjećuje da je jedina ponuđena hospitalizacija bila u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, iako je bilo jasno utvrđeno da se preporučena operacija ne može obaviti u toj bolnici (vidi stavke 13. i 16. ove presude). Iz podnesene se medicinske dokumentacije vidi da se operacija koju je podnositelj zahtjeva izričito odbio ticala njegovih proširenih vena (vidi stavak 16. ove presude).

41. Važan čimbenik koji treba uzeti u obzir je vrijeme koje je podnositelj zahtjeva proveo u zatvoru bez operacije za stanje svog bubrega. U tom pogledu Sud primjećuje da su mjerodavne domaće vlasti, i to osoblje zatvora Županijskog suda u Zagrebu, Zatvorske bolnice u Zagrebu i Kaznionice u Lepoglavi, bile od siječnja 2002. godine bez dvojbe svjesne bolesti bubrega podnositelja zahtjeva kad je izrađeno prvo medicinsko izvješće u tom smislu. Sud međutim primjećuje kako Vlada nije dostavila nikakvu naznaku da su Kaznionica u Lepoglavi ili neke druge vlasti poduzele bilo kakve relevantne korake kako bi se pobrinule da preporučena operacija 2003. godine (vidi stavak 12. ove presude) bude stvarno i izvršena. U tom pogledu Sud prihvaća da obavljanje operacije u redovnoj bolnici na osobi koja služi kaznu zatvora nakon što je osuđena za teška kaznena djela predstavlja sigurnosni rizik i da bi stoga mogla uključiti određeni stupanj povezanih operativnih problema, koji mogu uzrokovati određenu odgodu. Međutim, podnesena medicinska dokumentacija pokazuje da su od srpnja 2003. godine mjerodavne vlasti i to u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu te osoblje Kaznionice u

Lepoglavi bile svjesne da je ta operacija preporučena; tijekom razdoblja od više od četiri godine nisu bili poduzeti nikakvi koraci kako bi se obavila operacija. S tim u vezi Sud ne smatra relevantnom Vladinu tvrdnju da je podnositelj zahtjeva stavljen na listu čekanja bolnice Rebro, jer nije spomenut nikakav datum ili barem otprilike neki datum kad bi se u stvari trebala obaviti operacija. Stavljanje podnositelja zahtjeva na listu čekanja, no nakon toga propuštanje osigurati da se poduzmu konkretni i istinski koraci tijekom dugog razdoblja od nekoliko godina, pokazuje da nije na odgovarajući način postupljeno po preporuci liječnika u svezi s bolešću bubrega podnositelja zahtjeva.

42. Sud smatra da zatvorske vlasti nisu izvršile svoju obvezu da podnositelju zahtjeva osiguraju potrebno liječenje budući da su podnositelja zahtjeva ostavili da trpi znatne povremene bolove tijekom produljenog vremenskog razdoblja bez predvidivih izgleda da će biti trajno izliječen od ove bolesti bubrega, zbog toga što vlasti u Kaznionici u Lepoglavi nisu pratile bolest podnositelja zahtjeva i organizirale preporučenu operaciju. U okolnostima ovoga predmeta, a posebice u svjetlu dugotrajne zatvorske kazne podnositelja zahtjeva, takvo propuštanje od strane domaćih vlasti prelazi prag ozbiljnosti povrede koja se traži u članku 3. Konvencije, te predstavlja nečovječno i ponižavajuće postupanje u smislu članka 3. Konvencije.

43. Sud stoga nalazi da je došlo do povrede te odredbe.

IV. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

44. Članak 41. Konvencije propisuje:

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.“

A. Šteta

45. Podnositelj zahtjeva potražuje 100.000 eura (EUR) na ime naknade nematerijalne štete.

46. Vlada taj iznos smatra prekomjernim.

47. Sud primjećuje da je utvrdio da su povrijeđena prava podnositelja zahtjeva zajamčena člankom 3. Konvencije. Posebice, utvrdio je da podnositelj zahtjeva nije dobio odgovarajuću liječničku skrb tijekom služenja svoje zatvorske kazne. Ta mu je činjenica neosporivo uzrokovala određeno fiziko i mentalno trpljenje. Stoga, presuđujući na pravičnoj osnovi, kako to traži članak 41. Konvencije, Sud podnositelju zahtjeva dosuđuje 2.000 EUR s toga naslova, uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati na taj iznos.

B. Troškovi i izdaci

48. Podnositelji zahtjeva nije postavio zahtjeve za bilo kakve nastale troškove i izdatke. Stoga Sud smatra da nije pozvan dosuditi bilo koji iznos s toga naslova.

C. Zatezna kamata

49. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. Utvrđuje da je zahtjev dopušten;

2. presuđuje da je došlo do povrede članka 3. Konvencije;

3. presuđuje

(a) da tužena država podnositelju zahtjeva treba, u roku od tri mjeseca od dana kad presuda postane konačnom u skladu s člankom 44. stavkom 2. Konvencije, isplatiti 2.000 EUR (dvije tisuće eura) na ime nematerijalne štete koji iznos treba pretvoriti u nacionalnu valutu tužene države prema tečaju važećem na dan namirenja uz svaki porez koji bi mogao biti zaračunat na taj iznos;

(b) da se od protoka naprijed navedena tri mjeseca do namirenja na naprijed navedeni iznos plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećana za tri postotna boda;

4. odbija ostatak zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravednu naknadu.

Sastavljeno na engleskom jeziku i otpremljeno u pisanom obliku dana 17. siječnja 2008. godine u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

STVARNO KAZALO

OBJAŠNJENJE OZNAKA:

Pojmovi koji se odnose na dokumente objavljene na engleskom jeziku u Zbirci navedeni su u prijevodu na hrvatskom jeziku te u zagradama na engleskom jeziku. Oznaka/rimski broj I. odnosi se na dokumente UN-a, II. na dokumente Vijeća Europe, II. A.) na Konvencije VE, II. B.) na Preporuke VE, III. na dokumente EU te IV. na odluke Europskog suda za ljudska prava. Brojevi 1., 1.1.....-18. iza rimskog broja i slova upućuju na redni broj pod kojim se dokument nalazi, a prema redoslijedu određenom u sadržaju Zbirke.

D

Diskriminacija

- zabrana diskriminacije - I. 1. toč. 6., I. 5. čl. 5., I. 6. toč. 2.,

Disciplina i kažnjavanje zatvorenika - I. 1. toč. 27.-31.

Dostojanstvo

- poštovanje ljudskog dostojanstva (*respect for the dignity of human person*) - I. 5. čl. 1., I. 6. toč. 1

- povreda ljudskog dostojanstva - I. 2. čl. 2.

E

Europski odbor za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja - II.A.) 3. čl. 1.

- članovi - II.A.) 3. čl. 4.-5.

- izvješća - II.A.) 3. čl. 10
- posjeti Odbora - II.A.) 3. čl. 7.

I

Individualizacija tretmana - I. 1. toč.63.

Inspekcija - I. 1. toč.55.

Izvršenje strane kaznene presude (enforcement of foreign criminal sentences) - III. 1.

- izvršenje presude na novčanu kaznu ili sankciju (enforcement of a sentence involving a pecuniary penalty or sanction) - III. 1. čl.4.
- izvršenje presude na zatvorsku kaznu (enforcement of a sentence involving a custodial penalty) - III. 1. čl.3.
- uvjeti za premještaj izvršenja (conditions for the transfer of enforcement) - III. 1. čl.5.

K

Klasifikacija i individualizacija - I. 1. toč.67.-69.

Komitet protiv torture (odbor protiv mučenja) - I. 3. čl.17.

Kontakti s vanjskim svijetom - I. 1. toč.37.-39.

L

Lišavanje slobode - I. 3.1. čl.4.

Liječnička etika (principles of medical ethics) - I. 4.

- kršenje liječničke etike (contravention of medical ethics) - I. 4. čl.2.-5.

M

Mučenje i drugi oblici okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja - v. tortura

N

Nacionalni mehanizam za sprečavanje mučenja - I. 3.1. čl.3., I. 3.1. čl.17.-23.

Nadzor nad uvjetno osuđenim ili uvjetno oslobođenim osobama - II. A.) 1., II. B.) 1.

- izvršenje presude od strane zamojljene države - II. A.) 1. čl. 16.-21.
- zahtjev za nadzor, izvršenje i potpunu primjenu presude - II. A.) 1. čl. 5., čl. 26.-29.

Nasilje u zatvoru (violence in prison) - II.B) 11. toč.64.-66.

O

Obrazovanje u zatvoru

- nastava za zatvorenike - I. 1. toč.77.
- nastavak obrazovanja nakon otpusta - II.B.) 7. toč.16.
- pristup zatvorenika obrazovanju - II.B.) 7. toč.1.

Osiguranje i sigurnost u zatvoru (security and safety in prison) - II.B.) 16. toč.18.-20.

Osoblje odgovorno za izvršenje sankcija i mjera (staff responsible for the implementation of sanctions and measures)

- etička načela (ethical guidelines) - II.B.) 11. App. II.
- obuka (training) - II.B.) 11. toč. 14.-33.
- uvjeti rada (conditions of work) - II.B.) 11. toč. 34.-47.
- zapošljavanje i odabir (recruitment and selection) - II.B.) 11. toč.4.-13.

P

Pododbor za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja Odbora protiv mučenja - I. 3.1. čl.2., čl.5.-10.

- mandat Pododbora - I. 3.1. čl.11.-16.

Pogodnosti zatvorenika - I. 1. toč.70.

Povreda čl. 3. EKLP (sudska praksa) - IV. 2. toč.37.-53., IV. 4. 34.-64., IV. 6. toč.25.-43.

Prava zatvorenika u EU (rights of prisoners in the European Union) - III. 2. toč.1.c.)

Pravo na žalbu zatvorenika - I. 3. čl. 36.

Premještaj zatvorenika - I. 1. toč.45.

Prenapučenost zatvorskog sustava (prison overcrowding) - II. B.) 13.

Privotr (remand in custody) - II. B.) 2.

- definicija (definition) - II. B.) 2. toč.1.
- naknada osobi koja je bila privorena a nije osuđena (compensation) - II. B.) 2. toč.34.
- pravo na odvjetnika (right to assistance by a lawyer) - II. B.) 2. toč.25.-31.
- trajanje (duration) - II. B.) 2. toč.22.-24.
- uvjeti za određivanje pritvora (conditions) - II. B.) 2. toč.7.
- žalba (complaints) - II. B.) 2. toč.44.

Probacija – II. B.) 18.

- elektronsko praćenje (*electronic monitoring*) - II. B.) 18. toč.57.-58.
- mjere nadzora (*supervision measures*) - II. B.) 18. toč.53.-55.
- osoblje (*probation staff*) - II. B.) 18. toč.21.-34.
- postupak nadzora - II. B.) 18. toč.66.-92.
- probacijski poslovi (*probation work*) - II. B.) 18. toč.42 -65.

R

Rad u zatvoru - I. 1. toč.71. -76.

Razmještanje i kategorizacija zatvorenika - I. 1. čl.8.

S

Sankcije i mjere u zajednici (*community sanctions and measures*) – II. B.) 8., II. B.) 14.

- pojam - II. B.) 8. Appendix 1.
- poštivanje ljudskih prava (*respect for fundamental rights*) - II. B.) 8. toč.20.-29.
- stručno osoblje (*professional staff*) - II. B.) 8. toč.37.-43.
- trajanje (*duration*) - II. B.) 8. toč..5.
- uvjeti primjene (*conditions of implementation*) - II. B.) 8. toč.55.-69.
- uvjeti za učinkovitu provedbu (*basic requirements for the effective implementation*) – II. B.) 14. toč..9.-18.
- posljedice nepridržavanja (*consequences of non-compliance*) - II. B.) 8. toč.76.-88.

Smještaj zatvorenika - I. 1. toč.9-14.

Sprječavanje prenosivih bolesti (*control of transmissible diseases*) v. *zdravstvena zaštita u zatvorima*

- sistematski liječnički pregledi (*systematic medical examination*) – II. B.) 10. toč.2.
- dobrovoljno testiranje na HIV/AIDS (*voluntary testing*) - II. B.) 10. toč.3.
- jednakost pristupa zdravstvenim uslugama (*access to health services*) - II.B.) 10. toč.4.
- posebne mjere (*special measures*) – II.B.) 10. toč.17.-30.

Sprječavanje štetnih učinaka doživotnih i dugotrajnih kazni (*counteracting the damaging effects of life and other long-term sentences*) - II.B) 16. toč.21.-24.

Strani zatvorenici (*foreign prisoners*) v. zatvorenici

- mjere za smanjenje izolacije (*measures to reduce isolation*) – II.B.) 5. toč.2.-7.
 - mjere za smanjenje jezičnih barijera (*measures to reduce language barriers*) II.B.) 5. toč.8.-10.
- Svrha kazne lišavanja slobode – I. 1. toč.58.

T

Tortura

- pojam – I. 2. čl. 1., I. 3. čl.1.
- naknada i odšteta – I. 2. čl. 11., I. 3. čl. 14.
- pravo žalbe osobe podvrgnute torturi – I. 2. čl.8., I. 3. čl.13.
- zabrana torture i drugih oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja – I. 2. čl. 3., I. 3. čl.2., I. 5. čl.6.

Transfer osuđene osobe – II. A.) 2., II. B.) 9., II.B.) 4., II.B.) 6.

- suglasnost za transfer - II.A.) 2. čl. 7.
- uvjeti za transfer osuđene osobe - II.A.) 2. čl. 3.
- zamolba za transfer II.A.) 2. čl. 5.

Tranzit osuđene osobe - II.A.) 2. čl. 16.

U

Uvjetni otpust (*Conditional release/parole*)

- definicija - II.B) 15. toč.1.-2.
- priprema za uvjetni otpust (*preparation for conditional release*) - II.B) 15. toč.12.-15.
- odobravanje uvjetnog otpusta (*granting of conditional release*) - II.B) 15. toč.16.-24.

Z

Zatvorenici

- civilni - I. 1. toč.94.
- neosuđeni - I. 1. toč.84.-93.
- opasni - II. B.) 3.
- osuđeni na doživotnu kaznu (*a life sentence prisoner*) – II.B) 16. toč.1.
- osuđeni na kaznu dugotrajnog zatvora (*a long-term prisoner*) - II.B) 16. toč.1.
- posebne kategorije zatvorenika osuđenih na doživotnu kaznu i druge dugotrajne kazne (*special categories of life sentence and other long-term prisoners*) - II. B.) 18. toč.25.-32.
- strani - II. B.) 5., II. B.) 10. toč.24., II. B.) 16. toč.25.,
- žene – II. B.) toč.22., v. *prava zatvorenika u EU*

Zatvorsko osoblje - I. 1. toč.46.-54., II.B) 15. toč.36.-39.

Zdravstvena zaštita u zatvorima (health care in prison)

- pristup liječniku (*access to a doctor*) - II.B) 11. toč.1.-9.
- profesionalna obuka zatvorskog zdravstvenog osoblja (*professional training of prison health care staff*) - II.B) 11. toč.34.,35.
- prenosive bolesti, HIV, SIDA, tuberkuloza, hepatitis (*transmitted diseases*) - II.B) 11. toč.36.-42.
- ovisnost o drogama, alkoholu i lijekovima (*addiction to drugs, alcohol and medication*) - II.B) 11. toč.43.-49.
- odbijanje liječenja i štrajk glada (*refusal of treatment, hunger strike*) - II.B) 11. toč.60.-63.
- posebni programi zdravstvene zaštite (*health care special programmes*) - II.B) 11. toč.67.-71.

Zdravstvene službe - I. 1 toč.22-26.